

PEND-NÂME
GÜVÂHİ
(DİL İNCELEMESİ)
Dilek ERENOĞLU
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Afyon-1997

64152

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili Ana Bilim Dalı

PEND-NÂME
Güvâhî
(Dil İncelemesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Dilek ERENOĞLU

T 64152

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Danışman
Doç. Dr. İsmet CEMİLOĞLU

Afyon-1997

ÖZGEÇMİŞ

1967 Konya doğumluyum. İlk ve orta öğrenimimi Konya Mümtaz Kuru İlkokulu ve Meram Ortaokulu'nda lise öğrenimimi Emirdağ Lisesi'nde tamamladım.

1991 Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunuyum.

1991-1996 yılları arasında Afyon Ali Çetinkaya Kız Meslek Lisesi'nde Edebiyat Öğretmenliği görevinde bulundum.

Halen Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktayım.

Afyon Kocatepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ana Bilim Dalında Hazırlanan Yüksek Lisans Tezi jürimiz tarafından incelenerek, aday Dilek Erenoğlu/...../ 1997 tarihinde tez savunmasına alınmış ve yapılan sınav sonucunda, tezinolduğuna oyile karar verilmiştir.

BAŞKAN

UYE

UYE

ÖZET

Bugüne kadar Güvâhî'nin Pend-nâme adlı eseri üzerinde transkripsiyon ve atasözleri ile ilgili çalışmalar yapılmış olmasına rağmen eserin dil incelemesine rastlanmamıştır.

Eski Anadolu Türkçesi Dönemi özelliklerini halk diliyle bütünleştirerek yansıtan bu eser üzerinde bir dil çalışması yapmayı uygun gördük.

Çalışmamızı İnceleme, Sonuç, Metin, Metnin Orijinalinden Parçalar, Sözlük ve Bibliyografya bölümlerinden oluşturduk.

İnceleme Bölümünü üç ana başlık altında ve yeterli miktarda örnek vererek gerçekleştirmeye çalıştık. Yazım Bölümünde genel yazılış özellikleri üzerinde durduk. Ses Bilgisi Bölümünde, eserde özellik gösteren ünlü türleri ile ses değişikliklerini göstermeye çalıştık. Şekil Bilgisi Bölümünde ise çekim ekleri, zarflar, edatlar, bağlar, ünlemler, fiiller ve fiil kiplerini kullanılışlarıyla değerlendirmeye çalıştık.

Sonuç Bölümünde tesbit ettiğimiz önemli özellikleri verdik.

Metin Bölümünde eserin tam transkripsiyonlu metnini oluşturmaya çalıştık.

Çalışmamızın sonuna eklediğimiz Sözlük Bölümünde, bugün kullanımdan düşmüş ya da az kullanılan kelimeleri anlamlandırdık.

Son olarak da Bibliyografya Bölümünde faydalandığımız kaynakları alfabetik sıra ile sunduk.

ABSTRACT

Although there has been a study about transcription and proverbs of Güvahi's publication, called Pend-nme, it was never coincided with any language research of this publication.

We approved to do a language research on this publication which is reflecting the characteristics of the Ancient Turkish of Anatolia integrating with public language.

We formed our study by language research, result, text, original textual parts, glossary and bibliography.

We tried to achieve the research part under three main items and by giving enough examples. We focused on general writing characteristics in writing part. In phonetics part, we tried to indicate famous types and phonetical changes we found in this publication. In morphology part, we also tried to evaluate the terminations, adverbs, conjunctions, exclamatory words, verbs and verb conjugations with their usage.

We placed some details determined as the important ones in the conclusion part.

In the text part, we tried to form the exact text transcription of publication.

We gave meaning to the words which are now being underused or, are rarely used in the glossary part as we added to the end of our study.

Concludingly, we offered the publications (resources), we utilized from, in Bibliography Part with on alphabetical order.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	I
KULLANILAN İŞARETLER.....	II
SÖZ BAŞI.....	IV
GİRİŞ.....	1
İNCELEME.....	6
Yazılış Özellikleri.....	7
Ses Bilgisi.....	17
Şekil Bilgisi.....	35
SONUÇ.....	76
METİN.....	78
METNİN ORJİNALİNDEN PARÇALAR.....	193
SÖZLÜK.....	206
BİBLİYOGRAFYA.....	258

KISALTMALAR

a	:	Arapça
a.g.e.	:	Adı geçen eser
astr.	:	Astronomi
bas.	:	Basım
c.	:	Cemi
ci.	:	Cilt
Çev.	:	Çeviren
ed.	:	Edebiyat
f.	:	Farsça
fels.	:	Felsefe
gr.	:	Gramer
h.i.	:	Has isim
huk.	:	Hukuk
i.	:	Isim
mec.	:	Mecazen
müz.	:	Müzik
n.	:	Nida
o.	:	Osmanlıca
syf.	:	Sayfa
s.	:	Sıfat
tar.	:	Tarih
tas.	:	Tasavvuf
zf.	:	Zarf

KULLANILAN İŞARETLER

+	İsim Tabanlarına eklenir.
-	Fiil tabanlarına eklenir.
Ø	Kullanımdan düşmüştür.
é	Kapalı e

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ا	a, e
آ	ā
ب	b
پ	p
ت	t
ث	s
ج	c
چ	ç
ح	h
خ	ḫ
د	d
ذ	z
ر	r
ز	z
س	s
ش	ş
ص	ṣ
ض	ḍ, ž
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ġ
غ	g
ف	f
ق	q

ك	k, g, ñ, ñg
ل	l
م	m
ن	n
و	v, o, ö, u, ü
و	ō, ö, ū, ü
ه	h
ي	y, i, i
ي	ī, ī
ء	,

SÖZ BAŞI

Güvâhî'nin Pend-nâme adlı eseri 16. yüzyıl verimlerinden olup bu eserin birçok nüshası vardır. Üzerinde çalışma yaptığımız bu nüsha ise Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Efendi Bölümünde 242 numara ile kayıtlıdır. Aynı nüshanın Milli Kütüphane'de A.2934 numara ile kayıtlı bir mikrofilmi mevcuttur. Pend-nâme üzerinde bu güne kadar muhtelif çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan kayda değer olanları Mehmet Hengirmen'in ve Prof. Dr. Mustafa Özkan'ın çalışmalarıdır. Hengirmen çalışmasını yüksek lisans tezi olarak hazırlamış, Gurbet-nâme ile karşılaştırmış, bu arada eserlerde geçen deyimler ve atasözleri üzerinde durmuştur. Özkan ise aynı eserde geçen atasözlerini bir makale halinde bilim dünyasına sunmuştur.

Çalışmamız esas itibarıyla "Yazılış Özellikleri, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Sonuç, Metin, Metnin Orijinalinden Parçalar, Sözlük ve Bibliyografya" bölümlerinden oluşmaktadır.

"Yazılış özellikleri" kısmında, eserde geçen imlâ özelliklerini örneklerle vermeye çalıştık. "Ses ve Şekil Bilgisi" bölümünde eserin hem ses hem de şekil açısından gösterdiği özellikleri tesbit ettik. "Sonuç"ta da, "İnceleme" bölümünden hareketle bizce orijinal olan değerlendirmeleri maddeler halinde sıraladık. "Sonuç" bölümünün sonuna koyduğumuz "Metnin Orijinalinden Parçalar" kısmı asıl metinle, transkripsiyonlu metni karşılaştırmak içindir. Nihayet "Sözlük" kısmında ise bugün kullanımdan düşmüş ya da az kullanılan bazı Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin karşılıklarını verdik. Bibliyografya'da bizzat okuduğumuz eserlerle birlikte, çalışmamız sırasında yer yer müracaat ettiğimiz eserlerin bibliyografik künyelerini verdik.

Türk Dilinin karşılaştırmalı gramerinin yazılabilmesi için bir alt yapı oluşturduğuna inandığımız bu çalışmanın hazırlanmasında benden yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Sayın Doç. Dr. İsmet CEMİLOĞLU'ya ve beni sabırla destekleyen aileme sonsuz teşekkürü borç bilirim.

Dilek ERENOĞLU

Kocatepe Üniversitesi, Afyon, 1997

GİRİŞ

GÜVÂHÎ ve PEND-NÂME'Sİ

Edebiyatımızda günümüze kadar öğüt vermek amacıyla pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu eserler, halkı ya da devlet yöneticilerini ahlâkî yönden olgunlaştırmayı, sosyal davranışlarını düzenlemeyi, erdemli kılmayı amaçlayan eserlerdir. Manzum, mensur veya manzum-mensur olarak kaleme alınmışlardır.

Kutadgu Bilig, Atabetü'l-Hakâyık gibi büyük eserler, Ahmet Yesevî'nin Hikmetleri, Yunus Emre'nin Risaletü'n-Nushiyye'si, Mevlânâ'nın Mesnevî'si insanların yaşantılarını düzenlemeyi amaç edinen öğütlerden oluşmuştur.

Bunlarla birlikte bazı nasihat-nâmelere pend-nâme adının verilmesi de âdeta bir model olarak kabul edilen Feridüddin Attar'ın Pend-nâme adlı eserinden kaynaklanmaktadır. Pend-nâme kelimesi Fars kökenlidir ve "öğüt kitabı, nasihat kitabı" anlamına gelmektedir.

Genellikle mesnevî nazım şeklinin tercih edildiği pend-nâme niteliğindeki eserler dinî, tasavvufî ve ahlâkî-didaktik karakter taşırlar. Belki de bu özelliklerinden dolayı mesnevî tarzındaki pend-nâmelerde önce tevhid, münâcaat, na't ve dönemin padişahına övgü bulunur.

Güvâhî'nin Pend-nâme'si de bu özellikleri taşır. Fakat, onlardan yerli özellikler taşıması yönüyle ayrılır. Güvâhî, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferine katılmış, Anadolu'da duyduğu bütün atasözü, deyim, fıkra ve masallara eserinde yer vermiştir. Hikâye, fıkra ve masallarının sonunda öğüt verirken Türk atasözlerini kullanmıştır. Bu özelliğiyle Pend-nâme bir atasözleri hazinesidir. Dehri Dilçin, Edebiyatımızda Atasözleri adlı kitabında örnekleri çoğunlukla Güvâhî'den seçmiştir. Bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirir: "Bilhassa Pend-nâme-i Güvâhî atasözleri bakımından çok zengin ve emsalsizdir. Atasözlerini nazma geçmekte Güvâhî o kadar kudret göstermiş ve muvaffak olmuştur ki kendisinin yalnız bu işi başarmak için dünyaya geldiği ve bu hususta kullandığı vezin de âdeta atasözleri için hasseten icat edilmiş olduğu fikrini hatıra getirmektedir. Güvâhî'nin Pend-nâme'si ayrıca basılıp yayınlanmaya değer bir kıymettir."¹ Mehmet Hengirmen, eserin atasözleri bakımından ne kadar zengin olduğunu

¹Dilçin, Dehri, Edebiyatımızda Atasözleri, TDK Yayınları İstanbul, 1945, s. 26

belirtirken Ömer Asım Aksoy'un tesbitiyle bir karşılaştırma yapar: "Ö. Asım Aksoy, Güvâhî'nin Pend-nâme'sinde tahminen 250 kadar atasözü bulunduğunu söylemiştir. Bizim çalışmalarımızın sonunda Güvâhî'nin Pend-nâme'sinde kaynaklarda karşılığını bulabildiğimiz 450 kadar atasözü çıkmıştır. 50 tane kadar da kaynaklarda karşılığını bulamadığımız atasözü vardır."²

Eserdeki atasözlerinin çoğu günümüze kadar gelmiştir.

heriŝe çok yañılur söyleyen çok

dime kim kendü düşen ağlamaz zâr

büyük başuñ olur ağrısı büyük

Bu durum, atasözlerimizin kültürümüzü de taşıdığını gösteriyor.

GÜVÂHÎ'NİN HAYATI

Kaynaklarda Güvâhî hakkında yeterli bilgi yoktur. Ancak, Güvâhî'nin Geyve'li olduğu belirtilir. Fakat, Lâtîfi Tezkiresi'nde "Geyve nâm kasabada tavattun etmişdi." cümlesi onun, adı geçen kasabadan bir başka yerde doğup sonra Geyve'ye yerleştiğini akla getirmektedir.³

Güvâhî'nin doğum ve ölüm tarihi hakkında tezkirelerde yeterli bilgi yoktur. Mehmet Süreyya Güvâhî'nin ölüm tarihi olarak H. 926/M. 1520, Agah Sırrı Levend ise H. 925/M. 1519 tarihlerini vermektedir. Fakat, bu tarihler, Güvâhî'nin Pend-nâme'sinin yazılış tarihi ile çelişkilidir. Pend-nâme'nin yazılış tarihi H. 933/M. 1526'dır. Fuat Köprülü de kendi özel kütüphanesinde bulunan bir Pend-nâme nüshasının yazılış tarihinin H. 933/M. 1526 olduğunu belirtmektedir. Bu duruma göre M. Süreyya ve A. Sırrı Levend'in verdiği ölüm tarihlerini doğru olarak kabul edecek olursak, Güvâhî'nin Pend-nâme'yi ölümünden yedi yıl sonra yazmış olduğunu kabul etmemiz gerekir.⁴

Bunlarla birlikte özellikle Pend-nâme'de sözü edilen bazı tarihî olaylar da Güvâhî'nin ölüm tarihinin M. 1519 olamayacağı konusunda ipuçları vermektedir. Eserde, devrin padişahı Kanûnî'den Yavuz Sultan Selim'in yadigârı olarak şöyle söz edilmektedir:

Ḥudāyā şahımız ol Ḥan-ı Süleymān

salātın zübdesi Sultān Süleymān

² Hengirmen, Mehmet, Güvâhî, Pend-nâme, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983, syf. 12

³ Büyük Türk Klâsikleri, Otügen-Söğüt Yayınları, İstanbul, 1986, ci. III, syf. 242

⁴ Hengirmen, M., a.g.e.

feẓā-yı heft-i kişver şehsuvārı
yegāne Ḥan Selimūñ yādigārı

Ayrıca, Ayas Paşa'nın huzurunda geçen olan bir olayı anlatırken 1520'de tahta geçen Kanûnî'den devrin padişahı olarak söz eder.

meger kim ḥazret-i Ayās Paşa
ḥuzūrında olupdur bir temāşā

o paşa kim añā Sultān Süleymān
Diyār-ı Rūm Şāhı Ḥan Süleymān

zamanında vezāret virmiş idi
yüce ‘izzetlere ırgürmiş idi

Ayas Paşa (1482-1539), Yavuz Sultan Selim Zamanında yeniçeri ağasıdır.⁵ Ayas Paşa'yı vezirlik makamına Kanûnî getirmiştir.

Pend-nâme'de anlatılan bir başka tarihî olay da İbrahim Paşa ile ilgilidir. Kanûnî ile veziri İbrahim Paşa arasında geçen konuşmada, İbrahim Paşa kendi düğününün Kanûnî'nin düğününden güzel olduğunu söyler. Kanûnî'nin bu sözden hoşlanmaması üzerine İbrahim Paşa şöyle cevap verir:

didi pāşā eyā sultān-ı ‘ālem
vücūduñdur ḥaḳīkat cān-ı ‘ālem

benüm düğünüme oldu bu ta‘zī m
ki geldi pādīşāh heft-iḳlīm

sizüñ düğüne kim geldi mükerrerem
ki bir mülke ola şāh -ı mu‘azzam

Güvāhî'nin, 1520 yılında öldüğü varsayılırsa aynı tarihte tahta çıkan ve 1566'ya kadar padişahlık yapan Kanûnî zamanında geçen olaylardan haberdar olması imkânsızdır.

⁵ İslâm Ansiklopedisi, Ayas Paşa maddesi, syf.43

Bu bilgiler ışığında Güvâhî'nin Pend-nâme'yi yazdığı tarih olan 1526'dan sonra öldüğü düşünülebilir.

Aşık Çelebi, Hasan Çelebi, Latîfî, Beyânî tezkirelerinde, Alî'nin Künhü'l-Ahbâr'ında ve Sicill-i Osmanî'de Güvâhî'nin Pend-nâme'yi Yavuz Sultan Selim adına yazdığı bilinmektedir. Oysa ki Pend-nâme'nin yazıldığı tarih H.933/M.1526 yine Kanûnî Sultan Süleyman'ın padişah olduğu zamana rastlamaktadır. Belki de Güvâhî Pend-nâme'yi önceden Yavuz Sultan Selim adına yazmayı düşünmüştür. Çünkü Yavuz'un Mısır seferine katılmış onunla birlikte savaşmıştır. Ama sonradan Yavuz ölünce Pend-nâme'yi Kanûnî Sultan Süleyman'a sunmuştur.⁶

Güvâhî'nin meşgul olduğu iş konusunda da sözü edilen eserlerde bilgi verilmiştir. Buna göre Güvâhî sipahi ve tımar sahibidir. Sadece Sicill-i Osmanî'de ticaretle uğraştığı belirtilmiştir.

Bu eserde Pend-nâme'in tercüme bir eser olduğu konusunaki kayıt da yanlıştır.⁷ Eserde Ayas Paşa, İbrahim Paşa, Âlî Paşa, Kızıl Ahmet ve Nasrettin Hoca gibi Türk büyükleriyle ilgili olaylar anlatılmakta, Türk atasözleri ve deyimleri kullanılmakta ve eser yerli özellikler taşımaktadır. Bu nitelikler Pend-nâme'nin tercüme bir eser olmadığını ispatlamaktadır.

Hasan Çelebi, Latîfî, tezkirelerinde ve Künhü'l-Ahbâr'da Güvâhî'nin Pend-nâme'sinden başka Kenzü'l-Bedâyi adlı eserinden söz edilmektedir. Aşık Çelebi tezkiresinde ise Güvâhî'nin Sultan Selim namına bir Pend-nâme yazdığı ve bu esere Kenzü'l-Bedâyi adını verdiği söylenmektedir. Bizce Aşık Çelebi'nin söylediği doğrudur. Ayrıca yaptığımız araştırmalarda Güvâhî adına kayıtlı Kenzü'l-Bedâyi adlı hiçbir esere rastlamadık.⁸

Hengirmen Güvâhî'nin iki eserini daha tesbit etmiştir. "Güvâhî'nin mesnevî tarzında 117 beyitlik Gurbet-nâme ve 396 beyitlik İbret-nâme adlı iki küçük eseri vardır."

PEND-NÂME

Pend-nâme bir öğüt kitabıdır. Güvâhî gerek kendi başından geçen olayları gerekse gördüğü, bildiği, duyduğu olayları hikâye ederek, masal ve fıkralar aktararak, kıssadan hisse çıkararak atasözleriyle öğütler vermiştir.

⁶ Hengirmen, M., a.g.e.

⁷ Hengirmen, M., a.g.e.

⁸ Hengirmen, M., a.g.e.

Eserin en önemli özelliği dilinin bir halk dili özelliği taşımasıdır. Zaten, halkın kültürü içinde oluşmuş atasözlerini ve deyimleri yine halk diliyle işlemiş olmak doğal bir sonuçtur. Bu doğrultuda Güvâhî, halkın kullandığı müstehcen bazı sözlerle deyimleri de değiştirmeden Pend-nâme'de kullanmıştır.

Pend-nâme 64 varaktır. Rika ile yazılmıştır. Eserin sonunda 962 tarihinde yazıldığını belirten bir ibare vardır. Dolayısıyla Pend-nâme kaleme alındığı bu yılların özelliklerini de yansıtır.

Eser mesnevî nazım şekliyle, aruzun mefâilün/mefâilün/feülün vezniyle kaleme alınmıştır. Vezinde fazlaca imâle yapılmıştır. Atasözlerinin yapısının bozulmadan nazma uygulanmış olması bu durumun nedeni olarak gösterilebilir. Çünkü, atasözlerinin bulunmadığı beyitlerde imâle azdır. Eserde bir tek beyit kafiyesizdir.

bu söz dinür kamu halk içre her gâh
ki tavşancıl kamu kuşlaradur baş (4b-3)

Mehmet Hengirmen Pend-nâme'nin beyit sayısını, karşılaştırdığı altı nüsha sonucu 2133 beyit olarak tesbit etmiştir.⁹

Eserde, bölümler genellikle "fasıl" ibaresiyle başlamıştır. Güvâhî hikâyelerini anlatırken ya "hikâyet" ibaresini kullanmış ya da

bu arada münâsîp bir hikâyet
yazıldı kim olınmışdur rivâyet

gibi beyitlerle geçişi sağlamıştır. Fıkra anlatmak için "latife", öğüt vermek için ise "el-mev'ize" veya "pend" ibaresini kullanmıştır. Sadece bir yerde şikâyetini dile getirmek için "şikâyet" ibaresini kullanmıştır.

Eserin yazımında birkaç yerde, unutulup sonradan eklenmiş gibi görünen satır aralarına eklenmiş kısımlar vardır.

⁹ Hengirmen, M., a.g.e.

İNCELEME

I. YAZILIŞ ÖZELLİKLERİ

A. ÜNLÜLERİN YAZILIŞI

a ve e ÜNLÜLERİ:

Metnimizde a ünlüsü için üstün işareti (َ) ile elifin (ا) değişik şekilleri kullanılmıştır. Genellikle iç seslerde üstün işareti (َ) kullanılmıştır.

Ön ve iç seslerde a'yı karşılamak üzere kullanılan elifin değişik şekilleri şunlardır:

1. **Üstünlü elif (اَ)**: Genellikle ön seste bazen de iç ve son seslerde kullanılır:

قَابُوسِنْدَه (anuñ: 2a-1); اَلُپْ (alup: 2a-3); اَشَاغَه (aşaga: 7a-13); اَشَا (aşa: 11b-5); قَابُوسِنْدَه (kapusunda: 12a-3); اَقْتَمَه (aqtma: 40b-14); اَنْلَر (anlar: 53b-2)

İç seste: وَار (var: 11a-13); وَارَم (varam: 13b-13); رَوَان (revan: 21a-13); اَقچَايَه (akçeye: 25a-12); اَوْلَاسَه (olmasa: 27b-4); بَغَايَت (be-gāyet: 28b-11); دَاخِي (dahı: 31b-14). Eserde "dahı" kelimesinin yazılışındaki farklılık (دَاخِي - دَخِي) dikkat çekicidir. قَالِرسِن (kalırsın: 34b-14); قَاَز (kaz: 47b-7); تَمَاشَاجِي (temaşaacı: 49b-12); اَوْمَارَم (umaram: 62a-8); اَوْلَئِلَر (olalar: 3b-10) iç seste sık olmasa da hemzenin örnekteki şekline rastlanmaktadır.

Son seslerde a sesi için üstün veya üstünlü elif kullanıldığı gibi üstünlü hemze de (اَ , هَ) kullanılmaktadır.

اَنَّا (aña: 57b-7); دِمَا (dime: 33b-4); مَمَاتَه (memāta: 40b-6); چَارَه (çāre: 50a-5); قَارَه (qāra: 59a-12); آلَا (alma: 60a-1)

Türkçe kelimelerde de iç seslerde, ilk hecede üstünlü elifin kullanımına rastlanmaktadır. Bu durum Türkçede eski bir uzun a (ā) ünlüsünün varlığını düşündürmektedir.

يَرَادَن (yaradan: 1b-3); بَايَمَز (bayımaz: 3a-9); قَاَز (kaz: 4a-3); شَانَاسِن (şanasın: 4a-11); طَغَانِي (toğanı: 4a-11); اِیرَاغ (ırağ: 4b-11); طَاشِي (taş: 5a-1); بَاشِي (baş: 5a-9); دَاخِي (dahı: 21b-6); اَنَاسِي (anası: 38b-12); يَاشِن (yaşın: 40b-14)

2. **Medli elif (î):** Genel olarak ön seslerde kullanılır. Arapça - Farsça kelimelerde uzun a (â) ünlüsünü karşılamakla birlikte Türkçe kelimelerde de kullanılmıştır:

أَشَهْ (aşa: 7a-7); أَلُوبْ (alup: 7a-14); أَچُوقْ (açuç: 10a-7); أَزِينْدَهْ (azında: 11a-13);
 آرْسلَانَهْ (arslana: 15b-10); آيَاغِيلَهْ (ayağıla: 23b-11); آتَمْ (atam: 29a-12); آرَامْ (ārām: 38a-
 10); أَنْكَلَهْ (anuñla: 41b-9); آدَمْ (ādem: 53a-6); آغَاچْ (ağaç: 57b-4); آيَاقْ (ayak: 58b-14)

İç seste sık rastlanmayan medli elif yazımına şu örnekler verilebilir:

طَوْلَايُو; (konukladum: 56a-7); قَوْلَانَم (mezarig: 56a-3); مَزَارِغُ; (ata: 37a-14); آتَا (tolayu: 60a-10); قَطَارِنِي (katarını: 60a-14).

3. **Üstünlü medli elif (î):** Hem Türkçe hem de yabancı kelimelerde kullanılmıştır, metnimizde çok az rastlanan bir özelliktir: بَلَّاسُ (belāsuz:35a-1); كَا (aīa:35a-12); اَزْدُر (azaldur: 39b-3).

4. **e ünlüsü:** Ön seslerde üstünlü elif ile gösterilen e ünlüsünün nadiren medli elif yazılışıyla da karşılaşılmıştır.

أَوَّلُ (edebsiz: 10b-12); أَكْرَجِهْ (egerçi: 10a-9); أَفْتَدِيلِرْدَهْ (efendilerde: 10a-7); (eyü: 42a-2); أَتَبَلُوْ (edebliü: 27b-13); أَلْوَمْنَنْ (elümden: 18b-11); (evvel: 15a-13); أَكْشَرْ (ekşer: 62a-9); أَجَلْ (ecel: 56b-7); أَیْلَادِیْ (eyledi: 56a-12);

İç seslerde üstünle gösterilen e ünlüsü seyrek olarak üstünlü elif (î) şekliyle de kullanılmıştır:

وَبَرَهُ كَنْ (hemîn: 32a-7); هَمِينَ (eger: 29b-11); أَكَّرَ (dimişler: 28a-14); مِيشَلَرُ (viregen: 35a-9); بَنِي (beni: 37a-6); اِيْدِرُ (ider: 45a-4); سَبَبْدُرُ (sebepdür: 50b-8); اَيَّلَادِي (eyledi: 56a-12); دِلَارُزُ (dilerüz: 16a-9); اَيَّلَامَدِي (eylemedi: 55a-11)

Son seslerde üstünlü hemze (ٲ, ٥) şeklinde gösterilmiştir:

سُوْرَه (eyüye: 34b-9); نَه (ne: 30a-6); كِيْدَه (gide: 18b-5); نِيْدَه (nide-18b-5)
(söze: 42a-2); اَرْتَيَه (erte: 61b-1)

1,i ÜNLÜLERİ:

Ön sesteki *i* ünlüleri esreli elif (*ا*) ve esreli elif y (*ي*) şekliyle karşılanmıştır.

اِحْسَانِي (ihṣānı: 1b-2); اِيْ (iy: 5b-9); اِتْدِي (itdi: 10a-11); اِسْتَيْنْ (isteyen: 12a-13); اِشْلَا (işle: 22a-13); اِشْتِكَلْ (işitgil: 54a-9); اِدُبْ (idüp: 4a-6); اِيْتْ (it: 5b-13); اِيْكِ (iki: 11a-12); اِيْرِشِيرْ (irişir: 13a-1); اِيْرَقْدَنْ (ırakdan: 15a-5); اِيْشِيْتْ (işit: 17a-12); اِيْرْمَاغْ (irmağ: 21a-14); اِيْشْ (iş: 22a-14); اِيْنَانْمِشْ (inanmış: 24b-2); اِيْدِيْجَكْ (idicek: 37b-12)

İç seslerde de ı,i ünlüleri hem esre (-) ile hem de esreli y (ي) ile karşılanmıştır:

يَكْ (yig: 5a-11); نَتَاكِم (nitekim: 5b-13); قَلْدَى (kıldı: 6a-12); قِرْقْ (kırk: 14a-11); بِلِشْ (biliş: 20b-7); دَايِمْ (dāyim: 20b-7); فِكْرْ (fıkr: 22a-10); ذِيَانِي (ziyāni: 22a-14); قِشْ (kış: 23a-1); اِنْجِشْمَكْ (incitmek: 23a-14); لِبَاسْ (libas: 52b-11); وِيرْدِ (virđi: 4a-12); اِشِيدِگِلْ (işidgil: 6a-11); دِيرَامْ (direm: 10b-6); بَاشِينِي (başını: 12a-12); كِيمْ (kim: 4b-14); اِشِيدِگِلْ (işidgil: 6a-11); نُولِيسَرْ (n'olısar: 14b-5); كِيشِي (kişi: 17a-11); دِيرْ (dir: 25b-8); اَنِيكِمْ (anı kim: 49a-2); دِيدِيلَرْ (didiler: 55a-1); چِيقَارُرْ (çıkarur: 61b-8); بَرَبِيرْ (bir bir: 30b-14)

Metnimizde ı, i ünlüleri son ses olarak esreli hemze (ِ), esreli y (ي) olmak üzere iki şekilde kullanılmıştır. Ancak esreli hemze, belli bir kaç kelimede mevcuttur: اِنْسَانِي (insanı: 1b-3); قُوغِي (kuğu: 4a-2); اِکِي (iki: 4b-1); دِیدِي (didi: 8a-1); گِیبِي (gibi: 22a-12); بَرِي (biri: 26a-2); سَوْمِيَانِي (sevmeyeni: 33b-7); اَنِي (anı: 49a-8); يَغِنِي (ya'ni: 55a-5); دَاهِی (dağı: 58b-b); كِي (ki: 35b-12); چِي (çi: 39a-4); اِکَرچِي (egerçi: 34a-11)

ک (ki: 17a-10): Bu yazılışın tek örneği vardır. Metinde bir yerde karşılaştığımız چُونْکْ (çünkü, 33b-3) kelimesinde sonsesi de, esre ile gösterilmiştir.

İ, İ ÜNLÜLERİ:

Metnimizde yabancı kelimelerin İ, İ ünlüleri esreli y (ي) ile gösterilmiştir.

اُمِيدُومُزْ (ümidümüz: 2b-9); هَمِينْ (hemin: 8a-7); وَلِي (veli: 10b-2); خَبِيرْ (habir: 19a-12); وَلِيکِنْ (velikin: 19b-10); غَرِيبْ (garib: 20a-14); خِيْچْ (hiç: 22a-5); اَنِينْ (enin: 54b-12); دِيرِيغْ (diriğ: 58a-6)

Türkçe kelimelerde de ı, i ünlülerinin belirtilmesi dikkate değerdir; ilk hecede genellikle ı, i ünlüleri gösterilmiştir:

دِيمَكْدَنْ (dimekten: 3a-13); بُولِيمَزْ (bulımaz: 4a-4); اِيرُوبْ (irüp: 4a-7); بِلْ (bil: 5a-7); دِيلِينْ (dileyen: 5a-9); وِيرَلَرْ (virler: 5a-10); اِکِيسِنُŪŇ (ikisinüñ: 7b-11); بİRْ (bir: 25a-13); بİLÜŇ (bilüñ: 31a-7); اِکِيلİK (ikilik: 38b-9); يَاقِينْ (yakın: 40a-5); اِشِيدÜŇ (işidüñ: 43a-11); کِيمِيسِي (kimisi: 45a-6); يِيرِمْ (yirem: 56b-12); قَالُورْ (kılur: 62a-12)

o, u, ö, ü ÜNLÜLERİ

Kalınlık ve incelik, darlık ve genişlik esasında ayırıcı işaretlerle belli edilmeyen bu dört ünlü için önseslerde nadiren ötreli elif (ا), genellikle ötreli elif vav (و) kullanılmıştır.

اُونِي (onı: 6a-2); اُونِيْنِي (öñine: 7b-1); اُولُودُورْ (ölüpdür: 9b-6); اُولُGUNURْ (öğünür: 19b-3); اُولُوي (ulūy: 26b-6); اُولُورْ (ölür: 41a-1); اُو (o: 47a-6); اُولْ (ol: 47a-11)

o,u,ö,ü ünlülerinin içşeslerdeki yazılışları da ikilidir. İçşes yuvarlak ünlü, kimi durumlarda yalnız ötre (') ile kimi durumlarda da ötreli vav (') ile karşılanmıştır:

مُوَافِقٌ (müvâfık: 23a-12); مُدَامٌ (müdām: 2b-11); زُمْرَةٌ (zümrē'i: 2b-1); سُنْبُلُكٌ (sünbülük: 1b-11); جَوَانِمَرْدٌ (cüvanmerd: 51b-2); تُوْهُفْدُرٌ (tuḥfedür: 62a-7); چَوُغٌ (çoğ: 1b-2); حَوْشَدُرٌ (çöşür: 5b-12); چُونٌ (çün: 4a-14); طَوْعَنْجِيَهْ (toğancıya: 4a-14); قِلْدُرٌ (kıldur: 1a-9); اُوْغُولٌ (oğul: 54b-14); دُوسْتٌ (dost: 40a-5); گُونُلٌ (gönül: 33b-8); خُوجَهْ (hocaya: 29a-7); تُوْرِكِي (Türki: 62a-7); چُوپٌ (çöp: 60a-8);

خَوَاجَة (hocaya: 29a-7) ve خَوَاجَتُكْ (hocanuñ: 29a-9) kelimelerinin yazımında iki şekillilik mevcuttur.

Sonses yuvarlak ünlüleri ötreli vav (و) ile gösterilmiştir:

(yüzlü: 6b-11); حَارُو (şaru: 5b-12); اِيلَارُو (ilerü: 8b-4); بُو (bu:3a-4); وَ (vü:1b-2); قَمُو (qamu: 56a-7); صُو (şu: 40b-14); آدُو (ādu: 17a-8); دِيلْكُو (dilkü: 11a-12);

B. ÜNSÜZLERİN YAZILIŞI

Ünsüzlerin yazılışında da Arap, Fars ve Uygur imlâsının etkisi sürmektedir. Arap yazısında ç, g, ñ ve p seslerini karşılayan özel işaretlerin bulunmaması yüzünden metnimizde bu sesler genellikle ا, ج, ب, ك ile gösterilmiştir. (ا) sesi aynı zamanda ñ sesini de karşılamaktadır. Ayrıca, Uygur ve Fars imlâsının etkisiyle ç sesini karşılamak üzere چ ; p sesini karşılamak üzere de پ harfi kullanılmıştır.

p UNSUZUNUN YAZILIŞI:

p ünsüzü önseslerde sadece Farsça kelimelerde mevcuttur:

پِلَاوْ (pilāv: 5a-8); پَرْدَه (perde: 4b-9); پَآهَسِينِي (pāyesini: 2a-9); پِينَهَان (pīnhān: 6b-12); پِسْ (pes: 7b-6); پِلَنگ (peleng: 15b-4); پُولَه (pula: 25a-13); پِشِهْدُر (pišedür: 26b-8); پَامُوغِي (pamuğı: 28b-7); پَرْتِیَو (pertev: 37b-5); پِلَاسْ (pelās: 52b-8)

Bununla birlikte, بِشُورُوبْ (bişürüp: 6b-4); بِشَامَا (paşama: 28b-12) kelimelerinin metnimizde b'li gösterilmiş olması da dikkate değerdir.

İçseste p'li kullanım mevcuttur:

قَابُوسِندَه (kapusunda: 12a-3); شَپِيدُر (şapıdur: 11b-14); اَرپاسِنِي (arpasını: 5a-7); دَپَرِن (depren: 40a-11); اَپْسَم (epsem: 46a-11); جِپَّ (cüppe: 53b-7); دَپَرِنْسُون (deprensün: 11b-4) kelimesindeki b'li yazılış ilgi çekicidir.

اُولُوْدُر (olupdur: 8b-1); كَلُوْدُر (gülüpdür: 9b-6) örneklerindeki zarf-fiil ekinin b'li yazılmış olduğu görülmektedir.

İçseste, Türkçe kelimelerde iki ünlü arasında p'li kullanım mevcuttur.

طَپُودَن (tapudan: 5a-1); يَپُودَن (yapudan: 5a-1); يَپِشْ (yapış: 47b-2)

Türkçe kelimelerin hece ve kelime sonlarında -p ünsüzü beklenen yerlerde bu ünsüzlerin Arap imlâsının etkisi altında -b ile yazılışı özellikle zarf-fiil eklerinde karakteristiktir. Arapça kelimelerde b'nin yazılışı kurallıdır:

طَوبْ (top: 1b-6); طَپْ (tap: 15a-8); مُنَاسِبْ (münāsip: 3b-12); أَلُوبْ (alup: 4a-12);

بِشُورْدُبْ (bişüirdüp: 6b-4); عَجَبْ ('acep: 17a-14); مُرَتَّبْ (mürettep: 45a-7); صُورْبْ (şorup: 50b-14); اِشِيدُبْ (işidüp: 54a-4)

هَبْ (hep: 10a-5); حَبْ (hep: 27b-8) hep kelimesinde görülen bu çeşitlilik metinde neredeyse yarı yarıya bir kullanıma sahiptir.

Ayrıca; كُورْبْ (görüp: 27a-11). اِيْچُوبْ (içüp: 45b-4) şeklindeki yazılışlar bir geçiş dönemi özelliği taşımaktadır.

ç ÜNSÜZÜNÜN YAZILIŞI:

Önseste چ ile karşılanmıştır:

چَشمِنْ (çeşmin: 1b-11); چوقْ (çok: 2a-12); چُونَكْ (çünkü: 9b-10); چَلُوْ (çulu: 25a-9); چُولْمَكْ (çölmek: 29b-3); چُوبْ (çöp: 35a-12); چينلرْ (çiniler: 45a-12); چيگْ (çig: 50a-4); چيقيمشْ (çıkmış: 52a-11)

İç seste ç ünsüzü genellikle چ ile yazılır.

قَچَاگُورْ (kaçagör: 4a-9); اُوچَرْ (üçer: 9b-11); كَچَرْ (geçer: 20a-10); كَرچِهْ (gerçi: 20b-5); نِيچُونْدُرْ (niçündür: 30b-13); چيچَكْلَهْ (çiçekle: 33b-5); اِيچُونْ (içün: 43a-7)

كَجَدِي (geçdi: 28a-8) kelimesinin yazımında bir yazım hatası aranabilir. Bununla birlikte nice kelimesinin yazımında da iki şekillilik mevcuttur: نِيچَهْ (nice: 18a-7); نِيچَهْ (niçe: 51b-8)

Bu durum nice/niçe kelimesi için metnimizde birkaç kelimenin farklılığı olarak değil neredeyse yarı yarıya olarak belirlenmiştir. Kelime ek aldığındaki چ ile belirtilmiştir.

نِيچَهْسِينِي (niçesini: 15a-11); نِيچَكِيمْ (niçekim: 21a-5); نِيچَهْدُرْ (niçedür: 39a-2); نِيچَهْ (niçeyi: 41b-7); نِيچَهْلَرْ (niçeler: 49b-5)

Sadece نِيچَهْسِينَهْ (nicesine: 52a-12) kelimesinde چ ile yazım görülmektedir.

Son ses olarak genellikle ڄ ile gösterilen ڇ sesinin aynı kelimedeki yer yer ڄ ile yazımına da rastlanmıştır:

ڄُڄ (güç: 13b-5); ڄُڄ (güç: 54a-7); آڄ (aç: 13b-4); آڄ (aç: 22b-9); ڄِڄ (hiç: 14b-7); ڄِڄ (hiç: 31a-14); ڄِڄ (giç: 14b-7); ڄُڄ (koç: 13b-5); ڄُڄ (şuç: 54b-7); ڄُڄ (oruç: 6b-3); ڄُڄ (erkeç: 9b-11); ڄُڄ (ögeç: 9b-11)

g ÜNSÜZÜNÜN YAZILIŞI:

Metnimizde ön, iç ve son seslerdeki tonsuz k ve tonlu g seslerinin yazımında bir işaret farkı yoktur.

کَرِیم (kerim: 1b-2); کِچُومُز (kiçümüz: 16a-8); کُوپَرِسِنْدَن (köprisinden: 48a-11); کِشِیدُر (kişidür: 62a-13); دُوکَلِی (dükeli: 1b-5); مُشْکِل (müşkil: 38b-5); اَکْسُکُ سَزُ (eksüksüz: 58a-13); یُوکُ (yük: 6a-1)

گُلُڤُڤُ (gülün: 1b-10); آگَاہ (agah: 3a-8); اَنگُشْت (engüş: 3b-1); گُورِیجَک (goricek: 62a-10)

گَرِک (gerek: 34b-10) kelimesinin yazımında son seste, belki de bir yazım hatasından kaynaklanmış olabilecek, bir farklılık görülmektedir.

Bunlarla birlikte, metnimizde ڄ sağır kef ile de (ڄ) ile belirtilmiştir. Fakat bu durumda bir istikrar söz konusu olmadığından ve biraz da yanlışlık yapmak korkusu ile transkripsiyonda bunları da g ile gösterdik.

Özellikle birkaç kelimenin yazımında iki şekillilik mevcuttur:

مَکَر (meger: 27a-1); مَکَر (meger: 11b-13); اَکَر (eger: 59b-1); اَکَر (eger: 46a-4); دَگُل (degül: 10a-8); دَگُل (degül: 61b-14); یِگ (yig: 46b-7); یِگ (yeg: 29a-14); یُوکَلْتَمَگُڤ (yükletmegün: 12a-5); سَؤگ سَؤگ (söge söge: 14a-7); دِدُگِڤ (didügin: 26b-5)

Örneklerini verdiğimiz bu farklılığın nedeni bir geçiş dönemi etkisi olarak nitelendirilebilir.

ñ ÜNSÜZÜNÜN YAZILIŞI:

ñ ünsüzü metnimizde (ڄ) olmak üzere iki şekilde gösterilmiştir. Bu harfin yazılışında da özellikle birkaç kelimedeki istikrar yoktur.

اَڄَا (aña: 55b-9); اَڄَا (aña: 60b-1); سَاڄَا (saña: 23b-2); سَاڄَا (saña 41a-8); بَاڄَا (baña: 24b-12); بَاڄَا (baña: 53b-3); اَنُڄَا (anuñla: 24b-14); اَنُڄَا (anuñ 29a-8); سُنْبُلُڤ (sünbülün: 1b-11); یِڄُڄ (yeñdügün: 3b-3); دِڄِلَن (diñlen: 19b-11); طُڄُڄ (toñuzluyıdı: 25b-9); طُڄُڄ (toñuzlu: 25b-9); دِڄِلُ (deñlü: 27b-8); اُڄُڄ (üçüñ: 38b-8); اِڄِڄ (itseñ: 40a-4); سِڄِڄ (senüñle: 50b-6); گِڄِڄ (giñ: 60b-11); بِڄِڄ (biñ: 61b-6)

t, d ÜNSÜZLERİNİN YAZILIŞI:

Eski Türkçedeki kalın ve ince sıradan t'lerin bir kısmı, Eski Anadolu Türkçesinin XIV. yüzyıl metinlerinde tonlulaşarak d'ye dönüşmüştür. Bu sesler metnimizde (د) ile gösterilmiştir.

يُودَر (dükeli: 1b-5); دِيلْكُو (dilkü: 5a11); دِيرَسُون (deprensün: 11b-4); يۇدَار (yudar: 22b-12); دَپَر (deper: 23b-11); بۇدۇرۇم (büdürüm: 30a-11)

Eski Türkçedeki, önseste kalın sıradan ve d'ye dönüşmemiş olan t'ler de düzenli bir şekilde ت (t) ile yazılmıştır:

تَاغِيلُوب (tağılup: 4a-3); تُوغَانْجِي (toğancı: 4a-11); تُولْدُرمىش (toldırmış: 7b-4); تَارُو (taru); تُولايُو (tolayu: 17b-10); تۇياريْسه (tuyar ise: 17b-11); تَارْلِيْغَنْمَا (tarlıganma: 20a-5); تُونُز (toñuz: 20b-3); تۇراغِي (turağı: 21a-9); تَاغَا (tağa: 21a-13); تَالْغَالَانُور (talgalanur: 21b-7); تُوغُرسَم (toğursam: 30b-2); تَوْخِزِي (toqxızı: 52b-4); تُونْ يِلْ (ton ile: 52b-5); تَاغُلدُغُندَه (tağuldıgında: 55a-12); تَما تَما (tama tama: 59a-1).

Bir kelimenin önsesinde hem t'li hem d'li yazılışa rastlanıyor. Bu durumun tek bir kelimede görülmesi t'lerin artık d'ye dönmüş olduğunu gösterebilir. Fakat, imlâ geleneğinden olsa gerek tek örneği de olsa t'li yazılışa rastlamak mümkün:

يُوقُدر (yok durur: 2a-9); تۇرۇپ (turup: 18a-1)

Türkçe kelimelerin içseslerinde ve sonseslerinde t'nin yazılışında ت (t) kullanılmıştır. قَاتِي (katı: 9b-7); آتامُز (atamuz: 16a-7); ياتْلُو (yatlu: 29a-13)

Yabancı kelimelerin yazılışında ت (t) harfi de kullanılmıştır. تَما (tama: 1b-1); حِسْت (hisset: 6a-10); بَاتُندَه (batının da: 7b-7); مُحتَاجِي (muhtacı: 52a-14)

s ÜNSÜZÜNÜN YAZILIŞI:

Yabancı kelimelerin yazılışında, ince ve kalın sıradan ünlülere göre ayarlanmak üzere س (s) ve س (s) düzenli yazılmıştır. Türkçe kelimelerin yazılışında bu düzen sürmüştür. Uygur yazı dili geleneği olarak kalın sıradan ünlüler yanında bulunan s'lerin س (s) ile yazılması metnimizde ender rastlanan bir durumdur:

شَاقِين (şaqın: 3a-12); شَناسِين (şanasın: 4a-11); سۆزَلَر (sözler: 10a-2); شُيُ (şuyı: 10a-8); شُوقُ (şovuk: 10a-8); شُوقِي (şoñı: 11b-7); سَوْنَمَه (sevinme 14b-13); آرسلانَه (arslana: 15b-10); اِسْئِه (issine: 20b-3); سَگُوت (sögüt: 21b-6); شِنامادِين (şınamadın: 23b-8); اَسْكِ (eski: 24a-4); اوسْلِي (uslı: 25a-3); سِر (sır: 25a-5); سُرُوسِي (sürüsi: 30a-10); شِدی (şıdı: 34a-9); شَاو (şav: 40a-10)

C. AYRI YAZILAN EKLER

Metnimizde, ayrı yazılan ekler, sık rastlanmamasına rağmen tamamen kurallı değildirler.

Önek durumunda olan bi- bazı Arapça-Farsça kökenli kelimelerle nadiren de olsa Türkçe kelimelerde ayrı yazılmıştır:

بی‌نهایت (bi-nihāyetdür: 2a-5); بی‌فایده (bi-fāyide: 5a-13); بی‌جان (bi-cān: 16b-12);
بی‌گمان (bi-güman: 33b-2)

İkinci şahıs bildirme eki -sın/-sin hem ayrı hem bitişik yazılmış bir ektir.

کُزَلْسِنْ (kimsin: 17b-2); دَگِلْسِنْ (degilsin: 18a-9); سَنَسِنْ (sensin: 22a-6); گُزَلْسِنْ (güzelsin: 31b-3)

Ç. BİTİŞİK YAZILAN KELİMELELER

Edat, bağlaç ve ek-fiil niteliğinde olan kelimeler kendilerinden önceki kelimelere bitişik yazılmışlardır:

1. “ile” edatı: زَرِیْلَه (zer ile: 1b-7); خَوْفِیْلَه (havf ile: 4a-2); اُورْمَاغِیْلَه (urmağıla: 5b-6); شَهْرَتِیْلَه (şöhret ile: 36b-5)

2. “çün, için” edatı: اَحْبَابِیْچُون (ahbābıyîçün: 2b-7); کَنْدُکِیْچُون (kendüñ için: 3a-7); صَانِچُونْدُر (şan içündür: 17a-8); گُناهْچُون (günāh için: 40b-5); یَاغْمُورِ اِیْچُون (yağmur için: 41a-6); بُونُچُون (bunuñ çün: 46a-7)

Örneklerde görüldüğü üzere için edatının yazımı genellikle bitişik olmasına rağmen nadiren ayrı yazımına da rastlanmaktadır.

3. “ki, kim” edatı: Bu edatın yazılışında da bitişik ve ayrı örneklerle rastlıyoruz:

کَاُولُر (ki olur: 2a-1); کَاُولَدُر (ki oldur: 2a-12); گَرَكْ کِم (gerek kim: 3b-10); اِیْتِکِه (it ki: 12a-13); اُولْکِم (ol kim: 19b-2); کِیْشِیْکِم (kişi kim: 33a-7); یَاقِنْکِه (yakın ki: 46a-10)

4. “mi” soru eki: دِیْنَمَا کِمِی (diñlemedüñ mi: 5b-3); اِشِیْتَمَه کِمِی (işitmedüñ mi: 6a-8); یُوقْمِی (yok mı: 49a-7)

5. “durur, -dur” bildirme eki: یُوقْدُر (yok durur: 2a-9); دَگُل دُر (degül durur: 13b-6); یُوقْدُر (yokdur: 14a-9); مُدَّت دُر (müddet durur: 13b-6)

6. i- yardımcı fiilinin değişik kipleri: وَارِیْدِی (var idi: 14a-4); گِیْدِرِیْکِن (gider iken: 16a-13); اَیْلِرِیْدِی (eyler idi: 32a-11); قَچَا نِیْسَه (kaçan ise: 58b-9)

7. Metnimizde, dağı bağlacı aynı zamanda -da, -de şeklinde kullanılmıştır. Yazımı bitişiktir. اِكْبِسِيْنَكْدَه (ikisünüñ de: 11a-4); قَوْمًا لَقْدَنْدَمَمِي (kumalıktan da mı: 29b-4); چوغیده (çoğı da: 48b-7)

D. YANLIŞ VEYA İKİ TÜRLÜ YAZILAN KELİMELER

Arapça imlâsına göre hemze elifle yazılması gereken bazı kelimeler, metnimizde yalnız (ی) ile yazılarak harekelendirilmiştir: بِيْ فَايْدَه (bî-fâyide: 5a-13); لَمَّا يَفْدُر (leṭâyıfdür: 9a-3); جَايَزْ (câyiz: 11b-1); دَايِمْ (dāyim: 12b-2)

Bu durum; Türkçe gramer yapısında iki ünlünün yanyana bulunmaması nedeniyle araya bir koruyucu y ünsüzünün girmesiyle oluşmuştur. Türkçeye giren pek çok yabancı kelimeyi de kendi gramer yapımıza uygun bir hâle getirdiğimize göre, bu durumu yazım yanlışlığı olarak değerlendirmek yersiz olur.

Metnimizde farklı yazılışlarına rastladığımız kelimelerin bazıları geçiş dönemi özelliği taşımaktadır.

اَا (aṭa:6b-1); اَا (aṭa: 8a-6); اَكْرْ (eger: 10b-9); اَكْرْ (eger: 46a-4); مَكْرْ (meger: 6a-14); مَكْرْ (meger: 11b-13); نَكْلْ (degül: 7a-10); نَكْلْ (degül: 5a-5); حَبْ (ḥep: 8a-7); حَبْ (ḥep: 10a-5); نَحْيْ (dağı: 18b-8); دَاخِيْ (dağı: 51b-12); اَصْلَانِيْ (aşlanı: 14a-5); بَكْلَنْ (arşlan:15b-10); طُوْكُوْزْلُوْبِيْ (Toñuzluyıdı: 25b-9); طُوْكُوْزْلُوْ (Toñuzlu: 25b-9); دِيْلَنْ (diñlen: 19b-11); دِيْلَنْ (diñlen:19b-11); بِيْ حَارْ (bî-ḥār: 34b-13); بِيْ عَيْبْ (bî-'ayb: 34b-14); چِقْرْ (çıkar: 35a-13); چِيْ قَرْ (çıkar: 40a-13); كِ (ki: 17a-7); كِه (ki: 17a-10); حُوْجِيَه (ḥocaya: 29a-7); حُوْجَانِيْ (ḥocanuñ: 29a-9); اَچْ (aç: 13b-4); اَچْ (aç: 22b-9); قُوْرْحُوْ (qorḥu: 15b-10); قُوْرْقَارْ (qorqar: 17a-6); دِيْلْكِيْ (dilki: 11a-10); دِيْلْكُوْ (dilkü: 11a-12); نِيْجَه (nice -nasıl: 30b-4); نِيْجَه (niçe-ne kadar: 60a-5); دُشْمَانِيْ (düşmanı: 15a-2); دُشْنَامْ (düşnam: 35a-3); مُحَنْتْ (muḥanneş: 17a-10); مُحَنْتْ (muḥannes: 17a-10); اِيْرَاقْ (ırak: 5a-3); اِيْرَاقْ (ıraq: 5a-3); چُوْغْ (çoğ: 1b-2); چُوْغْ (çok: 11a-13); گِيْرُوْ (girtü: 2a-5); گِيْرُوْ (girtü: 2a-8)

Metnimizde kullanılan ikilemelerin bünyesinde dikkat çekici bir yazım farklılığı vardır:

بِرْبِيْر (bir bir: 30b-14); اَيْلَاقْ اَيْلَاقْ (aylak aylag: 22a-13); اَيَاغْ اَيَاغْ (ayağ ayak: 58b-14); طَمَا طَمَا (tama tama: 59a-1)

Metnimizde bazı arkaik kelimeler birbirini takip eden farklı şekilleriyle birlikte kullanılmıştır:

اِشْبُوْ (işbu: 14a-2); اَوْشْ (uş: 18b-11); شُوْ (şu:21b-13); اَوْشْتَه (uşda: 29b-11); اَنِیْ (anı da:33a-2); اُولْ (ol: 33a-2); شُولْ (şol: 39a-11); اُونِيْ (onı: 44b-11); اُوْ (o: 58a-12)

اَيْتَدِي (daḥī: 30a-4); مَجْنُونٌ دَهْ (Mecnūn da: 34a-6); قُوْدَهْ (kov da: 35b-7); اَيْتَدِي (eyitdi: 24a-4); سَوِيْلَهْمِشَلَرْ (söylemişler: 27b-10); دِيْمِشَلَرْ (dimişler: 27b-10); وَ (ü: 27b-12); وَ (vü: 30b-10); وَ (u: 25a-1); وَ (ve: 21b-2); چُو (çü: 1b-9); چِه (çi: 8b-1); چُو (çün: 19b-5); نَچُون (neçün: 34b-1); نِچُون (niçün: 3b-2); نَكْلُوْرُ (degül durur: 13b-6); نَكْلُوْدُرْ (degüldür: 18b-6)

E. ŞEDDENİN YAZILIŞI

Arapça ve Farsça kelimelerin yazılışında, şedde düzenli kullanılmamıştır.

جِيْن (cinn: 1b-3); دُرْ (dürr: 2a-1); جِيْنُكْ (cinnüñ: 2a-14); مِيْسَرْ (müyesser: 4b-8); مَقَرَرْ (muḳarrer: 6a-1); فَنْ (fenn: 12b-9); يَادَدَنْ (yāddan: 20b-7); زَرَاقْ (zerrāk: 27a-1); بَلَلُوْ (bellü: 32a-2)

F. İSİM TAMLAMALARININ YAZILIŞI

Farsça kurallara göre kurulmuş olan isim tamlamalarının yazılışında tamlayan ve tamlanan kelimeler arasındaki bağlantı ünlüsü hareke ile gösterilmiştir.

سَاعَاتِ اَوْقَات (sa'at-i evḳāt: 2b-5);

سِيْلِكِ جَوَاهِرْ (silk-i cevāhir: 2b-14);

مَرْدِيْكَدَايَهْ (merd-i gedāya: 28a-7)

II. SES BİLGİSİ

A. ÜNLÜLER

ÜNLÜ TÜRLERİ

Eserde, imlâ özellikleri de dikkate alındığı taktirde bulunan ünlü türleri şunlardır: a, ā, e, ı, ī, î, ī, o, ö, u, ū, ü, ū̄. Yazımdan kapalı e (é) ünlüsünün varlığı, hakkında tesbite imkân yoktur. Çünkü, kapalı e olması gereken ünlüler metinde esre ile belirtilmiştir.

UZUN ÜNLÜLER:

Arapça ve Farsça kelimelerde hareke işareti ile uzunlukları gösteren ا, و, ی gibi huruf-ı medlerin bir arada kullanılması hecedeki uzunluğu göstermesi bakımındandır. سَلَامٌ (selām: 2a-12); جَانٌ (cān: 15a-6); جَمَاعَتٌ (cema'at: 32b-14)

Metnimizde, Türkçe kelimelerde bir kısım ünlüler yalnız hareke işaretleriyle birlikte ا, و, ی gibi ünlü işaretleri kullanılarak gösterilmiştir. Bununla birlikte ilk hecedeki uzun ünlüler hareke işaretlerinden başka "üstünlü medli elif" (اَ), "medli elif" (اِ) ve elif (ا) ; "vav" (و), "ye" (ی) gibi hurûf-ı medler kullanılarak belirtilmiştir. (Bu uzunluk transkripsiyonda gösterilmemiştir.)

ā ÜNLÜSÜ:

أَشُومَةُ (aşa: 2b-6); أَعَاجٌ (ağaç: 3a-14); أَتْلِمِشْ (atılmış: 22b-7); آيُ (ay: 34a-1); أَشُومَةُ (aşuma: 37a-7); دَاخِي (dahı: 61a-9)

ī, î ÜNLÜLERİ:

كَيْمٌ (kim: 3a-11); وَيْرُوبِنُ (virüben: 4a-14); أَوْغَلِي (oğlı: 27b-2); دِيدِي (didi: 36b-10); اَيْتُ (eyit: 48b-9); اَيْتُ (it: 55b-10)

ō, ū, ö, ü ÜNLÜLERİ:

أُولْمَةُ (ölme: 3a-12); يُونُ (yön: 27 a-14); دُوكُوبِنُ (döküben: 30b-12); أُوْدُ (od: 31a-11); بُو (bu: 46a-3); قُونَقْدَنُ (konağdan: 54a-2)

B. ÜNLÜ DEĞİŞİMLERİ

i > é DEĞİŞİMİ BAKIMINDAN İLK HECE i' LERİ:

iy (2b -13); didi (4b-2); it (4b-9); yilüp (5a -11); virürin (5b -14); ider (6a-10); yimekler (7b -5); yire (24a -6); yil (35a -12); giç (36a -1); iricek (55b -6)

ı > u , i > ü DEĞİŞİMLERİ:

Eski Türkçedeki çok heceli kelimelerin son seslerinde bulunan -ğ/-g ünsüzleri ile ek sonlarındaki -ğ/-g ünsüzlerinin düşmeye başlamasıyla oluşmuş yuvarlaklaşmış ünlülere metnimizde rastlanmaktadır.

gizlü (3b -2); etlü (6b-12); canlu (6b - 12); tatlu (6b-13); girü (8b-8); sancu (15b-1); delü (30b -9); diyü (30b-9); kapuyı (50b-12)

ü > i DÜZLEŞMESİ:

döküldi (7b-11); köpri (10b-9); yüri (13b-8); düğümi (14a -14); dürişür (17a-6); öli (26b-8); uci (27a-4); bozılur (29b-7); gördügi (32b-1); müşkil (38b-5); dökilür (42b-8)

C. ÜNLÜ UYUMU

Eserde genel olarak ünlü uyumu mevcuttur. Bu durum Türkçe köklü kelimeler için geçerlidir. Arapça ve Farsça'dan alınmış kelimeler için uygunluk aramaya gerek yoktur.

Ç. DİL BENZEŞMESİ

Dil benzeşmesi Türkçenin çok eski devirlerinde oluşmuş bir durumdur. Fakat, bazı eklerin yapı özelliklerinden ya da ses değişmelerinden kaynaklanan durumlar nedeniyle dil benzeşmesine aykırı bazı şekiller ortaya çıkmıştır. Pend-Nāme'de, Arapça ve Farsça kelimeler dışında uyum dışı örnekler çok azdır.

ķorkuyile (24b-10); aķçe (25a-9); anuñçün (54b-14)

Bu örnekler dışında dil benzeşmesi güçlüdür. "-ki aitlik eki" metnimizde -ķı/-ki, -ğı/-gi şekilleriyle kısmen uyuma girmiştir.

ķoynındağı (36a-11); bugünkü (57b-13)

D. DUDAK BENZEŞMESİ

Eski Anadolu Türkçesi döneminde henüz kurallaşmış bir dudak benzeşmesi olayına rastlanmamaktadır. Fakat, yine de birkaç kelimedede bu durum için kıpırtı denebilecek benzeşmelere tanık olunmaktadır.

yudılar (55a-3); günine (59b-2)

Bunun yanısıra bazı ses değişimleri nedeniyle uyumsuzlukların oluştuğu da gözlenmektedir.

evlülük (36a-12); ecellü (56b-7)

KELİME KÖKLERİNDE GÖRÜLEN DUDAK BENZEŞMEZLİĞİ

Bir kısmı Eski Türkçeden gelen kelimelerin taşıdığı benzeşmedir.

girü (2a-5); dilkü (15b-3); degül (19b-11); kendü (22a-1)

Bir kısmı ise; Eski Türkçede birden fazla heceli sözlerin sonseslerinde bulunan -ğ/-g ünsüzlerinin erimesiyle geride kalan dar-düz ünlülerin yuvarlaklaşmasıyla oluşan bir dudak benzeşmezliğidir.

ķamuya (2a-4); yapu (5a-1); ķuru (6a-4); dürlü (12b-4); țaru (17a-5);

delü (20b-6)

Eserde, dudak benzeşmesi bakımından aykırı pek çok ek vardır. Bu ekler, "yuvarlak ünlülü ekler ve düz ünlülü ekler" olarak ikiye ayrılabilir.

Yuvarlak ünlülü ekler şunlardır:

1. İlgi hali eki: -oñ (-uñ/üñ), -noñ (nuñ/nüñ):

sözlerüñ (3a-4); efendinüñ (6a-11); ergenüñ (35b-13); sözüñ; (46b-9); devenüñ (60b-11)

2. Yön gösterme eki -aru/-erü, -ra/-re:

ilerüye (16a-13); üzre (16a-9); țasra (20a-3); içre (27a-10); yuķaru (59b-12)

3. Birinci şahıs iyelik ekleri -om (-um/-üm), -omoz (-umuz/-ümüz):

ümidümüz (2b-9); günāhum (8a-1); sözüm (41b-1)

Bu ek, metinimizde kurallı olarak yuvarlak ünlülü kullanılmıştır.

4. İkinci şahıs iyelik ekleri -ñ (-uñ/-üñ), -oñ oz (-uñuz/-üñüz):

ma'tūmuñ (8a-1); ĥatıruñ (14a-1); şehrüñüz (25b-7); aķrabañuz (42b-11)

5. için edatı ve -çün/-çün ekleri:

ā'dasıyığın (2b-7); dūr olan çün (49a-10); anuñ çün (54b-14)

6. İsimden isim yapma eki +lu/+lü: Eski Türkçede +lığ/+lig sıfat eki düz ve yuvarlak şekilleriyle kullanılıyordu. Eski Anadolu Türkçesine geçerken ekin sonundaki -ğ/-g düşmüş geride kalan ünlü yuvarlaklaşmıştır. Bu geçiş döneminden sonra ek yine uyuma girmiştir.

yüzlü (8b-4); tatlu (9a-3); gizlü (10a-7); irilü (21b-4); bellü (48a-3)

7. İsimden isim yapma eki +suz/+süz:

Bu ek de uyum dışı olarak görülen bir ektir.

edebatsız (10b-12); belürsüz (18b-14); yaraqsız (19b,3); devletsüze (24a-9); şeksüz (50b-3)

8. İsimden isimden yapma eki +cuğ/-cük, +cuğaz/-cügez:

kuşcuğaz (20b-11); oğlancuğ (28b-13)

9. Fiilden isim yapma eki -ğu/-gü: Eski Türkçede olduğu gibi metnimizde de yuvarlak ünlülüdür.

sevgüsi (21b-14)

10. Fiilden isim yapma eki -u/-ü: Eski Türkçede fiilden isim türeten -oğ ekinin erimesiyle geride kalan ünlü yuvarlaklaşmış yapım eki fonksiyonunu üstlenmiştir.

kuru (6a-4); sürülerümüñ (9a-11); taru (17a-5)

11. Fiilden isim yapma eki -ok (-uğ/-ük):

kazuk (27b-4); çürük (29b-2); bulanuk (31b-9); konukdan (54a-2); açuk (53a-9); şakınduk göz (60a-8)

12. İsim-fiil eki -duk/-dük:

Kurallı olarak yuvarlaktır. Eski Türkçedeki şeklini muhafaza etmiştir.

irdükde (2a-1); yendüğüñ (3b-3); gitedükde (7b-2); çağırduklarun (23a-7) komaduğuñ (41a-11); içilmedük (58a-7)

13. Zarf-fiil ekleri -u/-ü, (-yu/-yü):

şarılı (13b-3); diyü (13b-12); tolayu (17b-10); otlayu (30a-10); karşılayu (60a-10)

14. Zarf-fiil eki -^op (-ub/üb,-yub/-yüb):

şanup (7b-4); tayanup (7b-14); görüp (30a-13); uzanup (55a-7);

bakup (62a-5)

15. Zarf-fiil eki -dukça/-dükçe:

añdukça (10b-6); yidükçe (48b-9); didükçe (57a-13)

16. Fiilden fiil yapma eki -dur/-dür:

çökerdürler (12a-6); gütdürür (20b-3); çekdürür (20b-5); gülüşdürür

(53a-5)

17. Geniş zaman isim-fiil ve çekimli fiil eki:

kıılır (1b-9); şavulur (5a-4); dinür bir haberdür (34b-8); irişür (58b-9)

18. İkinci şahıs teklik ve çokluk emir kipi ekleri -^oñ (-uñ/-üñ), -^oñ^oz (-uñuz/-üñüz):

Eski Türkçeden farklılık göstererek yuvarlaklaşma eğilimindedir:

işidüñ (6b-5); oluñ ağah (12a-10); diñleñ (26a-9); çoñuz (36b-10); yinüz (40a-2); dönüñüz (54b-2)

19. Üçüncü şahıs teklik ve çokluk emir eki -^on (-sun/-sün), -^on^or (-sunlar/-sünler):

ne kılsun (7b-9); yinilsün (9a-3); deprensüñ (11b-4); dimesünler (39a-12)

20. Teklik birinci şahıs görülen geçmiş zaman ve hikâye eki -^om (-dum/-düm):

olurdum (34a-12); gitdüm (36a-8); urdum (36b-14)

21. Teklik ve çokluk ikinci şahıs görülen geçmiş zaman eki -^oñ (-duñ/-dün), -^oñ^oz (-duñuz/-dünüz):

dürişdüñ (14b-10); bakduñ (24b-11); geldüñ (39b-8); şatmaduñ (42a-1)

22. Çokluk birinci şahıs görülen geçmiş zaman ve hikâye eki -^ok (-duk/-dük):
bileydük (10b-1); giderdük (16a-7); oñarmaduk (16a-7)

23. Geniş zaman, dilek-şart ve iktidar kiplerinde teklik ve çokluk birinci şahıs ekleri -^om (-vum/-vüm), -^oz (-vuz/-vüz):

varavuz (18b-3); görevüz (18b-3); başlayavuz (38a-1)

24. Olumlu ve olumsuz geniş zaman, duyulan geçmiş zaman ve cevher fiili birinci şahıs çokluk eki -oz (-uz/-üz): -vuz/-vüz ekindeki önses v-'sinin erimesi sonucu oluşmuştur.

bilürüz (2b-9); iderüz (60a-5)

25. I.şahıs çokluk dilek eki -alum/ -elüm:

varalum (16a-11); gidelüm (18b-3); görelüm (21a-10); turalum (47b-3)

26. Bildirme ekleri -dur/-dür, durur:

ulūlar durur (2b-10); naşāyihdür (3a-2); añlayanadur (12b-7);

gerek durur (33a-14); degüldür (41a-14); vücūduñdur (45b-13)

E. DÜZ ÜNLÜ TAŞIYAN EKLER

Metnimizde, yapılarından gelen özelliği korumuş olmaları dolayısıyla, yuvarlak sıradan ünlü taşıyan kelimelere eklendikleri zaman da bu özelliğini koruyan ekler de vardır. Eserde tesbit edilen ekler şunlardır:

1. Yükleme hali eki: -ı/-i, -ın/-in:

Eski Türkçedeki dil ve dudak benzeşmelerine göre düz ve yuvarlak şekillere giren -ıg/-ig, -uğ/-üg eklerinin -ğ/-g düşmesiyle kalan bağlantı ünlüsünün yükleme fonksiyonunu üstlenmesiyle oluşan -ı/-i eki metnimizde genellikle düz kullanılmıştır.

özin (5a-4); kendüyi (5a-4); işümüzi (14a-2); şuyı (21b-5); öniñ (46a-13); gücin (52a-13); düşi (60b-9)

Zamirlerden ve iyelik eklerinden sonra gelen -nı/-ni yükleme hali ekinin kullanımı da aynıdır.

didüğün (48b-3); kendüziñi (48a-12); bulduğunu (57b-4); çöregini (58a-12)

2. İyelik eki -ı/-i, -sı/-si: Metnimizde Eski Türkçe ile paralellliğini sürdürmüştür.

yir yüzinden (4b-9); şöñ ucu (27a-4); sürüsi (30a-10); raķibüñ şanduğı (35a-4)

3. Üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra gelen yükleme hali eki -ın/-in:

sözin (26b-1); çanağın (34a-5); yüzün (37b-8); olduğın (49a-3);

kulluğın (60a-6)

4. İsimden isim yapma eki +cı/+çi, +cı/+ci:

oduncı (6a-7); pamukçılar (28b-5)

5. İsimden isim yapma eki +lık/+lik:

kıllık (26a-2); yavuzluk (41b-13); dikkilikden (53a-14)

6. İsimden isim yapma eki -ıncı/-ınci:

gülinci (29b-2); üçüncüsü (31b-2); yedinci (55b-5)

7. Fiilden isim yapma eki -ıcı/-ici: Eski Türkçe -ğuç/-güç ekinin bünyesindeki -ğ/-g'nin düşmesi ve yuvarlak ünlülerin daralmasıyla oluşmuştur. Metinde hep düz kullanılmıştır.

sevicidir (26b-6); alıcı (29b-2)

8. Fiilden fiil yapma eki -ıl (-ıl/-il):

dökülenler (8a-5); tırılmaz (31b-9); tıyılma (35b-11); tıtılır (52a-3)

Eserde bu ekin hem düz hem de yuvarlak şekilli kullanımı mevcuttur.

Bazen aynı kelimeye iki türlü kullanıma da rastlanmaktadır:

dökülenler: (8a-5); döküldi (45a-9)

9. Fiilden fiil yapma eki -ın (-ın/-in):

bulunur (24a-10); bulunmaz (34b-11)

Ekin genel kullanımı, metnimizde yuvarlak ünlüdür. Ancak, yukarıda örneklerini gördüğümüz düz ünlülü kullanımı nadirdir.

10. İşdeşlik eki -ış/-iş:

tutışdı (39b-9); gülişdiler (47b-9)

Eserde yuvarlak ünlülü kullanımına da rastladığımız ekin örneklerine az rastlanmaktadır.

gülişdi, tutuşdı (7b-13)

11. Görülen geçmiş zaman 3. şahıs teklik eki -dı/-di: Eserde Eski Türkçede var olan kullanımın devam ettiği görülmektedir.

düşdi (4a-1); gördi: (4a-11); düzüldi (7a-11); örütürdü (7b-8);

döküldi (45a-9)

Hikâye şekillerinin 3. şahıs teklik ve çokluk çekimlerinde kullanılan -dı/-di eki de aynıdır.

bilürdi (4a-8); atılurdu (17b-13)

12. Geçmiş zaman isim-fiili ve duyulan geçmiş zaman eki -m°ş (-mış/-miş):

olmuşken (7a-14); degürmişler (9b-5); büyümiş (31b-4); görmüşi (37b-7); görmüş (44b-8); buyurmuş (62a-6)

13. Gelecek zaman eki -ısar/-iser: Oğuz-Türkmen ve Kıpçak unsurlarıyla gelişen bu ek metnimizde de görülmektedir:

düşiser (7b-9); n'olısar (14b-5); olıgarsın (23a-6); biçiserdür (61a-13)

14. İktidar fiili -ı/-i- : Metnimizde eski u- iktidar fiili ile esas fiildeki zarf-fiil ekinin kaynaşmasıyla iktidar eki düzleşmiş -ı/-i- şekline girmiştir.

bulımaz (4a-4); kırtarımazsın (13a-10); varımazsın (13a-10); kırtulımadum (24a-9)

15. Emir eki -ğıl/-gil: Eski Türkçedeki durumunu devam ettirmiştir:

olğıl āgāh (3a-8); göstermegil (3b-1); koğıl (29b-9)

16. Soru eki -mı/-mi: Metnimizde Eski Türkçeden farklı olarak düz ünlü ile yazılmıştır.

diñlemedüñ mi (5b-3); eyleyübilür mi (12a-2); var mı (12b-1)

17. Fiil çekimlerinde teklik I. şahıs eki -°n (-ın/-in): Metnimizde nadir görülen eklerdendir.

virürin (5b-14); nice olurun (47a-13); ölürin (47a-13)

18. Çekimli fiillerde 2. şahıs teklik ve çokluk ekleri -s°n (-sın/-sin), -s°z (-sız/siz):

kalursın (10b-8); görürsin (13b-2); bilürsin (14b-13); alursın (37b-8)

19. Zarf-fiil eki -ıcağ/-icek:

urıcağ (4a-2); bulıcağ (14b-2); düşicek (32a-3); toğrulıcağ (60a-10)

F. ÜNLÜ DÜŞMESİ VE ÜNLÜ TÜREMESİ

Eserde ünlü düşmesi ve ünlü türemesi olayları seyrek.

Bir ünsüzle biten iki heceli kelimeler, ünlü ile başlayan birer ekle genişletildiklerinde ikinci hecelerindeki açık, vurgusuz, zayıf ünlülerin düşmesi olayı metnimizde görülmektedir:

eydüñ (3a-8); oğlu (3b-13); göñli (16b-14); buyruklar (37a-1); kendüzini (33a-2); görüldi (44a-13)

Bazı eklemelerde açık, vurgusuz ünlünün düştüğü de görülmektedir.

bilürdi (21a-1); giderken (24b-8)

Eserde ünlü türemesi ile ilgili olarak rastlanan örnekler, içseste yanyana ünsüz taşıyan kelimelerle ilgilidir. Bu duruma metinde seyrek rastlanmaktadır.

‘ākıl (35b-10)

Eserde, ünsüz türleri bakımından ikili özellik mevcuttur. Bazı ünsüzler gelişmeleri bakımından Eski Türkçeden farksızdır. ñ sesinin devam ettirilmesi gibi. Bunun yanı sıra ünsüz türleri ve değişimleri bakımından Türkiye Türkçesinde temel olan bazı değişimleri gerçekleştirmiştir: t->d-, b->v-, k->g değişimleri ile ğ / g ünsüzlerinin hece ve kelime sonları ile hece ve ek başlarındaki durumu gibi.

Eserin bir başka özelliği de Eski Türkçeden ayrılan ve Türkiye Türkçesine doğru yol alan bir tarihi gelişim içinde, zamanla eriyip kaybolan Eski Anadolu Türkçesine has özelliklere sahip olmasıdır.

G. ÜNSÜZLER

ñ ÜNSÜZÜ:

Hem kelime kökünde hem de eklerde özelliğini korur.

gülüñ (1b-10); şöñi (11b-7); biñ (14b-10); toñuz (20b-3); koñşı (29b-5); iñlemiş (42b-2); yaluñuz (47a-13); yidüğüñi (48b-3)

b ÜNSÜZÜ:

barmağ (11b-9)

-b-, -b ÜNSÜZLERİ:

Türkçe ve yabancı kelimelerde içsesteki hece sonu -p'leri ile sonses p'lerinin metnimizdeki bir imlâ özelliği olarak b ile yazıldığı görülmektedir.

gücenüp (3b-1); kalp (8a-4); ‘acāyip (37a-1); sebep (54b-11)

b>v DEĞİŞİMİ:

1. b->v-: Eski Türkçede bar, bar-, bir- kelimelerinin önsesleri Eski Anadolu Türkçesinde v' ye dönüşmüştür. Eserimizde de bu durumun örnekleri vardır:

viren (2a-4); varasın (3b-5); vardır (10a-10)

Eski Türkçedeki bol- kelimesinin Eski Anadolu Türkçesinde, b- sesinin erimesiyle ol- şeklinde kullanıldığı görülmektedir:

olgil āgāh (3a-8); ḥaṣm olmazuz (16b-10); gerek olur (29a-13)

2. -b->-v-; -b>-v-: İç ve sonseslerdeki b ünsüzünün Eski Anadolu Türkçesinde tamamen v' ye döndüğü görülmektedir:

davarlarımndan (9b-12); evde (17a-3); sevgil (33b-7); yavuzluk (41b-13)

şub> şuw> şu değişimi ile kelime sonundaki -v düşmüştür.

Bu durum, bazı kiplerin çekiminde kullanılan ben-biz zamirlerinin önseslerinde görülmektedir. Ekleşme nedeniyle b->v- değişimine uğrayarak -van/-ven, -vuz/vüz şekline dönüşmüştür.

bebr olavuz (15b-14); görevüz (18b-3); iderven (53a-14)

t-> d- DEĞİŞİMİ:

Eski Türkçede kelime başındaki t- ünsüzü, Eski Anadolu Türkçesinde t- ve d- olmak üzere iki yönde gelişmiştir.

Eserde t->d- bakımından; Eski Türkçede ince sıradan ünlülerle kullanılan t- sesi d-' ye dönüşmüştür.

toğancıya (4a-14); toynca (8a-11); tatlu (9a-3); tūruñuz (16b-2); taru (17a-5); turup (18a-1); tağ (20a-4); toñuz (20b-3); talğalanur (21b-7); ton (23a-2); tavar (23b-9); toldurdı (30b-8); toğramasun (31a-4); tolaşma (35a-10); toğruya (50a-2); toköz (54a-1); tuman (59a-2)

İkili yazımına rastladığımız kelimelerden biri de doymayısar (4a-8) kelimesidir.

Kalın sıradan ünlülerle kullanıldıkları halde değişim gösteren kelimeler de vardır. Bu durum bir geçiş dönemi özelliği belirtisidir.

dağı (8b-13); doğma doğma (5a-6) ; gerek durur (14a-8); dutmaya (42a-11)

-t->-d- DEĞİŞİMİ:

İç seste bulunan -t- ler değişime uğramadan devam eder.

heybetlüyidi (9a-7); götürür (11a-10); yükletmegüñ (12a-5); getür (13b-9); şataşdı (17b-1); yatlu (20a-8); tatlu (37a-7)

Kelime sonundaki tonsuz ünsüzün ek aldığı anda tonlulaştığını görüyoruz.

işidgil (6a-11); işidür (42b-12)

-t > -d DEĞİŞİMİ:

Metnimizde bazı kelimelerdeki -t' ler -d ile yazılmıştır:

ķurd (9a-12); derd (10a-5) -örneğine çok az rastlanılan bir özelliktir-

d>y, z DEĞİŞİMİ:

Eski Türkçe d ünsüzü Eski Anadolu Türkçesinde tamamen y ünsüzüne dönüşmüştür.

eyü (9a-1)

k->g- DEĞİŞİMİ:

Eski Türkçedeki tonsuz önses k- Eski Anadolu Türkçesinde değişikliğe uğramamıştır.

pür kılur (1b-7); ķoparıcak (3a-14); kıızı (5b-3); ķapudan (6a-8); ķomazlar (8b-6); ķarañudan (31a-2); ķamusu (37a-2); ķuru (46a-13)

İnce sıradan ünlülerle kullanılan k-'nin g-'ye dönüşümü için şu örnekler verilebilir.

göñül den (5a-4); gerek (8b-8); giñ (60b-11); geyürdüm (56a-5)

Metnimizde k->g- değişimine uğramayan kelimeler de vardır.

kim (3b-10); keser (5b-6); kimesne (9b-10); kiçiden (35b-14); kişiy e (53b-13)

H. İÇSESTE SIZICILAŞMA**-ķ- > -ğ- DEĞİŞİMİ:**

Önseste ģ- ünsüzü sadece Arapçadan geçme yabancı kelimelerde görülmektedir.

ğalkı (1b-5); ģarç (5b-13); ģoşdur (10b-13); ģaşmı (13a-4)

Türkçe kelimelerdeki ħ ünsüzü -k->-h- değişimi sonucu oluşmuştur. Eserde, birkaç kelime rastlanan bir durumdur.

oğşamañ (23b-14); ħorħu (35a-2); aħşam (38a-1); ħoħulardan (45b-4); yoħsulũ (52a-13)

Eski Türkçedeki taħı kelimesi eserde kurallı olarak daħı şeklini almıştır. daħı (9b-5)

I. ğ/g ÜNSÜZLERİNİN DURUMU

1. Tek heceli kelimelerin son seslerindeki -ğ/-g korunmuştur.

begler (4b-14); çoğ (7a-9); yağ (7a-9); yig (7b-3); tağ (12b-2); bağ (12b-2); şağ (20a-4)

2. Birden fazla hecelik kelimelerin sonseslerinde bulunan -ğ/-g ünsüzleri düşmüş veya yuvarlaklaşmıştır.

ķamağ > ķamu (3a-2); kiçig > kiçi-kiçiden (35b-14); şarığ > şaru (6b-11)

Bu değişimi metnimizde rastlanan örneklerine göre şu şekilde gruplandırabiliriz:

a) Fiilden isim yapma eki -ığ/-ig > -u/-ü:

aşığ > aşşı (17a-6); ħapığ > ħapu (51b-4)

İki heceli kelimelerde sonses -ğ/-g'lerinin -ķ/-k'ye döndüğü görülmektedir. Ancak, bu durum ikili şekilleriyle kullanıldığından istikrarlı sayılmaz.

ıraqdan (15a-5); ırağ (40a-5)

b) İsimden isim yapma eki +lığ/+lig > +lu/+lü:

dürlü (12b-4); bellü (32a-2); tatlu (37a-7)

c) Yükleme hali eki -oğ/oğ > -ı/-i:

tağı (30b-8); eyüyi (46a-12); azı (48b-7); sözi (56b-1)

3. Ek ve hece başlarında ğ/-g- ünsüzleri de erimiştir. Örnekleri şunlardır:

a) Hece başı ğ/-g-'leri:

edgü > eyü (9a-1); kergek > gerek (3b-10); ħarañgu > ħarañu (17b-3)

b) Yönelme hali eki -ğa/-ge > -a/-e:

ķamuya (2a-4); yöreye (28b-5); ocağa (40b-14); aķçeye (52a-10);

sine (55a-6); aça (57a-9)

c) Yön gösterme eki -garu/-gerü > -aru/-erü:

yuşaru (18a-3); ilerü (24b-10)

d) Fiilden isim yapma eki -gan/-gen > -an/-en:

oturan (7b-7); dökilenleri (8a-5); kalan (9b-14); üşenen (17a-5)

e) Fiilden isim yapma eki -guç/-güç > -ıcı/-ici

yırtıcı (4a-4); sevicidür (26b-6); katlanıcıdur (33b-4)

f) Fiilden isim yapma eki -gu/-gü > -u/-ü:

Bu ek genellikle önsesteki -ğ/-g'yi korur.

sevgüsü (21b-14); yapu (51b-4)

g > v DEĞİŞİMİ:

Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlüler yanlarındaki ğ/g'ler genellikle korunmuştur.

doğma doğma (5a-6)

İçseste yuvarlak ünlüler yanındaki bazı -ğ/-g- lerde g>v değişimine rastlanmaktadır.

soğuk > sovuğ (10a-8)

ñ > g DEĞİŞİMİ:

igen (23a-8)

-k- > -h- DEĞİŞİMİ:

Eski Türkçedeki takı kelimesi eserde kurallı olarak -k->-h- değişimi ile dahı şeklini almıştır. Bu değişimin diğer örnekleri de vardır.

dahı (9b-5); oğşamañ (23b-14); qorhu (35a-2); ahşam (38a-1); qoşulardan (45b-4); yoşsulun (52a-13)

İ. İÇSESTE TONLULAŞMA

Metnimizde son sesleri -t ve -k/-k ünsüzleri ile biten Türkçe kelimeler, ünlü ile başlayan ek aldıklarında, bu ünsüzlerin tonlulaşarak -d- ve -ğ/-g- seslerine döndükleri görülmektedir.

1. -t- > -d-

yut-/yudacak (11b-4); eyit-/eydeyin (17b-4); işit-/işidür (42b-12);

kurt / kūrda (54a-1)

Yabancı ve tek heceli kelimelerde bu duruma pek rastlanmamıştır.

iti (9a-5); atı (18b-10); atar (35a-5); 'avretüm (38a-2); otı (52a-11)

2. -k-/-k->-ğ-/-g-

çok / çoğı (4a-2); olmaklık / olmaklığa (20b-1); ırak / ırağı (20b-6);

ırmak / ırmağa (21a-13); ayak / ayağı (32a-13); gök / göge (46a-12);

burak / burakı (55b-7) kelimesinde sedalılaşıma görülmemektedir.

Pend-nāme'de, bir geçiş dönemi özelliği olsa gerek sonses -k-/-k'lerin ek almadıkları halde -ğ/-g ile yazıldıkları da görülmektedir.

tırnak (49b-12); tırnağ (24b-3); yok (12a-13); yoğ idi (51b-2); çok (42a-9); çoğ (41b-5); ırak (5a-3); ırağ (5a-3); uçmakdan (27b-5); uçmağ idi (21a-6)

Bunlardan başka aşağıdaki kelimelerin son sesleri de ek almadıkları halde -ğ/-g'li yazılmıştır:

kulağ (5a-1); ayağ (12a-7); çomağ (27b-5); otlağ (32b-4); tırmağ (47a-9)

-ki iyelik zamiri de iki ünlü arasında -ğı/-gi şeklini alır:

koynundağı (36a-11)

Eski Anadolu Türkçesinde kök-ek birleşmesinde tonsuzlaşma yoktur. Köke eklenen ekin önsesi genellikle tonludur. Bu durum görülen geçmiş zaman eki, -duğ/-duğ isim fiil eki, -dur/-dür- ettirgen eki, bulunma hali eki, ayrılma hali eki ile durur, -dur/-dür cevher fiili ekinde mevcuttur.

1. -dı/-di geçmiş zaman ekleri ile:

gitdi (28a-14); eyitdi (28b-2); itdim (56a-6)

2. -duğ/-dük ekleri ile:

düşdügi (13a-3); itdügini (41a-14); tutduğda (55a-7)

3. -dur/-dür ettirgen ekinde:

çağırdur (42b-9); irişdürdi (45b-7); atdur (51a-5); gülüşdürür (53a-5)

4. -da/-de bulunma hali ekinde:

ķundaķda (27a-14); hayretde (38b-5); iķdeyken (51a-6)

5. -dan/-den ayrılma hali ekinde:

ıraķdan (15a-5); yurtdan (19b-14); divānelikden (36b-2); ķonuķdan (54a-2)

6. durur, -dur/-dür cevher fiili ekinde:

gerek durur (14a-8); yoķdur (26b-11); atdur (35b-4); dimeķdür (48a-8); aķuķdur (49a-8);

7. Ek ve hece baķı c-ler:

-cuķ/-cūk küķültme ifadesi vermektedir; -cı/-ci, -ķı/-ķi meslek isimleri yapan eklerde görülmektedir.

ķuķcuķaz (20b-14)

J. SONSESTE TONLULAŞMA

Pend-nāme’de bazı tek veya iki heceli Türkķe kelimelerin sonseslerinde, tonsuz -p, -t ünsüzlerinin tonlulaķıķı görülmektedir.

ķurd (9a-12); derd (10a-5); sebep (56a-14)

Metnimizde -^op zarf fiil ekleri kurallı olarak -b (ب) ile yazılmıķtır. Bu durum, imlāya dayalı bir özellik göstermektedir.

ķötürüp (4a-5); söyleyüp (25a-7); iķürüp (56a-10)

Bununla birlikte eserde iki ķekilli yazımdan kaynaklanan bir durum söz konusudur.

Tonsuz -p, -t ünsüzleri aynı kelimelerde bazen -p, -t ile bazen de -b, -d ile yazılmıķtır. -Biz, metinde genellikle -b’li yazımları p’li okuduk.-

ķurd (9a-12); ķurt (23a-14); heb (10a-5); hep (27b-8); depren (40a-11); iķüp (45b-4)

K. SONSESTE TONSUZLAŞMA

Eski Türkķedeki birden fazla heceli kelimelerin sonlarındaki -ķ/-g ünsüzleri düşmüķtür.

Aynı zamanda bazı kelimeler, metnimizde -ķ > -ķ sonses tonsuzlaķmasına uğramıķtır. Yine de, bu durum iķin tam bir deķiķiklikten söz etmek mümkün

değildir. Genellikle bu tür kelimelerin yazımında iki şekillilik göze çarpmaktadır. Eserde bir kelimenin hem -ğ'lı hem k'lı yazımını görmek mümkündür.

ırağ > ıraķ (5a-3); ırmağ > ırmakları (21a-1); aylağ > aylaķ (22a-13);
yarağ > yaraķ (23a-1); ırnağ > ırnak (49b-12); ayağ > ayak (58b-14)

Sonseste -ğ>-k değişimine uğrayan kelimeler ek aldıklarında tonlulaşma nedeniyle yeniden -k>-ğ değişimi gösterir.

ırnağını (8b-6); yarağı (22b-14); ırağı (30b-8); ayağı (32a-13)

L. ÜNSÜZ TÜREMESİ

Eserdeki bu durum önseste ve içseste görülmektedir.

İÇSES ÜNSÜZ TÜREMESİ

İçseste ünsüz türemesi y, s, n ünsüzlerinde görülür.

1. -y- Türemesi: Ünlüyle biten kelimeler, ünlüyle başlayan ek aldıklarında araya koruyucu -y- ünsüzünü alırlar.

kalımayupdur (8b-7); ağlayu (9a-13); şuyı (10a-8); uğurlayam (17b-8);
yaraya (30a-6)

Yazımı farklı olan sadece bir kelime vardır; yükleme hali eki olarak kullanılmıştır:

akçe'i - akçeyi (58b-3)

ile, için edatları ile i- yardımcı fiilinin çekimli şekilleri bitişik yazıldıklarında araya -y- ünsüzünü alırlar.

emriyledür (2a-1); serveriyidi (3b-14); urmağıla (5b-6); işiyimiş (10a-4);
kandayise (529b-3); eksigiğün (55b-8)

Metnimizde, içseste iki ünlü taşıyan bazı yabancı kelimelerde de -y- türemesi görülmektedir.

bî-fâyide (5a-13); letâyifdür (9a-3); dāyim (35a-5); 'acāyip (37a-1);
ğarāyip (37a-1)

Çok seyrek olarak, Farsça tamlamalarda -y- türemesine rastlanmaktadır:

fezā-yı heft-i kişver (4b-6)

2. Ünlü ile biten kelimelere üçüncü şahıs iyelik ekleri getirildiğinde araya -s- ünsüzü girer, üçüncü şahıs iyelik ekleri ve isim çekim ekleri arasında zamir -n-'si türer.

ā'dāsıyicün (2b-7); eline (4a-14); pāyesini (4b-9); ikisinüñ de (11a-4)

M. ÜNSÜZ İKİZLENMESİ

Metnimizde geçen aşşı ve issi kelimelerinde ünsüz ikizlenmesi meydana gelmiştir.

asığ > assı

ne aşşı (11b-9); yog aşşı (27b-13); çekmek aşşı (48a-9)

issi kelimesinde ünsüz benzeşmesi söz konusudur.

idisi > iyisi > issi

issine (20b-3); ev issine (28a-10)

N. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

1. b-> v-> Ø Eski Türkçedeki bol- fiili, Eski Anadolu Türkçesinde erimiştir. Eserde, sadece bir yerde kullanımına rastlanmıştır.

bolmuş idi (30a-1); didügi oldu (34a-14); ola her yerde yüzlü (48a-12)

2. -I- > Ø

getürdiler (36b-5); oturdukdā (40a-9); götürmez (41b-10)

3. şub>şuw> şu kelimesinde -v düşmesi söz konusudur

şudan (41b-6)

4. Metnimizde geçen ılduz kelimesinde bir önses düşmesinden bahsedilebilir.

ılduza (34a-1)

5. Ünsüz tekleşmesi: Eserde şeddeli yazılması gereken bazı Arapça kelimelerde şeddenin kullanılmadığı görülmektedir.

dürr (2a-1); şabb (2b-11); fenn (12b-9); haqquñ (41b-1)

O. HECE DÜŞMESİ

Eserde durur, -dur/-dür şekilleriyle sıkça kullanılan bildirme ekinde bir hece düşmesi olayı mevcuttur.

gereklüdür (3a-6); olupdur (8b-1); çekmişemdür (22b-3); hoşdur (29b-10)

Ö. SES VEYA HECE AKTARIMI

Eserde bu ses olayının tek örneği vardır.

çölmek (29b-3)

III. ŞEKİL BİLGİSİ

A. İSİM ÇEKİMİ EKLERİ

YALIN HAL:

Ek almayan yalın hal, bazen başka isim hallerinin yerini de tutar. Eserde yalın halin kullanılış şekilleri şunlardır:

1. Yalın halde bulunan isimler genellikle fiilin öznesi durumundadırlar:

ki **ağ akçe** olur **qara** gün için

depişdi **at eşek** öldi arada (11a-12);

konuq umduğunu yimez büräder (12b-3);

katı ötme tıqılur **çañuñ** **ot** (15a-11)

2. Yalın haldeki isimler bazen de yükleme hali eki almış bir ismin yerini tutar, cümlede nesne fonksiyonunu üstlenir:

yavaşıdı ol işe virdi **boyun** (10a-3);

ol arada virdi **cān** dilkü fetāde (11a-12)

3. Yalın haldeki isim, bir esas fiil veya yardımcı fiil ile birleşerek birleşik fiil meydana getirerek fiil fonksiyonuyla kullanılmıştır, fiilin tamlayıcısı durumundadır:

degül demek saña **havf** eyle **dek tur** (17a-3);

yürümek **ayb olur** kişiye bi-kār (22a-13);

benüm dime ki **hayr olmaz** yuvadan (23b-8)

4. Yalın haldeki isimler, bazen zaman zarfı görevini üstlenir.

gice gündüz eger **ir ü giç** (56a-8)

5. Yalın haldeki isim, belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan olarak kullanılmıştır.

oruç gicelerinde (6b-3); ev **hizmetine** (22a-12)

6. Yalın haldeki isim sıfat tamlamalarında tamlanan olarak görevlenmiştir.

kara gün (5b-13); eyü kuş (23b-14); iki kardaş (24b-6); yavuz iş (31a-2);

çok söz (38a-4)

İLGİ HALİ EKİ:

İlgi hali ekleri +uñ/+üñ, +nuñ/+nüñ'dür.

ulularuñ (8b-13); ahunuñ (11a-9); bekleyenüñ (20b-4)

Eklendiği isimle diğer isim arasında ilgi bağı kuran bu ek, eserde cümle yapısı bakımından şu görevlerde de kullanılmıştır:

1. Cümlede esas fiilin öznesi görevindedir.

garib olur **delü başuñ ayacı** (20b-6);

kimsenüñ haqqı kimsede kalmaz (28b-10)

2. Kendinden sonraki iyelik ve yükleme hali ekleri almış bir isimle tamlama oluşturan ilgi halindeki isim, esas fiilin nesnesi görevindedir.

'adunuñ bulıcağ yaşduğda **başın** (14b-2);

sözün ya'ni ki söyledi **yigini** (26a-14)

3. İyelik eki almış isimlerden sonra gelmesi gereken ilgi hali ekinin kullanılmadığı da olmuştur.

yüzün şuyunu yüzüzden şatun al (23b-5)

4. İlgi hali eki aldıktan sonra edatlarla genişletilmiş olan isim ve zamirler, cümlede sıfat ve zarf görevindedirler.

İkisinüñ de urmuş gibi hañçer (11a-4);

anuñçun kim dimişler (20b-8)

5. Cümlede yer zarfı görevinde kullanılmıştır.

varur bir gün **dibine bir kayanuñ** (30a-10);

sizün düğüne kim geldi mükerrem (46a-1);

dizün üstinde yime yidüğüñ (48b-3)

YÜKLEME HALİ EKİ:

Eserde üç türlü yükleme hali eki vardır:

1. +ı/+i, +yı/+yi:

toğanı (4a-12); ulūyı (10b-14); kimseyi (12b-9); sözi (30a-8); açı (56b-4);
'aṭayı (57b-14)

Genellikle ünlüyle biten isimlerden sonra yükleme hali eki +yı/+yi olduğu halde istisnâ bir kullanıma daha rastlanmaktadır. Hemze, koruyucu ünsüz görevini üstlenmiştir. Eserde tek örneği vardır.

aḳçe'i -akçeyi- (58b-3)

Zamirlere eklenen +nı/+ni yükleme hali ekinin kullanımdan düşmesiyle +ı/+i, +yı/+yi ekleri zamirlerde de görülmektedir.

unutmaz özin **kendüyi** bilen (5a-4);

seni girü işüñ üzre koyayın (13b-9);

sizi varmış göreceğ gözlerümüz (20a-6)

2. +nı/+ni: Zamirle has bu ekin kullanımdan düşmesiyle arkaik bir şekil olarak anı, bunı gibi işaret zamirlerinde kullanılmıştır.

kaçan görse **anı** her yırtıcı kuş (4a-4);

eger herze çoğala **bunı** ahır (46b-13);

iderseñ **anı** da qalmaya noḳsān (53b-4);

dime **bunı** toḳuz qurda eşek (54a-1)

Metnimizde, üçüncü şahıs iyelik eki almış kelimelerin de +nı/+ni ekini aldığı görülmektedir.

ucını ḥalḳa itdi cüst atdı (18a-2);

birini bir yıla qavl eylediler (29b-14);

yüzini yırtuban yoldı saçını (30b-6)

3. +°n:

göbeğin öksiz oḡlan kendü keser (5b-5);

ki virür gün **yüzin** gören şalavat (7a-1);

bir ulū ağacuñ **e vṣāfın** eyler (29a-7)

4. İsimlerin belirsiz yükleme hali durumunda olup nesne görevi yaptığına dair sınırlı sayıda örnek vardır.

ḥaḳḳ üzre **işimüz** oñarasız siz (16a-9)

YÖNELME HALİ EKİ:

+a/+e, +ya/+ye; +na/+ne; +ña/+ñe'dir.

eline (4a-14); şuya (4b-12); kendüye (5a-11);

kendüzüñe (17b-5); halka (18a-2);

buña (21a-7); aña (21b-7);

tekyesine (23b-13); cenge (41a-6)

Bu ekin kullanımı şöyledir:

1. Eklediği isimle birlikte fiilin yer tamlayıcısı durumundadır.

begine muştıladı viridi anı (4a-12);

didiler **kağıya** cünbüşlerini (9b-1);

bir **ağaca** toladı oldu bi-ğam (14a-5)

2. Yönelme hali eki, “bir şey için, ...üzere, ...sebebiyle” anlamlarını veren “amaç” ve “sebepe” gösterme görevleriyle de kullanılmıştır.

gerek bundan **halāşa** hayli tedbir (13a-8);

yakın menzilde **halka** söz ne hācet (19b-13);

görünen köye kulağuz ne hācet (19b-13);

yimezdi **kaçmağa** isterdi fırsat (21a-5)

3. Yönelme hali ekinin “...bakımından, ...karşı” anlamları ile “aidiyet” ifade eden kullanımları da vardır:

ki bir **ağçeye** biñ pul olsa aña (25a-12);

çürük **bağlaya** olur kör alıcı (29b-2);

yörendi gey ‘acep hālet **özine** (30a-14)

BULUNMA HALİ EKİ:

+da/+de'dir

Ekte tonsuzlaşma görülmez. Üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra araya zamir -n-'si alır.

hiżmetinde (9b-9); ahurında (17b-6); evlerde (31a-7); peşimānlıkda

(40a-11)

Bulunma hali ekinin kullanımı şu şekildedir:

1. Bu ek genellikle fiilin gösterdiği eylemin yerini bildirir:

hevāda gördi bir tavşancıl āvāz (4a-6);
ağızlarda tolu lezzetleridi (7a-5);
 ne dürlü kim temāşālar **cihānda** (44a-12);
 veli işit **burada** bir dahı pend (46b-6)

2. Bulunma hali ve bildirme eki almış kelimeler predikat olarak kullanılmıştır.

ki **bundadır** içerü hep sürümüz (16b-1);
 ki iştāh dış **dibindedür** uzat el (39b-13)

3. Zaman adlarına eklenen bulunma hali eki, o adı zaman zarfı durumuna getirir:

meger bir tag eri geçmiş **zamānda** (11b-13);
deminde erlik adu şan içündür (17a-8);
 kiçiden evlenen toyar **seherde** (35b-14);
 idicek eylügeni **vaktinde** eyle (57b-12)

4. -mak/-mek mastar eklerinden sonra gelen bulunma hali eki "...mak için, ... -mak bakımından" anlamını taşır.

gözi kan gözlemekde olmaz āgāh (11a-9);
 üleşmekde oñarmaduk oyunu (16a-7);
 fevāyid çok durur **olmağda** hāmūş (47a-2)

AYRILMA HALİ EKİ:

+dan/+den'dir.

Eklendiği kelimenin sonsesine göre değişim göstermez. Üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra araya zamir -n-'si girer:

yirinden (4a-9); yurtdan (19b-14); yoldan (28b-6); kıyruğundan (35a-11)

Ekin kullanımı şu şekildedir:

1. Hareket gösteren fiillerle kullanıldığında cümlede ayrılma ifade eder.

yapu taşu yine kalmaz **yapudan** (5a-1);
 bir atı **yukarudan** şeb-rev atdı (18a-10);
 meger kovulasın tokuz **şehirden** (46b-2)

2. Ayrılma hali isteyen bazı fiiller ile bağlantı kuran ek, bir eylemin kimin tarafından etkilendiğini gösterir:

velî bir **kadından** vardır çoğ āhum (10a-10);

hikāyet kesme **kardaşdan** selāmuñ (24b-4);

atadan anadan zabt u kısı yok (31b-4)

3. Ayrılma hali eki almış olan kelime, yönelme hali eki almış başka bir kelime, yönelme hali eki almış başka bir kelime ile kullanıldığında ayrılma hali ekinden yönelme hali ekine doğru fiilin gösterdiği anlamda bir etki vardır.

ki tavşancıl **yire** düşdi **havādan** (4a-10);

bu **kayadan** **aşağa** uça nā-gāh (30b-3);

o **başdan** şehr-i İstanbul bu **baş**a (45b-5)

4. Ayrılma hali isteyen bazı fiillerde ek ile fiil arasında anlam bağı bakımından, bu ek, yapılan işteki amacı gösterir:

nice itmiş konuk **almağdan** ihsān (54a-9);

velî ekser **yazılmağdan** bu aqval (62a-9)

5. Ayrılma hali ekinden sonra bir sıfat geldiğinde, ek, sıfatla eklendiği isim arasında mukayese bağlantısı oluşturur.

benim **oğlancuğumdan** güzeli yok (27b-11);

günüñ **karañudan** yavuz kış olmuş (31a-2);

hele aç **ölmeden** yegdür çok ölmek (56b-13)

6. Ayrılma hali ekinin “sebepe gösterme” göreviyle kullanıldığı da görülmektedir. Bu ek “-dığı için, -den dolayı” anlamını verir.

taşavurdan ziyān eyler şöñinda (11b-8);

o **ğamdan** her günü şankim dün idi (32a-14);

eyüye çok **nazardan** müzd olur çok (34b-9)

7. Ayrılma hali eki, metnimizde, birleştiği isimle beraber, bağlantı kurduğu kelimenin neden oluştuğunu, hangi nesneden ya da maddeden yapıldığını gösterir.

pes **andan** bite çalular oraya (28b-5);

meger bir vakt **tarudan** bir etmek (56b-9)

8. Ayrılma hali ekinin, metnimizde “tekrar” anlamını taşıyan bir kullanımı da görülmektedir.

yuvalandı yiñiden şuya düşdi (60b-12)

EŞİTLİK HALİ EKİ:

+ca/+ce, +ça/+çe:

Tonsuzlaşma özelliği de gösteren bu ek, vasıfta ve miktarda eşitlik gibi görevlerle kullanılmıştır:

katı uzanma **yorgānuñca** kōsil (10b-12);

büyükçe kaz kazarsān kimseye cāh (41a-13);

didi **bunca** zamān yidük tuz etmek (47a-12);

yaluñuzca duruşuban kazar sin (54a-14)

VASİTA HALİ EKİ:

+la/+le, +yıla/+yile:

Uyuma göre eklenen vasıta hali eki -y- koruyucu ünsüzü almıştır.

beğayet öykeyile söge söge (14a-7);

olar **hileyle** kıtuldılar āsān (16b-14);

ķamu āsānlıgıla tıtdı bir bir (18a-14);

düketsem dir ya mālūñ ‘işret ile (29a-5);

kişi **varmaķlıgıla** dostına çok (39b-3)

YÖN GÖSTERME EKİ:

+aru/+erü, +ra/+re

Eski Türkçede +garu/+gerü ekinin devamı olan +aru/+erü ve +ra/+re eki kalıplaşmış şekilleriyle de kullanılmıştır.

seni girü işüñ üzre koyayın (13b-9);

hem andan **şoñra** çıkdı Rüstem-i Zāl (18a-3);

didi şeb-rev **yuķaru** çıķ yine sen (18a-12);

didiler **taşra** görenler bu hāli (36b-9)

SEBEP GÖSTERME EKİ:

+çün/+çün:

Eski Türkçe uçın/üçin edatının ekleşmesiyle oluşmuştur. Eserde içün şekliyle de kullanılmıştır. İçün edatı, genellikle ünlü ile biten kelimelerle kullanımında -y-koruyucu ünsüzü almıştır.

anuñ **aḥbābıyçün** luṭf u raḥmet (2b-7);

boğazlañ oy idüñ ‘**işyānum** çün (9b-14);

sen aña **yār içün** kıl dāyim eylük (35a-5)

B. İSİMLERDE TAMLAMA

Eserde tamlamalar iki şekilde kurulmuştur; Türkçe tamlama kuralı ile, Farsça tamlama kuralı ile

1. Türkçe tamlama kuralları ile yapılan tamlamalar, yalın haldeki isimlerin ve ilgi hali ekinin kullanılışında belirtisiz isim tamlaması veya belirtili isim tamlaması olarak yapılmıştır. Tamlamada belirtme gerekmeyen durumlarda tamlayan isim ilgi hali eki almamıştır.

ulūlar yüzi olur gerçi ıssı (5a-14);

didi aña bu **ev issine** oğul (28a-10);

odur kim ola **oğul kız anası** (38b-12)

Metnimizde ilgi hali eki alan belirtili tamlamalar da vardır:

eyitmiş **işlerümün az u çoğın** (22b-4);

kimün oğlancuğı güzel dimişler (27b-10);

kişinün hürmeti elinde olur (41b-13)

2. Tamlamanın iki ögesi de yabancı kelimelerden oluşmuşsa tamlama, Farsça kurala göre kurulmuştur.

be-nām-ı pādīshāh-ı kādīri pāk (1b-4);

olanlar diñler idi **şāhib-i ‘aql** (32a-12);

işit anı ki **‘izz-i dünyevīdür** (52b-3)

C. İSİMLERDE ÇOKLUK

Eserde +lar/+ler çokluk eki kullanılmıştır.

feleklerden (4b-9); atları (18a-5); ağular (37a-7); siniler (45a-11)

Bazı Arapça, Farsça kelimelerin çokluk şekillerinin kendi özelliklerine göre olduğu görülmektedir:

didiler iy **vuh ūṣuñ** pādīṣāhī (16a-3)

Ç. İYELİK EKLERİ

Eserde iyelik ekleri dudak benzeşmesine uygunluk göstermez. Birinci, ikinci şahıs teklik ve çokluk ekleri düz ünlü taşıyan köklerden sonra hep yuvarlak ünlü, üçüncü şahıs iyelik eki ise yuvarlak ünlü taşıyan köklerden sonra hep düz ünlü olarak gelir:

1- Birinci şahıs iyelik ekleri:

Teklik şekli +um/+üm eki: Bu ek ünlü ile biten kelimelere eklendiğinde +m seklindedir.

sürülerümüñ (9a-11); şahum (11b-2); anam (28b-7); eşegüm (32b-3);
dügünüme (45b-14)

Çokluk şekli +umuz/+ümüz eki:

yidüğümüz (10b-1); işümüzü (14a-2); atamız (16a-7); gözlerümüz (20a-6)
hālimüzi (37b-14)

2. İkinci şahıs iyelik ekleri:

Teklik eki +uñ (+uñ/+üñ):

gamuñ (12b-1); yüregüñ (24b-11); niyyetlerüñ (29a-11); kızuñ (30a-7);
ağzıñla (47b-2); ağzuñ (49a-14)

Eserde +ıñ/+iñ şekline sadece bir kelime rastlanmıştır. Bu durum, belki de yavaş yavaş bu ekin dil benzeşmesine geçişinin bir basamağı olarak görülebilir.

Çokluk eki +uñoz (+uñuz/+üñüz): Ek, ünlü ile biten kelimelerde +ñuz/+ñüz seklindedir.

işüñüzi (8a-6); hisseñüzi (16a-12); guşsañuzı (16a-12); birlüğüñüz
(37b-13); aḳrabāñuzdan (43a-6)

3. Üçüncü şahıs iyelik ekleri:

Teklik eki +ı/+i; +sı/+si:

kıızı (5b-3); göñli (10a-2); atasına 530b-14); aşşısı (35b-3);

birisine (55a-6)

Çokluk eki +ları/+leri:

gicelerinde (6b-3); meşhedlerini (55b-6); konuqları (56a-7)

İyelik ekleri tamlanan ile tamlayan arasındaki bağı kurmada önemli bir fonksiyona sahiptir.

gülüñ didārını (1b-10); muḥannet köprisinden (48a-11);

kişilerüñ birisine (55a-6)

D. ZAMİRLER

Pend-nāme’de başlıca zamir türleri ve çekimleri şöyledir:

ŞAHIS ZAMİRLERİ:

	1. şah. tek./çok.	2. şah. tek./çok.	3. şah. tek./çok.
Yalın hal	ben/biz	sen/siz	ol/anlar - o/olar
İlgi hali	benüm/bizüm	senüñ/sizüñ	anuñ/anlaruñ
Yükleme hali	beni/bizi	seni/sizi	anı/anları
Yönelme hali	baña/bize	saña/size	aña/anlara
Bulunma hali	bende/bizde	sende/sizde	anda/anlarda
Ayrılma hali	benden/bizden	senden/sizden	andan/anlardan

Metnimizde o ve olar şekillerine de rastladığımız, üçüncü şahıs teklik ve çokluk eklerinin kullanımında iki şekillilik mevcuttur.

o (6b-3); olara (16a-10); olar (16b-14); o kim (22b-12); olardan (37a-8)

Kişi zamirleri, isimlerde olduğu gibi yalın veya çekim ekleriyle genişletilmiş şekilleri ile kullanılırlar.

anuñ emriyledür (2a-1); benüm davarlarımdan (9b-12); baña (12a-1); senüñ guşşañ (12b-12); beni yirseñ (13b-4); senden alur (14a-12); aña şordı (17b-2)

İŞARET ZAMİRLERİ:

o, ol zamirleri metnimizde kullanılan zamirlerdir.

iki 'alemdede ol görmez feẓāyı (3a-3);

idinmiş idi o ehl-i sa'adet (6b-3);

yapışdı ni-tevaḳḳūz tiz aña ol (36b-6);

o kim yir çöregini başka zahir (58a-12)

Metnimizde, işaret zamirleri, isimlerin önünde sıfat göreviyle görülmektedir.

o paşa kim aña sultan süleyman (6b-1);

'acep fi'l eylemiş ol kişi yañlış (8a-3);

ve ger ni şol efendiler ki dayim (10b-1)

ol zaminin predikat olarak da kullanıldığı görülmektedir.

aña bülbüleri şeydā kılan ol (1b-10);

ḳamuya rızḳ viren rāzıḳ oldur (2a-4)

DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİ:

Metnimizde öz, kendü, kendüzi, ḥod dönüşlülük zamirleri kullanılmıştır. Bu zamirler, isimler gibi çekim ekleriyle genişletilirler.

murād idinmez iseñ kendün için (3a-7);

ne ḥod ḳarnuñ toyar aç ḳalırsarsın (13b-4);

özünü ḳonduḡuñ yurtdan tiz aşur (19b-14);

baña kendüzini göstereñ ol merd (33a-2)

BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ:

Eserde kullanılan belirsizlik zamirleri şunlardır: kimse, nesne, kamu, kamusı, dükeli, kimi, kimisi, biregü, bir nicesi, niçeler, her kim, birbiri.

dükeli ḥalkı yokdan var iden ol (1b-5);

didi her kim ola şahine aş (4b-2);

ki tavşancıl ḳamu ḳuşlaradur baş (4b-3);

kimi açık boyar kimi gizli işler (10a-7);

ki biri birinün boynı üzile (11a-3)

SORU ZAMİRLERİ:

Eserde, şahıslar için "kim", nesneler için "ne" soru zamiri kullanılmıştır. **kanı** soru zamininin çekimli şekilleri ile ne soru zamirinden genişletilmiş şekilleri bulunmaktadır.

degül bi-fāyide ol **kim** gezine (5a-13);

n' ola n' olsa gerek bāri **n' olı**sar (14b-8);

ikilik yolına **niçün** gidersün (34b-2);

ne bilem **kanķısı**yla ola tezvīc (38b-3)

İYELİK ZAMİRLERİ:

Bulunma hali ekinden sonra gelen ki iyelik zamiri eserde +gı/+gi şeklindedir.

koymındağı (36a-11); ağzındağı (42b-8)

İLGİ ZAMİRLERİ:

Metnimizdeki ve kim ilgi zamirleri kullanılmıştır. Bu zamirler esas cümle ile yardımcı cümle arasında bağ görevi yapmakta, bir yandan da cümlelerdeki şahıslar arasında ilgi bağı kurmaktadır.

yazıldı **kim** olunmuşdır rivāyet (3b-12);

ki Zerre denlü yoğ iken günāhum (10a-10);

kimün **ki** kardaşı var **kal'** ası var (24b-1);

kişi **kim** 'ışķı yok ma'nide hārdur (33a-7)

E. SIFATLAR

Metnimizdeki sıfatlar, doğrudan doğruya sıfat olan kelimeler ve başka kelime türlerinden yapılmış sıfatlardır. Türkçe sıfatlarla birlikte Arapça ve Farsça sıfatlara da rastlanmaktadır. Niteleme sıfatları, işaret sıfatları, karşılaştırma sıfatları ve belirsiz sıfatlar, sayı sıfatları en çok kullanılan sıfatlardır.

NİTELEME SIFATLARI:

ağ akçe (5b-13); **yağlı** çörekler (6b-9); **şovuk** şuyı (10a-8); **dürlü** işler (12b-4); **korķulu** düş (20a-9); **eyü** yavuz kimesneyi (49b-8)

ne soru zamininin +ça/çe eşitlik hali ekiyle kaynaşıp kalıplaşmasıyla oluşan

nice, nasıl, ne kadar, kaç anlamlarında niteleme ve soru sıfatı olarak da kullanılmıştır.

nice müddet (13b-6); **nice** atlar (18a-7); **nice** yakın (46a-10)

Niteleme sıfatları, bildirme eki alarak predikat olarak kullanılmışlardır.

il il üzre olur 'âlemde **çokdur** (23a-11);

ki şimdi şehriñüz hâli **nicedür** (25b-7);

igen **hoşdur** çıkarmak kıızı irde (29b-10)

+lu/+lü (+lığ/+lig) Sıfatları:

gizlü eşerler (36b-13); **dürlü** yimekler (45a-9); **şa'adetlü** kişidür (62a-3)

Ekin zarf olarak kullanımı da mevcuttur.

ki aç ile **ecellü** söyleşür bil (56b-7);

dirig itme **tavukludan** yumurda (58a-6);

öñinde **yoklu** özine özenür (58b-3)

+suz/+süz Sıfatları:

Niteleme sıfatı yapan bu ek +lu/+lü ekinin olumsuzudur.

gümānsuz çomağ (27b-5); **etsüz** etmek (52a-13); **belāsuz** baş (61a-12)

Eserde +suz/+süz niteleme sıfatının yerini tutan sıfatlar da vardır. Bu sıfatlar Farsça bi- önekiyle yapılmıştır.

bi-fāyide (5a-13); bi-hürmet (20b-2); bi-gümān (33b-2)

Metnimizde +suz/+süz sıfat ekinin zamir olarak kullanıldığı görülmektedir.

edebśüze ne hürmet çün yoğ aşşı (27b-13);

bulur Tañrısın isteyen **gümānsız** (59a-4)

Ekin +sız şekliyle de eserde mevcut olmasının sebebi Eski Anadolu Türkçesinin çok şekilliliğe geçiş dönemi etkisi olabilir.

+suz/+süz eki de +lu/+lü ekinde olduğu gibi predikat olarak kullanıma girmiştir.

belürśüz oldı yetdi gitdi der-hāl (18b-14);

güzel **ğavğasuz** olmaz hiç zira (34b-12);

faķir evlense ğayet **tuźsuz** olur (36a-4)

KARŞILAŞTIRMA SIFATLARI:

Sıfatdan önceki ismin ayrılma hali ile birlikte karşılaştırma sıfatı oluşmuş ve üstünlük derecesi kurulmuştur.

günüñ **karañudan yavuz kı ş** olmuş (31a-2);

ne sözlerdür bu **gevherlerden dahı yig** (46a-5)

+rak/+rek eki alarak sıfatlarda üstünlük derecesi kurulmuştur.

görüþ işitdügin añlar **tizirek** (28a-3)

İŞARET SIFATLARI:

Eserde kullanılan işaret sıfatları şunlardır:

bu: Yakındaki somut ve soyut varlıklarla nesne ve kavramları işaret etmek üzere kullanılmıştır.

bu ulū hayvān (12a-2); bu yolda (20b-13); bu kavm (27a-12);

bu şıfatlu (31a-5)

ol: Uzaktaki varlık, nesne ve kavramlar için kullanılmıştır.

ol kişi (8a-3); o merhūm (10a-5); ol at (18a-11); o nānı (56b-10)

Eserde ol sıfatı o şekliyle de kullanılmıştır.

uş: Biraz uzak için kullanılan işaret sıfatıdır, "şu" şekli ile de mevcuttur.

şu cünbüşler (21b-13); uş evde (54b-13)

şol: şu ve ol'un birleşmesiyle oluşmuş birleşik sıfattır

şol efendiler (10b-5)

uşbu/işbu: uş gösterme sıfatı ile bu zamirinin birleşmesiyle oluşmuş birleşik sıfattır bu'nun kuvvetlendirilmiş şeklidir.

işbu ip (14a-2)

uşda: uş'un bulunma hali eki almasıyla oluşmuştur.

uşda binüm (29b-11); uşda benem (33a-3)

BELİRSİZLİK SIFATLARI:

bir, birkaç, her, kamu "bütün", dükeli, kimi, çok

dükeli halkı (1b-5); kamu halkı (4b-3)

bir gün (4a-5); her kim (4b-2); çok tama' (11a-13); biraz dem (16a-13);

her kişi (22a-7); birkaç gün (32a-14); diğer gün (60a-4)

F. ZARFLAR

Eserdeki zarf türleri ya doğrudan doğruya zarf olan kelimelerdir ya da isimlerden, zamirlerden ve sıfatlardan zarf türetme ekleri ile kurulmuşlardır.

TARZ ZARFLARI:

Bir sıfatı güçlendiren veya bir eylemin tarzını bildiren zarflardır. Bir kısmı doğrudan doğruya zarf olan kelimeler bir kısmında kalıplaşarak zarf olan kelimelerdir. Niteleme sıfatları da bazen zarf olarak kullanılmışlardır.

şu denli şıkdı **kuvvetle** avadan (4a-10);

düzüldi sofralar **kollu kolinca** (7a-11);

ura başladı başına beline (14a-6);

salar başın depinür **katı katı** (27a-7);

meseldür hem ulular **eyle** dimiş (37b-2)

SORU ZARFLARI:

Fiildeki eylemin tarzını ve niteliğini soru yolu ile belirten zarflardır. Zamir kaynaklıdır.

n'olsa gerek (14b-8); **ne** göyine (17a-4); **ķanda** düşdi (24a-3); **niķün** gidersün (34b-2); **ne** bilem; **ķankısıyla** ola tezvīc (38b-3)

ZAMAN ZARFLARI:

Fiildeki eylemin zamanını bildiren zarflardır.

ķaķan görse (4a-4); **yendek** kete yimez (15a-10); **hemāndem** döndi (16a-13); **aķşam** yaklaşa (19b-5)

gice gündüz vatan dir (21a-3); **hergiz** bilmezen (33a-4); bit yir **hemişe** (35b-13); **ol gün** varur (38b-1); her-gāh (55b-11)

YER ZARFLARI:

Fiildeki eylemin, oluşun yerini bildirirler.

havāda gördi (4a-6); o **ķala** ķondı (21b-9); **ilerü** gideni (24b-10)

MİKTAR ZARFLARI:

gey kāvīdūr (6a-9); **biraz** ağlayu (9a-13); **igen** hoşdur (10b-13); **ne** bile (14a-2); **katı** ötme (15a-11); **artuḡ** söylemez (38b-4); **çok** kazandım (55b-14)

YAPI BAKIMINDAN ZARFLAR:

1. Asıl zarflar:

imdi (8a-8); **hemīn** (8b-3); **hemīşe** (10a-4); **katı** (15a-11); **hergiz** (16b-10); **yukarı** (18a-12); **şimdi** (18b-4); **dāyim** (20b-14); **igen** (23a-8)

2. Başka kelime sınıflarının cümle içinde zarf olarak kullanılışı: İsim ve sıfatlar ve edat grupları zarf özelliği taşıyabilirler.

cüst turdı (8a-2); **gizlū** işler (10a-7); **eyilikile** yād olsun (10a-6);

ayin ü ‘adetçe yatırdı (36b-7)

3. Eklerle Türetilen Zarflar:

a) +ca/+ce eki ile: İyelik eki almış kelimelerle ve "ne" soru zamiriyle kullanılır.

yorganuñca kösil (10b-2); **nice** ola (17b-11); **nice** şıçrar (18a-7)

b) Kalıplaşmış zarflar meydana getirir.

ilerü vardı (30b-13)

c) +raḡ /+rek: Tek örneği vardır.

añarurak yüridi (18b-9)

G. EDATLAR

İsim ve isim soyundan kelimelerin sonuna eklenerek, eklendikleri isimlerle başka kelimeler arasında bağlar kurarlar.

Yapıları bakımından, isim veya fiil soyundan gelirler. Fiil soyundan gelenler kalıplaşarak fiil özelliklerini kaybetmişlerdir.

Eserde, yukardaki iki edat türüyle birlikte yabancı edatlar da vardır.

YALIN HAL İSTEYEN EDATLAR:

+ıla /+ile gibi, bigi, kadar, üzre vb. Türkçe edatlar isim tamlamalarından ve zamirlerden sonra iyelik eki isterler.

+ıla /+ile:

"ile" edatı eserde tek başına kullanıldığı gibi ekleşmiş şekliyle de kullanılmıştır. Ekleşirken ünlü yanında koruyucu y ünsüzü almış dil benzeşmesine uygunluk göstermiştir.

ulūyıla (10b-10); varmaıklığıla (39b-3); ivmegile (59a-7); varıyıla (62a-8)

Metnimizde ekin tamamen ekleşmiş örnekleri de vardır.

yaşla (27b-3); sözle (31b-5); efsāneyle (38a-5)

gibi, bigi:

anuñ gibi süst (16b-6); beg gibi yi (22a-8); bunuñ bigide (39a-2);

yiñi ay gibi (39b-1)

kadar: Metnimizde deñlü şeklinde kullanılmıştır.

deñlü şıkdı (4a-10)

içün:

bir söz içün ol iki fıkır (42b-5);

miñnet içün dökmegil yaş (61b-9)

H. BAĞLAR

Türkçe bağlar yanında Arapça, Farsça bağlar da kullanılmıştır. Bağlar, sıra sözleri ve cümleleri bağlayan bağlar ve yardımcı cümleleri temel cümleye bağlayan bağlar olmak üzere iki grupta incelenebilir.

Sıra sözleri ve cümleleri bağlayan bağlar:

1. **dañı:** Bu bağ "ve, ile, da/de" anlamlarını verir.

zarūri bu ñı koyuvirdi yiñin (7b-10);

bileyin ben ñı niyyetlerüñ di (29a-11);

ñı ol sūra oldı eyle ta 'zım (44b-1);

Güvāñi bunda yazdı bir ñı pend (52b-2)

Eserde, bu bağın da/de şekli ile kullanımı da mevcuttur.

olurdum ben de ñık ile berāber (34a-12);

ñayurmaz ev de bizüm ñov da bizüm (35b-7);

senüñ de hayr gele tā başuñā (41a-7)

2. ve /vü:

ki ne et yana vü ne göyine şiş (17a-4);

kenārı ve içi pür önden ü kaz (21b-2);

ne deñlü özi vü ef'ālī ma'yūb (27b-8);

ki el eli vü iki el yüzi yur (58a-9)

3. u/ü:

figāna başladı şām u seher-gāh (21a-1);

eyitmiş işlerümüñ az u çoğın (22b-4);

düzedüp göz ü kaş oynadur baş (31a-14);

ki yavuz it ne yir ü ne yidürür (50a-12);

4. ile:

işit ad ile Rüstenden hikāyet (17a-12);

ider ol şevk ile sūr-ı mübārek (44a-10)

5. ne ... ne: Sıra sözleri ve cümleleri olumsuzluk ilişkisi ile birleştiren Farsçadan geçme bir bağ türüdür.

ne aşā vü ne hūd helvāya beñzer (7a-7)

ne tağa vardı vü ne bağa indi (21a-13)

6. nitekim: Bir önceki cümleyi sonraki cümleye pekiştirme ilgisi ile bağlayan Türkçe nite (neteg) ile Farsça kim bağının birleşip kaynaşmasıyla oluşmuştur.

nitekim Rūm şāhı Hān Süleyman (44a-5)

7. pes: "bunun üzerine, sonra, daha sonra:

pes ol er fikr idüp dir (12a-8);

pes andan bite çalular sağ u soldan (28b-7);

helāk olsa benüm pes hālüm ansuz (30b-4)

8. zira:

senüñ zira ol aş yirer etüñe (14b-1);

ki zira bir muhannes biñ çeri şır (17a-10)

9. l̄ikin / ve l̄ikin:

ve l̄ikin aṇlamaza nef'i yokdur (40b-12);

ve l̄ikin gūṣ eyle bir daḥı pend (14b-12)

10. anuñçun: "o sebeple, ondan dolayı":

pilāv ü cerb anuñçun bī-bedendür (6b-12)

11. 'acep: "acaba"

'acep fi'l eylemiş ol kişi yañlıṣ (8a-3);

'acep ne derdden öldi o merḥūm (10a-5)

Yardımcı cümleleri temel cümleye bağlayan bağ türleri:

Genellikle Farsça cümle yapısının etkisiyle geçmiş olan bağlardır.

1. ki:

ki ṭavṣancıl yire düşdi havādan (4a-10);

ki da'vıcısı dāniṣ-mend olanuñ (26b-4);

varur anda ki olur medyūn (28a-9);

ki kendü gelse söz yok güzele hiç (34b-5)

2. kim:

anı kim bilür bilmez kimesne (2a-7);

daḥı aḥur u meskenler ne kim var (17b-9);

bu ne biḡānelikdür kim idersin (34b-2);

gerek kim ḫurt yanında ṭoya ḫuṣ (50b-5)

3. ta: "tāki, -ıncaya kadar":

eke tā yollaruñ iki yanına (28b-4);

yi düşman gibi tā göñli ola ḥoṣ (39b-10)

4. çī, çü, çün: "çünkü, madem ki"

çü gösterdiler şun'ından āṣār (1b-9);

yime ḡam çün işüñ ilerü varur (5b-12);

geñezdür ev ḥisābına çī ger yol (11b-10)

5. **ger, eger, egerçi:** Yardımcı şart cümlelerini temel cümleye bağlar.

egerçi bî-nihāyetdür 'aḫāsı (2a-5);

ger uğratsa ziyāde 'ışk cebre (33b-1);

eger pîr ise sevgil seveni (33b-7)

6. **meger:**

meger bir gün toğancısı o bāzı (4a-5);

meger kim ḫāzret-i Ayās Paşa (6a-14)

I. ÜNLEM

didim iy canavarlar pādīshāhı (13a-13);

dir iy sultānum anuñ ḫālī yatlı (25b-8)

I. FİİLLER

Metnimizde ek türü bakımından fiil çatısı ekleri farklılık göstermez.

Ayrılık sadece bağlantı ünlülerindedir.

1. **Dönüştülük Tabanı :** Fiildeki eylemin özneye dönüşünü gösteren bu taban, ünlüyle biten köklere -n- ile, ünsüzle biten köklere -ın/-in- ile eklenmektedir.

boyanmış (53a-14); idindüm (56a-3)

2. **İşdeşlik Tabanı:** Karşılıklı veya ortaklaşa yapılan biri işi gösteren işdeşlik eki -ş-, -ış/-iş- ekidir.

depişdi (11a-12/); tanışdı (47a-9); gülüşdiler(47b-9)

3. **Ettirgen Tabanı :** Öznenin yapılmasına aracılık ettiği eylemi gösterir. -t-, -it-/it-, -dur-/dür- , -r-, -ur-/ür- ekleri kullanılır. -t- ekinin yumuşayarak kullanıldığı da görülür. Metnimizde bir örnekte de -dur-/dür- ekinin -der- şekline rastlanmıştır.

geçürmiş idi (9a-9); çağırtdı (9b-2); gütdürür (20b-3); söyledir (25b-10); talaşdururlar (49b-14); döndermedüm (56a-7)

4. **Edilgen Tabanı:** Öznedeki belirsizliği gösterir. -ıl-/il-, -ul-/ül- eki kullanılmıştır. Ünlüyle ya da -l ünsüzüyle biten köklere -n eki gelmiştir.

yazıldı (3b-12); virilmez (5b-1); düzüldü (7a-11); çalındı (44b-2)

5. Olumsuzluk Tabanı: -ma/-me-eki ile kurulur.

söylememek (46b-7); götürmedi (59b-1)

ÇEKİMLİ FİLLER

Haber kipleri ve Dilek kipleri olarak iki ayrı bölümde incelenebilir.

HABER KİPLERİ

GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN :

-dı/-di eki ile kurulur.1.,2., 3. şahıslarda dudak benzeşmesi bakımından ikili bir durum gösterir. Ek, 1. ve 2. şahıs çekiminin teklik ve çokluk şekillerinde hep yuvarlak, 3. şahıs teklik ve çokluk şekillerinde hep düz olarak eklenir.

Birinci şahıs teklik ve çokluk çekimi:

giderdük (16a-4); uğradum (42b-3);

İkinci şahıs teklik ve çokluk çekimi:

işitmedüñ mi (24a-11); añladuñızsa (46a-4)

Üçüncü şahıs teklik ve çokluk çekimi:

götürdiler (16b-9); yedirdi (34a-4)

BELİRLİ GEÇMİŞ ZAMAN:

Metnimizde geçmiş zamanda yapılan bir işi görmeye dayalı olmaksızın bir kesinliğe bağlayarak veren çekimli fiil türleri de vardır.

Bunlar -up/-üp zarf-fiil ekleri üzerine bildirme eki niteliğindeki dur- yardımcı fiilinin geniş zaman üçüncü şahıs çekimi veya bundan kısaltmış -dur bildirme ekini getirerek bir tasvir fiili türü ile oluşmuştur.

Bu ek, bugün kullanılan -mıştır/-miştir ekinin görevini karşılar.

huzurında **olupdur** bir temāṣā (6a-14) ;

didükleri kimesne kim **ölüpdür** (9b-6)

DUYULAN GEÇMİŞ ZAMAN:

-muş/-miş eki ile kurulur. Birinci teklik şahıs çekiminde iyelik menşeli -am/em,

çokluk çekiminde birinci şahıs eki -uz/-üz şeklindedir.

görmüşemdür (14b-11); dimişler (19b-11); çekmişemdür (22b-3); oturmuş (30b-11); turmuşuz (59b-6)

Bu kipin hikâyesi i- fiilinin geçmiş zamanıyla yapılır Fakat, çekimdeki idi hikâye unsuru kısmen ekleşmiştir.

tutmuşdı (7b-9) ; yaralanmışdı (11a-4); yitürmüşdi (32a-14)

GENİŞ ZAMAN:

Eserde iki farklı türde kurulmuştur.

1. -or, -ar/-er eki ile: Asıl geniş zaman eki -or 'dir. Ünlüyle biten köklere bağlantı ünlüsü kullanılmadan eklenir. Bununla birlikte ünsüzle biten tabanlarda -ar/-er geniş zaman ekine de rastlanır. Bu ek, -k/-k, -n gibi damak ünsüzleri ile biten tabanlardan sonra ya da dar ünlülü köklerden sonra gelir.

görürsin (13b-2); umaruz (17b-13); düşer mi (51a-3); kırtaram (61a-4)

Bu ekin olumsuzu -maz/-mez ile kurulur.

kırtarımazsın (13a-10); bilmezsiñ (35a-10)

2. -a/-e < -ğa/-ge eki ile: XI. yüzyıl Orta Asya Türk yazı dilindeki, gereklilik ve gelecek zaman vb. kipler kuran -ğa/-ge eki, Eski Anadolu Türkçesinde önesteki -ğ/-g ünsüzünün eriyip kaybolması ile -a/-e'ye dönünce, bu ses değişikliğine paralel olarak bir görev dallanmasına da uğramış, gereklilik ve gelecek zaman gösterme görevi yanında geniş zaman, şart, istek, emir görevleri de yüklenmiştir. İşte metnimizde rastlanan ve geniş zaman görevi ile kullanılan -a/-e eki böyle bir değişme ve gelişme ile oluşmuş bulunan bir ektir. Gelişme koşullarına uygun olarak kesin geniş zamandan çok, şimdiki zaman ve gelecek zamana da kayan bir geniş zaman eki durumundadır.¹ Bu ekin olumsuzu -maya/-meye ekiyle yapılır.

buyurasız (10a-1); itmeyesin (58a-2)

Geniş zaman kipinin çekiminde kullanılan şahıs ekleri, şahıs zamiri veya iyelik kaynaklıdır. Teklik ve çokluk şahıslara göre ekin durumu şu şekildedir:

Birinci şahıs teklik -am/-em, -ın/-in:

bilmezem (33a-4); nice olurun (47a-13); umaram (62a-8)

¹ Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Şadru'd-din Şeyhoğlu-Marzuban-nâme Tercümesi -İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım, Ankara, 1973, .s.165

Birinci şahıs çokluk -vuz/-vüz, -uz/-üz:

olmazuz (16b-10); umaruz (17b-13); görevüz (18b-3)

İkinci şahıs teklik -sın-sin:

varasın (3b-6); gidesin (13b-12); gelürsin (35b-2)

İkinci şahıs çokluk- sız/-siz:

buyurasız (10a-1); uğradursız (36b-11); eyleyesiz (54b-3)

Üçüncü şahıs teklik çekimi eksizdir.

bitürür (2a-2); getirür (46-6)

Üçüncü şahıs çokluk çekimi kip üzerine -lar/-ler eki alır.

bilürler (2a-10); üşeler (37a-7)

Geniş zaman kipinin hikâyesi i- fiiliin hikâye şekli olan idi'den ekleşmiş -dı/-di eki ile, rivayeti ise imiş veya ekleşmiş şekli -mış/-miş ile oluşmaktadır

şaşar idi (4a-4); bilürdi (4a-8); çekermiş (7b-1); itmezler imiş (36b-6)

ŞİMDİKİ ZAMAN:

Metnimizde şimdiki zaman için özel bir ek oluşmuş değildir.

Bu kipi karşılamak üzere bir kaç şekil kullanılmıştır. Genellikle -ır, ur/-ür, -ar/-er geniş zaman ekiyle karşılanmıştır. Seyrek olarak -a/-e ekinin de karşıladığı görülür.

tedbîr idersin (13b-14); aķardı (21b-1)

GELECEK ZAMAN:

Eserimizde kullanılan gelecek zaman ekleri -ısar/-iser ve -acaķ/-ecek'tir. Bunlardan, hakim gelecek zaman eki devrin de karakterine uygun olarak -ısar/-iser'dir. -acaķ/-ecek ise sınırlı örnekte karşımıza çıkmaktadır.

ne lezzet alırsın (13b-4); olırsın bî-güman aç (23a-6)

düşicek pençesine (4a-8); küpe küp diyacaktır (41b-11)

DİLEK KİPLERİ

Eserde şart, istek, gereklilik ve emir kipleri kullanılmıştır.

ŞART KİPİ:

-şa/-se eki ile:

Ḥudā **virtmese** devlet bayımaz er (3a-9);

anşıbuñ **alsalar** gitme tapudan (5a-1);

virilmez oğlan **ağlamasa** emcek (5b-4)

İSTEK KİPİ:

-a/-e eki ile: Metnimizde, istek kipinin şahıs ekleriyle ilgili küçük farklılıkları vardır. Birinci şahıs teklik çekiminde kullanılan şahıs ekleri -m, -ım/-im, -ın/-in ekleridir. Ayrıca ünlü ile biten tabanlarda araya koruyucu y ünsüzü girer.

-m eki ile:

niçesini **uğurlayam çıkaram** (17b-8);

yaturmayam seni bu gayret ile (26a-13);

ki iy ḥar ıssı ḳalbūñde **komayam** (32b-7)

-ım/-im eki ile:

ṭuruñuz siz varayın ben **göreyim**

ṭağıldılarsa yakın **getüreyim** (16b-2);

pes ad ile **oñarayım** bu işi (18b-7)

-ın/-in eki ile:

dime alacığum oda **urayın** (22a-9);

yeñi mesken **bulayın dirin** iy yār (24a-4);

diyeyin bir laṭife saña diñle (25a-12)

Birinci şahıs çokluk çekiminde kip, hem -vuz/-vüz hem de -alum/-elüm eki almıştır.

-vuz/-vüz eki ile:

eger kim biz peleng ü bebr **olavuz**

degül mümkün ki bundan **kırtılavuz** (15b-14);

neyise kısmeti anda **görevüz** (18b-3)

-alum/-elüm eki ile:

bu yirden kanat **açalum uçalum**

varalum ğayrı gölde hoş **geçelüm** (47a-10)

Soru cümlelerinde, birinci şahıs teklik ve çokluk şekilleri, istekten ziyade bir işin yapılış şeklini ya da yapılmasındaki sakıncayı belirtir.

ne bilem kaçkısıyla ola tezvīc (38b-3)

İkinci şahıs teklik çekimi:

beni gelmez diyü kıya **gidesin**

bu kav̄l-i ittifaķı **terk idesin** (13b-12);

ķulaĝa degme sözi **koymayasın**

cevābundan **geçesin uymayasın** (46b-10)

Üçüncü şahıs teklik ve çokluk çekimi: İstekle birlikte sakınca veya ihtimal de belirtebilir.

dilerseñ **ola** her yirde yüzlü (48a-12);

demeyeler ki ağzuñ yıpraĝımış (49a-14);

revā mı **olmaya** ğayr ile yāduñ (51a-11)

İstek çekiminde kullanılan birinci şahıs ekleri hem iyelik hem de şahıs zamir kaynaklı diĝer şahıslarda ise şahıs zamiri kaynaklıdır.

GEREKLİLİK KİPİ:

Eserde gereklilik kipi için:

1.-a/-e ile birlikte gerek kelimesi kullanılmıştır.

gerek kim **olalar** sulṭāna maḥkūm (3b-10);

gerek kim ķurt yanında **ṭoya** ķuş (50b-1)

2. Fiillerin mastar şekillerinden sonra gerek kelimesiyle birlikte kullanılmıştır.

hem̄in az **eylemek gerek** işini (12a-12);

ne kim Ḥaķķdan gelür **görmek gerek** hoş (61a-9)

EMİR KİPİ:

Metnimizde emir kipi iki şekilde oluşmuştur.

1. İkinci şahıs teklik ve çokluk şekillerinde Eski Türkçedeki gibi -ĝıl/-gil şeklindedir. Bu eki almadan kullanılan şekilleri de mevcuttur.

eger pīr ise **sevgil** seveni (33b-7);

ne bilsün kavli yoğa **tutmağı** l yol (35b-1);

müdām **işit** bizüm ef'alimüzi (37b-14);

eyit kara eşek bağılu kapuda (48a-7)

İkinci şahıs çokluk çekiminde kullanılan ekler -ñ, -uñ/üñ, -uñuz/-üñüz'dür.

Ünlü ile biten köklerden sonra -ñ eklenir.

dönüñüz gidüben **olmañ** keremsiz (54b-2);

didi pîr **oluñ** imdi siz de āgāh (55b-11);

sebeup budur **bilüñ** bu hālimüze (55b-14)

Üçüncü şahıs teklik ve çokluk şahıs çekiminde -sun/-sün, -sunlar/-sünler ekleri kullanılır.

bu da bir tatlu ni'metdür **yinilsün** (9a-3);

dimesünler şaķın güç ile gökçek (39a-12)

2. -a/-e eki ile kurulan emir kipi tam bir emir fonksiyonunda olmasa da bu görevi üstlenir. İkinci şahıs eklerinde -sın/-sin, -sız/-siz ekleri alır.

dilerüz sürü üzre **varasız** siz

haķķ üzre işimüz **oñarasız** siz (16a-9);

neyiçün **itmeyesin** eylük çün (58a-2)

Üçüncü şahıs teklik çekimi eksizdir. Çokluk çekiminde -lar/-ler eki alır.

gerek kim **olalar** sultāna maħkūm (3b-10);

añılduķda **diyeler** Rahmetu'llah (26b-9);

pes atam ol pamuğı **vara dire** (28b-7)

J. ÇEKİMLİ FİLLERDE ŞAHIS EKLERİ

Dört grupta incelenebilirler:

1. Emir kipi gibi özel bir şahıs eki almayan çekimli fiiller.
2. Şahıs zamiri kaynaklı şahıs eki alan çekimli fiiller.
3. İyelik eki kaynaklı şahıs eki alan çekimli fiiller.
4. Hem şahıs zamiri hem de iyelik eki kaynaklı eklerin birleşmesinden oluşan şahıs eklerini alan çekimli fiiller.

Birinci Şahıs Teklik Ekleri:

1. -m, -am/-em: İyelik kaynaklıdır. Görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman, şart, -a/-e eki ile kurulan istek, gereklilik, geniş zaman, gelecek zaman kipleri ile bazı kiplerin hikâye şekillerinde yer alır.

oldum āgāz (32b-9); ne bilem (38b-3); alıamaz isem (52a-5);

görmüşemdür (14b-11)

2. -ım/-im, -yım/-yim: İyelik kaynaklıdır. Metnimizde istek kipinde kullanılmıştır.

göreyim (16b-1); getüreyim (16b-2); oñarayım (18b-7)

3. -ın/-in: Geniş zaman kipi ve istek kipinde yer almıştır. Ben şahıs zamirinden ekleşmiş bir ektir.

getüreyin (16b-6); alayın (18b-2); döymezin (46a-13)

4. -van/-ven: ben şahıs zamirinin b->v- değişimine uğramış ve ekleşmiş şeklidir. Genellikle bildirme eki olarak kullanılır. Metnimizde geniş zaman fiil çekiminde de görülmektedir.

ikinci bu ki ben **senven** çü sen ben (34b-1);

iderven dīlkūlikden ‘ār u nāmus (53a-14)

Birinci Şahıs Çokluk Ekleri :

1. -vuz/-vüz (<biz): -a/-e ekleri ile kurulan bütün kiplerde şahıs zamiri kaynaklı -vuz/-vüz şahıs ekleri kullanılır.

ķurtılavuz (15b-14); varavuz, görevvüz (18b-3)

2. -uz/-üz < -vuz/-vüz (< biz): Metnimizde -ur/-ür, -maz/-mez, -ısar/-iser gibi ünsüzle biten kip eklerinden sonra -uz/-üz şahıs ekleri kullanılmıştır.

ħaşm olmazuz (16b-10); umaruz (17b-13)

3. -°k: -duķ/-dūk isim fiil eki içindeki -k sesinin şahıs eki olarak algılanmasıyla

giderdūk (16a-4); yidūk (47a-12); oñarmaduķ (16a-7)

4. İstek kipinin birinci şahıs çokluk çekiminde kullanılan -alum/-elüm eki de bu grupta yer alır.

varalum (16a-11); açalum uçalum, geçelüm (46a-10)

İkinci Şahıs Teklik Ekleri

1. -sın/-sin (< sen): Metnimizde -a/-e ekiyle kurulan geniş zaman, gelecek zaman, istek emir gereklilik kipleriyle -r, -ur/-ür, -maz/-mez geniş zaman eklerinden sonra kullanılmıştır.

koymayasın (46b-10); başasın (46b-12); geçersin (50a-4); görürsin (13b-2); alırmazsın (42a-1)

3. -oñ : İkinci şahıs iyelik eki kaynaklıdır. Görülen geçmiş zaman, şart ve birleşik zamanlı hikâye kiplerinde görülmektedir.

dirilürseñ (15a-9); işitseñ (19b-9); hoş olduñ 28b-12); virdüñ (42a-1)

İkinci Şahıs Çokluk Ekleri:

1. -sız/-siz: siz zamirinin ekleşmesinden oluşmuştur.

eyleyesiz (54b-3); oñarasız (16a-9)

2. -ñ: Emir kipinde kullanılır.

bilüñ (31a-7); görmeñ (52a-11); olmañ keremsiz (54b-2)

3. -oñoz/-oñoz: Görülen geçmiş zaman, şart ve hikâye kiplerinde kullanılır. İyelik eki kaynaklıdır.

şanmañuz (9b-6); yürüñüz (16a-11); başduñuz (20a-7); dönüñüz (54b-2)

Üçüncü Şahıs Teklik Ekleri: Fiil tabanına yalnız kip eklenir.

olmaya süst (28b-8); eyitdi (24a-4); bilmez (31b-3)

Üçüncü Şahıs Çokluk Çekimi: -lar/-ler eki alır.

dimesünler (39a-12); diyeler (51a-9); kondılar (54b-4)

Birleşik zamanlı fiillerde -lar/-ler ekinden sonra tarz eki gelmiştir.

giderlerdi (54a-11); kalmışlardı hayrān (54b-7)

K. EK-FİİL

Eserde i- (er- > i-) yardımcı fiilinin yer aldığı görülmektedir. Geniş zaman çekiminde isimle şahıs eki arasında erimiştir. Bu nedenle bir ek fiil durumundadır.

Birinci şahıs teklik çekiminde -van/-ven ve -am/-em ekleri kullanılmaktadır. Birinci şahıs çokluk çekiminin kullanımına metnimizde rastlanmamıştır.

degülem işde ben anuñ gibi süst (16b-6);

ikinci bu ki ben **senven** çü sen ben (3b-1)

Birinci şahıs çokluk çekiminin kullanımına metnimizde rastlanmamıştır.

İkinci şahıs teklik çekiminde -sın/-sin, bildirme eki kullanılmıştır. İkinci şahıs çokluk çekiminin örneğine metnimizde rastlanmamıştır.

cüvansın (18a-9); degülsin imdi tāvūş (53b-6)

Üçüncü şahıs teklik çekimi -durur ya da ekleşmiş şekli -dur/-dür ile oluşturulmuştur. Olumsuzu ise; degül, degül durur veya degüldür kelimeleriyle yapılmıştır.

yok durur (2a-9); olupdur bir temāşā (6a-14);

niçe müddet durur beslü durur ol (13b-6);

degül durur güzāfin (17b-3); degüldür ‘ayb (18a-10);

ucuzdur (38b-8); degül lāyık 51a-9)

i- ek-fiilinin hikāye, rivayet ve şart kipleri de eserde mevcuttur. i- fiilinin düşmesiyle ya da araya -y- yardımcı ünsüzünün girmesiyle oluşan şekilleri de mevcuttur.

geldiyse (13a-8); degdiyse (28b-12); söylerler idi (47a-7); bilmezse (57b-8); gelir imiş (60b-13)

L. BİRLEŞİK FİİLLER

Eserde, bir isimle yardımcı fiilin birleşmesiyle ve iki fiilin kaynaşmasıyla oluşan iki grup birleşik fiil vardır.

İsimle yardımcı fiilin birleşmesinden oluşanlar:

1. **it-**: eksük itmez (58b-7); kabul it (3b-3); şitāb itme (58b-14)

2. **ol-**: şāğ olsun (20a-10); uğurlık ola (52a-12); olmadı kimse haberdār (55a-11); şükūn oldu (56a-2)

3. **kıl-**: hāzer kıl 19a-11); edebli kıl (27a-14); feryād kıldı (3 1a-1)

4. **eyle-**: hayr eyledi (34a-4); nazar eyle (37a-13); ‘arz eyleyüp (10a-11)

5. **dile-**: dilerse hācāt (29a-8); diler ol cürmden halka necātı (27a-7)

6. **bul-**: cezasını bulur (4b-4)

7. **vir-**: rızķ viren (2a-4); vezāret virmiş idi (6b-2)

8. **ur-**: mevc urdı (44b-7)

TASVİR FİİLLERİ

1. **bil-**: zabt eyleyübilür mi (12a-2); gidebildiler, varıbildiler (15a-11)

2. **u-**: varımazsın (13a-10); kırtulımadum (24a-9); diyümez (37b-1)

3. **tur-, dur-**: örütürdü (7b-8)

4. **-p durur/-dur**: yir kıalmayıpudur (8b-7); uçmaķdan çıkıpudur (27b-5)

5. **gör-**: tutagör (5b-9)

6. **vir-**: kıoyuvirdi (7b-10)

7. **-miş/-miş ol-**: tatmış ola (33a-1); tadanmış olur (57a-8)

8. **-or ol-**: kıorkar ola (17a-6)

9. **-ecek ol-**: gelecek oldu (15b-13); ıvecek olma (37b-4)

N. FİİLDEN TÜREME ŞEKİLLER

Mastarlar: Birleşik cümle içinde isim niteliğinde olan cümleler kurarlar. Görevleri ve cümle içindeki kullanılışları bakımından başlıca şu özellikleri taşımaktadırlar:

1. Eserde, yalın haldeki mastarlar genellikle yardımcı cümlelerin predikası ve temel cümlelerin öznesi durumundadırlar.

iletmek dileyen işini başa (5a-9);

toynca şı **gamaķ** hoşdur oları (8a-11);

gözetmemek haṭādur kıorlı kıorın (10b-13);

Yardımcı cümle kurmayan mastar da temel cümlede özne olabilir.

dimekden şer'e uymaz sözleri kaç (3a-13);

gözi kıan **gözlemekde** olmaz āgāh (11a-9)

2. Mastarlar bazen isim cümlelerinin predikası görevini yüklenirler.

dimekdür ya'ni çün oñmadıkārum (48a-8)

gerek kelimesi ile birlikte kullanılan yalın haldeki mastar cümlelerin fiili olur, gereklilik fonksiyonundadır.

hemin az **eylemek** gerek işini (12a-12);

bişürüp **söylemek** gerek sözünü (42a-10)

3. Yalın haldeki mastar veya mastar cümlesi temel cümlelerin nesnesi de olabilir

yig olur **söylememek** söylemekden (46b-7);

dilerseñ mesken **idinmek** cihānda (57a-3)

4. Bulunma hali eki almış olan -mağda/-mekde mastarı, "-mağ/-mek bakımından" anlamını verir. Bir edat grubu niteliğinde ve zarf fonksiyonundadır.

üleşmekde oñarmaduğ oyunu (16a-7);

meger ikinci **evlenmekde** bir er (37b-11)

Yönelme hali eki almış mastarlar cümlede amaç bildiren veya yönelme gösteren nominal fonksiyon taşırlar.

huzūra **irmege** devlet gerekdür (36a-3);

dimiş kim tırmuşuz **ditremege** uş (59b-6)

Ayrılma hali eki alan mastarlar "...den dolayı" anlamıyla sebep gösterir bir görev de üstlenirler, zarf fonksiyonundadırlar:

dimekden şer'e uymaz sözleri kaç (3a-13);

yeg **ölmekden** mahalsüz yirde lik (15b-4);

velī ekser **yazılmağdan** bu aqvāl (62a-9)

İSİM-FİİLLER

İsim-fiiller, fiillerin zamana bağlı sıfat ve isim şekilleridir. Eserde en çok kullanılanlar -duğ/-dük, mış/-miş geçmiş zaman -or geniş zaman, -an/-en geçmiş zaman ve şimdiki zaman, -ıcı/-ici süreklilik, -ası/-esi, -acak/-ecek gelecek zaman isim-fiilleridir.

-duğ/-dük: Yalın şekliyle temel cümledeki bir özne, bir nesne veya bir nominalın sıfatı durmundaadır.

oğunmaduğ yire varma hāzer kıl (35a-14);

ne var yinüp **içilmedük** fıkır kıl (58a-7);

şakınduğ göze çöp düşer hemişe (60a-8)

Aynı görevi iyelik eki almış **duğ/-dük** eki yüklenmiştir.

konuk **umduğunu** yimez bürāder (12b-3);

dağı **inanduğum** yok kimseye hiç (22b-5);

çağırduklarıñ ol dem dürlü tuyık (23a-7);

ev ev üzre veli **olduğı** yokdur (23a-11)

İyelik eki almış **duğ/-dük** isim-fiilleri, temel cümleye öznelik eden isim fonksiyonunu da yüklenmişlerdir.

hakümdür emr olur ol **didügi**

muvaḫıḫ düşmez aña kul **didügi** (59b-11)

Üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra yükleme hali eki almış olan **duğ/-dük** isim-fiilleri temel cümlelerin nesnesi durumundadır.

konuk **umduğunu** yimez bürāder (12b-3)

didüğün aḫlamaz söylese sözi (25b-2);

didüğün diñle dāniş-mendüñ iy yār (26b-5)

Yönelme ve ayrılma ekleri almış olan **-duğ/-dük** isim-fiili, cümlede fiilin nominali durumundadır.

olanın evde fikrüñ **irdüğinden**

diriğ eyleme Tañrı **virdüğinden** (53b-11);

kişi **korğduğına** uğrağan olur (60a-9)

ca/-ce eşitlik hali eki almış olan **-duğ/-dük** isim-fiilleri, asıl fiilin zamanını tekrarlama yolu ile belli eden zarf-fiiller oluştururlar.

direm **añduqça** rahmet itsün Allah (10b-6);

didükçe ḫā di sen aña iy yār (57a-13)

-mış/-miş: Yalın haldeki **-mış/-miş** isim-fiilleri "bitmiş bir işi gösterme" özelliği taşırlar. Cümledeki özne, nesne ve nominalin sıfatı durumundadırlar.

atılmış ok gibi tut neyise iş (22b-7);

ki **eyerlenmiş** atdur eski oynaş (35b-4);

şavılmış derd ile göñlüñ bulama (39a-7)

İsim çekim ekleri alan **-mış/-miş** isim-fiilleri isim hükmündedirler.

heves eyleme ol yüz **görmüş**i kı (37b-7);

yazılmışda yuyılmış yok tedbîr (60a-7)

-maz/-mez: Sıfat görevi yüklenmiştir, sürekli bir oluşu ifade eder. Olumlu şekli olan **-ur/-ür** örneğine eserde rastlanmamıştır.

n'olısar **bitmez** iş olmaz cihānda (14b-5);

kıyılmaz cān 'aziz olur bürāder (15a-6);

üşenme hiç **ödenmez** borç olmaz (28b-10)

İsim çekim ekleri almış olan **-maz/-mez** isim-fiilleri isimleşmişlerdir.

velikin **añlamaza** nef'i yokdur (40b-12)

Yönelme hali eki almış **-maz/-mez** isim-fiilleri, "öyle yapar gibi görünme" anlamında tasvir fiilleri kurarlar.

ziyānuñ ne **işitmeze** urasın (46b-11)

-an/-en: Metnimizde geçmiş zaman ve geniş zaman görevindedirler. Cümlede isim ya da sıfat durumundadırlar.

Sıfat olarak kullanılanlar:

huşūsa hayrı nef'i **olmayan** söz (46b-8);

maḥalsüz borcu **olanı** şavaşdan (52a-8);

gelen konukları birdür ve ger yüz (56a-7)

İsim olarak kullanılanlar: Bütün isim eklerini alabilirler.

iletmek **dileyen** işini başa (5a-9);

dökilenleri virdi destmāle (8a-5);

ışırmayanlar etsüz etmek ucın (52a-13);

çıkış gösterler **itmeyene** giriş (58a-11)

Kalıplaşarak oluşmuş isimlere de seyrek olarak rastlanmaktadır.

bu **düzenler** düzüldüğünde vāfir (56a-6)

-ıcı/-ici: Bu ekler, süreklilik veya alışkanlık ifadesi kazandırmaktadır.

görürler yırtıcı bir cānavardur (24b-9);

sevicidür delü gerçi delüyi (26b-6);

gönül katlanıcıdur görmese göz (33b-4)

-ası/-esi: Gelecek zamanı gösteren bu isim-fiiller metnimizde sıfat olarak kullanılmıştır.

benem Rüstem ki uş irdüm **göresi** (18b-11)

-acak/-ecek: Metnimizde genellikle sıfat olarak kullanılmıştır.

sizi varmış **görecek** gözlerümüz (20a-6);

gelecek ay ne kaçan ire iy Hakk (30a-3);

ölecek cāna gerek **yatacak** yir (40a-12)

Eserde zamir ve nesne göreviyle de kullanılmıştır.

ider mi def' **olacağı** şakıncağ (61a-5);

idecek sensin anda hizmet için (22a-6)

ZARF-FİİLLER

-u/-ü,-ı/-i,-a/-e: Ünlülerle kurulan zarf-fiillerin fonksiyonları üç şekildedir.

1. Esas fiilin gösterdiği oluş ile aynı zamanda yapılan bir oluşu göstererek esas fiilin tarzını belirten zarflar yapar.

girür şehre tavuğ **arayu** pinhān (53a- 8);

güle gider ödünç **ağlayu** gelür (52a-6)

2. "-mağ /-mek üzere" anlamını veren zarf-fiil niteliğindedirler.

vaṭan **diyü** müdām eylerdi feryād (21a-2);

arayu isteyü hazırladı söz (43b-3)

3. Bir esas fiille yardımcı fiilin birleşmesinden oluşan ve tasvir niteliği taşıyan zarf-fiiller.

zarūrī bu daḥı **koyuvirdi** yiñin (7b- 10);

bunı zabṭ **eyleyübilür** mi insān (12a-2);

çıkageldi bir aṣlān anda nā-gāh (13a-7);

olmadan belki cān **kurtarımazsın** (13a-10);

hemīşe **ağlayıgör** kendü ölün (22a-11);

kaḫıncıla **gideyazdı** ḥayātı (47b-10)

-p:

1. Esas fiille aynı ya da yakın zamanda yapılmış oluşu göstermek üzere kullanılmıştır.

götürüp itmişdi 'azm-ı yazı (4a-5);

Güvāhī nazm **idüp** kıldı hikāyet (6a-12);

göründiler **çıkup** divārı-ı bāğa (16b-9)

2. Oluşun tarzını göstermek üzere kullanılmışlardır.

döşenüp yayılup sahrā içinde (21b-1);

turup söyleridi bir gün mevā'iz (32a-10)

Eserde, -p zarf-filinin -uban/-üben şekli de mevcuttur.

iki kaz **uçuban** gider berāber (47b-7);

açılır kıyruğın **kalķuban** arduñ (49a-7);

bırakmak **dileyüben** kimseye yük (57b-2)

-madın/-medin: -u/-ü ve -p zarf-fiillerinin olumsuz şeklidir. Şu anlamları verir:

1. "-madan önce" anlamı ile zaman zarfı olarak kullanılmıştır.

evünde **irmedin** kılıç gibi kış (22b-7);

ki çöp deprendüğü yok **esmedin** yıl (35a-12);

revā mı böyle gaflet **olmadın** fevt (40a-14)

2. "-maksızın" anlamıyla tarz zarfı olarak kullanılmıştır.

ki olur Allah **añılmadın** iş ebter (3a-9);

keçi yatmaz yatakda **eşmedin** yir (22a-12);

güzel cevri **itmedin** meyyāl olmaz (35a-1)

-duķça/-dükçe: -duķ/-dük isim fiili ile -ça/-çe eşitlik hali ekinin birleşmesiyle oluşmuştur. Metnimizde, esas fiildeki durumun belirli süreler içinde tekrarını, miktarını veya sonraki durumunu belirten zarf-fiiller kullanılmıştır.

direm **añduķça** rahmet itsün Allah (10b-6);

ağır **başdıķça** yeyni kalķar olur (10b-14);

ki haşmı haşv ide **olduķça** ol yād (19a-11);

ki **şıçradukça** sen girseñ oyuna (49a-6);

didükçe hā di sen aña iy yār (57a-13)

-dukda/-dükde: -duk/-dük isim-fiili ile -da/-de bulunma hali ekinin birleşmesinden oluşmuştur. Metnimizde "...dığı zaman,...dığında" anlamlarıyla kullanılmıştır.

añıldukda diyeler Rahmetu'llah (26b-9);

anı **gördükde** vā'iz kaldı hayrān (32b-5);

işitmez olur **uşandukda** sözün (36a-6)

Bu ekin iyelik eki almış şekli de mevcuttur.

bacadan düş **kovulduguñda** dardan (5a-2)

-ıcaķ/-icek: Tezlik görevi de yüklenmiş bir zarf-fiil ekidir.

giricek bacadan gamgīn çıkar tad (6a-8);

naşihat **idicek** diñle ulūy (10b-8);

'acebleşdiler anı **göricek** gey (47b-9);

bulıcaķ kuş ağaç başın ider yurt (57b-4)

-ınca/-ince: "-ıncaya kadar, -dığı zaman" anlamlarıyla kullanılmıştır. Ayrıca, eserde esas fiilin zamanını başka bir fiilin zamanına göre ayarlama anlamıyla da görülmektedir.

ulur it aķsağı tavşan **görince** (13a-1);

bulınca haşma şabr it fırsat ucın (14a-11);

ivecek olma iste **yorılınca** (37b-4);

yumuñ hayr it **görince** kutlu bir yüz (58b-13)

-ma/-me olumsuzluk ekiyle kullanıldığında "-madan önce" anlamını vermektedir.

tırılmaz **olmayınca** şu bulanuk (31b-9);

tutulmayınca irmez egriye el (50a-5)

iken, -ken: Esas fiille birlikte ikinci bir işi de gösteren zarf-fiildir. i-yardımcı fiili ile kullanıldığı gibi i- fiilinin düşmüş şekliyle kullanıldığını da görmekteyiz.

kaçarken havf ile düşerdi çoğı (4a-2);

ki **olmuşken** ta'ama halk meşgûl (7a-14);

ne kılsun oldu havfı bir **iken** yüz (18b-13);

biraz dem **gideriken** ilerüye (16a-13)

M. TÜRETME EKLERİ

Eserde görülen türetme ekleri şu şekilde guruplandırılabilir:

1. İSİMDEN İSİM, SIFAT ve ZARF TÜRETEN EKLER:

+lık /+lik: Türkçe, Arapça, Farsça sıfat ve isimlerden soyut isimler türetir.

kemlik (9b-6); gibilik (32b-3); yavuzluk (41b-13);

dostluk (47a-7); uğurluk (52a-12); dilencilikdür (52b-7)

+cı/+ci: Genellikle meslek adları yapan bir ektir.

sevicidür (26b-6); pamukçılar (28b-5); yuyıcı (36a-6);

toğancı (43a-13); esirgenci (51a-12); deveci (60b-13);

+daş/+deş: Ortaklık ve beraberlik gösteren isimler yapar.

karındaş (48a-10); yoldaşına (60b-9); kardaş (61b-4);

+cuğ/+cük: Küçültme ve sevgi ifadesi taşıyan isimler yapar.

azacuk (5b-14); birazcuğ (7b-14); oğlancuklar (28a-3)

+cuğaz/+cügez: +cuğ/+cük :ekinin +az/+ez eki ile genişletilmiş şeklidir.

Küçültme ifadesi taşır. Metnimizde tek örneği vardır.

kuşcuğaz (20b-14)

+cıl/+cil: Hayvan isimlerinden , o hayvana düşkünlüğü gösterme niteliğinde isimler türetir. Eserde örneğine sık rastlanmaz.

tavşancıl (4a-6)

+lu/+lü: Herhangi bir nesne ya da özelliğe sahip ifadesi taşıyan isimler yapar.

gereklüdür (5b-9); etlü (6b-12); nazarlı (44a-7); tatlı (47a-7)

+s°z: Yokluk sıfatları yapar.

sebepsüz (12b-9); şeksüz (22a-2); vefāsız (33b-3); şusuz (49b-6);

keremsiz (54b-2); belāsuz (61a-12)

Farsça - Arapça ekleri: Yokluk ifade ederler.

bî-fâyide (5a-13); nâ-gâh (13a-7)

+sul/+sül: Isimlerden sıfat türeten eklerdir.

yoğsuluñ (52a-13)

+ca/+ce: Kalıplaşmış zarflar veya sıfatlar yaparlar.

yolınca (7a-11); nice (9a-12); yorganuñca (10b-12); kebâyirce (27a-6); buñca (58b-2)

+cağ/+cek: +ca/+ce eşitlik hali ekinin ok/ök güçlendirme eki ile kaynaşmasından oluşmuş güçlendirme ifadesi taşıyan bir ektir. Kalıplaşarak isim de yapar.

emcek (5b-4); yakıncağ (46a-10); yalıncağlara (59b-5)

+rak/-rek:

karşurakdan (11a-6); añarurak (18b-9); yigrekdür (19a-14); tizîrek (28a-3)

+aru/+erü: Kalıplaşmış yön zarfları oluşturmuştur.

yuğaru (18a-3); añarurak (18b-9); ilerü (25b-5); içëruden (37a-6)

+°ncı/+°nci: Sayı isimlerinden sıra sayı sıfatları türetir.

ikincisi (31a-12); üçüncisi (31b-2)

2. FİLDEN İSİM, SIFAT ve ZARF TÜRETME EKLERİ:

a. İSİM EKLERİ:

-mak/-mek: Soyut isimler türetirler.

şarılmağ (39a-5); geçinmek (52a-10); ağırlamağ (54a-7)

-ş: Fiilin tarzını bildiren isimler yapmıştır

şarılmağ (23b-10); yatış turuş (39a-3); alış oğlı viriş (5a-11)

-°g: Metnimizde bir tek kelimedede kullanılmıştır.

yarağuş (22b-14) Kelimenin eserde yarağ (23a-9) şekli de mevcuttur.

-ğü/-gü: Somut ve soyut isimler yapar.

sevgüsi (21b-14);

-u/-ü: -°g fiilden isim yapma ekinin düşerek bağlantı ünlüsünün yuvarlaklaşmasıyla oluşmuştur.

tapuda (48a-7); yapu-ķapu (51b-4)

-°ķ/-°ķ: Somut ve soyut isimler t¼retir.

ķonuķ (12b-3); eks¼ķ (33a-13); ıraķdan (36b-14); buyruķlar (37a-1)

-°m: Fiilin bir kezde gerķekleřtięini g¼steren isimler yapar.

¼l¼m¼ni (14b-11); al¼m¼m (52a-5)

-mur/-m¼r:

yağmurlu (19b-8)

-ęan/-ęen:

ę¼legeni vireğen (35a-9); eręen¼n (35b-13)

-l:

d¼keli (25a-4)

-u/-¼: -ęu/-ę¼ ekindeki -ę/-ę sesinin d¼řmesiyle oluşmuştur.

ķork¼sı (31b-4)

b. SIFAT EKLERİ:

Fiilden yapılan sıfatlar genellikle isim-fiil niteliğindedir.

-d¼ķ/-d¼ķ:

oķunmad¼ķ yire (35a-14); iķilmed¼ķ (58a-7)

-mış/-mış:

ķızarmıř baķlavaya (7a-2); geķmiř zamānda (11b-13); yazılmışı (60b-6)

-ur/-¼r: Metnimizde bu ekin sadece olumsuz şekline ¼rnek vardır.

¼denmez borķ (28b-10)

-an/-en:

yanuķ, uyanuķ (12b-3); ¼řenen (17a-5); iķi yanan (24a-13)

-ıķı/-ıķı:

yırtıcı (24b-9); sevicid¼r (26b-6); alıcı (29b-2)

-acaķ/-ecek:

ķařınacaķ tırnağını (8b-6); g¼recek g¼zler¼m¼z (20a-6); gelecek ay (30a-3); yatacaķ yir (40a-12)

c. ZARF EKLERİ:**-a/-e,-u/-ü,-ı/-i:**

koñşı (23a-13); arayu isteyü (43b-4); irteye (57b-13)

-°p:

döşenüp (21b-1); baqup (27b-14); şorup (50b-14);

-madın/-medin:

esmedin yıl (35a-12); olmadın fevt (55b-6)

-dıkça/-dikçe:

azduqça (36a-6); yidükçe (48b-13); didükçe (57a-3)

ınca/-ince:

ölince (39b-2); bulınca (14a-11); tutulmayınca (50a-5)

iken,-ken:

sühteyiken (8a-9); yog iken (10a-10); uzadurken (60b-10)

3. İSİMDEN FİİL TÜRETME EKLERİ:**+la-/le-:**

ağırla (23b-3); iñlemiş çok (42b-2); belinler (60b-4)

+a-/e-:

dileyen (5a-9); iletđi (18a-6)

+da-/de-:

aldanmış (35b-14)

+°r-, +ar-/er-:

başaranuñdur (14b-5); kararıcak (31a-6)

+ °rga-/ °rge-:

esirge (40a-8)

4. FİİLDEN FİİL TÜRETME EKLERİ:**-ma-/me-:** Olumsuzluk ifadesi verir.

bayımaz (3a-9); oturma (22a-13); kesmez (27b-7)

-°n-:

şalını (30b-3); çekindi (43b-5); yindi (44a-13)

-°ş-:

gülüşdi (7b-13); irişmişdi (30a-9); tanışık (42a-2)

-°t-: Ettirgen yapılar oluşturur.

çağırtı (9b-2); yükletdürüben (51b-8)

-ur-/-ür-, -ar-/-er-: Ettirgen yapılar oluşturur.

uçurma, geçürme (46a-13)

-dur-/-dür: Ettirgen yapılar oluşturur.

ulaşdurup (44b-2); taşadururlar (49b-14); yidürür (50a-12)

-°l-: Edilgen ve dönüşlü yapılar oluşturur.

kesilse (3b-1); virilmez (5b-4); yazıldı (62b-1)

SONUÇ

1. Türkiye Türkçesinde kurala bağlanmamış olan, p, ç, t, k sert ünsüzlerinin hangi durumlarda yumuşadığı meselesi, eserimizde tam bir kurala bağlanamamıştır. Fakat tek heceli kelimelerde bu seslerin iki ünlü arasında varlığını koruduğu görülmektedir.

iti (9a-5); atı (18b-10); otı (52a-11)

2. Eski Anadolu Türkçesinin teklik 3. şahıs iyelik eki düz olup, bu ek metnimizde de genellikle bu şekliyle kullanılmaktadır. Yalnız "yüzüñ şuyunı (23b-5)" gibi bir kaç örnekte bu ekin yuvarlak olduğu görülmüştür.

3. Eski Türkçe kelime başı aslî t-'lerin Eski Anadolu Türkçesinde d- olması kuralı yaygın değildir. Bir kısım kelimelerde t- varlığını korumaktadır.

tolu (7a-5)

4. Yapısında düz ünlü bulunan ve sonu ünsüzle biten isimlere teklik 2. şahıs iyelik getirildiğinde aradaki bağlantı ünlüsü, ilgi hali ekine anolojik olarak uymakta ve "u-ü" olmaktadır. Yalnız eserimizde sayıca çok az kelime bu bağlantı ünlüsünün hem yuvarlak hem de düz olduğu görülmüştür.

ağzıñla (47b-2); ağzuñ (49a-14)

5. Eski Anadolu Türkçesi Döneminde gereklilik çekimi şart şeklindeki çekimli fillerden sonra "gerek" kelimesi getirilerek yapılmaktadır. Bu durum eserimizde yoktur.

6. Metnimizde ünlülerin yazılışında genellikle oturmuş bir hareke sistemi mevcuttur. Hareke ile karşılanması mümkün olan ünlüler için ünlü işaretlerinin kullanılmış olması yönüyle uzun ünlülerin tesbiti bakımından önemlidir.

7. 16. yüzyıla ait bu eser, Eski Anadolu Türkçesi'nden Osmanlıca'ya geçiş döneminin özelliklerini taşımaktadır. Gelecek Zaman ekinin hem -ısar hem -acağ olarak kullanılması.

8. Eserde atasözleri ve deyimlere fazla yer verildiğinden yazıldığı devrin halk dili özellikleriyle birlikte kültürünü de yansıtmaktadır.

öginme olur olmaz yirde yoldaş
ki begenmedüğün yumruğ yarar baş (15a-3)

işitmedün mi bu şağını sözün
ki besle kargayı çıkara gözün (24a-11)

ola mı gül-şeker ol kız olıcak
anası şogan atası şarımşak (37a-14)

gözetme il gözinde çöpi yendek
senün gözüñde vardur belki mertek (49a-4)

ne cāhil cüppe giyse ‘ālim olur
ne atlas ile cimri hākim olur (53b-7)

niçe ‘uryanları gördün mülebbes
olur tut yaprağı şabr ile atlas (59a-6)

gümişle almaludur şabrı şatun
ki şabruñ başı olur şaru altun (59a-10)

ne aşşı şahibi sa‘yinde işe
şakınduk göze çöp düşer hemişe (60a-8)

METİN

- 1 b 1. Bismi'l-lāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm
 2. semā vü arz sultānı 'azīm zü'l-celāl Allah
 'ibādine çoğ iḥsānı kerīm ü ber-kemāl Allah
 3. yaradan cinn ü insānı ḳadīm lā-yezāl Allah
 özinden gayrısı fānī muḳīm bī-zevāl Allah
 4. be-nām-ı pādīşāh-ı ḳādiri pāk
 Ḥudā-yı ins ü cinn ü arz u eflāk
 5. dükeli ḥalkı yokdan var iden ol
 yiri sākın gögi devvār iden ol
 6. mehi ki top ider evc-i hevāda
 gehi zevraḳ ḳılur baḥr-ı semāda
 7. cihānı pür ḳılur geh 'anber ile
 zemīni geh zeyn eyler zer ile
 8. seḥābı geh ḳılur saḳḳā vü ḥallāc
 hevāyı gāh zer-kār ü nessāc
 9. çü gösterdiler şun'ından āsār
 ḳılur bezzāz bāğı bād-ı 'aṭṭār
 10. gülün didārını zībā ḳılan ol
 aña bülbüleri şeydā ḳılan ol
 11. ol ider 'abherün çeşmin mükeḥḥal
 ol ider sünbülün zülfin müselsel
- 2 a 1. anuñ emriyledür irdükde nīsān
 ki olur dürr baḥirde her ḳatre bārān
 2. bitürür ḳullara eşcādan ḳut
 verür ḥāk ü ḥacerden lā'l ü yāḳūt
 3. aḳıdur şaḥrādan cüllāb-ı şāfī
 yaradur nişden hem nüş-ı şāfī
 4. cemi'-i kāināta Ḥalīḳ oldur
 ḳamuya rızḳ viren rāzıḳ oldur

5. egerçi bi-nihāyetdür 'atası
girü memlûgünüz kibriyāsı
 6. hıred hayrān anuñ hikmetlerine
ne irsün fikr anuñ kudretlerine
 7. anı kim ol bilür bilmez kimesne
anı kim ol kıdur kılmaz kimesne
 8. nitekim hükmine yok kimse hāil
girü kendüsüdür 'ilmine 'amıl
 9. şeriki yok durur pinhān ü zāhir
odur her fi'le fā'il evvel āhir
 10. bilürler ser-te-ser eşyā kemāhı
ki oldur pādīşāhlar padişāhı
 11. der na't-i seyyīdi'l-mürselin 'aleyhi's-selātu ve's-selāmu
 12. selāmu çok taḥiyyāt senāyā
aña ki oldur güzīn-i cümle eşyā
 13. ḥabību'llah u fahrü'l-mürselīndür
şefi'ü'l-evvelin' ü āhirīndür
 14. risālet burcunuñ mäh-ı muḳımi
sa'adet dürcinüñ dürr-i yetīmi
- 2 b 1. emīr-i zümre'-i Ḥaşān-ı dergāh
emīn-i bār-gāh-ı lī-ma'Allah
2. şakāyık çin bustān-ı tarīkat
deḳāyıkdan esrār-ı ḥaḳīkat
 3. şehinşāh-ı serir-i kibriyādur
sipehsalar-ı ciyş-i enbiyādur
 4. anuñ şānında Ḥaḳḳ buyırdı levlāk
anuñ bir pāyesi mi'rāc-ı eflāk
 5. anuñ çün yir ü gök sā'at-ı evkāt
anuñ çündür kuşūr ü hūr ü cennāt
 6. aña ehl-i cinān etbā' ü aḥbāb

- anuñ çün k̄āşiretü't-ṭarf-ı etrāb
7. anuñ aḥbābıyıcün luṭf u raḥmet
anuñ ā'dāsiyıcün nār u miḥnet
8. risālet taḥtınuñ sultānı oldur
dü 'ālem cismi olupdur cānı oldur
9. şefā'atde bilürüz müctebādur
ümüdümüz k̄amu yārın añadur
10. hem ulūlar durur ol çār-ı yār-ı server
Ebū -Bekr ü 'Omer 'Osman ü Haydar
11. müdām olsun senālar şeyḥ eger şabb
añā olanlar üzre āl u aşhāb
12. matla'-ı dāstān
13. gel iy 'ākıl dil ü cān levḥine yaz
Güvāhī sözlerin kim kıldı āgāz
14. anuñ bu nazmıdur silk-i cevāhir
bilür kadrin olan şarrāf-ı māhir
- 3 a 1. me'ānī baḥri içre degme gavvāş
cevāhir bulmaya bunlar gibi ḥāş
2. naşāyihdür ulūlardan bu k̄amu
mu'azzezdür cevāhirden bu k̄amu
3. kime olsa müyeşşer bu naşāyih
iki 'ālemde ol görmez fezāyih
4. çi ger söz yok k̄amunuñ aleti var
bu sözlerüñ k̄ulūba ḥaleti var
5. oluban Pend-nāme adı bunuñ
pür olsun her mezāka dadı bunuñ
6. gereklüdür derüben başuñā hūş
dil ü cān ile tūt benden yaña gūş
7. murād idinmez iseñ kendüñ içün
biraz bāri işit ferzendüñ içün

8. gel imdi iy bürāder olgıl āgāh
her işde evvel āhīr eydüñ Allah
9. ki olur Allah añılmadın iş ebter
Hudā virmese devlet bayımaz er
10. bahā şınma tutuban zer kıla yol
bahañe tañrısıdur Hakk habir ol
11. işüñi meskenet kıl olma güm-rāh
tekebbürlenme kim ulū bir Allah
12. şaķın olma kenār-ı şer ‘den dūr
ki olur ħor o kim şer ‘i göre ħūr
13. demekden şer‘e uymaz sözleri kaç
sürülmez urca bil budaklı ağaç
14. koparıcaķ bina-yı şer‘den taş
hazer eyle alurlar yirine baş
- 3 b 1. gücenüp ħışmuña göstermegil müşt
acımaz şer‘ ile kesilse engüşt
2. güvenme gizlü da‘vı āhırına
şeri‘at ħükm eyler zāhirine
3. olursa şulha şer‘i işde minnet
ķabul it yeñdüğüñ da‘viya minnet
4. eş-şulh-u ħayrun
5. ne ħoşdur bu ki görse ķanda da‘vı
varasın ol aradan cüst yavı
6. faşıl
7. ulū‘l-emre itā ‘at oldı hem farz
ki es-sulṭān-ı zillullahi fi‘l-arz
8. olur meşhūrdur bil bu laṭife
anın Bağdādda ħayr-ı ħalife
9. ne buyurmuş işidüñ fahr-ı ‘ālem
ki olanlar ķamu ebna‘-yı ādem

10. gerek kim olalar sultāna maḥkūm
Ḥabeşden ger ola ol ‘abd-i ma‘lūm
 11. isme‘ū ve aṭiū el-ulu’l-emre ve in kāne ‘abiden ḥabeşiyen
 12. bu arada münāsip bir ḥikāyet
yazıldı kim olınmışdur rivāyet
 13. melik-i İsfendiyār oğlu kim adı
Kızıl Aḥmed dinür olduğda yādı
 14. kadimi Kaşamonı serveriyidi
ebā‘an ced ol ilūñ begleriyidi
- 4 a
1. añuñ var idi bir şahin toğanı
hünerde oldı ‘uḳḳāb-ı sāni
 2. o pervāz urıcaḳ tırna vü kuğı
kaçarken ḥavf ile düşerdi çoğı
 3. zamanında tağılup ördek ü kaz
görünirlerdi günler içre az az
 4. kaçan görse anı her yırtıcı kuş
bulımaḳ şaşar idi kaçacaḳ tuş
 5. meger bir gün toğancısı o bāzı
götürüp itmişdi ‘azm-ı yazı
 6. hevāda gördi bir tavşancıl āvāz
idüp āheste eyler seyr ü pervāz
 7. hem-ān-dem şaldı añā şahini ol
irüp şahin aradı hileye yol
 8. bilürdi kim düşicek pençesine
anuñ doymayısar işkencesine
 9. kaçā güreşdi neylediyse itdi
muḥalif bir yirinden berk tutdı
 10. şu deñlü şıḳdı kuvvetle avadan
ki tavşancıl yire düşdi havādan
 11. anı gördi toğancı gey sevindi

şanasın gökden aña devlet indi

12. alup ol dem şikārı vü toğanı
begine muştıladı virdi anı
13. aña Aḥmed beg incindi be-ğāyet
bu söz olmadı ƙalbine beşaret
14. toğancıya virüben müjde gānī
eline aldı ol şāhin toğanı

- 4 b
1. iki ayakların çekdi ğāzab-nāk
helāk itdi anı ƙıldı iki çāk
 2. didi her kim ola şāhine ‘aşı
cezāsı bu durur bulmaz ḥalāsı
 3. bu söz dinür ƙamu ḥalk içre her gāh
ki tavşancıl ƙamu ƙuşlaradur baş
 4. ulū’l-emre olan ‘asī cihānda
cezasını bulur bunda vü anda
 5. Ḥudāyā şahımız ol Ḥan-ı Süleymān
salāṭın zübdesi Sulṭān Süleymān
 6. feẓā-yı heft- kişver şehsuvārı
yegāne Ḥan Selimūn yādigārı
 7. nitekim tura bu devrān-ı ‘ālem
ola emrinde ol sulṭān-ı ‘ālem
 8. murādātın müyesser eyle dāyim
her arada muẓaffer eyle dāyim
 9. giderme yir yüzinden sāyesini
feleklerden bülend it pāyesini
 10. el-mev‘ize
 11. şavaşa girseñ bil beglere yakın
ırağ olgıl şikār üstinde şakın
 12. düşerler niçe ‘izz ehlin ƙuşuya
inanma beglere tayanma şuya

13. 'acepdür beglerüñ fi'li gözüñ aç
ki oldururlar kimin tok vü kimin aç
14. veli himmet deminde hoş şafadur
nazar kim begler ider kimiyadur
- 5 a 1. manşibuñ alsalar gitme tapudan
yapu taşı yine kıalmaz yapudan
2. düriş her lahza dur olma nazardan
bacadan düş kovulduğında dardan
3. ki olur tut bu pend ü hüba kıulağ
olan gözden ırak gönülden ırak
4. unutdurmaz özin kendüyi bilen
gönülden şavulur gözden şavulan
5. degül kıullukda hoş ihmāl ü ya'ar
ki kıullukdan ululugadur iy yār
6. tekāsül işüñ ise dest şunma
dimişler gelme gelme dogma dogma
7. hemişe arpasını dime heyhāt
bil özi arturur yükrük olan at
8. evüñ idinme 'avret gibi perde
gerekmez 'ar ğayret gerek erde
9. iletmek dileyen işini başa
urur taşı başına başı taşā
10. ki kıullarına buyırmış muhakķak
talep sizden ü virmek bizden ol Hakk
11. ne aşşı bula kendüye yatur kıurt
yig andan tolaşan dilkü yilüp yurt
12. degirmene varanlar ögüdüñ un
şorar nevbet evini bekleyen dün
13. degül bi-fāyide ol kim gezine
gezen ya budına ya boğazına

14. ulūlar yüzi olur gerçi ıssı
utanma kim olasıñ devlet ıssı
- 5 b 1. utanmak men' ider rızķın kişinüñ
utanmazaşlını bilen işinüñ
2. el-ḥayā' u yemne' u er-rızķa
3. bu pendin diñlemedüñ mi atanuñ
ki olmaz oğlı kıızı utananuñ
4. gerek ikdām 'arz-ı ḥāle yendek
virilmez oğlan ağlamasa emcek
5. kimüñ kimden ne derdi var bürāder
göbegin öksiz oğlan kendü keser
6. hemişe ḳalbüñi cehd üzre yelte
keser şanma bir urmağıla balta
7. ḳoma ibramı ta kim bite maḳşūd
olur ma' düm ihmāl ile mevcūd
8. el-ebrāru yaḥşılı' l-merām
9. dimişlerdür işit hem bir daḥı pend
gereklüdür tutagör iy ḥired-mend
10. ki virme ayāra ḥāşaya vir
bege olma muḳayyed paşaya vir
11. zarūri ger maḥal düşe idin borç
uzadur boyın isteyen deve burç
12. yime ḡam çün işüñ ilerü varur
ki ölmez borçlı vü beñzi şararur
13. dürüş ḥarç it nitekim düḡün içün
ki ağ akçe olur ḳara gün içün
14. virürin diyü ḡam çekme azacuk
gider çokça getürmege azacuk
- 6 a 1. zarar yok bu yola ḥarç it bürāder
ki yük bacından ağlamaz muḳarrer

2. buçuk kesb iden olmaz gam zebunı
virüp sen de tokuzı kurtar onı
 3. ayak baş olmağıl kendüyi bilmez
viren il bil mişl budur kesilmez
 4. ne çāre çün şınanmışdur bu mirāt
ki tutulmaz kuru torbayıla at
 5. huşūşā kađıya tenhā di hālūñ
ki tā şıgayu çıkasın şaķaluñ
 6. ger evden gelmesen kağıya aduñ
olur yaban eri bitmez murādun
 7. tutar yüz gösterse saña yüzi
ki umcada olur oduncı gözi
 8. işitmedüñ mi rüşvet kapudan şād
giricek bacadan gamgīn çıkar tad
 9. her işde kağılar gey ma'nevīdür
tama' yüzinde çoğı gey kavīdür
 10. 'acepdür ehl-i 'ilm olanlar eks er
ider virmekte hıssat almağ ister
 11. işidgil bir efendinüñ işini
tama ' yüzinde batıl cünbüşini
 12. Güvāhī nazm idüp kıldı hikāyet
müferrihdür dil ü cāna be-ğāyet
 13. hikāyet
 14. meger kim hāzret-i Ayās Paşa
huzūrında olupdur bir temāşā
- 6 b 1. o paşa kim aña Sultān Süleymān
Diyār-ı Rūm Şāhı Hān Süleymān
2. zamanında vezāret virmiş idi
yüce 'izzetlere irgürmiş idi
 3. oruç gicelerinde bunu 'ādet

idinmiş idi o ehl-i sa'adet

4. ki bişürdüp niçe ni'metler elvān

bile ahşamlar idi çokluk insān

5. gelür bir gice anda iki kağı

işidüñ hoş laţifedür bu māzî

6. geçüp oturdılar Paşaya yakın

diz üzre hūb ādāb ile sakin

7. çü cem' oldı cema'at anda enbüh

var idi cū'dan çok dilde endüh

8. gelüp devvāklar yaydı sumatı

ki hercü' ehli bulalar neşatı

9. dizildi yağlı çörekler firāvān

çekildi aşlar envā'ı elvān

10. semüz yañniler ü tolma tavuklar

toyar anları az yimekle çoklar

11. kuzı bir yānları bişmiş kızaru

olur her kim yimezse beñzi şaru

12. pilāv ü cerb anuñçun bi-bedeldür

bir etlü canlu simin ten güzeldür

13. geyer zerrin kaba-yı hūb zerde

ne tatlu yār olur maħbūb zerde

14. kaşık gavvāşı taldugınca vāfir

çıkarur baħr-i zirveden cevāhir

7 a 1. gülaca eyle virilmiş ħalāvet

ki virür gün yüzün gören şalāvat

2. nazar kılan kızarmış baklavaya

ider teşbih anı bedr olmuş aya

3. siniler dürlü ħelvālarla şirīn

laţif ü hūb eşkal ile rengin

4. zer ü sim ü cevāhir kânı gibi

- bezenmiş şayrafı dükkānı gibi
5. bular hep sükkeri ni‘metler idi
ağızlarda tolu lezzetler idi
 6. hem ol ni‘met ki me‘mūniyye dirler
anı ekser ulū begler de yirler
 7. ne aṣa vū ne ḥōd ḥelvāya beñzer
içi sükker taşı loḳmaya beñzer
 8. hele bārī mūnāsiptür bu ḥāle
ki bulaşmaz ḳoyulsa destmāle
 9. o da çini ṭabaḳlarda çoḡ idi
ne vaşf idem ki anda ne yoḡ idi
 10. degül bunca ni‘am ṭas ü çanaḳda
gümüş tepside hep çini ṭabaḳda
 11. çekildi herkese yollu yolınca
düzüldi şofralar ḳollu ḳolınca
 12. tamām olduḳda itdiler şala pes
yimege oldılar meşḡul herkes
 13. ol iki ḳāḏılar kim eyledüñ Zikr
aşaḡa oturan ḳılmış bunu fikr
 14. ki olmışken ṭa‘ama ḥalk meşḡul
alup sırr ile me‘mūniyyeler ol
- 7 b 1. çekermiş yir gibi öñine ḳarşu
ḳoyarmış cübbesi yiñine ḳarşu
2. yeg aḡzın pek tutarmış bir eliyle
ki gitdükde bu sırrı kim ne bile
 3. görüñ oñmaduḡın anuñ işinüñ
ki ol yig yiñi imiş yoldaşınuñ
 4. şanup kendü yiñi ṭoldurmuş anı
tutarmış ya‘ni iş itdi nihānı
 5. murād üzre yimekler çünki vafir

yenildi ü götürüldi oldı ahır

6. oradan halka pes dinildi destür
mekânında olur her kişi mestür
7. oturan kağı kim paşa katında
ğamı yok zahirin de batinın da
8. örütürdü ki gide şad u handan
çekildi cübbe yini kaldı hayran
9. bu kağı yeñ ucın tutmuşdı berk
ne kılsun düşiser halk içre mazuhenk
10. yeñ ıssı incinüp pes çekdi yinin
zaruri bu dağı koyuvirdi yinin
11. dökildi anda me'muniyyeler hep
ikisinin de hali oldı gey çep
12. görüp paşa anı gayet de güldi
şu resme kim gözi yaş ile tıldı
13. oturanlar turanlar hep gülüşdi
bular nar-ı hacaletde tutuşdı
14. yeñ ıssı kağı paşaya utanup
birazcuk toğrulugına tayanup

- 8 a 1. didi ma'lumuñ olsun padişahum
bu işde Hakk bilür yokdur günahum
2. tapu kıldı vü gitdi hırret ile
bu kağı cüst tırdı şirret ile
 3. didi paşaya sultanum ne tañ iş
'acep fi'l eylemiş ol kişi yañlış
 4. didi hem toğrudur ya'ni kıvanur
kazanur kalb kaltaban güvenür
 5. bozup lağa bakarlar halk o hale
dökilenleri virdi destmale
 6. didi paşa aña kağı efendi

- görenler bu işüñüzi begendi
7. neyise mes'ele hep oldı ma'lûm
hemîn işüñ gör olma bârî maḥrûm
 8. gör imdi ḳaḏınuñ nâzıklığını
ṭama' yüzindeki çepüklüğünü
 9. çak ol sūḥteyiken pîşesini
idemez terk ol endîşesini
 10. ṭa 'âm içün çü dânişmend oturur
degüldür 'ayb hem yir hem götürür
 11. ne çâre bilesin çün yatlıları
ṭoyınca şıḡamaḳ ḥoşdur oları
 12. şikâyet
 13. 'acep oldı zamanuñ ḥalı şimdi
budur ulûlaruñ ef'ali şimdi
 14. ki bulsalar bilmezler nedür ḥâl
idinürlerdi dünyâ ṭolusı māl
- 8 b 1. olupdur her biri eyle ṭama'-kâr
çi muḥṭac ü çi dervîş çi cerrâr
2. şan almışlardur añmazlar memâtı
ḥayât-ı cāvidān içün berâtı
 3. kimi maḡrûr şāḥ-ı kevne beñzer
ḡalaṭ didüm hemîn fir'avne beñzer
 4. ger olmasa mülâzım biñlü yüzlü
görinmez anlaruñ gözine yüzlü
 5. gerekdür beş yüz evvel kethüdāya
ki yol buluna beg ile ağaya
 6. alup ḥalkuñ ḳulunu ḳırnaḡını
ḳomazlar ḳaşınacak ṭırnaḡını
 7. du'a ü ḥızmete yir ḳalmayupdur
geda gözler ekābir ḳalmayupdur

8. gerek māl ere de manşib kazana
giri yağlu kazan yağlu kazana
 9. anı kim şanasın zāhirde Harūn
bulursın arasañ fi'linde Karūn
 10. dimiş bir kimse bir çubāna uçmak
güzel yirde ne hoşdur hūri kuçmak
 11. laṭife
 12. eyitmiş ger yoğ ise anda pirnār
aña bizden varur yok iy bürāder
 13. ulūlaruñ dağı şimdi muradı
hemīn rüşvet añılmaz cennet adı
 14. mehekkdir mertebe insān çü bulur
eyü yatlu tariķi zāhir olur
- 9 a
1. eyü himmetler ider halka vāfir
olur kibr ile yatlu kör şağır
 2. yine kaḍılara bir dağı mensüb
hikāyet işidüñ gāyet de mergüb
 3. murād olan leṭayıfdır dinilsün
bu da bir tatlu ni'metdür yinilsün
 4. hikāyet
 5. meger bir yürüğüñ diñleñ oyunın
var idi bir iti bekler koyunun
 6. büyük başlu gey ulū köpek idi
kaba kıyruklı tüyi üprek idi
 7. katı korkunç idi kuvvetlüyidi
yoğun āvāzlu heybetlüyidi
 8. üricek tağlara yanķulanurdu
işidüp göñli kırdıñ bulanurdu
 9. geçürmiş idi hayli ruzigārı
peleng ü bebr idi dāim şikārı

10. ecel irişüp aḥir añā āgah
vefāt itdi vü yürük eyledi āh
 11. didi iy devleti sürülerümüñ
tolayı bekçisi ürülerümüñ
 12. nice ola koyunlar ḥālī sensiz
olısar yatlu kurd ef‘ālī sensiz
 13. biraz ağlayu yana böyle aḥir
kefen şardı ol iti gömdi zāhir
 14. koyunlar kesdi pes olup şitābān
anuñçün aş toy itdi firāvān
- 9 b 1. meger bir vaqt anuñ bu işlerini
didiler kādīya cünbüşlerini
2. çağırtdı yürügi kādī hemāndem
gelicek eyledi ḥışm ile verhem
 3. didi iy Türk aḥmak bu işi sen
ger itdüñse neler kılam saña ben
 4. didi yürük efendi diñle imdi
sözüñ benden şahihin añla imdi
 5. degürmişler size yatlu ḥaberler
veli çokdur daḥı gizlü eşerler
 6. didükleri kimesne kim ölüpdür
siz andan şanmañuz kemlik gelüpdür
 7. işinde ol katı çepük kişiyidi
dilāverlikler eylükler işiyidi
 8. bizümle çok zamān idi tıururdı
koyunlar ḥızmetin hep ol götürdi
 9. idinmişdi özi daḥı koyınlar
geçürdi ḥızmetinde çok oyunlar
 10. ecel irdükde aḥir çünki bildi
vaşiyet ḥastalıkda böyle kıldı

11. ki iki ağ u iki kıara ögeç
üçer yaşında iki dahı erkeç
 12. benüm davarlarımdan ayırasın
pes iltüben efendiye viresin
 13. unutmaya du'adan ben za'ifi
kim oldur şimdi 'alimler şerifi
 14. kıalan tavarlarımı cānım çün
boğazlañ toy idüñ 'işyānum çün
- 10 a
1. kıadıyya böyledür bilüñ efendi
eger buyurasız içerüz andı
 2. yürükden çünki bu sözleri kıadı
işitdi gönli oldu şād u rāzi
 3. ögeçler anı derhāl itdi kıoyun
yavaşıdı ol işe virdi boyun
 4. didi hayf aña kim hoş kışiyimiş
hemişe kışilikler işiyimiş
 5. anuñ eylikleri hep oldu ma'lüm
'acep ne derdden öldi o merhūm
 6. revānı dāyim anuñ şād olsun
hemişe eylikile yād olsun
 7. efendilerde çokdur böyle işler
kimi açuk boyar kimi gizlü işler
 8. degül illā kıamu bu nev'a giçer
şovuk şuyı kimi üfürüp içer
 9. egerçi anlarıñçün bunca te'lif
idüp lāyık degüldi böyle tahfif
 10. veli bir kıadıdan vardur çoğ āhum
ki zerre denlü yogiken günāhum
 11. tama' itdi yüz akçe rüşvete ol
beni 'arz eyleyüp itdürdi (mazul)?

12. yalan söyledi havf itmedi Hakkdan
kitābet eyledi yañlış sebağdan
13. alınup iki biñlik ihtisābum
sekiz biñlik ile kıldı hisābum
14. huşūsā dōstlarıduķ eyle kim biz
aramuzda şu şızmaz idi hergiz
- 10 b 1. bileydük eks er olşak sağ şayru
hemīn yidüğümüz giderdi ayru
2. velī şüretde gey çirkin eridi
kara kurbet erine beñzeridi
3. kıyāfet-nāme okuyan bilürdi
ki āhir böyle fi'l andan gelürdi
4. ol açıkdurki çıkmaz dañı dilden
bu sözler ol sebeple geldi dilden
5. ve ger ni şol efendiler ki dāyim
kerem issi ulūlardur mülāyim
6. du'alardur işüm anlara her- gāh
direm añduķça rahmet itsün Allah
7. tama' ehlini her kim dost şana
kazık kaçmak gibi olur şamana
8. naşihat idicek diñle ulūyı
kalursın diñlemezseñ ulūyı
9. yoluñ üzre eger köpri ola ol
başuban geçme ulūyı budur yol
10. ulūyile keşür ekseñ yogunı
çıkar hişşeñde düşersin uğunı
11. bilürsin ulūlarla geçme hemser
ki n'olur toya öykündü gedā toyğar
12. edebsizlügi kār idinme kesil
katı uzanma yorganuñca kösil

13. gözetmemek haṭadur qorlı qorın
igen hoşdur ki bile çorlu çorun
14. ulūyı haşm idinen ahqar olur
ağır baṣdıqça yeyni qalkar olur
- 11 a 1. hikāyet
2. iki ulū sıgın bir gün turuşup
begāyet cenk iderlerdi uruşup
3. dilerlerdi toqışup buynuz ile
ki biri birinüñ boynı üzile
4. ikisinüñde urmış gibi hañçer
yaranmışdı ā'zāsı ser-ā-ser
5. aqardı qanları şol deñlü yire
ki olurdı nice qurda zahire
6. meger bir dilkü turuban ırakdan
buları gözler idi qarşuraqdan
7. görüp ol saçılan qanları vāfir
yilerek ol araya geldi āhir
8. kenārı yalamadı qanī' olup
gür ü qar cenk arasına tāmī' olup
9. gözi qan gözlemekde olmaz āgāh
bir āhūnuñ ilişür şāh-ı nā-gāh
10. götürür dilki miskini hevāya
tama' ucından uğradı belāya
11. ciger-gāhı ser-ā-ser çāk oldu
yelüp yil gibi āhir hāk oldu
12. ol arada virdi cān dilkü fetāde
depişdi at eşek öldi arada
13. budur kim çok tama' eylese hālī
var azında selāmet ihtümālī
14. el-mev'ize

- 11 b 1. tama' az itse cāyiz māl emini
ki yalar bal tutanlar barmağını
2. n'ola artursa mālın mālı olan
yimez mi bal şāhum balı olan
3. kana mı il için [] o hergiz
dimekle bal tatlu olmaz ağız
4. veli deprensün olda 'arifāne
yudacak loğmayı alsun dehāna
5. tutup sa'y itdügi ef'ali nā-ḥaqq
aşa tuz katuban olmasun ortak
6. []
7. şöñi cenge döner kıosan ulağın
devede gösterem dirse kulağın
8. her işüñ olmayan 'akıl öñinde
taşavvurdan ziyān eyler şöñinda
9. ḥarāma şunma el çün var 'azābı
ne aşşı idiser barmağ hisābı
10. geñezdür ev hisābına çi ger yol
dürüst olmaz veli bazārda ol
11. burada bir ḥikāyet geldi yāda
şoñın fikr it işüñ geçme ziyāde
12. ḥikāyet
13. meger bir tağ eri geçmiş zamānda
deve görmüş degül idi cihānda
14. görür şahrāda bir gün bir deve ol
şapıdur ḥavf idüben bir yaña yol
- 12 a 1. şataşur bir kişiye şorar aña
ki bu ne canavardur söyle baña
2. yarar mı hiç işe bu ulū ḥayvān
bunı zabṭ eyleyübilür mi insan

3. dir ol kişi devedür bu büräder
ulular kapusunda olur eks_{er}
4. şelâtin hizmetinde mu'teberdür
ağır yükler çeker şahib-i hünerdür
5. yine şorar bununı kıaddi yücedür
bunu yükletmeğün aşı nicedür
6. dir evvel ıh dirler çökürdürler
yükini çökdüğü vaktin ururlar
7. yük ile sonra kalkar ayak üzre
yük olur bir depe gibi tağ üzre
8. pes ol er fikr idüp dir 'acep fâl
eger ıhmazsa nice ola hâl
9. yük urmak buña gey müşkil degül mi
bunu fikr itmeyen gâfil degül mi
10. nedür ma'nî bu sözden oluñ ağâh
n'olısardur demek her işde her gâh
11. hele ger uğrı oluñ ger haramî
komañ inşafı vü gözleñ niżamı
12. hemîn az eylemek gerek işini
dileyen kimse gavğäsuz başını
13. gel iy genç isteyen kim yok fenâsı
ferâgat it ki ayrılmaz beķası
14. el-kanâ'at-u kenzun lâ-yuğnâ
- 12 b 1. olur şanma gamuñ rızķ ile eksük
büyük başuñ olur ağrısı büyük
2. kanâ'atle ideğör işüñi sağ
ki dâim saña tağ üsti ola bağ
3. hemîşe olanı hoş gör muķadder
konuķ umduğunu yimez büräder
4. cihânda çok görenler dürlü işler

hemîn bir loğma bir hırka dimişler

5. dimişler derziye göç ıgnesini
şokup başına germiş sinesini
6. dimişler kıssa-hāna sen dahı göç
hemāl ağzını yummuş görmemiş güç
7. bu söz añlayanadur ulū pend
gerek anlamağa illā hıred-mend
8. faşıl
9. yavuzluğı hemişe fenn idinme
sebepsüz kimseyi düşman idinme
10. ki olsa dōstuñ biñ yār cānı
bir olsa düşmanuñ çok görgil anı
11. zarar itmesine var mı gümanuñ
başıcağ kuyruğın uyur yılanuñ
12. ulular kim senüñ guşsañ yimişler
şu uyur uyumaz düşman dimişler
13. katı müşkildür ider kalbi yanuk
uyur ardınca olmasun uyanuk
14. ne deñlü gösterürse fi'l-i ahsen
inanma dost olmaz eski düşman

- 13 a
1. irişür şerr-i furşat el virince
ulur it aksağı tavşan görince
 2. iderseñ intikām-ı haşma niyyet
añla dōst olup gözle furşat
 3. ki aşlanlar gelür āl ile şayda
göcen düşdüğü yok güç ile kayda
 4. işit yine hikāyet iy hoş ef'al
ki şerr-i haşmı nice def ' ider āl
 5. hikāyet
 6. meger tağ içre bir oduncı tenhā

- kesüp odunlar iderdi müheyyā
7. çıkageldi bir aṣlān anda nā-gāh
oduncı gördi ḥayretle didi āh
8. helāküm qaṣdına geldiyse bu ṣīr
gerek bundan ḥalāṣa ḥayli tedbīr
9. didi aṣlan aña iy merd-i gāfil
seni yirem bu işüñden ne ḥaṣıl
10. olmadan belki cān kırtarımazsın
kaçuban daḥı yire varımazsın
11. pes inrendi eşindi kuvvet ile
gümürdendi begāyet heybet ile
12. oduncı ol arada kaldı hayrān
diler ḥileyle bula derde dermān
13. idüp aṣlāna ḥavf ile nigāhı
didi iy cānavarlar padiṣāhı
14. bu dem yirseñ beni fermān senüñdür
ger āzād idesin iḥsān senüñdür
- 13 b 1. bir iki sözlerüm var diñle evvel
helāküme urursañ soñra ur el
2. görürsin bir oduncı za'ifem
dün ü gün iş ile merd-i naḥifem
3. sünüğe şarılı etsiz deriyem
semizlikden ḥalāvetden beriyem
4. beni yirseñ ne lezzet alısarsın
ne ḥod ḳarnuñ toyar aç ḳalısarsın
5. veli sultānım itmezse baña güç
buyuruñ evde vardur bir semiz ḳoç
6. niçe müddet durur beslü durur ol
degül durur yabanlarda yürür ol
7. getüreyin anı varup ḥuzūra

yeyüp bāri irüñ zevk-ı sürūra

8. bu sözler ile arslān oldu mesrūr
didi virdüm yūri var saña destūr

9. getür tez ol қоçı yiyüp тоyayın
seni girü işüñ üzre қойayın

10. didi oduncı bir dağı sözüm var
hele andan dağı oluñ haberdār

11. ki ol қulluға şāyed ben gidicek
siz incinmeyle biraz şabr idicek

12. beni gelmez diyü қояa gidesin
bu қavl-i ittifaқı terk idesin

13. varam gelem çekem yok yire zahmet
sizi bulmayıcak artar meşakқat

14. didi arslān aña çün böyle dirsın
bu iş de ya nice tedbir idersin

14 a 1. oduncı didi kim luṭf eyle evvel
mübārek ḥāṭıruñ incinmesin gel

2. seni bağlayayın işbu ip ile
bizüm bu işümüzi kim ne bile

3. pes olup тұрмаñuza i'tiқādum
varam ḥizmet görem budur murādum

4. rızā virdi ol işe anda aşlān
oduncıda var idi muḥkem urğan

5. iki қat bağlayup aşlānı muḥkem
bir ağaca тоladı oldu bi-ğam

6. hemin baltasını aldı eline
ura başladı başına beline

7. begāyet öykeyile söge söge
helāk itdi 'adūsın döge döge

8. nice şayd oldu görüñ āl ile şır

gerek durur her işde rāy-ı tedbîr

9. çü yokdur kelb tazı yilmek olmaz
güç ile biñ düriş göcen tutılmaz

10. el-mev'ize

11. bulınca haşma şabr it fırsat ucın
alan avdım dimiş kırk yılda öcin

12. deminde virme lîkin hiç amānı
ki senden alur ol fırsatda cānı

13. 'adūya virme meydān görüben ħor
ki tutruk bulsa yaķar 'ālemi ķor

14. tekāsül eyleme fırsatda işe
bırakma eldeki düğümü dişe

- 14 b 1. yi haşmı girse dest-i fırsatufā
senüñ zirā ol aş yirer etüñe
2. ya düket yaşını artur ya yaşın
'adūnuñ bulıcaķ yaşduķda başın
3. şağalıcaķ elin tutmaz yiñinde
hemin şayruyı avla döşeginde
4. çün oķcılık müdām ilk uranuñdur
er ol baş yar ki iş başaranuñdur
5. geçürme fırsatı düşe ķanda
n'olısar bitmez iş olmaz cihānda
6. şoñından ħavf idüp üşenme iy yar
ki yıkıldıķı gün tozar hemin yār
7. döğülenle düzülenüñ daķı hiç
öci alındıķı yok ir eger giç
8. olacaķ evvel āķir çün alısar
n'ola n'olsa gerek bāri n'olısar
9. laṭife
10. dimişler biñ yaşıyana dürişdüñ

cihān içre ne maḫṣūda iriṣdūñ

11. dimiṣ bir gey murāda irmiṣemdür
ki düşman ölümünü görmişemdür

12. ve līkin gūṣ eyle bir daḥı pend
ki dimiṣler durur ba'zı ḥıred-mend

13. sevinme düşmanuññ ölümüne
bilürsin çünkü anuñ ölümü ne

14. şavaşa girme yiñilüp ök ile
şakın olmaz bahādırılık güç ile

15 a 1. ṭayanma geydüğüñe cevşene ḥūd
ecel yiri açukdur eylemez sūd

2. yegin gör düşmanı senden hemiṣe
alu çıkarsa devletdür iriṣe

3. öginme olur olmaz yirde yoldaş
ki begenmedüğüñ yumruḫ yarar baş

4. bulunmaz ḍarbı muṣtuñ kārı ṭaṣda
dime yumruḫı kim añar şavaṣda

5. ıraḫdan çekme ḥasmuñ altın üstün
ne bilürsin olur el elden üstün

6. ziyāde lāf urup geçme dilāver
kıyılmaz cān 'aziz olur bürāder

7. dirilen mürḡ-i çepük çār ü naçār
olur iki ayağından giriftār

8. dime kim bir alayın kırayın hep
bir arslana olur iki çetük ṭap

9. n'ola sen dirilürseñ erkek arşlan
dişi arslānda yok mı gayret ü şān

10. düketme nānuñı añsuzda gāfil
keşiş yendek kete yimez ḥazer kııl

11. niçeler let yediler umaraḫ lūt

katı ötme tıklur çañña ot

12. uram şanma gözüñ yeñdügine darb
şakın olur yavuz eşek beligiñi şarb

13. hañarlu işde gey fikr eyle evvel
yılana şunmağıl yumşak diyü el

14. n'ola ger tınmasa ısmıkda iy yār
çoğ iş var vü iki avcında taş var

15 b 1. bu ikinüñ kemālın kimse bilmez
ere ata cihānda sancu olmaz

2. şavaşda er odur kim hīle bile
ki olur erlik on toközı hīle

3. dime olur dilkülik ider idi kırt
müdām olmaz yimek yumruğıla yogurt

4. yeg ölmekden maħalsüz yirde lik
kaçup kırtulmağ olur anda erlik

5. kenāra irgüremezseñ özüñ
göze göz baħre atma kendüzüñi

6. ve lā tulķu bi eydikum ila't-tehluke

7. burada hīle nef'ine münāsib
hikāyet geldi ol cān ile rāğıb

8. hikāyet

9. meger bir gün giderken iki rūbāh
ışuz bağlar şokağı içre nā-gāh

10. bir arslāna şataşdılar gey ulū
be-gāyet içlerine düşdi kırtıu

11. ne dönüp gidebildiler gerüye
tırıkdılar ne varıbildiler bil ilerüye

12. didiler bir iki dilkülerüz ħor
bu bir şır-i kağandur mest-i mağrūr

13. bunuñ kırt ola dilkü pençesinde

ya dilkü n'olısar işkencesinde

14. eger kim biz peleng ü bebr olavuz
degül mümkün ki bundan kırtılavuz

- 16 a 1. hemin şimdi buña hile gerekdür
yegin düşmana çün hile gerek durur

2. bu tedbir ile pes varup ilerü
yire arslan öniñde kodılar ru

3. didiler iy vuğuşuñ padişahı
müdām üftadeler püşt ü penahı

4. bu kullar da giderdük hizmetüne
şükür kim bunda irdük hazretüne

5. didi arslan olara sözüñüz ne
baña bulışmadan maqsuduñuz ne

6. didiler padişahum oluñ ağah
ki qarındaşlaruz biz iki rubah

7. atamız öldi qaldı yüz koyunı
üleşmekde oñarmaduk oyunu

8. ulumuz altmış ister tamı' olup
küçümüz kırka qanmaz qanı' olup

9. dilerüz sürü üzre varasız siz
haqq üzre işimüz oñarasız siz

10. çü arslan koyın işitdi sevindi
olara göñli yumşadı avındı

11. didi qanda durur imdi sürüñüz
varalum üzerine tiz yürüñüz

12. beraber baqış ideyin hisşeñüzi
sizüñ def' ideyin her guşsañuzu

13. hemāndem döndi dilküler girüye
biraz dem gideriken ilerüye

14. bulup bir bāg dīvārı delügin
didi öñce giden divşürdi ögin
- 16 b 1. ki bundadur içerü hep sürümüz
bu aralar durur ekser ürümüz
2. turuñuz siz varayın ben göreyim
tağıldılarsa yakın getüreyim
3. turup bir dilküyile anda arslān
delükden geçdi kırtardı bizi cān
4. ‘adūsı göñlini hıleyile düzdi
kısup kıyruk göte köstegi urdı
5. biraz küydi bular gelmedi giden
didi bu dilkü aşlāna buyur ben
6. varayın getüreyin anları cüst
degülem işde ben anuñ gibi süst
7. hem ol ‘öşrin virür size koyunuñ
virürem nişfini ben dek tayunuñ
8. inandı virdi destür aña da şir
geçüp dilkü ikisi oldılar bir
9. göründiler çıkup dīvārı-ı bāga
götürdiler biraz aşlānı lağa
10. didiler şulh idişdük biz ikimüz
dahı haşm olmazuz hergiz ikimüz
11. buyuruñ siz tamām oldu meşālîh
degüldür lâzım aramızda müsalih
12. kaçıdı anlara gümrendi aşlān
diledi ikisin de ide bî-cān
13. delükden şıgmayuban kaldı nā-çar
ne kılsun yakdı anı ateş-i ‘ar
14. olar hıleyile kırtuldılar asān

bu gitdi yolına göñli perişān

- 17 a 1. gör imdi hīlede çoğ aşşısı vardur
yegin haşma güce görmek haṭādur
el - mev'ize
2. velī dīvāne bu sözleri birbir
eyü fikr eyle itme yatlu tedbir
3. degül demek saña ḥavf eyle dek tūr
ki evde gerek esen gerekdür
4. gözetgil i'tidālī şöyle düriş
ki ne et yana vü ne göyine şiş
5. 'adūdan er olan korkak gerekmez
üşenen serçeden bil taru ekmez
6. dürişür oñmağičün olan aşşısı
çü korkar ola bazirgān ne aşşısı
7. dirilür tā ki yaḥşısı ad ola nef '
ecel olduğı yokdur ḥavf ile def '
8. deminde erlik adu şān içündür
ne ğam erkek koyun kurban içündür
9. biñ olmaza ölüm gerçi bir olur
muḥannes ta'n ile günde biñ ölür
10. muḥannes yoldaş ile itme el bir
ki zīrā bir muḥannes biñ çeri şır
11. cihānda adı olan işler işi
adı olmasa degmez pula kişi
12. işit ad ile Rüstemden hikāyet
muḥakkaḳ bu hikāyetdür rivāyet
13. hikāyet
14. meger bir gice تنها Rüstem-i Zāl
iderken seyr aña oldı 'acep ḥāl

- 17 b 1. şataşdı bir arife ki micessem
şanasın ol durur bir fil-i ā‘zam
2. aña şordı ki kimsin iy kişi sen
dilersin gibi itmek bir işi sen
3. degöl durur güzafın böyle cezmün
karañu dünde söyle kanda ‘azmün
4. didi şeb-rev aña benümle yoldaş
olursañ eydeyin sırrum saña faş
5. didi Rüstem üşenme söyle bu dem
beni kendüzünne bil yār-ı hem-dem
6. didi şeb-rev işitdüm iy bürader
var imiş Rüstem aurında atlar
7. şu vechile ki hüsñ ile hünlerde
yogımiş misl olara hiç demde
8. dilerem anlaruñ bu gice varam
niçesini uğurlayam çıkaram
9. didi Rüstem didüğüñ atlar iy yār
dağı aur u meskenler ne kim var
10. nice varıla añlara ki kamu
yüce baru içindedür tolayu
11. ya nice ola Rüstem tıyar ise
tıyuban ardumuzca uyar ise
12. didi şeb-rev benümle sen hele gel
gör anlara nice ırgüririn el
13. tıyarsa hayr ola Rüstem işide
umaruz tıymaya kanda işide
14. pes uydı gitdiler şeb-revle Rüstem
hişāra irdiler ol iki hem-dem
- 18 a 1. tırup Rüstem yukarıya bakardı

- kemendi var imiş şeb-rev çıkardı
2. ucını halka itdi cüst atdı
geçüp halka bedenden rāst tutdı
 3. kemend ile yuḡaru çıḡdı der-ḡāl
hem andan şoñra çıḡdı Rüstem-i Zāl
 4. oradan indiler āḡura toḡrı
bilürdi yolları şankim ol uğrı
 5. girüben atları bir bir çıkardı
beş on at eyledi Rüstem baḡardı
 6. kimin pes kendü kimin yetdi Rüstem
iletđi hep çıkardı bāruya hem
 7. didi Rüstem yuḡaru çıḡdı anlar
aşaḡa nice şıḡrar nice atlar
 8. didi şeb-rev siz in aşağı evvel
ben atayın uzat sen yuḡaru el
 9. birer birer atılan atları tut
cüvansın çün degilsin daḡı fertüt
 10. bu sözle indi Rüstem diñle nitdi
bir atı yuḡarudan şeb-rev atdı
 11. tutamadı aşağı Rüstem anı
ol at yire düşüben virdi cānı
 12. didi şeb-rev yuḡaru çık yine sen
ben ineyin sen at anı tutam ben
 13. çıkup Rüstem aşağı indi ol merd
ne at kim atılurđı çekmeden derd
 14. ḡamu āsānlıḡıla tutdı bir bir
birinde ḡuvveti olmadı taḡyār
 - 18 b 1. tamām olduḡda iş Rüstemde āḡır
inüben şeb-revi medḡ itdi vāfir

2. bir atı virdi şeb-rev didi bin sen
kalanını yedege alayın ben
 3. gidelüm tez mekāna çü varavuz
neyise kısmeti anda görevüz
 4. hemān kim ata bindi anda Rüstem
bunu fikr itdi kim şimdi korusam
 5. bu atları kişi bu ala gide
yerinde kim bile baña da nide
 6. degüldür hod güç ile men'i mümkün
ki benden zoru bar kuvvetde yigin
 7. pes ad ile oñarayım bu işi
güç olur haşmuñ añsızda gelişi
 8. dahı şeb-rev ol atları görürken
yidekde yirlerini oñarurken
 9. biraz añarurağ yürirdi Rüstem
tolaşdı bir iki bişe o zığam
 10. hemīn depdi atı çıkardı nā-gāh
didi iy düzdi bi- müzd olğıl āgāh
 11. benem Rüstem ki uş irdüm göresi
elümden cānı kanda kırtarasın
 12. işidüp uğrı Rüstem adın añsuz
başına sıçradı ol dem cānı geñsüz
 13. kodi atları tutdı kaçmağa yüz
ne kılsun oldu havfı bir iken yüz
 14. belürsüz oldu yetdi gitdi der-hāl
yine atların aldı Rüstem-i Zāl
- 19 a 1. gerekmiş pes er olan kişide ad
ki haşmı havf ide oldukça ol yād
2. faşıl

3. zarurī ḥācet olmadukda zinhār
sefer itme ki oldur kıt'a'ı nār
 4. es-seferu kıt'atun mine'n-nār
 5. kişi ola mı od içinde rāḥat
ki ider cism ü cānı pür-cerāhat
 6. ne buyurmuş işidüñ şāh-ı merdān
ki buyurmasa ol maḥbūb-ı Yezdān
 7. sefer kıt'a durur nār-ı saḳardan
tutardum nārı ben kıt'a seferden
 8. uzak yollara tütma yalıñuz yüz
dimişler kuş da uçmaz ḳulağuzsuz
 9. bulursañ öylelik yoldaş söze uy
şitāb itme añā kuşluğa dek küy
 10. uḡlubi'r-ranık sümme't-ṭarīḳa
 11. ḥaṭarlu aralarda gey ḥazer kıl
kaẓa zira ki gelmez danışup bil
 12. ḥabir olan degül ḥali ḥazerden
iza cāe'l ḳadā 'amiye'l-başar 'da
 13. oylanma olur olmaz yabanda
şaḳın cānı ki bitmez bu sitānda
 14. ḳamudan cān şaḳınmaḳ yigrekdür
ki cān evvel cihān andan gerekdür
- 19 b 1. cihānı cān ile bulmuş ḳamular
dimiş cān bir cihān iki ulūlar
2. gerekmez ḡāfil ol kim ola 'āḳıl
ki terküde bil olan başı ḡāfil
 3. yaraḳsuz yolda dirilme dilāver
ki zira ālet işler ögünür er
 4. yaraḳsuz anda nice tuş tutasın

tutalım ağzuñ ile kuş tutasın

5. çün aḥṣam yaklaşa gitme seferde

ve lîkin yatmağıl vaḳt-i seherde

6. çü menzil başa yolcu 'âkıll olmaz

n'ola dirlerse ata menzil olmaz

7. şabaḥ olsa havā yağmurlu bakma

ki tañ kayına dimişler kayıtma

8. arı yağmurlu gün lîkin arudur

aruñ yağmur zîrā kim eridür

9. giceyle git işitseñ it avāzın

bil od ışığını yoluñ dirāzın

10. eger atuñ bir ola bin yokışda

ve lîkin on olursa in inişde

11. degül biñmek müdām āyın diñlen

dimişler in diñlen bin diñlen

12. çün atuñ yoldaşuñdur gözle oñat

ki olur er ġarîp ü hem ġarîp at

13. yakın menzilde ḥalka söz ne ḥācet

görünen köye kulağuz ne ḥācet

14. özüñi kōnduğū yurtdan tiz aşur

oturma yol eri yolda yaraşur

20 a 1. çü cünbüşüle bulur şayyād şaydı

olur soḥbet ḥarām olana kaydı

2. çekerseñ yoldaşı çün ihtiyācı

Ḥudā yoldaş yol (k....nlacı)?

3. seferde eglenen çün yakma cānuñ

ki Ḥakk bilür işin taşra çıkanuñ

4. ne ġam gerçi kavuşmaz tağ tağa

kavışur kaçan ise sağ şağa

5. igende ıarlıganma fūrkatüñe
dem ola ıavuşasın ıasretüñe
 6. diyesin şükr güldi yüzlerümüz
sizi varmış görecek gözlerümüz
 7. bu yüzüm ĥākine idüp ıadem siz
ne yiller esdi başduñuz ıademsiz
 8. inanma yatlu söze kim yabanda
biñ olsun tek bir olmasun mekānda
 9. her olmayanı düş bil zāhirā tüş
inanma ĥayr olur ıorıulu düş
 10. ıayurmaz hicr ü zaĥmet yindek olsun
giçer hep kişinüñ tek cānı şāğ olsun
 11. faşıl
 12. hevā-yı ĥurbete yiltenme zinhār
belālar bendine olma giriftār
 13. göçilen yurduñ itme cāna ģadri
ıonulan yirde olur bellü ıadri
 14. ģarīb olsañ niçe miĥnet çekesin
gözüñden bir yumup biñ biñ dökesin
- 20 b 1. ģarīb olmaıılığa ol kim ıavıdūr
şanur her biri atası evidūr
2. düşer ĥurbetde bī - ĥürmet ekābir
ki taş ıopduğı yirde olur ağır
 3. çeken baş ĥor olur bu yolda yoldaş
toñuz gütdürür issine yavuz baş
 4. yirin bekleyenüñ dirler ıulıyuz
yirin bekleyenüñ olur ıulı yüz
 5. kişiye gerçi göñül çekdürür baş
ki yük ağmasa düşmez ĥurbete taş

6. sen uslu ol o yaını ırağı
ğarib olur delü başuñ ayağı
7. biliş dāyim degül mi yaddan yig
saña şehriñi bil Bağdāddan yig
8. vaan hicr ü belādur olmaz āsan
anuñçün kim dimişler ramān imān
9. vaandan ayru diñle bir ğaribüñ
fiğānın terk it ol yüzden naşibüñ
10. hikāyet
11. meger bir kuşcuğaz kim aña mesken
müdām ırmağ u göllerde mu‘ayyen
12. tutuldu bir gün ol tūzağa düşüp
esir-i bend oldu ağa düşüp
13. tutan şayyād anı gördi iğen hūb
münakkaş bir niçe reng ile mergūb
14. ferah - nak olup oldu ol hevesde
ki dāyim besleye anı kafesde
- 21 a 1. kafes oldu çü mesken aña nā-gāh
fiğāna başladı şām u seher-gāh
2. iderdi gölleri ırmaqları yād
vaan diyü müdām eylerdi feryād
3. gice gündüz vaan dir iñler idi
atı tañlardı ol kim diñler idi
4. var idi bir kişi añun zübānın
bilürdi arşu iderdi beyānın
5. niçe kim virürler idi dürlü ni‘met
yimezdi açmağa isterdi fırsat
6. hemīn aşdı kafesden uçmağ idi
vaan zirā ki aña uçmağ idi

7. çü beslenmege kâbil olmadı ol
didiler virelüm gitsün buña yol
8. yimez içmez niçe eyleye feryād
yazıkdur ölmesün idelim āzād
9. velī gözleyelüm ardınca bile
ne yirdedür turağı kim ne bile
10. vaṭan diyü ider bunca fiğānı
görelüm hūb yir midür mekānı
11. bu tedbīr ile āzād eylediler
ırakdan gözlediler soyladılar
12. hemān-dem kim kafesden uçdı ol kuş
görünmedi gözüne hiç bir tuş
13. ne tağa vardı vü ne bağa indi
revān toğruluban ırmağa indi
14. var idi anda bir hūb ulū ırmağ
iki yanı ser-ā-ser sebze vü bağ
- 21 b 1. döşenüp yayılup sahrā içinde
aķardı sū-be-sū her çay içinde
2. iderdi dürlü kuşlar anda āvāz
kenārı ve içi pür ördek ü kaz
3. tuyuruñ kim tıururđı anda çoğı
kimi tıurnayıdı vü kimi kuğı
4. uşaklı irilü her dürlü kuşlar
var idi ol şuda yavru kışlar
5. kenārında söğütler hem kavaķlar
igen çoğ idi günden şuyı şaklar
6. meger şu üzre bir söğüt budacı
uzanmış tazelikde dahı çağı
7. yakın eyle ki çün şu talģalanur

tokınur aña qarşı ırğalanur

8. olmış ol kuşuñ dāyim mekānı

ol arada geçürürmiş zamanı

9. kaçan kim uçdı gördiler āhir

varup toğrı o tala kondı zāhir

10. velī fi ‘lin işit konduğı sā ‘at

ferahdan iki yaña yaydı kanat

11. talabıdı geh uçdı gah kondı

havāya gāh kalķup gāh indi

12. gehi silkindi geh tüyin düzetdi

geh oynadı şuyı boynın uzatdı

13. şu cünbüşler şetāretler kim ānda

ol itdi kimse görmedi cihānda

14. ol işin gözleyenler görüp anuñ

didiler sevgüsi hoşdur mekānuñ

22 a 1. yabanda kişinüñ olmaz sürürı

bulur kendü mekānında huzūrı

2. vatan sevgüsi şeksüz cāndan olur

muḥakķakķdur ki hem imāndan olur

3. ḥubbu’l- vātani mine’l-imāni

4. vatan ḳadrin ne bilsün bilmeyenler

düşüben ğurbete ayrılmayanlar

5. faşıl

6. evüñde ‘arlanma ḥizmet için

idecek sensin anda ḥizmet için

7. gerekse ‘ālemüñ olsun begi ol

gerek her kişi evinde ḳara ḳul

8. hemişe eyle ḳazancuña sa‘yi

dürüş ḳul gibi işle beg gibi yi

9. ırakdan seyr idüben beg sarāyın
dime alacığum oda urayın
10. olunmaz bülbüli il güllügiñüñ
hurusıdur her ādem küllüginüñ
11. ne sūd ilden kefen olunca çuluñ
hemīşe ağlayıgör kendü ölüñ
12. dürtüş ev hızmeline giç eger ir
keçi yatmaz yatağda eşmedin yir
13. yürümek ‘ayb olur kişiye bi-kār
oturma aylak aylag işle iy yār
14. iş işi gösterür çün tutasın yüz
ziyānı yok çıkarmaz artık iş göz

- 22 b 1. laṭīfe
2. qarıncaya dimişler böyle bilüñ
nedendür ince söyle varsa bilüñ
 3. eyitmiş çekmişemdür kuşağum berk
ki cüst olam kamu hizmetde yendek
 4. demişler kırda boynuñ nite yoğun
eyitmiş işlerümüñ az u çoğın
 5. daḥı inandığum yok kimseye hiç
kamu kendüm tutaram ir eger giç
 6. evüñ yarağına ir eyle kaşduñ
ki aңыз başıcağ bil qar başduñ
 7. atılmış ok gibi tut neyise iş
evüñde irmedin kılıç gibi kış
 8. gerekdür gāfil olma bul zaḥīre
tü diseñ düşmedügi demde yire
 9. kalursın aç özüñle it tanışık
şakın işden kaçuban olma ışıq

10. şöñin fikr itmeyenler iş başarmaz
dürüş cehd it emek görüni varmaz
 11. hemin gölge kıovan irdükde yaza
kışın ağzını açar poryaza
 12. o kim dürüşmeye kesbinde her yıl
hemîşe hıızır atı gibi yudar yıl
 13. saña kim dir azıkdan yazın el çek
çü dirler yağı yalın kış gerçek
 14. yarağui gör bilürler bunu kamu
ki olur yaz uçmak kış tamu
- 23 a 1. 'abā-püş ol dürüş yağsa kırağı
degüldür 'ayb kış gözi karağı
2. egerçi adem ondur tokuzı ton
yiri vardur bu hizmetde budur yön
 3. hikāyet
 4. meger kim cırlayık faşl-ı şitāda
karıncadan taleb itmiş zevāde
 5. demiş karınca halk işlü işinde
dürüşürken sen ağaçlar başında
 6. ne ararduñ ki zār ü şimdi muhtāc
kaluban olısarsın bi-güman aç
 7. çağırduklarui ol dem dürlü tuyık
kuruyup degmez olduğıña oyuk
 8. igen hoşdur meşakkat çekmez iken
kayurmak kesdeki gerekmez iken
 9. dürüş kardaş diyü yilter gerektür
beli hergün yarağ bir gün gerekdür
 10. evuiñ var ise havluñ içre hāli
kimesne koymadık içine çalı

11. il il üzre olur 'âlemde çokdur
ev ev üzre veli olduğu yokdur
12. müdām olmaz muvāfıķ çün iki hū
kaçan bir yirde şıġar iki ulū
13. şakın koñşı haķķından olma ġāfil
ki koñşı haķķı Tañrı haķķıdur bil
14. çün incitmez mes_eldür koñşısın kırt
sen incitmeñ neden olanı hem -yurt

- 23 b 1. biribiriñüz ile kıamu demde
gerek hoşluguñuz şādide ġamda
2. ki ol derd-i şikemden olıcaķ zār
düşer dāmen ġötürmek saña nāçar
 3. aġırla koñşıyı 'izzet gerekse
Ĥudādan rahmet ü cennet gerekse
 4. men ekreme'l cāre feķad ekreme'llahe teālā fe-lehul-cennete
 5. müdām it yatlu koñşuya veli āl
yüzüñ şuyunı yüzşüzden şatun al
 6. ġöçür cehd eyle anı ya ġöçegör
binüp yüġrüge yüzşüzden kaçagör
 7. yaramaz koñşınunı tutma ġümānı
yidi koñşuya dek irer ziyānı
 8. şakın yadı şınamadın avadan
benüm dime ki ġayr olmaz yuvadan
 9. tavar alası ger taşra 'ayāndur
bilinmez ādem alası nihāndur
 10. yular tutmaz çü başı beklemez deyr
bilişüñ ġözle gelmez yaddan ġayr
 11. şakına şanma yuva ġürmetini
ayaġıla deper tiz devletini

12. geye mi hiç dībā-yı münakkaş
oña kim oñma dimiş Hācī Bektaş
13. degüldür şağ anı gerekse şına
varan K̄araca Ahmed tekyesine
14. eyü kuş olmaz oñşamañ yuvayı
ki murdar ider olduğı yuvayı

- 24 a 1. hikāyet
2. meger bir toy uçup bir gün yuvadan
giderdi bir tuşa rāh-ı havādan
 3. şataşdı bir toya dağı buña ol
didi kim kanda düşdi bu yaña yol
 4. eyitdi eski yuvam oldu murdār
yeñi mesken bulayın dirin iy yār
 5. didi başı şalup ol toyı ‘ākıl
yine dön yurduña var olma cāhil
 6. nitekim sendedür ol göt bürāder
ne yire varsañ anı dağı boklar
 7. eyü temşıldür bu hoş laṭife
ğaraz ma‘lumdur bundan zarīfe
laṭife
 8. gelen devletlü çoğ işler başına
demiş her kardaşına yoldaşına
 9. ki devletsüze devlet olımadum
hem andan kaçuban kurtulımadum
 10. diseñ ‘izzetle evvel kime hācī
bulınur koltuğında soñra hācī
 11. işitmedüñ mi bu şağını sözüñ
ki besle kargayı çıkara gözüñ
 12. degül iylük şağın yadı idüp yād

yaramaz diyü itme kardaşın yad

13. saña ol içi yanan yaddandur

etegi ucu yanan kardaşuñ gör

14. ere kardaş gerek düşman tağıda

ki dimişler yavuz kardaş yağıda

24 b 1. kimüñ ki kardaşı var kal'ası var

olana kal'ada hasm eylemez kār

2. iki kardaş çekişmiş aña ebleh

inanmış bile qarışmış ol esfeh

3. et ile tırnağ arasına giren

yyir çıkar muhakkağ bil bunı sen

4. işit gerçekliğine bu kelāmuñ

hikāyet kesme kardaşdan selāmuñ

5. hikāyet

6. idüp birgün iki kardaş gavgā

giderler qağıya kıлмаğa da'vā

7. mekān-ı qağı hayli ırağ idi

ara yirleri der-bend ü tağ idi

8. giderken yolda gavgā ile ekser

bir ayuya şataşdı ol iki er

9. görürler yırtıcı bir cānavardur

yakın olmak aña 'aynı hatardur

10. ilerü gideni havf odı yağıdı

dönüp korkuyıla ardına bağıdı

11. didi ardınca gelen iy bürāder

ne bağıduñ yüregüñ havf itdi beñzer

12. bu i'tikāduñ ya'ni baña

ki seni koyup idem yardım aña

13. bu sözi işidüp ol merd-i pür-kin

'azab odı içinde buldı teskîn

14. varuban merhabâlaşdı anuñla

barışuban şafalaşdı anuñla

25 a 1. feraḥ pür oldı cān u tenlerine
dönüben gitdiler meskenlerine

2. faşıl

3. delüye uşlı oldur açmaya rāz
ki olmaz kimseye divāne hem-rāz

4. naşihatdür bu dükeli ulüdan
ḥaber alınur oğlanla delüden

5. şakınup ilden açan sır delüye
kaçup yağmurdan uğrar toluya

6. olur peydā delüden çoğ es̄erler
delüden il alur uşlū ḥaberler

7. delüyi söyleyüp söyletme zinhār
ne düz ne ḥod düzül delüye iy yār

8. delüden işidür az söyleyen bol
delüye depredicek çetredür ol

9. bilişlik virme Türke görseñ
çıkarur borçlu beş akçe seni

10. kişilik fi'ili Türk olanda n'ister
eger yüz viresin daḥı ister

11. laṭife

12. diyeyin bir laṭife saña diñle
ki bir akçeye biñ pul olsa añla

13. hem olsa bir pula biñi turpuñ
gelür ise eger bir biñi Türküñ

14. acıyup zaḥm irişdürmiş gibi seyf
dimiş ol turpa 'arīfler zehi ḥayf

- 25 b 1. şehirde rūstāyī bī-gam olmaz
 ḥaḳīḳatdūr bu söz Türk ādem olmaz
2. didügin añlamaz söylerse sözi
 bir olur Türke sözüñ ardı yüzi
3. ḥikāyet
4. o şehre kim Deñizlūdūr aña ad
 Toñuzlu dirler eks er olıcaḳ yād
5. meger bir ḳādı ma‘zūl anda
 ilerü ḳādı olmış bir zamanda
6. ol ilden görüben bir Türki bir gün
 şorar söyledür anı şanına yön
7. ki şimdi şehrüñüz ḥālī nicedür
 içinde ḳavmünüñ ef‘ālī nicedür
8. dir iy sultānum anuñ ḥālī yatlu
 Toñuzlu olduḡı yok bu sıfatlu
9. degül yüzde bir ādem anda yüzlü
 sen andayken Toñuzluydı Toñuzlu
10. bilüp dimedi bu sözü ol aḫmaḳ
 ne bilsün ol dili söyledir ancak
11. işidüñ yine Türküñ ḥürmetini
 bir ehl-i ‘ilme daḡı ‘izzetini
12. ḥikāyet
13. meger bir ehl-i ‘ilm olup müsāfir
 görür köyler bir ulū ṭaḡda vāfir
14. diler ol köyde ola gice mihmān
 seher ide yine yolına seyrān
- 26 a 1. çıkar ol köy arasında iki er
 gelür ikisini bunu da‘vet eyler
2. biri eydür ki yok bize gidelüm

- bu gice size kullık biz idelüm
3. yapışup hocanuñ birer yiñine
çekişürler komayuban geñine
 4. kalur arada dāniş-mend hayrān
bilimez kankısına ola mihmān
 5. çekişür söyleşür ol iki talip
alur āhir olup birisi gālīp
 6. döner mağlub olan derhāl evine
alur oq yay irer anlara yine
 7. çağırur iy telişmen dön gerüye
ururam sini gitme ilerüye
 8. şuşama kanuñ bil öldürürem
yüregüñi kan ile taldururam
 9. bu sözle hayli dāniş-mend korkar
ne dir diñleñ añā alup giden er
 10. şaķın iy hoca ol sözinden anuñ
gam u endişeye bırakma canuñ
 11. ko ol dursun seni hiç çekme teşviş
idem ben daķı añā bir yavuz işi
 12. bir ala köpegi var bil anuñ sen
deger.....
 13. ben öldürem anı bir fırsat ile
yaturmayam seni bu gayret ile
 14. gör imdi ol iki Türküñ yigini
sözüñ ya'ni ki söyledi yigini
- 26 b 1. hemin diñlemeyüp Türküñ sözün hiç
diyesin boķını yime bozañ iç
2. faşıl
 3. idinme haşm dāniş-mend şaķın

muḥabbetle ol olsañ aña yaqın

4. ki da'vıcısı dāniş-mend olanuñ
meger yarıcısı Hakk ola anuñ
5. didügin diñle dāniş-mendüñ iy yār
velī her itdügini itme zinhār
6. sevicidür delü gerçi delüyi
sever illā ki dāniş-mend ulüyı
7. kimi olmışdur anlaruñda azğun
gözedür leş n'ola dirlerse kuzğun
8. bu dañı pişedür anlarda pinhān
severler öli helvāsiyla oğlan
9. var illā azdur 'ālim ki her gāh
añılduğda diyeler Rahmetu'llah
10. el alup kılma her zerrāka ikrār
iderdi kel bulsa başına timar
11. olaruñ ba'zı kisvet uğrısıdur
güman yokdur ki şüret uğrısıdur
12. şaķın şanma yimez şofı şoğanı
ķabın dañı ķomaz bulduğda anı
13. işidüñ vā 'iz bir murāyi
olur rüsvāy şatarken riyāyı
14. ḥikāyet
- 27 a 1. meger mescidde bir zerrāk vā 'iz
çıkuban menbere söyler vā 'iz
2. gehi kibr ü ḥasedden geh riyādan
gehi fışk u zinādan geh riyādan
3. diyürek söyleyürek çoğ u geh az
ķıvām-u cüş ile yüceldüp āvāz
4. şoñ uci her birinden ķať idüp söz

- tutar esrār u ma‘cun zemmine yüz
5. dir iy mü’minler oluñ siz āgāh
ki bir kez yimegiñ esrārı nā-gāh
 6. olur yetmiş kebāyirce günāhı
degül yimek aña itmek nigāhı
 7. şalar başın depinür katı katı
diler ol cürmden halka necātı
 8. meger esrārı ma‘cunı bir tıp
var imiş gizlü dülbindinde maḥcūp
 9. depinürken bozılur taylasanı
düşer ma‘cūn olur zāhir nihānı
 10. görür halk içre yuvalandı Mecnūn
çağırup dir ki gitdi işine o mel‘ūn
 11. görüp her ehl-i zerķuñ kisvetini
inanmañ bilmedin keyfiyyetini
 12. bu kavm içre çoğ oldı mürāyī
uzadur taylasanı vü ridāyı
 13. faşıl
 14. edeblü kıl ‘ayālūñ virmegil yüz
şakın kundağda itme anı kıtsuz
- 27 b 1. dimesün halk incinüp huyından
degirmenler yürür yüzi şuyından
2. görenler dir çü yatlu ola şuglı
zehi devletlünün devletsüz oğlu
 3. dime kim ulalıcak gözedür yol
çıbuğ yaşla egilür hey habir ol
 4. gerek her gāh anı başına kaçmak
kazuk girmez yire olmasa tokmak
 5. evin let şanma kimsenüñ yıkıpdur

gümansuz çomağ uçmağdan çıkıpdur

6. anuñ let deñşürür yatlu huyını
atuñ olmaz çomağ ile oyunu
7. velī üstāda vir sen dögemezseñ
bıçağ kesmez şapın hem sögemezseñ
8. ne deñlü özi vü ef‘ālī ma‘yüb
olursa hep görünür saña maħbüb
9. laṭīfe
10. toñuzlan böceğine söylemişler
kimüñ oğlancuğı güzel dimişler
11. dimiş bakup niçe oğlanlara çok
benim oğlancuğumdan güzeli yok
12. edeb öğrense oğlan ‘akıl olur
edebşüzler sefīh ü cāhil olur
13. edeblünüñ durur hürmetden aşşı
edebşüze ne hürmet çün yoğ aşşı
14. laṭīfe

- 28 a 1. dimişler Nāsīriddin Hıocaya āh
düşüben oğluñ uşşı gitdi nā-gāh
2. dimiş uşşı yoğ idi bu ne tañ iş
nesi gitdi ola idüñ ki teftiş
 3. çoğ oğlancuğlar olur katı zīrek
görüp işitdügin añlar tizīrek
 4. cevābında sözine kādīr olur
ulalup ‘ilm okısa şā‘ir olur
 5. bir oğlancuğ işidüñ bir harīfe
cevāb ile ne hoş geçmiş laṭīfe
 6. hikāyet
 7. meger bir kimse bir merd-i gedāya

- ödünç akçe virtüp düşmiş belāya
8. zamānlar geçdi çok hāḡḡını hergiz
alımazdı ḡatı ḡalmışdı ‘āciz
- 9 be-ḡāyet incinüp ol kişi bir gün
varur anda ki olur idi medyūn
10. bulur bir genḡ oḡlan ḡapuda ol
didi aña bu ev issine oḡul
11. baña gelsün buluşsun var ḡaber ḡıl
bir iki sözlerüm vardur aña bil
12. didi oḡlan nedür maḡşūduñ andan
atamuñ şaḡlama sırrını benden
13. eyitdi var anuñ baña borcı
umaram ödeye pür ise dürci
14. didi anuñ bu ḡamdan yok ḡuzūrı
müdām efḡār ile gitdi sürūrı
- 28 b 1. hele şimdi fikr-i ma‘ḡūl
ki vire saña borcın tizrek ol
2. eyitdi bu işe sa‘yi ne yüzden
sevündür baña söyle ḡutlu sözden
3. didi atam çeküben ḡār zaḡmın
niḡe gün oldu direr ḡalı toḡmın
4. anı zaḡmet virüp cān u tenine
eke ta yollaruñ iki yanına
5. pes andan bite ḡalular oraya
pamukḡılar yūñleri ol yöreye
6. kaçan uğrasalar her ḡāḡ yoldan
pamuk ḡola ḡalular şaḡ u şoldan
7. pes atam ol pamuḡı vara dire
getüre tiz eve anam egüre

8. çün iplik çoğala atam anı cüst
şata bāzāra iltūp olmaya süst
 9. getüre akçe haqqın vire neyse
aradan iki üç yıl giçe geyse
 10. üşenme hiç ödenmez borç olmaz
kimsenüñ haqqı kimsede qalmaz
 11. alımlu çün bu sözleri işitdi
be-gāyet güldi şankim işi bitdi
 12. didi oğlan hoş olduñ devlete düş
paşama haqqı degdiyse güler hoş
 13. olıcağ böyle oğlancuğ söz ehli
revā görmek hatādur aña cehli
 14. ata ta'lim-i 'ilmi aña te'hīr
iderse itmiş olur hayra taqşır
- 29 a
1. şabīde n'ola zihn olsa şabīdür
hep ahvālinde bi-mürşūd gābīdür
 2. dimişler hizmete gönderseñ oğlan
şakın küyme var ardınca bile sen
 3. oğul hoşdur ulalup olsa şālīh
ne müşkildür eger kim talīh
 4. uyar müfsidlere komaz huzūruñ
gider dürlü fisāndan süruruñ
 5. seni koyup gider ya hasret ile
düketsem dir ya mālūñ 'işret ile
 6. hikāyet
 7. meger bir hocaya bir kimse söyler
bir ulū ağacuñ evşāfın eyler
 8. ki dibinde iden anuñ münacāt

qabul olur ne kim dilerse h̄ac̄at

9. var idi h̄ocanuñ bir oğlı h̄azır
şorar vaşşāfdan tenhāda ah̄ir
10. ki bildür baña qandadur ol ağaç
mühim h̄acetlerüm var anda birkaç
11. didi oğul nedür h̄acetlerüñ di
bileyin ben dahı niyyetlerüñ di
12. eyitdi h̄acetim bu durur evvel
ki atam ölse ursam mālına el
13. bil imdi yatlu oğul fi'li n'olur
ğamın çek besle biçer gerek olur
14. bu vech ile oğul olmaduğı yig
belāsından yürek tılmaduğı yig
el-mev'ize

- 29 b 1. eger kızuñ var ise kimse almaz
delüklü taş kayırma yirde qalmaz
2. olur görse ne deñlü il gülinci
çürük baklaya olur kör alıcı
 3. silerler bir gün anuñ çapağın
bulur qandayise çölmek qapağın
 4. ümidile egerçi gözedür yol
qumalıqdan da mı qala ol
 5. ne çāre hem nice tutsañ qapaqlu
olur qoñşı kıızı eks̄er çapaqlu
 6. ırağdan añılur kızlar ayañu
yakın olsa cırağ dibi qarañu
 7. viricek müfte vir ide gör cehd
ki olur ucuz 'aciz bozılır 'ahd

8. bu pendî hem tutar 'aqlî olan kes
ki dimişler kıızı vir kipini kes
 9. kızuñ ardınca çoğ varmağı koğıl
göñül virme güyegü olmaz oğul
 10. igen hoşdur çıkarmak kıızı irde
yedi yaşında ya erde ya yirde
 11. eger ondan giçe vardur yakınum
ki ider kanısınun uşda binüm
 12. lañfe
 13. meger iki kıızı kavmi derilüp
yavuklu itdiler va'de virilüp
 14. birini bir yıla kavleyletiler
birin Cum'a gün aluñ didiler
- 30 a 1. o kız kim Cum'aya kavle olmış idi
kocalmağa kemalîn bolmış idi
2. bu iki va'deden olduğa āgāh
didi bir kerre idüp derd ile āh
 3. ki yıl gibi geçiser yıl muḥakkak
gelecek ay ne kaçan ire iy Ḥakk
 4. kızuña dayim ögütte işitdür
gelinüñ dahı bile işitdür
 5. ikisine bile kıl her sözüñ tüş
urasın ta bir ok ile iki kuş
 6. velî anuñ ki devlet yok başında
ne işe yaraya rastuk kaçında
 7. işidüñ bir kızuñ dahı kışşasını
er ulayup bedîhi guşşasını
 8. meger bir köy kıızı diñleñ bu sözi

- güderdi tağda oğlağ u kuzu
9. veli kocalmağa irişmişdi
erirdi er diyü yüregi yağı
10. sürüsi otlayu ol müştehanuñ
varur bir gün dibine bir kıyanuñ
11. ulü kıayayidi ğayetde bidürüm
ziyāde yüce eṭrafı uçurum
12. kıayaya karşı hem bir Türk anda
sürerdi çift tenhā ol mekānda
13. kıız evvel seyr idüp kıayayı ħayli
görüp pes çiftçiye hoş oldu meyli
14. yörendi gey ‘aceb ħālet özine
oturdı vü elin urdı yüzine
- 30 b 1. bunı fikr itdi kim şol çiftçi olan er
erüm olsa aña olsam muḳadder
2. toğursam pes ben andan bir er oğlan
ulalsa güzel olsa adı Selmān
3. şalını gelse bir gün bunda ol şāh
bu kıayadan aşığa uḫsa nā-ğāh
4. helāk olsa benüm pes ħālüm ansuz
nice olayıdı aḫvālüm ansuz
5. bu endişeyle başladı fiğāna
muşibet ateşini şaldı cāna
6. ğam u ğuşşayla tıldurdu içini
yüzini yırtuban yoldı saçını
7. döğüben dizlerin ağıladı vāfir
dir idi düşmesün bu derde kıāfir
8. kıatı feryād ile tıldurdu tağı
pür āvāz itdi yakın u ırağı

9. meger atası vardı bir delü Türk
müdām uşlana diyü dögmelü Türk
 10. kıızı vü kızıları yoklayurak
çıkageldi ol araya ol aḥmak
 11. tağılmış gördü kızıları tolayu
kız oturmuş fiḡān eyler ulayu
 12. döğüp ağlar unutmuş özini
helāk itmelü olmuş kendüzini
 13. ilerü vardı şordı kıızdan aḥvāl
ki niçündür bu feryād u bu ef'al
 14. kız ağlayurak atasına bir bir
ne kim düşünmüşidi kıldı taḡrīr
- 31 a 1. işitdükde ol ebleh kıoca anı
hemīn feryād kıldı kıoca anı
2. didi kıızum saña yavuz iş olmuş
günüñ karañıudan yavuz kıış olmuş
 3. ne müşkil derde ugraduḡ meded ḥāy
oḡul oḡlancuḡı ben nidem ḥāy
 4. bu derde kimseler uğramasun ḥiç
bu ḥançerle yürek toḡramasun ḥiç
 5. diñ imdi kıız olıcaḡ bu şıfatlu
atadan daḡı böyle terbiyetlü
 6. yimişinde kararıcaḡ çekirdek
er özlemeye hergiz tura mı dek
 7. bilüñ üç nev'adur evlerde kıızlar
eyü olan eyüler ırzın ırzlar
 8. birisi ağır olur gey edebliü
ol oldur kim ola adı nesebliü

9. ḥayānuñ perdesinden taşra özin
çıkmaz kimse görmez hiç yüzün
 10. eyü ad içün ider cünbüşini
alır ata vü ana alkışını
 11. yüzi şuyın şakınur gözedür ol
varacak yirde itmez yirini od
 12. ikincisi katı nazûk dirilür
söz ehli şivelü çepük dirilür
 13. tutar kendüzini ekser güşade
cemālin ‘arz ider bilişe yada
 14. düzedüp göz ü kaç oynadur baş
zarāfetdür diyü tutınur oynaş
- 31 b 1. açar gerçi ḥicāb-ı sīnesini
şakınur kuflile gencīnesini
2. üçüncisi bu durur kim olur bön
zarāfetden edebden aılamaz yön
 3. ne yüzden söz gelür özine
güzelsin diyenüñ güler yüzine
 4. atadan anadan zabt u kıısı yok
kolayında büyümiş korkusu yok
 5. tılsımı eyle kızuñ tiz bozılır
yimekle yayılan sözle düzilür
 6. kıızı evde katı büyütmeñ olmaz
belādur yendek anı gütmeñ olmaz
 7. belāyu gider üstüñden ıranı
şakın rüsvāylığından nāgehānı
 8. faşıl
 9. degüldür yigide ‘ayb olsa ‘aşık

turulmaz olmayınca şu bulanık

10. dime 'aşık olana divşür uşşı
ki itmez 'aşığa hiç öğüt aşşı
11. anuñ men'ine nāşih kethüdālık
ne ider kar kandurmaz şuşalık
12. getirür 'aşıkı cūşa her āvāz
gelür dirler har otı 'aşığa sāz
13. 'acepdür 'ışk kime olsa gālip
kamu ef'ālin ider nā-münāsip
14. ki dāyim ili şanılır 'aşık ā'mā
şanurlar 'aşıkı il dahı şeydā

- 32 a 1. bu fi'li 'aşıkuñ her dem görünür
ki esner aç olan 'aşık gerinür
2. tıyulur şaklıyamaz çoğ işinden
ki 'aşık bellü olur cünbüşinden
 3. düşicek penbede gizlenmez āteş
kaçan şıvanısar balçıgla güneş
 4. budur çekdügi 'aşık dürlü ta'nı
gerek 'aşka nişān da'vıya ma'nı
 5. cüvāna 'aşık olur gerçi yaraşık
yigit olur koca da olsa 'aşık
 6. çi ger yigit yolın koca varımaz
niçe eyleyiser gönül karımar
 7. kişide 'ışkdan olmasa hālet
hemīn hayvānlığa eyler delālet
 8. işidüñ bir hikāyet bunda gey hūb
hemīşe ehl-i diller içre mergūb
 9. hikāyet

10. meger mescidde bir 'ilm ehli vā'iz
turup söyler idi bir gün mevā'iz
 11. gehi tefsir-i āyāt eyler idi
umūr-ı hāḡḡı isbat eyler idi
 12. eḡādis-i ṣāḡih iderdi ki naḡl
olanlar diñleridi ṣāḡib-i 'aḡl
 13. var idi ol cema'at içre bir Türk
tulaklu ayaḡı geymiş ḡatı kürk
 14. yitürmişdi eşek bir kaç gün idi
o ḡamdan her günü ṣankim dün idi
- 32 b 1. çü gördi anda var çokluk cema'at
dahı gördügi yok ol deñlü kesret
2. ayag üzre turup ḡatı çağırdı
ḡumār içün eşek gibi añırdı
 3. gibilik iy cema'at niçe gündür
eşegüm yitdi baḡrumda düğümdür
 4. ḡaber virüñ var ise görmişñüz
bir otlaḡ içre aña irmişñüz
 5. anı gördükde vā'iz ḡaldı ḡayrān
ki ol meclisde bir ḡayvān-ı nā-dān
 6. eşek aramaḡa başladı nā-ḡah
degil ḡaḡḡ sözlerüñ ṣevḡından āḡah
 7. didi pes ṣoḡbetin ḡat' idüp ol dem
ki iy ḡar ıssı ḡalbüñde ḡomayam
 8. biraz ṣabr it bulayın ben ḡaruñı
senüñ def' ideyin derd-i serüñi
 9. hemīn evvelki ṣoḡbetden gelüp vāz
ṡarīḡ-i 'aṣḡa itdi oldum āḡāz

10. ilāhī ‘aşka itdi geh şürü‘₁
geh añlatdı mecāziden fūrū‘₁
 11. gehi mecżūblar ef‘ālin añdı
gehi Ferhād ü Mecnūn hālin añdı
 12. şu deñlü söyledi aḥvāl-i ‘ışkı
ki maṭṭūb itdi ḥalka ḥal-i ‘ışkı
 13. bu oldı anda pes āḥir cevābı
bülend āvāz ile idüp ḥıṭānı
 14. ki arañuzda var mı iy cemā‘at
kişi kim ‘ışkdandur bī- bızā‘at
- 33 a 1. nicedür bilmeye şevḳ-ı muḥabbet
ne tatmış ola ol zevḳ-ı muḥabbet
2. baña kendüzini göstereñ ol merd
anı da germ idelüm ḳalmasıñ serd
 3. hemān ṭurdı cemā‘at içre bir er
didi uşda benem ol şahs-ı ebter
 4. ki hergiz bilmezem ‘aşıklığı ben
o yolda itmedüm şādıklığı ben
 5. didi vā‘ız çağırıp anda derḥāl
ki iy ḥār yavı ḳılan gel ḥaruñ al
 6. eşek bulındı artuḳ çekme teşviş
arama özge yirde bitdi ol iş
 7. kişi kim ‘ışkı yok ma‘nide ḥardur
degüldür ādem ol ḥardan beterdür
 8. el-mev‘ize
 9. hevā-dar olma degme ḥūba der-ḥal
dürüş cehd eyle ḳoş ḳoş yügrigiñ al
 10. gönül virseñ vir eyle mahitāba

ki diye toğ ya toğdum āfitāba

11. niçün başlarsın anuñçün enīne
ölüsi degmeyince şīvenīne
12. çün uğrısın uğrıla bāri altun
müsāvidür siyāset alma kūrşun
13. sevüp zār olma her cānı nigārı
ki olmaz şahinüñ eksük şikārı
14. zülāl umma bina içinde taşdan
gerek durur muḥabbet iki başdan

- 33 b 1. ger uğratsa ziyāde ‘ışk cebre
sefer kıl tākatüñ yoğ ise şabra
2. çıkarur bī -gümān itme tereddüd
iç acısın ṭabān acısı lā-büd
 3. vefāsız sevmeñ olur çünki yañlış
döner Bağdaddan yañlış ne teşviş
 4. dime kim hicr odı kōr cānıma göz
göñül kātlanıcıdur görmese göz
 5. gerekse ğayrı dilberle göñül yaz
ki zīrā bir çiçekle yazılmaz yaz
 6. mülāyım ḥūblar ‘ālemde vāfir
Medine olmaz ise Mekke hāzır
 7. eger pīr ise sevgil seveni
olursa ḥūrī sevme sevmeyeni
 8. bu pend olmaz velī her gāh ma‘kūl
ki göñül kimi sevse görklidir ol
 9. ḥikāyet
 10. dimiş Leyliyi görüp bir nazarsuz
şafa -yı ‘ışkdan dūr u ḥabersüz

11. ki Mecnūn ger bunuñ çün çok melālet
çeker hüsniinde yok bunuñ o hālet
 12. ta'accüb kılmamış ol söze Leylī
dimiş Mecnūn ider Leyliye meyli
 13. çü Mecnūna iderler bu beyānı
dimiş Mecnūn benüm gözimle gör anı
 14. ki ta añlayasın biçāre Mecnūn
nice hāste olupdur zār ü meftūn
- 34 a
1. kim ola andan özge hüsni ile bay
tañum yok ılduza çün görmişem ay
 2. işit bu arada bir dahı şādık
ne kılmış ol iki ma'suk u 'āşık
 3. hikāyet
 4. Hakk için aş idüp bir vakt Leylī
yedirdi halka hayr eyledi hayli
 5. kazanlar üzre turuban ayağın
virürdi aş şunana çanağın
 6. meger Mecnūn da çanak şundi vardı
anuñ çanağın kepeyle urdı
 7. uşandı anda Mecnūnuñ çanağın
sevindi görüben Mecnūn o lāğı
 8. didiler iy za'if ü hāste vü zār
ne iş itdi saña gör ol cefā -kār
 9. kamuya aş virüben kıldı 'izzet
şıdı sinüñ çanağın zi- mezellet
 10. didi siz añlamazsınız alı vardır
benümle anuñ özge hāli vardır
 11. egerçi zāhire ol iş cefādur

hakikatde velî 'ayn-ı vefâdur

12. vireydi aş baña dağı o dilber
olurdum ben de halk ile berâber

13. bu işde var iki ma 'kûl tevcîh
ki Mecnûna beşâretdür o tenbîh

14. biri bu kim didügi oldu Leylî
gamum yi eyleme sen aş meyli

- 34 b 1. ikinci bu ki ben senven çü sen ben
neçün gayrılar işin işledün sen
2. bu ne bigânelikdür kim idersin
ikilik yolına niçün gidersün
3. bu resme 'ışkda ahvâl çokdur
dinilse söz uzar aqvâl çokdur
4. el-mev'îze
5. söz itme yâre geldükde ir ü giç
ki kendü gelse söz yok güzele hiç
6. güzel gördükde ol cânile nâzar
teferrüc körlügedür şanma hâtır
7. cevâbın eyle vir men'itse nâdân
var ebleh olma yokdur göze zindân
8. çi ger bu dağı dinür bir haberdür
ki besdür bir nazar kim biñ nazardur
9. temâşasına hûbuñ kim diye yok
eyüye çok nazardan müzd olur çok
10. kişide şabr kırmaz yârsızlık
gerek 'aşık olanda 'ârsızlık
11. dirig itme şakın cânân çün cân
bulınmaz virmeyince cân-ı canan

12. çekerseñ yar içün gam yime gavḡā
güzel gavḡāsuz olmaz hiç zīrā
13. raķībūñ olduḡına hem-dem yār
ḡazīn olma ki olmaz verd bī-ḡār
14. ḡalırsın yārsız hem tutmaḡıl reyb
cihānda isteriseñ yārı bī -‘ayb
- 35 a 1. güzel cev̄r itmedin meyyāl olmaz
muḡarrerdür belāsuz bal olmaz
2. rakībūñ verheminden çeker ḡorḡu
it türür kārban ḡiçer ne ḡayḡu
3. raķīb itdükde düṣnām eyleme ‘ār
çepel yise señ olmaz bahr-ı murdar
4. rakībūñ şandḡı bu saña yavuz
ḡomaz ṭoñuzluḡın kaçansa ṭoñuz
5. sen aña yār içün ḡıl dāyim eylük
seven issin atar itine süñük
6. ne çāre hem ulūyı geldi pişe
kesilmeyen el öpilür hemişe
7. gelüp aḡyār añup itdükde lāḡı
iti añ vü sünüḡe ḡo çomaḡı
8. virür şefa‘atlüler aḡyāra dilber
eyü yimişleri ṭoñuz yir eks̄er
9. oluban bī-tekellüf nef̄s içün zar
güleḡeni vireḡen şanma zinhār
10. tavaruñ kim ḡūyın bilmezsin anuñ
ṭolaşma ardına gerekse cānuñ
11. ne aşşı ide saña buyruḡından
ḡıl aldırmaya ol kim ḡuyruḡından
12. zenüñ meylini bil aña göre yıl
ki çöp deprendüḡi yok̄ esmedin yıl

13. be-her-ḥāl öñ gerek ol işde perhîz
çi ger dirler çabalayan virür tîz
14. okunmaduk yire varma ḥazer kııl
ki kavlsüz giren ḥaksuz çıkar bil
- 35 b 1. ne bilsün kavli yoğa tutmağıl yol
senüñ karañuda göz kıpdığın ol
2. ümize anda niçe tuş gelürsin
muḳarrer kıurı varup boş gelürsin
3. o cünbüşiñ aşşısı yok yilmek olur
hemîn bir varup iki gelmek olur
4. ḳoşar iseñ ḳadim-i yâre ḳoş baş
ki eyerlenmiş atdur eski oynaş
5. olur varlı hemîşe eski varlı
yeñi varlı olur ḳandaysa çorlı
6. degüldür erlik adın çekme yoldaş
kimüñle kim ḳosañ bir yaşduğa baş
7. benüm pendüm sañadur iy ‘azîzüm
ḳayurmaz ev de bizüm ḳov da bizüm
8. faşıl
9. bürâder ger ḥuzur isteriseñ bul
şerî‘at emrine gir baş ü göz ol
- 10 hemîn oynasha oyna giç demişler
ḳaçan ‘âkııl müdâm ol işi işler
11. tıyılsañ uğrısın il issi ḳınar
biregü atına binen tiz iner
12. ne deñlü rāḥat olısar işinde
ki dāyım od yanar uğrı başında
13. yaḳasın ergenüñ bit yir hemîşe
ḳazancını daḥı it yir hemîşe
14. ol aldanmış degül dirler ḥaberde

kiçiden evlenen toyar seherde

- 36 a 1. giç evlenen veleden aşşı itmez
ki 'aşı kızuya bil kırt yitmez
2. kavuş kayıl oluñ hem bu lağa
güyegü taze olsa bal ü yağa
3. veli evlenmege kudret gerekdür
huzura irmege devlet gerekdür
4. fakir evlense gayet tuzsuz olur
er olsa cimri 'avret yüzüz olur
5. hemişe 'avrete şanma gelür hoş
ki yigit hoş ola vü yarcuğı boş
6. işitmez olur uşandukda sözün
dir azdukça yuyıcı göre yüzün
7. erüñ 'avret yig aldanur lutına
ne aşşı kırtı sik düşman götine
8. boğaz her dem ol işiñe gāh akindur
karındaşdan sîret şeksüz yakındur
9. zen alışmağa er ulu gerekdür
yanı vü yancuğı tolu gerekdür
10. çü tuz torbası giçe azın azın
yegin olmayanuñ boğar boğazın
11. 'acepdür er zen emrinde çoğ olur
ki koynındağı sözi koyıg olur
12. ere 'avret ki eylük geh yağıdur
hey evlülük büyük ayak bağıdur
13. burada bir hikāyet diñleñ iy yār
ki bir divāne dimiş uşlu aḥbār
14. hikāyet

- 36 b 1. meger Behlūle bir gün söylediler
seni evlendürelüm gel didiler

2. ne hāşıl böyle bu divānelikden
her iş ü dōstdan bigānelikden
 3. bu yüzden çok naşayış söylenürek
rıżā viridi ol āhır dinleyürek
 4. pes aldılar aña bir hūb duhter
müzeyyen hem mu‘aṭṭer taze dilber
 5. getürdiler yanına şöret ile
hezārān izz ü nāz ü ziynet ile
 6. gelini böyle gördü çünki Behlül
yapışdı ni-tevaḳḳūz tiz aña ol
 7. tamām ayin ü ‘ādetçe yatırdı
egildi karnı üzre kulağ urdı
 8. biraz tururak ol vaz’ ile hayrān
turuban nāgehān gitdi şitābān
 9. didiler taşra görenler bu hālī
nedür bu kaçduğun iy lā’übālī
 10. didi koñuz beni hey fāriğ oluñ
o maḳşūda varuñ siz bālīg oluñ
 11. beni gavḡālara mı uğradursız
kuru sevdalara mı uğradursız
 12. didiler şimdi saña n’oldı bārī
ḵabul itmiş iken ḵorsın nigārī
 13. didi hāy işidüñ dürlü haberler
‘ayān oldu baña gizlü eṣerler
 14. nigārī yaturup üstine tırdum
ıraḳdan karnı üzre kulağ urdum
- 37 a 1. işitdüm anda gavḡālar ‘acāyip
dahı çok dürlü buyruḳlar ḡarāyip
2. dirilmiş anda hem çokluḳ cema‘at
ḵamusı müft-ḡor bi-kana‘at

3. dişi erkek qarışık oğlan uşak
tururlar çağrışup aç ü yalıncaq
 4. kimi etmek diler kimi et ü aş
kimi qurı yemiş özler kimi yaş
 5. kimi qaftān u kimi quşaq ister
kimi takye ü kimi yaşmaq ister
 6. beni orada tıyup içertiden
hücūm itdiler öñden hem girüden
 7. gelüben üşeler ya‘ni başuma
ağular qatarlar tatlu aşuma
 8. olardan kaçuban gitdüm bilün siz
ne bābumdur benüm ‘avret oğul kız
 9. gerekdür anda kesb-i firāvān
bu hoşdur kim olam başuma sultān
 10. bu söz müflisler içündür naşihat
degül aña ki var başında devlet
 11. el mev‘ize
 12. kızu ger tül alur alduqda hüyın
dilerseñ bilesin şor izle şuyın
 13. ki dimişler anasın gör kızın al
kıyısına nazar eyle bezin al
 14. ola mı gül-şeker ol kız olıcaq
anası şoğan atası şarımsaq
- 37 b 1. eyü haqqında kimse kem diyümez
aşıl azmaz cihānda sağ yiyimez
2. meseldür hem ulūlar eyle dimiş
ki her giz pas tutmaz arı gümiş
 3. ol işde uyma degme reh-nümāya
boğılmaz toğıcak düşme belāya
 4. anı kim dirilecek sen ölince

ivecek olma iste yorılınca

5. zen olsa zişt olur dūzah ere ev
behişt olur çü bir meh şala pertev
6. kız al alsañ zene itme muḥabbet
ki yularsız eşekdür tūl 'avret
7. alışdurmaz senüñle degmede hū
heves eyleme ol yüz görmişi ko
8. ne alursın sen ol ilüñ koduğın
ki yüzün görse ḥar almaz koduğın
9. ger alursañ nidelüm çek ḡanasın
kimi kızın sever kimi anasın
10. ḥikāyet
11. meger ikinci evlenmekde bir er
alur bir tūl 'avret iy bürāder
12. idicek bir iki gün zindigānı
şorar bir dostı buldukda anı
13. ki var mı evde eşüñle birliḡüñüz
nicedür arañuzda dirliḡüñüz
14. dir añā ne şorarsıñ ḥālimüzi
müdām işit bizüm ef'alimüzi

- 38 a 1. her aḥşam kim ta'āma başlayavuz
ya ḥod şofıra kelāma başlayavuz
2. añar eski erin ol 'avretum ben
gider birlik olur her söz ben ü sen
 3. ḥuzur ile nice işlerler işi
olıcaḡ dört dāyim iki kişi
 4. hemindür añlayana bu laṭife
degül ḥācet daḥı çok söz zāṛife
 5. ger isterseñ naşīḥat bundan efzūn
bir efsāneyle daḥı diñle efsūn

6. hikāyet
7. meger kim bir zamānda bir cūvān merd
idinür evlülük sevdāsını derd
8. tanışur her kişiye bu işi ol
ki evlensem dirin göster baña yol
9. virür her kimse bir yüzden aña pend
velî dir bunı āhîr bir hîred-mend
10. ki bir dīvāne var durur ilāhi
fūlān aradadur ārām-gāhı
11. ger olayın dir iseñ ehl-i dāniş
yüri sen bu işi var aña dāniş
12. tıyarsın anda çok dürlü eserler
saña dir ol derlü uşlu haberler
13. varur pes ol talib şeydā katına
beyān eyler murādın hāzretine
14. çoğ ider ger şu'ālî ve hitābı
işitmez hayr u şer hergiz cevābı
- 38 b 1. gidüp ol gün varur yārin yine ol
ider ibrām maqşūdına yol
2. dir ol dīvāne bu sevdā katı güç
ki zirā 'avretüñ cinsi olur üç
3. biri bütün biri yarım biri hiç
ne bilem kanķısıyla ola tezvîc
4. bu deñlü söyler artuķ söylemez söz
oluban fāriğ ol yüzden yumar göz
5. cevābı müşkil işidüp su'āle
kalur heyretde talib ol maqāle
6. gider yine üçünci defa āhîr
gelicek remz olur ol demde zāhîr
7. dir ol mest-i mey-i bezm-i ilāhî

çü bu yüzden ararsın rāst rāhı

8. bil ol üçüñ bütün olanıdur kız
ucuzdur her ne deñlü kim ola kız

9. ikiliksiz arayan kimse birlik
kız ile eylesün 'ālemde dirlik

10. budur yarım ki almış ola bir merd
velī evlādı olmaya kıla ferd

11. er ile ol ki iyilik geh yağıdur
geh uslanur gehi 'aqlın tağıdur

12. o tūl kim hiçdür çokdur 'anası
odur kim ola oğul kız anası

13. ol itmez kimseyile zindigānı
degül almak şakın yād itme anı

14. benüm pendüm bulardur ger tutasın
ne kılrısañ özüñ bilür ötesin

39 a 1. olur mı hiç böyle kim naşāyıh
ne pend itsün bu yüzden dağı naşıh

2. dimiş bir zen kız ister bir yigide
kıza itme heves bunuñ bigide

3. gelin olsam eger bir dağı ben
yatış tırus göreydüñ niçedür sen

4. çi ger bu şive 'avretlerde çokdur
velī kız lezzeti anlarda yokdur

5. dü- 'ālem zevkidür dilberler ile
şarılmağ müştēhā duhterlerle

6. boşasañ 'avreti iy yār şakın
yine aluban olma aña yakın

7. şavılmış derd ile gönlüñ bulama
utan ilden tükürdüğün yalama

8. olan 'aql geçēn hālını bilür

kör ölse gerçi bādem gözlü olur

9. kör ol vaktin ider körlüğün izhār
ki düşdügi kuyuya düşe tekrār

10. faşıl

11. varursañ şol kadar var dostuñā
ki kelbi üzre gelüp üstüñe

12. varup oqunmaduğūñ yire yendek
dimesünler şaķın güç ile gökçek

13. ne tadı var nedür böyle zarūret
ki tiz varup göresin ekşi sūret

14. gün olsañ görünürsin anda zerre
kışa günde varıcaķ kırk kerre

- 39 b 1. ger otuz günde yiñi ay gibi
varursañ muhteremsin bay gibi
2. gerekdür dostluķ uzun u ince
hemīn üzülmesin sa'y it ölince
3. kişi varmaķlığıla dostına çok
azaldur hürmetini aşşısı yok
4. kes retu'l-müşahedeti kılletu'l- hürmeti
laṭife
5. aña beñzeme kim ol bir ḥarīfī
bir obanuñ vażi'i vü şerīfī
6. konuķluğa kabul itmezler imiş
kılıcum çaķ dibe aşuñ dır imiş
7. senüñdür dostu varsañ irādet
degül gitmek yol illā bī-icāzet
8. didürme iştıyāķ ehline n'olduñ
biraz eglen od almağa mı geldüñ
9. firāķ odına dil yiter tutışdı
ne iversin şeker şuya mı düşdi

10. yidükde dostuñ rızķın olup tūş
yi düşman gibi tā göñli ola hoş
 11. utanup dime bitdi yimek işi
ki toyanı götürür dört kişi
 12. kalınca yahşı aş olmağ için hāk
yig oldur kim hemān ķarın ola ķak
 13. nice olsa ta'amı yirme evvel
ki iştāh diş dibindedür uzat el
 14. ķo teftiş ta'amuñ olsa yakın
yimişin yi ağacın şorma şaķın
- 40 a
1. ta'am üzre şaķın hem söylemekden
ki iki söylemek ķor bir yimekten
 2. dimişlerdür yiñüz evvel ta'amı
neyise soñra söyleseñ kelāmı
 3. yi vü iç dost ile illā ki zinhār
şoñı hayr olmaz itme şatı bāzār
 4. ger itseñ al utanma al ele rast
dimişler dost dost u mu'amele rast
 5. dimegil dost aña kim şafāda
yakın olup ırağ ola belada
 6. anı bil dost kim her kim gülücek
olursa arkırı şalā kılıcaķ
 7. faşıl
 8. ğazab-nāk olma mazlūmı esirge
ziyānı ķabına ider şarp sirke
 9. çeker öykeyile tūran bi- tavaķķuf
oturduķda ziyāna yir te'essüf
 10. göñüldeñ halkı yakmak fikrini şav
ğazab odıyla olma bir çakım ķav
 11. te'enniyle depren divşür uşşı

- ki yokdur soñ peşimānlıkda aşşı
12. bilürsin ‘ākıbet bu yir seni yir
ölecek cāna gerek yatacak yir
13. añ ol qorhu demin evlerden ırak
di cān çıkar irer ağzuma toprak
14. kamu nefse iricek ‘ākıbet mevt
revā mı böyle gāflet olmadın fevt
- 40 b 1. küllü nefsin zaikatü’l-mevt
2. qo uzak fikri ölüm der-kemindür
çün ol gelmekdedür saña yakındur
3. küllü ātin qarībun
4. olanı rām oluban buyruğunda
açup avcuñda yumsañ yumruğunda
5. kınama az günāh içün hemişe
düşür nefret özüñden hemişe
6. memāta iriserdür çün hayātuñ
ayağın kesmegil bir sürçen atuñ
7. yaraşmaz kim ola ulū ‘atāsuz
muḥakkakdur ḥod olmaz kul ḥatāsuz
8. ḥikāyet
9. meger kim muḥtesib bir sarḥōşa let
uruban çekdürürdi ḥayli mihnet
10. didi sarḥōş aña iy muḥtesib sen
bu cürm içün baña zecr itme igen
11. eger kim her ḥarām eyledi sarḥōş
qalurduñ ḥaşre dek ser-mest ü bi-ḥuş
12. bu sözden añlayana ḥişşe çokdur
velikin añlamaza nef‘i yokdur
13. sebepsüz āh alup itme günāhı
ki qalmaz yirde bil mazlūmuñ āhı

14. aķıtma kimse yaşın olma bed-ḥū
elūñle ocağa ķomağıl şu
- 41 a 1. ķo ol fı'li ki şöñi miḥnet olur
ki iden bulur iñleyen ölüř
2. bulur itdüğın ol kim bed-'ameldür
ki iti öldüren sürür meseldür
3. degül ceng eylemek kimseyle zinhār
dime cehd it gözüñ üzre ķaşıñ var
4. kimesnenüñ gelür ise elüñden
uyur itini turgurma yoluñdan
5. uzun uzadı tıtma kimseye ķın
işıtmedüñ mi kim yāķın veya dın
6. geçen cenge ayağ uzatma el çek
diñen yağmur için geyme kepenek
7. şanagör her işüñde ḥayr işüñe
senüñ de ḥayr gele tā başuña
8. elüñ özüñe ursañā bürāder
ne yararsa ile daḥı ol yarar
9. olup nefsüñ murādına hevādār
kimesne ḥaķķına olma tama'kār
10. ķapusın ķaķma ilüñ tā ki āḥir
ķaķılmaya senüñ ķapuñ da vāfir
11. ķomaduguñ aradan nesne alma
ger alursa daḥı bir yarım alma
12. güce uğrarsın āḥir çün sezeler
ki uğrın yükden zāḥir bozalar
men ḥefere biren lillāḥiḥi fe-ķad vaķaa fihi
13. büyükçe ķaz ķazarsan kimseye çāḥ
ki şāyed sen düşersin anda nāgāḥ
14. saña kim taş atarsa at sen etmek

degüldür erlik itdüğünü itmek

- 41 b 1. ھاڭڭۇڭى ۋار ىسە كىمدە سۆزۈم ىشەت
kerem kıl âhîret ھاڭڭىن ھەلەل ىت
2. ڧاشىل
3. زەبەن-ى تەلھ ۇزاتماڭى ىش ىتە
yaramaz söyleyüp dime ىشەتە
4. كى بىرە ىكى ۇل دەمدە بەدەلدۈر
beli dil dilden اڭلاماز مەسەلدۈر
5. دىسەلەر چوڭ ىدەرسىن ەز ىشۈڭى
ڭاتى ڭاش ڭانڭى ىسە ۇر باشۇڭى
6. دىلۈڭ دەك تۇتمايەن ەلۈر ەلىمىن
چىقارۇر ھەر كىشى شۇدان كىلىمىن
7. يۈر ارىدۇر نىچەيى ەب ۇ گىلسۈز
دىلىنى دەك تۇتەن ىشانما دىلسۈز
8. ھازەر ەيەلەر ۇل سەندەن ۆچىن
ازۇبەن دۆندەرىچەك يۇڭىن ۇچىن
9. نە تۇڭىنۇر گۆر ەنۇڭلا ىرىش دە
ۇلۇر ۇل سەنە ارڭەدە ەرىشە
10. سۆزۈڭ اڭىر گەلىچەك دەك ۇتۇرماز
شۇ كىم يارۇيا ەبرىشىم گۆتۈرەمز
11. نەچۈن تا'ن ىدەسىن كىمەيە گۈلۈپ
كۈپە كۈپ دىيەچەككىر كۈپ داڭى دۈپ
12. تەۋەزۇ'لەر گۆرەم ىشانما شەۋەشەندە
ۇل ھۆرمەت بۈرەدەر ىكى باشەندە
13. يەۋەزلىك ەيلىك ىدەن جۈملە بۇلۇر
كىشىنۈڭ ھۆرمەتى ەلىندە ۇلۇر
14. ۇرۇلماسى مۇقەررەردۈر ۇرانۇڭ
دەۋەچە ەششى ۋار دەك تۇرانۇڭ
- 42 a 1. نە ۋىردۈڭ ەلىمازسىن ەيەلەر كىشى
چۈ بۇڭدەي شەتەمدۈڭ سەن دەۋە دىشى

2. eyü söyle ki sözüñe uyalar
eyü söze ne tanışık diyeler
 3. didürme yatlı sözler kimseye vāy
çü nānuñ yok dilüñ kıl bārī buğday
 4. hacālatdan berü dilerseñ özüñ
her arada bişürüp söyle sözüñ
 5. sözi ehli yalınunda söyle arhūn
yañılup şatma bostancıya tarhūn
 6. igen germ olma her sözüñde iy yār
şovuk giçer katı açılma zinhār
 7. ‘aceb olmaz sözüñ çoğında revnāk
ki [.....] ancak
 8. ko yatlu sözi kim vardur ziyānı
çıkarur yahşı söz ininden yılanı
 9. hemişe çok yañılur söyleyen çok
ki söyler bulduğın dilde süñük yok
 10. yañılma sözde bulsañ ne kadar yüz
didilerse n'ola açar sözi söz
 11. mebāda bir sözüñden olasın zār
atılmış ok gibi dutmaya iy yār
 12. dilüñ zabt itmege düriş qarındaş
olur dil epsem olduğda esen baş
 13. selāmetu'l- insāni fī - hıfzı'l-lisāni
 14. ki şakın dil kazāsından hāzer kıl
Hudā şavsın olur dil buñı müşkil
- 42 b 1. latīfe
2. meger na-geh tokunmış kartala ok
görür kendü yūñinden inlemiş çok
 3. demiş kim baña benden olmuş iy vāy
ne dermān uğradum derde nāgāh

4. dime kim kendü düşen ağlamaz zār
hey ağlar gözi daḥı çıkar iy yār
 5. gerek bir söz içün ol iki fikr
çaluban öniñ ardın andan it zikr
 6. işit ma'niyi bir sözden iki er
biri let yidi kesb itdi bir zer
 7. hikāyet
 8. görür bir pādīshāh düşde bu işi
ki hep dökilür ağzındaḡı dişi
 9. çağırdur erte olduḡda mu'abbir
beyān ider düş aḥvālını bir bir
 10. mu'abbir dir seḥā bu düşde te'sir
budur hem olunur bu resme ta'bir
 11. ki kamu akrabāñuz olalar fevt
irişe anlara eglenmeye mevt
 12. bu ta'biri mu'abbirden çü sultān
işidür ḥatırı olur perişān
 13. buyurur ḥışm ile anı sürürler
yüzi üzre niçe çomaḡ ururlar
 14. meger var idi bir şāḥib - kırāset
bu ḥal üzre ider fikr ü firāset
- 43 a 1. varup pes dergeh-i şāḥa şitābān
dir idem düşi ta'bir olsa fermān
2. işidüp iledürler şeh ḡatına
şanasın müşteriye meh ḡatına
 3. şorar düş aşlını ṭakrīr ide şāḥ
ḡaçan kim işidür dir bārek-Allah
 4. zehi düş kim sa'adet rehberidür
sebāt 'ömr ü devlet rehberidür
 5. bu düş ta'biri iy sultān-ı 'ālem

- bu durur bilesin iy hān-ı 'ālem
6. ki şahun 'ömri her murāda
ola hep akrabāñuzdan ziyāde
7. işitdükde bunı hurrem olur şah
bu ta'bir için ider vāfir ihsān
8. niçün bir düş için iki mu'abbir
biri let yidi biri lūt-ı vāfir
9. çi ger bu ma'niyidi ol deyişde
velī vardur tefāvūt söyleyişde
10. sözüñ herkes görüp iki yüzini
bişürüp söylemek gerek sözini
11. işidüñ yine bir mücrim belāya
düşüp söz ile cüst irmiş devāya
12. hikāyet
13. meger kim bir toğancı bir toğanı
şalar tavşancıla tavşancıl anı
14. helak itdi alubān pençesine
düyer mi karga bāz işkencesine
- 43 b 1. toğancı kaldı hayretle perişān
ol itdügi işe oldı peşimān
2. aluban ol ulū toğanı ahir
nihān götürdi vü fikr itdi vāfir
3. hālāşa hışm-ı şehden bulmağa yüz
arayu isteyü hazırladı söz
4. mekāna varıcağ gördükde şahın
didi şāha sizüñ ol ulū şahın
5. bugün yazıda bir tavşancıla çok
çekindi olmağın gözleri açuk
6. didi şeh yā niçün şalmaduñ anı
bilürdüñ pür hünerdür ol toğanı

7. çıkardı pes toğancı mürde bazı
didi şaldum anuñçundur bu bazı
 8. begāyet havf idüben hışmuñuzdan
sözüm takrîr kıldım gayri yüzden
 9. işidüp şāh yol bulmadı hışma
ğazab yüzinden olmadı girişme
 10. gelür kem sözle başa çok belālar
şavar ma'kūl söz niçe kazālar
 11. hikāyet
 12. çü bunda söz yüzindendür maķālāt
işidüñ imdi çokdur sözde hālāt
 13. burada yine bir şirin kelāmı
münāsib nazm idüp virdüm nizāmı
 14. degül tatmış bu kändüñ kimse dadın
bitürmez böyle bir gevher ma'ādın
- 44 a
1. işitdügümde gitdi ihtiyārum
idince nazm kalmadı kararum
 2. ne sözdür bu ki var eyle bahāsı
ki olmaz genc-i sulṭānı bahāsı
 3. dimişler 'avn-i Hakk şāha muķābil
olıcaķ idinür düstur 'ākıl
 4. ki ol şāhı çeker Hakk yola dāyim
her işinde kalur 'adl üzre kāyim
 5. nitekim Rūm şāhı Hān Süleymān
seza-yı salṭanat Sulṭān Süleymān
 6. sa'ādetlü bir a'lem gerdānı
vezîr-i ā'zam idinmişdür anı
 7. kiyāsetlü firāsetlü hünerlü
mürüvvet ma'deni 'ālî nazarlu
 8. ki İbrahim paşadur aña nām

getürmez miş lin anuñ devr-i enām

9. meger bir vaktde ol devlet ıssın
kamu fi'linde dāyim 'izzet ıssın
10. irüp bir murāda Hakk tebārek
ider ol şevk ile sūr-ı mübārek
11. şu resme sor kim oldı o düğün
şafā aḥbāba vü a'dāya düğün
12. ne dürlü kim temāşalar cihānda
var ise cümle mevcūd idi anda
13. ne ni'metler ki var envā'ı elvān
niçe gün yindi götrüldi firāvān
14. ne bāziler ki vardur mu'teberler
kamu gösterdiler şāhib-hünerler

- 44 b 1. daḥı ol sūra oldı eyle ta'zīm
ki geldi anda şah-ı heft iklīm
2. bir ay ulaşdurup Leylī nihāna
çalındı sūrna tabl u nekāra
3. iricek bāri ol sura nihāyet
tolup evşāfı her il ü vilāyet
4. aradan geçdüginde bir iki yıl
ider bir sūr -ı ā'zam şah-ı 'adil
5. nice vaşf idem ol sūr-ı hümayun
kılur vaşşāflar 'aqlın diger-gün
6. kuruldı bī -'aded otağ-ı şāhı
mu 'allā hem hıyām-ı pādīşāhı
7. derildi anda helāk eyle firāvān
ki mevc urdı şanasın baḥr-ı insān
8. yedi iklīm ḥalkı oldılar cem'
ne göz görmiş ne işitmiş idi sem'
9. ulū begler ki gey 'izzetteyidi

ķamu ol sūrda ħizmetdeyidi

10. ķalanlarķabl u sūrna vū neķara
'adedde anlar irmiŗdi hezāra

11. aġuban kūsler onı hevāya
ŗada-yı ra'd iriŗdi destmāla

12. temaŗālar çoġ idi gey 'acāyip
oyunlar bī-ħisāb idi ġarayip

13. mūbarizler silāħ oyunlarında
süyūf hem rimāħ oyunlarında

14. şu deñlü geķdiler dürlü řanāyi'
ki ġorūlmiŗ degül eyle bedāyi'

45 a 1. ħurūŗ u heybet ile küŗte-ġirān
ķaġan aŗlanlar idi şan o merdān

2. uricaķ birbirine dest peyvest
olırdı herbiri bir üŗtūr-i mest

3. resen-bāz anda ol deñlü hevāya
'urūc itdi ki yaklaŗdı semāya

4. ider 'aķl issin āteŗ-bāz ġayrān
ki oldu yir yüzine encüm efŗān

5. var idi hem müzeyyen şem'iler on
bülend ü pūr řanāyi' ħūb u mevzūn

6. kimisi sidre'i ā'lāya beñzer
kimisi ħüsn ile ħūbāya beñzer

7. riyāz-ı cennetūñ zinetleri hep
muŗavverdi ķamusında mürettep

8. temaŗālar ki vardı anda vāfir
degüldür diller evŗāfında ķādir

9. döküldi ol ķadar dürlü yimekler
ki řūmādı ġötürmekler yimekler

10. sumāť anda biñ artuġıdı zība

giranmaye müzehheb cümle dîbâ

11. sinîler tepsîler sîmîn ü zerrîn
kamu atımıyla cerb ü şîrîn
12. dahı fağfûrî çiniler ‘adedsüz
çekildi dürlü ni‘metler hâdsüz
13. ya hûlviyyât-ı kândî vü taberzed
tabağlar didi billûr u zeberced
14. var idi hem ni‘metler ki adı
bilinmez anda ma‘lûm oldu dadı

- 45 b 1. ne vaşf idem temâşâlar şafâlar
yimeler içmeler çud-u ‘atâlar
2. bu resme kırk gün oldu dün ü gün
ulayü şevk u şâdı birle düğün
 3. ne kim var heft-kışverde temâmet
hep oldu inse vü cinne ziyâfet
 4. kimi yiyüp içüp sürdi şafâyı
kimi aldı koğulardan gıdâyı
 5. o başdan şehr-i İstanbul bu başa
pür idi ‘işret ü ‘ıyş u temâşâ
 6. bu resme sūr-ı hatne sūr-ı şâhı
deñül itmiş bir ilüñ pâdişâhı
 7. çü bu sūr-ı ‘azîme dahı encâm
irişdürdi mürūr-ı devr-i eyyâm
 8. budur hâli hemîşe rûzigâruñ
ki vârdur gayeti her dürlü kâruñ
 9. dir İbrâhîm Pâşâ şâha bir gün
ki iy şâh-ı cihân gerçi bu düğün
 10. olupdur bi-bedel sūr-ı hümayûn
velî bendeñ düğünü oldu efzûn
 11. var anda çok fazîlet bundan artuk

- ki oldu aña 'izzet bundan artuḡ
12. didi sultān bu söz olmaḡa maḡbul
var ise söyle bir tevciḡ-i ma'ḡul
13. didi pāṣā eyā sultān-ı 'ālem
vücūduñdur ḡaḡıḡat cān-ı 'ālem
14. benüm düḡünüme oldu bu ta'zī m
ki geldi pādīṣāḡ heft-iḡlīm
- 46 a 1. sizüñ düḡüne kim geldi mükerrem
ki bir mülke ola ṣāḡ -ı mu'aẓẓam
2. aña birden benüm sūrum niẓāmı
'ibāduñla sizüñ sūr-ı izdihāmı
3. bu sözleri işidüp anda sultān
çoḡ itdi pāṣaya taḡsīn ü iḡsān
4. ne yüzdendür bu sözler añlañ imdi
eger añladuñızsa tañlañ imdi
5. ne sözlerdür bu gevherden daḡı yig
mezāka dadı ṣekkerden daḡı yig
6. ne sözlerdür bu cāna cān baḡıṣlar
ḡöñüller derdine dermān baḡıṣlar
7. bunuñ çün zer varaḡlar ezmelüdü
bunu sīmīn ḡalemle yazmaludur
8. el mev'ize
9. dilerseñ görmeyesin ḡaclet ü ṣerm
yalan sözde dilüñi eyleme germ
10. ki olur yalanuñ dibi yaḡıncaḡ
nice yaḡın ki ḡörünür baḡıncaḡ
11. yalanı söyleyüp aḡzuñı silme
deveye binüben yara ḡısıлма
12. öḡüben yatlıuyı ḡöḡe uçurma
eyüyi yirüben yire ḡeçürme

13. eyü fikr it her işüñ ardın öñin
kuru lāf urma işle andan öñin
14. sözüñde toğru ol başlama ale
ki duyılır süñü şığmaz çuvala
- 46 b 1. saña kim dir sözüñe biñ yalan kat
‘ayıpdur alduđuñ kile ile şat
2. üşenmez toğru sözlü ol kâhırdan
meger kovulasın toğuz şehirden
3. dimişlerdür ulular bunu böyle
kayırmaz egri otur toğru söyle
4. götürmez gerçi kim halkıñ mizacı
ne ğam toğru söz olur lâ-büd acı
5. ‘adudur rāst güya cāhil içden
ki olur toğru söz iti kılıcdan
6. veli işit burada bir dahı pend
zarūret düşmeyince iy hıred-mend
7. yig olur söylememek söylemekden
degüldür söylemek hālī emekden
8. huşūsa hayrı nef‘i olmayan söz
kor elbetde gönül penbesine göz
9. sözüñ fikr idesin varsa fesadı
zarardur şakınasın dilde yadı
10. kulağa degme sözi koymayasın
cevābundan geçesin uymayasın
11. söz ıssınuñ durur epsem tırasın
ziyānuñ ne işitmeze urasın
12. ğazab yayını kırmayup yaşasın
kör idüp karşı şeytānı başasın
13. eger herze çoğala bunu ahır
diyesin kim düzer yañşadı şadı

14. kişi fıkır idüp aşşısın ziyānın
pes aña göre depretsün zübānun
- 47 a 1. kişi hoşdur yaman sözden şakınsa
ziyān kürkinedür dilkü çekinse
2. fevāyid çok durur olmağda hāmūş
hāZer kıl tizlikde tut baña gūş
3. hikāyet
4. meger bir gölde tıururdi iki kızı
biri erkek biri dişi hoş āvāz
5. mekān idi mūdām anlara ol göl
bir özge yire tutmazlar idi yol
6. var idi bir bağa dağı o gölde
bile olurdi anlaruñla ol da
7. be-ğāyet dostlık eylerler idi
dirilüp tatlu hoş söylerler idi
8. zaman ile o göl kurumaga yüz
tutup anlaruñ oldu hāli yavuz
9. tanışdı birbiriyle ol iki kız
didiler bunda artuğ tırmağ olmaz
10. bu yirden kanat açalum uçalum
varalum ğayrı gölde hoş geçelüm
11. vidā ‘ itmek dilediler bağaya
bağa döymedi ol hier ü belāya
12. didi bunca zamān yidük tız etmek
revā mı beni koyup bunda gitmek
13. yaluñuz bunda ben nice olurun
firāka döymezin āhir ölürin
14. beni n'eylerseñüz idüñ be-her-hāl
bile aluñ gidüñ dimeñ esen kal
- 47 b 1. pes itdiler ol iki kız tedbir

2. söz añlanur cevāp ıssı deminden
nitekim Fārisi dil yordamından
 3. güler yüzlüye tut maḫsūd için yön
olur bellü toĝuşından eyü gün
 4. şanıcaḫ yirde söz ḫarcı zarardur
şakın şındurmayı gör söz güherdür
 5. işidilmez yire olsa dimegüñ
döner şaĝdıç emegine emegüñ
 6. yaĝuñla ḫavrılup oldıḫça toyn
ḫasise ni‘met için egme boyun
 7. diseñ bitmese ḫācet bir ṭapuda
eyit ḫara eşek baĝlu ḫapuda
 8. dimekdür ya‘ni çün oñmadı kārüm
ḫasisüñ götine gire ḫımārüm
 9. egerçi bunu bilür olan uşşı
toñuzdan olur ḫıl çekmek aşşı
 10. velikin yigregi budur ḫarındaş
toñuza minnet itme çalu tolaş
 11. boĝulmaḫ şuya çok yigdür degül derd
muḫannet köprisinden geçme iy merd
 12. dilerseñ ola her yirde yüzlü
didürme kendüziñi aç gözlü
 13. gey öĝütdür bunu ṭutsun işiden
gerekdür boĝaz aşāĝa kişiden
 14. cihān rızḫın boĝaza ger ḫoyasın
dimez kimseye Tañrı yarlıĝasın
- 48 b 1 kimüñ rızḫını yiseñ medḫini it
ṭuz etmek bilmeyenden yig olur it
2. ṭutar bilmeziseñ hiç itmegil şek
ṭuzuñ ḫaḫḫı var ise seni etmek

2. söz añlanur cevāp ıssı deminden
nitekim Fārisi dil yordamından
 3. güler yüzlüye tūt maksūd içün yön
olur bellü toğuşından eyü gün
 4. şanıcaķ yirde söz ħarcı zarardur
şakın şındurmayı gör söz güherdür
 5. işidilmez yire olsa dimegün
döner şağdıç emegine emegün
 6. yağıñla kavrılup oldıkça toyn
ħasise ni‘met içün egme boyun
 7. diseñ bitmese ħācet bir tapuda
eyit kara eşek bağılu kapuda
 8. dimekdür ya‘ni çün oñmadı kārüm
ħasisün götine gire ħımārüm
 9. egerçi bunu bilür olan uşşı
toñuzdan olur kıl çekmek aşşı
 10. velikin yigregi budur qarındaş
toñuza minnet itme çalu tolaş
 11. boğulmak şuya çok yigdür degül derd
muħannet köprisinden geçme iy merd
 12. dilerseñ ola her yirde yüzlü
didürme kendüziñi aç gözlü
 13. gey öğütdür bunu tutsun işiden
gerekdür boğaz aşğa kişiden
 14. cihān rızķın boğaza ger kıoyasın
dimez kimseye Tañrı yarlığasın
- 48 b 1 kimün rızķını yiseñ medħini it
tuz etmek bilmeyenden yig olur it
2. tıtar bilmeziseñ hiç itmegil şek
tuzuñ ħaķķı var ise seni etmek

senüñ gözüñde vardur belki mertek

5. laṭife
6. meger birgün keçi dimiş koyuna
ki şıçradukça sen girseñ oyuna
7. açılur kıyruğıñ kılķuban arduñ
utanmaz mısın andan yok mı derdüñ
8. anı bilmez ki 'aybı çok özinüñ
müdām açukdur ardı kendüzinüñ
9. ne güç yatlu eyüyi yirse vāfir
vay aña kim dise fir'avne kāfir
10. yanuñdan dür olan çün yatlu lağı
şakın itme ki var yirüñ kulağı
11. utanırsın sözüñden az zamānda
ışidilmez haber olmaz cihānda
12. añup Zemm itmek olmaz olanı dür
ki yüz yüzi göricegiz utanur
13. gerekse yāda olsun ger bilişe
idinme kimsenüñ Zemmini pişe
14. demeyeler ki ağzuñ yıprağımış
hey epsem sayrulığıñ yañşagımış

- 49 b 1 eyü fikr it eger var ise 'aruñ
bu hem-dem şınısardur vaķaruñ
2. mesāvi sözlerin kıyma kulağa
ki il atduğı taş gider ırağa
 3. inanma eyleseler kimseyi zen
haber olmaz işidüñ gibi her-dem
 4. adı yavuz olur ķurduñ hemidün
keser başlar rūbāh var dime efsün
 5. niçeler gösterüben yaķşı hūlar
yürüdürler şamān altında şular

6. bön añlarlar aynı kim dek oturur
niçeleri şudan şusuz getirür
 7. hoş uçar kamu kuşlar kanat açsa
çağırurlar velî bildirçin uçsa
 8. eyü yavuz kimesneyi ol Allah
düşürmesün bu il diline nā-gāh
 9. gözüñ aç il sözine uyma uyan
boşar 'avratını il sözine uyan
 10. il azdırup kaçan ebleh bulurlar
kamu tañcı temāşacı olurlar
 11. derilür anda müfsidler tapuya
kimi dibe süpürür kim kapuya
 12. temāşacı olalum diye ekser
kimi tırnaç çalar kim aya qarşar
 13. kaķuban gāh na'le gāh mihe
kılurlar düşman öz şāhını bihe
 14. çi ger il sözünüñ yokdur sebātı
talaşdururlar arpasıyla atı
- 50 a 1 işitme il sözini öykeñi tut
ki dirler tavşana kaç ü ite tut
2. eger kim uğrasañ bühtāna nā-gah
üşenme toğruya yardımcı Allah
 3. çü çigüñ yok çöregüñde ne kaygu
kayurma yok zevāl olana toğru
 4. geçersin merd olma havf ile zerd
yimedüñ çig neden karnuñ çeke derd
 5. bu 'adettür ne çāre toğru evvel
tutulmayınca irmez egriye el
 6. bulına diyü ne bilmege yarar
yetüklü anası koyınını arar

7. dimişlerdür çi ger bu sözi toğrı
ki begden yig tutulmadukda uğrı
 8. veli āhir bulunur il sesinden
bilinür ağzı egri ensesinden
 9. yetük yitse günāhı alanuñ ferd
biñ olur alduranuñ bu ‘aceb derd
 10. faşıl
 11. sahi ol hisset için itme tedbir
ne kesle hırcı cömerdüñ olur bir
 12. hasisün hali ma’nide bu durur
ki yavuz it ne yir ü ne yidürür
 13. bahil olma ki buhl eyü iş olmaz
dimişlerdür bahil uçmağı bulmaz
 14. bahilün zāhidinden yigdür iy yār
sahinün fāsıķı eyleme inkār
- 50 b el-bahilu lā yedhulu’l- cennete ve lev kāne zāhiden
es-sehiyyu lā yedhulu’n -nāra ve lev kāne fāsıķan
1. resülün buyruğıdur girmez iy merde
bahil uçmağa vü tamuya cömerd
 2. şehāvet kıl ki kaposın cinānuñ
sahi açar gider şekk ü gümānuñ
 3. yeyüp yidüriğör anı ki zerdür
bahilün şeksüz altını hacerdür
 4. dināru’l-bahili mecerun
 5. gedāyı kılma hayruñdan ferāmuş
gerek kim kırt yanında toya kuş
 6. tırurken hayr ide gör cān tenünde
elünle virdüğün kalur senünle
 7. du’adan kaçma yirden göge ağır
sen ihsān it ki gökden yire yağar

8. sebedür hayr bil iki murāda
belāyı redd ider 'ömri ziyāde
 9. es-şadaķatü terüddü belā 'i ve tezīdu'l-'umra
 10. ne hoşdur kādīr olan itse ihsān
ki olur dā'ī vü bende añā insān
 11. el-insānu 'abīdu'l-ihsāni
 12. şakınmaz Hakk için 'akıl nuķudın
yıkān kapuyı daķı ider odın
 13. ki bilür ol yola ne kılsa isā r
birine biñ durur biñine didār
 14. 'aķa itdükde şorup virme zinhār
şorup virince urup virgil iy yār
- 51 a 1. yi yidür kişi dirüp malı nider
disünler göre gelen süre gider
2. saķı oldur 'aķa ide varıyla
ķazancından müdām alm deriyle
 3. düşer mi saña hisset müft azıgla
ķıķarmaduñ ķatı yirden ķazıgla
 4. görüp muķtācdan özüñi yaşıma
hemīn kendü çöregüñe kül eşme
 5. şuyuñ atdur bulut var eyle yağma
hemīn yağmur olup tarlaña yağma
 6. bülend it himmetüñ ħalkā her işde
elüñ işdeyken olsun gözüñ aşda
 7. ulū oldur ki çoğ ola 'aķası
neye ķalsa erüñ oldur bahāsı
 8. didürme kendüñe yāda bilişe
şıķar ol (şırnağın) ? yalar hemişe
 9. degül lāyık çü 'ömrüñdür bu günlük
diyeler virmez ölüsine günlük

10. gerek hoş ad çün gayret bürāder
ki dirler gayret altında olur er
 11. revā mı olmaya hayr ile yādūñ
koyalar var yimez dāyım aduñ
 12. velī isrāfdan daḥı hāzer kı
esirgeyen esirgenci olur bil
 13. sehānuñ her ki bilmez lezzetini
yetürür Hakk katında ‘izzetini
 14. hikāyet
- 51 b 1. tevāriḥ içre bu meşhūr durur gey
ki añılur saḥīdūr ḥatem-i tay
2. seḥāda eyleyidi ol cüvānmerd
ki yoğ idi cihānda misli cömerd
 3. sarayında müdām anuñ sürürü
‘atāyileydi sevmezdi gururı
 4. eger çi ḥavlısıydı çevre yapu
var idi anda likin kırk kapu
 5. eger bir demde bir sā’il ulayu
gezeydi ol kapıaru tolayu
 6. irerdi her kapudan vāfir in‘ām
tehi kalmazdı işitmezdi düşnām
 7. bu işi daḥı idinmişdi ‘adet
iderdi dāyım ol ehl-i sa‘adet
 8. ki yükletdürüben niçe tavarı
ḥubūbat ile yetdürüp kaṭarı
 9. dökerdi tağ u yazıda o hoş-rāy
kırınca inlerine arpa buğday
 10. egerçi gebr-i bi-dīn idi ol merd
velī olduğu çün bu resme cömerd
 11. idiser dirler olur bu haber yād

Ḥudā yarın anı tamudan āzād

12. ne giriser behište daḥī illā
hemīn a'raf olısar aña me'vā
13. seḥī olsa di imdi ehl-i imān
yana mı oda hergiz iy Müsülman
14. seḥādur cennet ehline 'alāmet
saḥī olan olur ehl-i kerāmet

- 52 a 1. el-mev'ize
2. ger itseñ ḥayırlı iş üzre ikrār
zarar imānuñadur bozma zinhār
el-ikrāru bi'l-imān
 3. tutilur hem meseldür ululardan
nefesden ādem ü ḥayvān yulardan
 4. ödünç için yanuña gelse muḥtāc
bu sözi yād idüp gönlin gözün aç
 5. ki ala qargada alumum olsun
ger alımaz isem ölümüm olsun
 6. sevābın añ egerçi bu da olur
güle gider ödünç ağlayu gelür
 7. hem olsa borcuñ üstüñden ıra gör
ki qalmaz borç eyü güne vire gör
 8. maḥalsüz borcu olanı şavaşdan
utandırma olur yok katı taşdan
 9. laṭife
 10. dimişler yokluya gel itme ihmāl
bir akçeye deve virler şatun al
 11. dimiş anı maḥal görmeñ gedāya
ki cān otı gibi çıkmış bahāya
 12. dimişler varluya bir deve biñe
dimiş uğurlıq ola nicesiñe

13. ne bilsün yohsuluñ açlıkda gücin
ısrımayanlar etsüz etmek ucın
14. ilāhi itme muhtācı koyup aç
ğanisin sağ gözi şol göze muhtāç

52 b 1. pend

2. Güvāhī bunda yazdı bir dahı pend
gereklüdür tutagör iy hıred-mend
3. seha cāna sürür-ı uhrevīdür
ışit anı ki 'izz-i dünyevīdür
4. libās idin ki ola hürmetüñ on
ki zīrā ādem ondur tokızı ton
5. libās ādemde vācipdür yunıla
dimişler at et ile er ton ile
- 6 en-nāsu ma'al-libāsi
7. kaba-yı köhne gey yigrencilikdür
hākāretdür hemān dilencilikdür
8. pelās ile yürüyüp gice gündüz
didürme kendüzüne çullu kuduz
9. libās ile şalın şola vü şağa
meseldür dost başa düşman ayağa
10. geçinmek aç ü tok gizlü burıdur
mülebbes yürimek düşman köridür
11. libās ıssı olur her şafda maqbul
deve çökdükde yir bulur dimez ol
12. tonandukda velī fikr it gerisin
libāsuñ gey özüñe düşersin
13. bilen miqdārını haddinden aşmaz
yoluñ tut olma geydügi yaraşmaz
14. şakın andan ki hākā buluşuban
seni utanduralar gülüşüben

- 53 a 1. kimisi eyde şağından şolı yig
kimi diye eşeginden çulı yig
2. gerek nā-dāna z̄inet cāhilāne
mevālī tavrı düşmez fazılāne
3. münakkaş geydügi bu cāhil ekser
muḳarrerdür delü alaca sever
4. ḳocada yok çü yigitlik esāsı
gerekdür ḥāline göre libāsı
5. ulūlar şūretine girse cimri
gülüşdürür özine Zeyd ü ‘Amrı
6. her ādem yolını şasıрмаğ olmaz
ḳarārından özin aşırmağ olmaz
7. ḥikāyet
8. meger bir gice bir dilkü şitabān
girür şehre tavuḳ arayu pinhān
9. bulur tolanup evler yapusını
açuḳ bir boya-ḥāne ḳapusını
10. girüp geldi bu ḥāl anuñ serine
ki düşer anda boya küplerine
11. ḳarañuda bulınca ḳıkmağa yol
ṭalar ḳıḳar beş altı küplere ol
12. ḥalāş olup ḳıkıcaḳ ṭaşra āḥir
görür başdan başa a‘zası zāhir
13. boyanmış yaşıll u kızzıl şaru al
gören olur temāşāsına meyyāl
14. dir olmışam ben imden girü ṭāvūs
iderven dilkülikden ‘ār u nāmus
- 53 b 1. sevinüp bir ṭuşa olur revān ol
iki dilküye şataşur hemān ol
2. görüben anda anlar böyle kisvet

- şoralar hey nedür bu reng ü zînet
3. dir imden girü dîlkü dimeñ adum
baña tāvūs diñ olduḡda yādum
4. olar eydür ider tāvūs çevlān
iderseñ anı da ḡalmaya nokṡān
5. bu eydür cilve ḡılmaḡ bilmezem ben
anı kim bilmezem pes ḡılmazam ben
6. olar eydür degülsin imdi tāvūş
boyanmış dîlküsin var çekme namus
7. ne cāhil cüppe giyse ‘ālim olur
ne aṡlas ile cimri ḡākim olur
faşıl
8. ḡonuk gelse gider yüzden ṡanuḡı
ḡabūl eyle ḡonuk Tañrı ḡonuḡı
9. gelür devletlü evüñ ṡutma yolu
ḡaçan ise ḡonukları ḡoyulı
10. yüzüñi burtarup olma keremsüz
gelicek her kişi gelmez ḡademsüz
11. olanın evde fikrüñ irdüḡinden
diriḡ eyleme Tañrı virdüḡinden
12. neñ eksile senüñ ol ḡizmet ile
ḡarın ṡoymaz ṡaḡınma diş etiyle
13. ṡa ‘āmı bir kişinüñ ḡıl ḡanā‘at
ider iki kişiye de kifāyet
14. ṡa‘āmu’l-vāhidi yekfī‘l-iş neyni
- 54 a 1. yime çok diyü ḡalkı başḡa yimeḡ
dime bunı ṡoḡuz ḡurda eşek
2. ḡonukdan ḡaçma niçe vāfir olsa
ḡonuḡa ‘izzet eyle kāfir olsa
3. ekrimu’ḡ-ḡayfe ve lev kāne kāfiran

4. gelür rızķiyle konuķ bil emeksüz
dönüben bile gider gitse şeksüz
 5. eđ-đayfu izā nezele nezele bī rızķihi
ve izā irtahale bi zunūbi kavmihim
 6. konuğa di bunu kaçma bucağa
buyur girsün alıma bir çanağa
 7. konuķ ger toya ibram it degül suç
egerçi tok ağırlamak olur güç
 8. velī ağırlasa konuķ ev ıssın
olur epleh dinilmez aña tahsīn
 9. işitgil bir ‘azīze yüce Sühbān
nice itmiş konuķ almakdan ihsān
 10. hikāyet
 11. meger mülk-i ‘Acemde bir niçe merd
sefer üzre giderlerdi çeküp derd
 12. yürürlerdi dün ü gün bek kuşanup
gehi taş yaşıdanup toprak döşenüp
 13. giderken bir gün işit imdi iy cān
görürler bir üyük üzre bir oğlan
 14. yalunıuzça duruşuban kazar sin
bilür yok dağı hiç ol sinün issin
- 54 b 1. göricek anları oğlan çağırdı
cenāze var diyü köye kığırdı
2. didi iy kişiler idün keremsiz
dönüñüz gidüben olmañ keremsiz
 3. bulunuñ meyyit üzre hayrı çokdur
cihānuñ eyleyesiz seyri çokdur
 4. işidüp ol sözi döndiler anlar
varup köy içine kondılar anlar
 5. o köy halkına şordılar eser yok

olarda hiç meyyitden haber yok

6. didiler ne 'acep ol kıl ü bu kâl
uyuşmaz nite ola 'akıbet hâl
7. bu endişeyle kalmışlardı hayrân
irişdi kabri kızmış nâ-geh oğlan
8. selâm eyleyüben halka revân ol
girüp bir hâneye oldu nihân ol
9. hemîn ol evden eglenmedi nâ-gah
ışidildi figân u nâle vü âh
10. müsâfirler görüp anda bu hâli
o kavme itdiler ol dem su' âli
11. ki ne hasta ne meyyit var 'acep ne
bu feryâd u bu efgane sebep ne
12. didi ol kavmden bir pîr-i gângîn
enîn ü şiveni yok gözi nem-gîn
13. benüm oğlumdur ol sin kazan oğlan
gelüp uş evde teslim eyledi cân
14. anuñ çün ağlaşurlar akrabâsı
oğul hem baldur hem çok belâsı

- 55 a
1. didiler tanışuşup el hükmü lillâh
ne şırdur olmadılar andan âgâh
 2. görüldi pes olarda resm ü âyin
neyise bitdi hep techiz ü tekfîn
 3. yudılar meyyiti çıkıdı cenâze
dirildi halk ırdılar namâza
 4. revân irgürdiler anı yirine
bu hâl ile ölen nite yirine
 5. didi meyyit atası pîr-i ma' nî
bilinsün diyü ma' ni anda ya' nî
 6. müsâfir kişileruñ birisine

- sen indür meyyiti luṭf eyle s̄ine
7. çün anda ḳabr içine ol müsāfir
uzanup meyyiti tutduḳda zāhir
8. hemīn meyyit daḥı inmezden evvel
görüñdi ḳabirden iki laṭif el
9. ḳucuban nitekim maṭlūb-ı ṭalib
götürdi meyyiti vü oldu ğāyib
10. müsāfir oldu ol ḥāle muḥayyer
revān çıḳdı diyüp Allah u ekber
11. orada eylemedi keşf-i esrār
o sırdan olmadı kimse ḥaberdār
12. ḳaçan kim köye indiler cema‘at
yinüp ni‘met taḡılduḡında keşret
13. su‘al itdi müsāfirden varup pīr
didi ṣaḳın gerekmez sözde taḡyir
14. ne gördüñ kabirde oḡlum içün sen
beyān eyle işideyin anı ben
- 55 b 1. müsāfir gördüḡi esrārı zāhir
beyān eyledi pire evvel āḥir
2. didi pīr olmadı mı saña peydā
burāḳ-ı berḳ seyr anda hüveydā
3. müsāfir didi anı görmedüm ben
hemān ḥavf ile çıḳdum ṭırmadum ben
4. ta‘accüb eyledi pīr ol fīrāḳı
ki niçün yok bu oḡlumuñ burāḳı
5. iletdüm ḳabre evvel altı ferzend
yedinci oldu bu ferzend-i dil-bend
6. ḳamu meşhedlerini iricek mevt
ḳazupdur kendüleri olmadın fevt

7. kalanınuñ burakı var idi hep
bu oğlumuñ niçün olmaya yā Rabb
 8. tefekkür kıldı hayli vaqt tırdı
bunuñ bu eksigiyçün çok kayurdı
 9. müsāfir şordı aña bu şa‘adet
nedendür size iy pīr-i kerāmet
 10. kerem eyle bize anı beyān it
bu sırra vākıf olalım ‘ayān it
 11. didi pīr oluñ imdi siz de āgāh
ki ben evvel yigitligümde her-gāh
 12. ider idüm ayağ üzre ticāret
gezerdüm şehir ü köy il ü vilāyet
 13. niçe yıllar ol işi iş idindüm
dürüşdüm dün ü gün teşviş idindüm
 14. o yolda çok kazandım ni‘met māl
geçerdüm dāyimā mesrūr u hoş hāl
- 56 a 1. velikin ‘ākıbet havf u hatardan
uşandım dāyimā seyr ü seferden
2. tağıtdım ol hevādan kār-u barum
şükūn oldı bu yirde ihtiyārum
 3. idindüm çok düzenler bu arada
mezāriğ komadım aldım yörede
 4. hem idindüm görüben bol ürüler
koyunlardan şıgırlardan sürüler
 5. kuruban çiftler kullar kayurdım
kodum kullukda toyurdım geyürdüm
 6. bu düzenler düzüldüğünde vāfir
pes itdim hūb mihmān-hāne āhir

7. gelen konukları birdür ve ger yüz
konukladum kamu döndermedüm yüz
 8. gice gündüz eger ir ü ger giç
oturmadum konuksız her zamān hiç
 9. ne deñlü gördüm ise yolcuları
varuban da'vet eyledüm oları
 10. getürdüm dāyimā 'izzetler itdüm
yidürüp içürüp hizmetleritdüm
 11. ol işde kuşağımı kuşanup berk
dürüşdüm Hakk için cān ile yendek
 12. Hudā ben bendesini bu sebepden
'aziz eyledi āhir Hakk talepden
 13. konuğa itdügüm çün karşı hizmet
kerim itdi kereminden baña 'izzet
 14. sebep budur bilün bu hālimüze
idün siz de heves ef'ālimüze
- 56 b 1. çün işitdi müsāfirler bu sözi
kodılar pīr öñinde yire yüzi
2. didiler eksük olma bu mekāndan
du'āsın aluban gitdiler andan
 3. el-mev'ize
 4. dilerseñ Hakkā lāyık fi'l-i ahsen
toyur açi geyür yalıncağı sen
 5. aç olanın tiz ağırla konuğuñ
iş i oñmaz tüyi bitmez aruğuñ
 6. utanma kuru nānı virsen aç
aña küydürmeden yegdür gülaca
 7. söz aç a acıdur tiz anı pūr kııl

ki aç ile ecellü söyleşür bil

8. hikāyet
9. meger bir vakt tarudan bir etmek
yuvalanur görür bir aç köpek
10. segirdür gözleyürek tiz o nānı
yitüben yimek murād idinür anı
11. çağırur etmek aña olma gāfil
ki bir ejder naşībiyem beni bil
12. dir it yirem seni kişün gümānuñ
naşībi ol gerek biñ ejderhānuñ
13. dimez kimse cihān içre yok ölmek
hele aç ölmeden yegdür tok ölmek
14. latīfe

- 57 a
1. meger depmiş deve bir görmez acı
dimiş nān şanup oñ derdüm 'ilācı
 2. eyitmişler deve depmesidür ol
dimiş vay bögrüm ha ağlamış ol
 3. bu resme açlar toyır cihānda
dilerseñ mesken idinmek cihānda
 4. latīfe
 5. şehi merd-āne diñle bu maqālī
bahadırlıqdan itmişler su'ālī
 6. buyurmuş qanbere şofra getür tiz
cevābın bu su'ālūñ virelim biz
 7. cihān içre budur ya'ni şecā'at
kes aca etmegi sen kıl qanā 'at
 8. 'atā itme maħalsüz cimriye çok
kudurmuşdan tadanmış olur artuq

9. gözetmez nevbetin yir kıomaz aça
tadana çünkü kıarı bulamaca
10. bunu bilmez misin kim kıurd kıanda
tıoyunursa tıokuz tıolanur anda
11. üşendürür seni dāyim tıolaşır
bılüp her vakti bir uyar ulaşır
12. diseñ bñ kez kıomaz ol bñ-ħalāvet
ki olur kıolaya bağılu şalavāt
13. didükçe ħā di sen añā iy yār
dir ol saña oğulda kıızda neñ var
14. çü tıutar kıırs-ı cinn ile uçığı
bir iki yañşayu alur buçuğı

- 57 b 1. faşıl
2. bırakmak dileyüben kimseye yük
'ıvaz eylük umuban itme eylük
 3. ki olsa eylüge eylük muħakkak
cihānda öküze olmazdı bıçak
 4. götür hoş bulduğunu kıuş ile kıurt
bulıcaķ kıuş ağaç başın ider yurt
 5. laṭife
 6. meger kim bir kışı bir kimseye bağ
bağışlamış kim ola şol işi şağ
 7. iricek vakt-i mevşüm añla sözüm
ol añā virmemiş bir şalkım üzüm
 8. sen eyle şuya at eylügeni 'aşık
balık bilmezse bılür anı Ĥālık
 9. gerekse eyle şark u ġarbda seyr
bulur issini her kıaçan ise ħayr

10. hemān unut iderseñ kime eylük
şakın üstine itme minnetüñ yük
 11. çıkarma toplayup şofra özin
kaşıqla aş virüp şapıyla gözin
 12. idicek eylügeni vaktinde eyle
olur herse ucuz geçdükde öyle
 13. olur bugünkü yumurda karındaş
yig olıcağ tavuğdan irteye aş
 14. idegör va'deye şalma 'aṭāyı
erenler naḳdi ne kılmış du'āyı
- 58 a 1. degül ma'ḳül iken ḥayr işde va'de
ki küymez degme 'ömre ol vaḳt-i sa'de
2. neyiçün itmeyesin eylük çün
yavuz daḥı eyü dir eylük çün
 3. cihānda olmağa ḥayr ile yāduñ
ḳıl eylügeni unutulmasun aduñ
 4. eti yinmez derisi girmez işe
murād ādemden eylükdür hemişe
 5. çi ger gül ḳoḥısı eden eledür
velī er ḳoḥısı ilden iledür
 6. kişi oldur ki eylügeni öñürde
dirig itme tavuğludan yumurda
 7. ne var yinüp içilmedük fikr ḳıl
velīkin loḳma şefḳat arturur bil
 8. erüñ er ḳurşağında loḳması hiç
daḥı ḳalmış degül ir ü eger giç
 9. yakınlıḳ eyle kim itmeyeler dūr
ki el eli vü iki el yüzi yur

10. kıovarlar kıapudan bekleyeni künç
ne şanırsın olur Türk aşı ödüñç
 11. çıkış gösterler itmeyene giriş
meşeldür olur alış oğlu viriş
 12. o kim yir çöregini başka zahir
dişiyile kıaldurur dengini ahir
 13. olur eksüksüz olagör emeklü
dem olur ademe adem gerekliü
 14. faşıl
- 58 b 1. gider rızķ için idinme ğamı hū
yine akar neyirde akdıysa şu
2. şağ olan başa kıllet nite gelmez
velī kıayırma kim buñ buñca kıalmaz
 3. öninde yoklu özine özenür
şoñında akçe akçeyi kıazanur
 4. olan elde biñi vü geh biridür
kıarar eylemez akçe el kiridür
 5. bugünüñ yarını vü yarınıñ hem
olur bir hoş günü dilde kıoma ğam
 6. ne deñlü olur ise zār u muhtac
dahı kıalmış degül açuk boğaz aç
 7. yeter naşib olan kıaçansa yitmez
kıulınıñ Tañrı rızķın eksük itmez
 8. irür maķdūrı şehri vü ğaribe
muħakķakdur zeval olmaz naşibe
 9. kıaçan ise irişür ir eger ğiç
yimez kimse naşibin kimesne hiç
 10. naşibi erkege gerek dişiyे

irer şanmaduğı yirden hemîşe

11. gerek zûlmetde vü ger ışıġuñda
çıķar olan naşibüñ kaşıġuñda
12. kişi yokluġıyla dāyim yirinmez
ki olur çok görünürden görünmez
13. yumuñ ġayr it görünce kutlu bir yüz
meşeldür kim yumından bayır oġuz
14. şitāb itme budur resm-i zamān
ayaġ ayak çıkılur nerdübāna

- 59 a 1. tama tama göl olur iy ġired-mend
'adū gözi kör olur gūş kıl pend
2. gümān eyleme kim buñ er başında
olur tuman gibi taġlar başında
 3. tutarsın şabr ide gör yine bir çağ
ki olmaz er başından devlet ıraġ
 4. ki göresin aşşılar şabr it ziyānsuz
bulur Tañrısın isteyen gümānsız
 5. hezārān kırķlar u üçler yidiler
ķorkudan şabr ile ġelva yidiler
 6. niçe 'uryanları gördüñ mülebbes
olur tut yapraġı şabr ile atlas
 7. yücelür ivmegile ile ġam yapısı
açılur şabr ile şādī ķapusı
 8. eş-şabru miftāġu'l-fereci
 9. görüp şabr eyle tolu kaşuġuñı
neye ķurşunlayasın aşıġuñı
 10. gümüşle almaludur şabrı şatun
ki şabruñ başı olur şaru altun

11. kaçan sağalmağa yüz tutsa bimar
hekim alıp gelür kapuya iy yar
12. dimişler aķ kiçe kara kiçe
bu da kıalmaya böyle geçe
13. faşıl
14. felek cevrine tutma gönliñi tar
yağar lā-būd ayağ üşütmege kar
- 59 b 1. ne durur çare gögden giç eger ir
ne yağdı ki anı götürmedi yir
2. dilerseñ tavruñı saña yaraşuķ
günine göre gey kürküñi ‘aş ık
3. çü kış ire meşeldür bu meşhür
kalender gibi ditremeklige tür
4. laṭife
5. kalendere demişler kış geldi
yalıncaķlara gey teşviş geldi
6. bir iki silküben endāmına hoş
dimiş kim tırmuşuz ditremege uş
7. zaman uymayıcak sen uy zamāna
budur vacib kamu pır ü cüvāna
8. muvāfık ol ne çare çarḥ işine
çü başmaķçı olur gelen başına
9. olur olmaz işi teşviş idinme
kıraguyı başuña kış idinme
10. kuru endişe dilde ne işi ki
bu söz haķdur çü Tañrı bir iş iki
11. haķümdür emr olur ol didügi
muvāfık düşmez aña kul didügi

12. bir almayı yukarı atsañ iy yār
inince gāfil olma iş var
13. hikāyet
14. demiş bir kimse bu pendî bir ebleh
işidüp görmemiş hergiz müvecceh
- 60 a 1. eyitmiş tügüp inince bir alma
n'olısar bu sözi kulağa alma
2. atar yukarı baḡ taḡdîr işine
inicek alma düşer at başına
3. at ürker yire urur ol dem anı
ider teslim o münkir anda cānı
4. gör imdi 'ālem aḥvālın hemîdün
olur her vakt ü sa'atde diger gün
5. biz endîşe iderüz niçe işler
bozar taḡdîr anı buyruḡın işler
6. bilür kûl kulluḡın ol demde zāhir
ki kendü didüḡi olmaya āḥir
7. olacak nesneyi kim ide taḡyîr
yazılmışda yuyılmış yok tedbir
8. ne aşşî şāhibi sa'yinde işe
şakınduk göze çöp düşer hemîşe
9. felek tıḡı yürek toḡraḡan olur
kişi korkduḡına uğraḡan olur
10. ḡazā toḡrulıcaḡ gitmez tolayu
kimesne mani' olmaz karşılayu
11. işidüñ bir hikāyet 'ibret için
yazıldı bu arada ḡayret için
12. hikāyet

13. meger milk-i 'Arapda bir şütürbān
görüp bu düşi olur zār u ḥayrān
14. ki giderken kaṭarını yidüp ol
cihān şuyına ırgürür anı yol
- 60 b 1. var imiş yüce köpri uğrar aña
gedikler gözleyürek çevre yaña
2. geçerken ḥavf ile nā-gāh düşer
kaṭarından şuya bir üstür ner
3. batuban boğulur düşdügi demde
olur istemelü rāh-ı 'ademde
4. 'Arap bu düşi gördükde belinler
uyanur guşşaya düşüben inler
5. ider fikri ister ol derde devāyı
şatar āḥir boğulan ol deveyi
6. aluban akçesin koynuna koyar
ol ebleh ya'ni yazılmışı yuyar
7. üçünci günde ol ırmağa zāhir
giderken kārbanla irer āḥir
8. o köpriye ki düşmişdi beserek
kaṭarını çeker uğrar iverek
9. varıcak ortasına gör ki neyler
yanında yoldaşına düşi söyler
10. uzadurken kolını gösterürken
devesi düşdügi yiri mu'ayyen
11. 'Arablar giñ giyerler her libāsı
devenüñ koymı içreydi bahāsı
12. ol akçe kisesi nāgāh şavaşdı
yuvalandı yiñiden şuya düşdi

13. deveci anı gördi eyledi āh
gelür imiş gelecek oldu āgāh
14. laṭīfe
- 61 a 1. dimiş yavrusına karga idüp pend
bu pendi diñle iy ferzend-i dilend
2. ekilür tarlaya kondukda şakın
egilse çiftçi havf ile bakın
3. ki yirden taş alup nā-gāh saña
zarar ider bakınma çevre yaña
4. dimiş yavru ya nice kırtaram baş
anunı koynında gizliyse eger taş
5. anunı gibi de ger hoşdur bakınca
ider mi def' olacağı şakınca
6. ne yüzden kim ola taqdīr-i sübhān
anı men' idemez tedbīr-i insān
7. el-mev'ize
8. ziyān aşşı gam u şadı cihānda
biz cündür bürāder her zamānda
9. ne çāre niş ise dahı idüp nüş
ne kim Hakkdan gelür görmek gerek hoş
10. seni şanma cihānda gamlu ancak
degül bī-gam benī ādem muḥakkak
11. yürekde gerçi gam düğün gibidür
kara gün il ile düğün gibidür
12. kamu sırrı kişinün fāş olmaz
cihān içre belāsuz baş olmaz
13. biçiserdür çü āḥir ekdüğünü
her ādem kendü bilür çekdüğünü

14. bugünkü vaqtüñe tut gönlüñ issı
ne bilür ki ne var yarınuñ issı
- 61 b 1. bugün sen hayra talib ol Hudādan
ne gussa erteye kalan belādan
2. çün irdüñ şükür kıl dünden bugüne
eyü günüñ değışme yatlu güne
3. bilinmez gelecek giçen 'ademdür
hemīn vaqtüñi hoş gör dem bu demdür
4. diyār-ı gāmda itme dāyimā seyr
ki itmez gussa qardaş ādeme hayr
5. olan 'āqıl şunulan hişşeyile
geçer hoş ebleh olur guşşayıla
6. yig ol kim tutasın göñlüñi hurrem
ne aşşı ödemez bir borcū biñ gām
7. nedür teşviş gitse cāh ile görk
çü baş ola esen tiz bulunur bōrk
8. neyiçün olan gāmgīn bī-zer olan
çıkarur etmegin taşdan er olan
9. cihānda miḥnet içün dōkmegil yaş
eyü yavuz geçürür sağı olan baş
10. hikāyet
11. meger kim hātemī qaşına bir mīr
buyurdu ideler bir pendi taḥrīr
12. ki qalbüñ def' ide gāmdan fütūrın
sürürüñ dağı hem süre gurūrın
13. pes idüp fīkr me'mūrı anda niçe
bunı naqş itdi kim bu dağı giçe
14. gām u şadı ikisi dağı ya'ni

degül bâkî oldı bunda ma'ni

- 62 a 1. ne dilden ğam için sürüñ huzurı
sürür için ne arturuñ ğururı
2. hatimetü'l-kitab
3. Güvahi nazmını her kim işidür
eger tuta sa'adetlü kişidür
4. bu gevherler yaraşur ol kulağda
ki şağır olmaya güftâr-ı Hakkda
5. degül sözler anuñ bakup taşına
dimeñ virsin ögüdin ol başına
6. haberlerdür ululardan derunı
buyurmuş 'alemüñ her zufununu
7. çi ger manzum sözler çok cihānda
bu da bir tuhfedür Türki zebānda
8. umaram varıyla düşmeye ğor
ki bir avuç şuda hāince yüz yur
9. veli eks er yazılmağdan bu aqval
oluban nazm bazarında dellāl
10. cevāhir talibi her cevheriden
göricek bu meta'ı müşteriden
11. recā dellāllık durur arada
añılmağ ğayr ile ya'ni du'ada
12. du'a zira kıomaz muhtāc-ı mahrum
ki kıılır kul du'ası kulı merhūm
13. kaçan okınsa pes bu Pend-nāme
şafā virse kulüb-ı ğaş u 'ama
14. Güvahi ruhına kıılan du'ayı
iki 'alemde görmesüñ belayı

- 62 b 1. bu it b yazıldı m b rek tamam oldu
Cem zi-yel- hir   d rd nci g ni Cum'a g n
sene
962
73
- 63.a 1. Muhibb  sırr-ı 'ı kı itme izh r
 ak n Man ur-ve  ber-d r iderler

**METNİN ORİJİNALİNDEN
PARÇALAR**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يا الله محمد بنده و کوهی رحمت الله علیه

1	کامل و در بحر ده هـ قطره باران	1	آنکه آریله و نیاید کنی نسان
2	در خانای و حجره نعل آفتاب	2	بور و لاله انجادن قوت
3	یاد ریشدن هم لغوی شایع	3	ایقدر صخره نجلای صایع
4	قوی و رفیق و یار و زار و اولاد	4	جمع گایانه خال و اولاد
5	کیروا مملو کنو بر کویاس	5	اگر چه فی نهایت عطا
6	نه از سون فکر آنکه قدر خلوت	6	خود حیوان آنکه حصه کس
7	این کم اولی و ثانی که شانه	7	ای که اولی بلور بلور کس
8	کیر و کند و یی علی بن عابد	8	تیه که حصه یوق حصه عابد
9	اود و هر فعله ناعلی اول اختر	9	شیک یوق در رفقا و وظاهر
10	یکه اولاد و یار و یار شایع	10	بلور کس و شایع کماهی
11	کامل و در بحر ده هـ قطره باران	11	آنکه آریله و نیاید کنی نسان
12	در خانای و حجره نعل آفتاب	12	بور و لاله انجادن قوت
13	یاد ریشدن هم لغوی شایع	13	ایقدر صخره نجلای صایع
14	قوی و رفیق و یار و زار و اولاد	14	جمع گایانه خال و اولاد

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 194 11

1	سما و آدم سلطان عظیم و الجلال	1	سما و آدم سلطان عظیم و الجلال
2	برادین و انسانی قدیم که لزال	2	برادین و انسانی قدیم که لزال
3	نام یاد شاه قادیانی	3	نام یاد شاه قادیانی
4	دو کلمه خلقی بودن و از ایدن اول	4	دو کلمه خلقی بودن و از ایدن اول
5	می که طویب ایدر اوج هواده	5	می که طویب ایدر اوج هواده
6	جغای بر قیو و کس که عنبر لک	6	جغای بر قیو و کس که عنبر لک
7	کافی که قلو و سقا و حلقه	7	کافی که قلو و سقا و حلقه
8	چو کوه سوز و صندن آنرا	8	چو کوه سوز و صندن آنرا
9	کاف و دیار و دنیا و کفن اول	9	کاف و دیار و دنیا و کفن اول
10	اولی و زین و لاله و لاله	10	اولی و زین و لاله و لاله

1	ایمیزمده خاصان در صفا	امین بارگاه بی مع الله
2	شقایق چین بستان طریقت	دقایق دین آسرا حقیقت
3	شهنشاه سیر سیریا در	سپهسالار جیش انبیا در
4	آنک شایسته حق بودی کوکاک	آنک بر پایه سی معراج آفلک
5	آنک چون پرویز کاک شایسته	آنک چون ز صو و ر و ح و حیات
6	اکا اخل خنان اتباع واجاب	آنک چون قاصرات الطرق اثراب
7	آنک احبابی چون لطف و رحمت	آنک اعدای بی چون نار و نجت
8	رسالت تختک سلطان اولدر	دو عالم جسم اولد ز جان اولدر
9	شفاعت بلور ز مجتبا در	امید و مرقم یارین اکا در
10	همه اولو کور در اول جارجا در	ابو کور و عمر عثمان و حیدر
11	مدام اولسون ناکش اکشایه	اکا اولک اولدره آل و اصحاب
12	مطلع داستان	
13	کلای عاقل و جان کو خنه یان	کلای سوز کورین کم قلدی افان
14	آنک نو نظم ز سلك جواهر	بلور قدرین اولک صراف ماهر

1	معاذ حق بی دمه کور غواص	خواجه اولو بیه بونل بی خاص
2	نصایح دار اولو کور دن بوقا مو	بمنه در جواهر دن بوقا مو
3	کیم اولسه میسر بونصا در	لای عاقل اولک در خنایه
4	جه کور سوزیونی خوراک و آزار	بوسه کور لاله غلبه کاک و آزار
5	بلور بونل ناکه آدی بی ناکه	بلور اولسون هر مناکه آدی بونل
6	کوکور در دروبن باشه کور	دل و جانیه طوبت بدن بخاکوش
7	سوز آید غریب کور کند و کور	بر زبانی ایشیت فرزند کور
8	کلای مندی ای برادر اولو کاه	همه اشد اولک در آله اک
9	کلای اولو الله اکلای دین ایش آبر	خدا ویزمه سوز اولک ایش آبر
10	بها صفا مطوبین ز ز قله بونل	کمانه کور سوز حور و حور
11	سوزی مستکنه قل اوله کور	کوکور کور کیم اولو کور
12	سفن اوله کور کور سوز دن دوز	که اولور خور و کور سوز کور
13	سوز دن سوز آید سوز کور	سوز دن سوز اولو کور
14	قویا بی نای سوز کور کور	کور کور اولو کور کور

کونکہ کی لو دعوئی آخیرینہ	شایعیت خصم الکرنا ہرینہ
اولوزسہ صلہ شہائی شہن دست	قبول ایت نمک کان دعویہ منہ
الصلح خیر	
نہ خوشد زبیر کو کورسہ قنہ دعوئی	و دایسن اول را دن جستن باور
فصل	
اولو تو من اطاعت اولدی تم فرض	کہ انظار نفل الله فی لایرضی
اولوزسہ شور در زیل نولطیفہ	اینین بخدا دہ خیر خلیفہ
نہ بوزن من اشد لک فخر عاکر	کہ اولنکر قمو آباء آذر
کولیک اولو کہ کر سلطان محکوم	حبندن کر اولو اول عبد معلوم
اعمو اولو اطیحو اولو الامر وان کان عید احبشینا	
لوا کادہ مناسبت بند حکایت بہ	بند کیم اولمیشد زور وایت
الکامقتدیان اولو علی کجادی	قبل احمد دیوز اولد قریادی
قلدی شطرنجی سوزید رک	ایمجد اولو الی اللہ تکریدی

کونکہ

اولوزسہ شور در زیل نولطیفہ	اینین بخدا دہ خیر خلیفہ
نہ بوزن من اشد لک فخر عاکر	کہ اولنکر قمو آباء آذر
کولیک اولو کہ کر سلطان محکوم	حبندن کر اولو اول عبد معلوم
اعمو اولو اطیحو اولو الامر وان کان عید احبشینا	
لوا کادہ مناسبت بند حکایت بہ	بند کیم اولمیشد زور وایت
الکامقتدیان اولو علی کجادی	قبل احمد دیوز اولد قریادی
قلدی شطرنجی سوزید رک	ایمجد اولو الی اللہ تکریدی

1	مَنْصِلِك السه لِرِكِ تَمَه طَبُودَن	هَدَن رِدِ حِ رِ بَ وِ دِ حِ وِ حِ بَ
2	دَوْرِشِ هَرِ حَطَه دَوْرَ اَوَلَه نَظَرَد	دِدِی بَرِ کَرِ اَوَلَا شَا هِنَه عَاصِی
3	اِکِه اَوَلُورِ طُوت بُو سِنَد وَ خَوْبَه قَوِی	بُو سِنَد دِی نَوْرَ قَوِی خَلَقَ اِجْمَرَه هَرِ کَا
4	اَوَنَتَد مَزِ اَوَرِی نَکَد وِ حِ رِ سِ کِن	اَوَلُو لَاحِ اَوَلُورِ عَاصِی حِی
5	دَکَلِ قَوِی لَقْدَ حَوِشَ بَ هَا اَلِ عَا	خَدَا اِشَا هَرِ اَوَلِ خَا نَ سَکِمَاد
6	نَکَا سَلِ اِیْشُو کِسَه دَسْتِ صَوْنَه	فَضَا حِ حَقِی کِشُو رَ شَه سَوَارِی
7	بِیْکَنَه اَرِ بَرِ سِنِی دِی مَه هِیْهَات	نِشَه کِیْ طُوت بُو دَوْرَ اَنِ عَا کِم
8	نَکَا اِیْدَه عَوْرَتِ کِیْ بَرِ دَه	مَزِ اَوَلِ مِیْسُو اِیْلَه دَا یِیْ
9	بِیْکَنَه دِی لَیْنِ اِیْشِیْنِ بَا شَه	کِیْدَرِ مِرِ یُو زِنَدَن سَا یَه سِیْنِی
10	کِه قَوَلِ اَرِ یِنَه بُو رِ مِشِ مَحْقُوت	الموعظ
11	نَکَا اِیْی بُولَه کَد وِ یَه سِیْوَرِ نَوْرَتِ	صَوَا شَه کِرِ سَکَ بِلِ کَلَا یَا فَن
12	دِکِرِ مَنَه وَا رَنَکَا اَوَکْشُو دَوْرَ اَوَن	دَوِشَ رِ یِجَه عَرِ اَهْلَن قُصُویَه
13	دَکَلِ نِیْ فَا یِنِ اَوَلِ کِیْ کَرِ یِنَه	عَجِبَدَ بَکَلِ اَنَفِیْ کُورَ اَلَا ح
14	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی	وَلِی مَهْت دَمِشَن خَوِشَ صَفَا دَر

مَکَل

1	بِیْطَاطِی سِیْه قَا لَمِنِ سِیْوَرِ دَلِ	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی
2	بِیْکَادَن دَوِشِ قَوِی وِلَد وِ عَکَلِ دِرِ	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی
3	اَوَلُورِ کِرِ زِنَدَن اِیْرَاقِ کَوَکَلَدَن اِیْ	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی
4	کَوَکَلَدَن صَا وِلَد کَوَکَلَدَن صَا وِلَد	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی
5	کِه قَوِی لَقْدَن اَوَلُورِ عَه دَرِ اِیْرَاقِ	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی
6	دِیْشَا کَلَه کَلَه کَلَه دِیْشَا	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی
7	سِلِ اَوَلُورِ عَا رَ نَوْرَ یُو رِی کَوَکَلَدَن	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی
8	کِرِ کَرِ عَا رَ غَیْرَتِ کِرِ کَرِ اَرَدَه	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی
9	اَوَلُورِ یُو رِی بَیْشِنَه کَا شِیْ عَا شَه	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی
10	کَلَبِ سَزَدَن دَوِیْ مَکَلِ بَنَدَن اَوَل	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی
11	لِکَلِ اَنَدَن طُوتِ کِیْ دِکَلِ یُو رِی	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی
12	صَوْرَه نَوْتِ اَوِیْی بَکَلِی دَوْن	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی
13	کِرِ یُو رِی کَوَکَلَدَن اَبُو خَیْزِیْنَه	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی
14	اَوَلُورِ کَرِ اَوَلُورِ دَوَلَتِ اِیْی	اَوَلُورِ یُو رِی اَوَلُورِ کِرِ حِ رِ حِی

1	اَجْرُكُمْ جَاهِ سِينِه سِينِي	مَقِينُونَ قَنَالَهُ كَجَنِينِ سِينِي
2	اَوْ جَنِينِي بَوْدِ دُرُومِ اَو لَو رَجُون	ظُرُافَتَن اَدِ بَدَن اَكْظَن يُون
3	نَه بَوْرَدَن سَوَزْ كَلَو بِلَن اَو زِينَه	كُوزَنِين دِيَه نَه كُوزْ بَوْرِينَه
4	اَكَا دَن اَكَا دَن ضَبْلَه وَ قَسِي يُون	قُولا يَن بُو يَمِيش قُوزِ قَسِي يُون
5	طَلِيحِي لِيَه قِيُونُكُ تُوْزْ بُو زِيْلُور	يَحْكُمُ يَكَلَن سُوْزْ كَه دُوْزِ يِلُور
6	قُوزِي اَو دَه قَتِي بُو يَحْكُمُ اَو لَمَز	بَلَا دُرُومِ يَن اَكَلَن كُوزْ تَكُ اَو لَمَز
7	بَلَا دُرُومِ يَن اَو شَتْ شَكَن اَو لَوِي	سَكَن رَسُوِي لَصْنَدَن نَا كَهَا قِي
8	فصل	
9		
10	دَكَلْ دُرُومِ سَكَن عِيَب اَو لَكَه عَاشِق	طُورِ سَوَزْ اَو نَا يَجَه سَوَزْ لَو يَفْت
11	دِيَمَه عَاشِق اَو لَكَه دِيُوْش اَو يَحِي	كِه اَتَمَزْ عَاشِقَه هِيَم اَو كَتَن اَو يَحِي
12	اَو لَكَه سَمْعَه نَا صَح كَتَن اَو يَحِي	نَه اَيَدُ قَا دَر قَنَد رَسُوْزْ صَوْصَا لِي
13	كُوزْ دُرُومِ عَاشِقِي جُوْشَه صَرَا وَ اَر	كَلُوْزْ دُرُومِ كُوزْ اَو يَحِي عَاشِقَه سَا وَ اَر
14	عَجِيْد رَعِيش كِه مَه اَو لَكَه غَا لِي	قُولا اَفْعَالِي اَيَدُزْ نَا مَنَّا سَب
15	كِه دَا مَن اَبِلِي صَا لُوْزْ عَاشِق اَعْمَا	صَوْرَه كُوزْ عَاشِقِي اَبِلِي دَا يَحِي شِيْدَا

نور

1	بُو فَعْلِي عَاشِقْ هَر دَه كُوزِ يُونُور	كِه اَشْتَر اَج اَو لَكَه عَاشِق كُوزِ يُونُور
2	طُورِ يِلُور صَقِيْمِي جُوْشَه اَشْتَر دَن	كِه عَاشِقِ نَلَا اَو لَو رَجِيْلِي شَتَن دَن
3	دُوْزِ يَحْكُمُ يَن كُوزْ لَمَز اَو شَت	چُونِ صِيُوْا اَشْتَر اَو لَمَز اَو شَت
4	بُو دُرُومِ يَحْكُمُ اَو لَكَه عَاشِق دُرُومِ طَعْمِي	كُوزْ دُرُومِ يَحْكُمُ اَو لَمَز اَو شَت
5	جُوْشَه اَشْتَر اَو لَو رَكُوزْ يَحْكُمُ اَو شَت	بَكْت اَو لَو رَكُوزْ جَوَاد اَو لَمَز اَو شَت
6	چِه كُوزْ يَحْكُمُ اَو لَمَز اَو شَت	يَحْكُمُ اَو لَمَز اَو شَت
7	كُوزْ يَحْكُمُ اَو لَمَز اَو شَت	عَاشِق جُوْشَه اَو لَمَز اَو شَت
8	اَشْتَر اَو لَمَز اَو شَت	يَحْكُمُ اَو لَمَز اَو شَت
9	حكايت	
10		
11	مَكُورِ مَجْدُودَه وَ رِيْط اَهْلِي وَ اَعْيُظ	طُورِ بَسُوْزْ لَو رَكُوزْ يَحْكُمُ اَو شَت
12	سَكَنِي تَقْصِيْرِي اَيَك اَو لَمَز اَو شَت	اَمُوْر حَقِي اَشْيَا ت اَو لَمَز اَو شَت
13	اَو لَمَز اَو شَت	اَو لَمَز اَو شَت
14	قَا دُرُومِ اَو لَمَز اَو شَت	طُورِ لَقْلُقُو اَو لَمَز اَو شَت
15	سَوَزْ دُرُومِ اَو لَمَز اَو شَت	اَو لَمَز اَو شَت

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

کُو اَو غَرْنَه زِيَادَه عَيْشِ حَيِي	سَفَر قِلْ كَمَا قَتَلْتَ يُو غَيْسَه صَبِي
حَقَّار زِي كَا نَ لَمَّ شَه سَر دَد	اِيح اَجِي سِي مِلْ كَان اَجِي سِي لَا بَد
وَقَا سِي سَو مَلْ اَو لَر جَو نِي كَلْ شِي	دَو نَز بَخْ دَا دَد نِ يَكْ شِي نَز تَلْ شِي
دِمَا كَم جَو اَو دِي قَو د جَا نَد كَو ز	كُو كَل قَتْلَه خِي دَر دَر كَو ز
كِر كَم غِي دَر لَو كَه كُو كَل يَا ز	كِر زِي اَبَر جِي كَه يَا زِي نِ يَا ز
مَلْ اَو حَو نِي عَا كَم وَ اَو فِر	مَدِي نَه اَو لَزِي كَه مَلْ حَا صِن
اَكِر پِي ر اِي سَه سَو كَل سَو اِي	اَو لَر سَو رِي سَو سَو سَو اِي
يُو بِنْد اَو لَمَز و لِي مَر كَاه مَقَو	كِه كُو كَل كِي سَو نَه كُو ز كَل دَر
حكايت	
دِي شِي لِي نِي كُو رِب سَو نَز سَو	صَفَا ي عِي شَقْدَن دَو رُو جَو سَو
كِه جَمُون كُو بُو نِي كُو جَو نِ مَلْ كَلَد	يَكِر حَسِي نَدَن يُو ف بُو نَا نَا وَ حَا لَت
بُجَت عِي شِي اَو ل سَو زَه لِي	دِي شِي جَمُون اِي دَر لِي اِي بِي نِي
يُو جَمُون اِي دَر كُو بُو نِي اِي	دِي شِي جَمُون يُو مَر كُو ز مَلْ كَو ز
كِه نَا كَل اِي سِي سِي جَا دَه جَمُون	خِي نَه خَسْتَه اَو لَدَر زَا دَر مَقْتُون

کامیابی

کِم اَو لَانَدَن اَو ز کَه حَسِي لَه بَا ي	مَلْ کُو مَر يُو ق الدَرَه جَو نِ کُو رَشِي عِي
اِي شِي بُو اَر کَد مَر دَر اَخِي صَا دِي	نَز قَلْ شِي اَو ل اِي کِي مَشْوُوق وَ عَا
حكايت	
حَقِّي نِي اَخِي اِي دَر بُو بَر دَقْتِي لِي	يُو دَر ي خَلَه حَيَو اِي لَدِي خِي لِي
قَزَا نَل اَو ز رَه طَو رُو بِن اِي عِي	وِي رَز دَر ي اِي شِي سَو نَا نَز جَا نِي
مَلْ جَمُونَن جَا نِي صَو دِي وَ اَو دِي	اَو لَد اَو نَا نِي كِي جَمِيلَه اَو رَدِي
اَو شِنْدِي اَنَدَن جَمُونَن جَا نِي	سَو نَدِي كُو رُو بِن جَمُون اَو لَانِي
دَو دِي لَر اِي ضَعْف وَ خَسْتَه وَ زَا ر	نَز اِي شِي يَا نِي شِي كَه اَو ل جَمُون
مَو دِي اَشِي وِي رُو بِن مِلْدِي عِي نَت	مِي دِي سِي نَك جَمَانَك زِي مِي دِي
دِي دِي سِي اَشِي اَو لِي وَ اَر دَر	بَنَجَلَه اَو نَك اَو ز کَه حَا لِي وَ اَر دَر
اَكِر جَمَانَه اَو ل اِي شِي جَمَانَا دَر	حَقِي سَتَن وَ لِي عِي نِي وَ قَا دَر
وِي رِي دِي اَشِي بَخْ اَو اَخِي دَو لَر	اَو لُو دَر مَو بِن خَلَتِي كَه سِي دَر
يُو اَشِنْدَن وَ اَر دَر كِي مَقْتُو ل اِي جِي	كِه جَمُونَه بَشَا رَشَدَر اَو تَلِي
يُو ي بُو كَم دَر دَر كِي وَ لَدِي لِي	اَحْمَر يُو اِي نَك سِي اَشَه سِي لِي

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	202
كِدْرُ دُرٍّ يَحْمِلُ مِنْ اِبْدَنْهٍ عَنِي حَنُ	صَاعٍ اَوْ كُنْ بِاَكْثَرِهِ فَلَيْتَ كَلَامُ	اَوْ كُنْ يَوْ قُلُوْا اَوْ زِيْنَةُ اَوْ زِيْنَةُ	اَوْ كُنْ اَلْوَدَّ يَكِي وَ كُرْسِيْ يَدْرُ	بُكُوْلُ يَكْرِي وَ يَكْرِي لَكَ هَمَم	نَدَّ كَلُوْا اَوْ لُوْ رِيْنَةُ زَاوَرُ هَمَج	يَحْمِلُ نَصِيْبًا اَوْ كُنْ قَا جِسْمَهُ يَنْشَرُ	اَوْ مَدَّ قُوْدِيْ شَهْرِيْ وَعَرْبِيْ	عَا يَنْسِكُ اَوْ يَنْشَرُ اَوْ اَكْرَا كُرْكُ	صَفِيْ اَوْ كَلَا كُنْ اَوْ اَلْ دِيْنِيْ	كَلَا كُنْ اَوْ اَلْ دِيْنِيْ	كَلَا كُنْ اَوْ اَلْ دِيْنِيْ	فَوَلْنِ حَيَاتِيْ كَوْنِيْ اَوْ كَوْنِيْ	شَفَابُ اَلْ دِيْنِيْ رُوْدِيْ رُوْدِيْ
يَنْشَرُ اَوْ كَلَا كُنْ اَوْ اَلْ دِيْنِيْ	صَفِيْ اَوْ كَلَا كُنْ اَوْ اَلْ دِيْنِيْ	كَلَا كُنْ اَوْ اَلْ دِيْنِيْ	فَوَلْنِ حَيَاتِيْ كَوْنِيْ اَوْ كَوْنِيْ	شَفَابُ اَلْ دِيْنِيْ رُوْدِيْ رُوْدِيْ	يَنْشَرُ اَوْ كَلَا كُنْ اَوْ اَلْ دِيْنِيْ	صَفِيْ اَوْ كَلَا كُنْ اَوْ اَلْ دِيْنِيْ	كَلَا كُنْ اَوْ اَلْ دِيْنِيْ	فَوَلْنِ حَيَاتِيْ كَوْنِيْ اَوْ كَوْنِيْ	شَفَابُ اَلْ دِيْنِيْ رُوْدِيْ رُوْدِيْ	يَنْشَرُ اَوْ كَلَا كُنْ اَوْ اَلْ دِيْنِيْ	صَفِيْ اَوْ كَلَا كُنْ اَوْ اَلْ دِيْنِيْ	كَلَا كُنْ اَوْ اَلْ دِيْنِيْ	فَوَلْنِ حَيَاتِيْ كَوْنِيْ اَوْ كَوْنِيْ

١١١

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
عَدُوْكَ زِيْ كُوْرٍ اَوْ لُوْ كُوْرٍ	اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ اَوْ كَلَمُ	كَلَامُ اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	كَلَامُ اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	كَلَامُ اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	كَلَامُ اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	كَلَامُ اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	كَلَامُ اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ
عَدُوْكَ زِيْ كُوْرٍ اَوْ لُوْ كُوْرٍ	اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	كَلَامُ اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	كَلَامُ اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	كَلَامُ اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	كَلَامُ اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	كَلَامُ اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	كَلَامُ اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ	اَوْ لُوْ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ

العبره غفر الله

فصل

فَلَا جُوْرِيْنَهُ طُوْمَانٍ كِيْ كَلَمُ

1	نوليسر بوسوري قولاندا	1	ايشي توگب اينجه سزالا
2	اينجاك الما دوش آت بيش	2	آت تو قاروقى قدير ايشينه
3	ايدرتيم او شنگر انون جا	3	آت او زكوييه اور او لدن
4	اولر مو وقت و ساعتن دگون	4	كور نامدى عالم احوال عيودن
5	بوزا رقتير ايني بويروغنى	5	بوزا ندينده ايد و زنجده اشلر
6	ككند و ديدوكي اولمايه اخير	6	بلور قول قولوغنى اولدور
7	ياريشنلر بوليشي يوق تدبير	7	اولاجى نسنه قى كم ايد و قين
8	صقندق نوره بويون دوشور	8	زاصى صاجي سعين ايشه
9	كك قوت و غنه اوغراغنى اولد	9	ملك تينغى يور لوطوغنى اولد
10	كك مانه اولد قار شولايدو	10	قضا طمر و ليون كيمز طولايو
11	يارلدى بوزا ده حيدر بيجون	11	اشندك بر حكايت عري بيجون
12	حكايت	12	حكايت
13	كودوب بودوشى اولوز ايجون	13	مك ملك عربن بر شتر بان
14	جهان صويلينه ايزكوز كك قول	14	كك كك كك قضا ربي بديوب اول

1	نوروز چان كوكدن چى الوار	1	نوروزى كه ايني كوترومى بيب
2	دك سله طوركي ساك ياشي	2	كوكينه كوركي كوترومى عاشي
3	جوقيني اوره سله ورد بوسهور	3	قلندر كي دوشه مكله طور
4	لطيفه	4	يا لطفلا كك نشوئيش كلدى
5	قلندر ده ديشلا قيشر كلدى	5	ديشي كم طولر مشور دوشه مكله اوش
6	براكي سلكون اندامى خوش	6	بودور واجبه قوبى و جوا
7	زمان او بياجى سن اوي زمانه	7	جوا بياجى اولر كاك با شينه
8	موا فوج اول نچار جرخ ايشنه	8	قراغوتيه باشو ك قيش ايدنه
9	اولر اولمز ايشي قشويش ايدنه	9	بوسوز خقد ر جوتكوي براشني
10	قرو انديشه دلده ز ايشي	10	موا فوج دوشن اكا قولد دوشو
11	حقدور امرا اولر اولد دوشو	11	زنجه شاهين اولد ايش وار
12	يا لطفلا بوزا اولر ايش ايد	12	حكايت
13	دشني برككه بويدي برايله	13	اشيدن كور ممش هر كوز موجه

1	واریش یوچی کویری اوغند اکا	کدکلر کو زکیورلر چورده یاکشا
2	چنگل خنلر ناکا ده دوشلر	قکارندن صوری زاشلرلر
3	بتوب بوغولور دوشدوکی دمد	اولر لاشا ملوراه عده مده
4	عرب بو دوشی کوردکی بلکلر	اولر نغشده دوشوبن کلر
5	ایدر فکراست اولر دده دوشلر	صوآخر بوغولور اولر دوشلر
6	الوبن اچ سنن قوشون قوشلر	اولر بلکلر یازلیش یوشلر
7	اوجی کوند اولر لاشا غلر	کدکلر کمارانلر ایرلر آخیر
8	اوکوریسه که دوشمشدی بساک	قکارینی چکر اوغرا ایلر راک
9	واریش اورده سینه کور کینلر	تانتی یولدا شینه دوشی سولر
10	اوزا دوشی قوشینی کور کین	دوه سی دوشدوکی یوری صیلر
11	عرب کینلر کورده لاشا	دوه نلر قوشینی یجریدی یاشا
12	اولر لاشا کورده لاشا	یولاندی یجریدن صوری دوشلر
13	دوه جی سینه کوردی ایلدی آ	کلوریش کلر لاشا اولدی آکاه
14	لطیفه	

1	بویندی دکلر ای فرزند لند	1	بویش یورده قوشنه قوشا ایدلر
2	اکلر جفتی خوف ایلر باتن	2	اکلر تارلیه قوشنه صافن
3	ضرر ایلر باقیمه چوره یاکشا	3	کدکلر طاش الوب ناکا ساکشا
4	آنوک قوشینه کورلیسه اکر طاش	4	دیش یوری یانجه قوشنه یاشا
5	ایدر می دفع اولر اچاغی صغین	5	آنوک کینلر کوشنه یاشا
6	ایض ایده من تدبیر انسان	6	نیوزدن کورلا قوشنه سحار
7	الوبن	7	
8	بویش یورده قوشنه قوشا ایدلر	8	زبان ایتی عمر و شادی چا ایدلر
9	نک سقندن کلور کور کینلر	9	نچاره نیش ایلر داجی ایدلر
10	دکلر ای غمی آدم محفوت	10	سجی صمجه جانلر عملو ایدلر
11	قراکون ایللر دوشون کینلر	11	یورک کورچم دوشون کینلر
12	جما کور کور کور کور کور کور	12	قوشینی کینلر قوش اولر کور
13	هر دم کور و یولور چکلر کینلر	13	ایچس دوشون ایدلر کور کینلر
14	نیلور کور کور کور کور کور کور	14	کور کور کور کور کور کور کور

بكون سنخيه طالع اول خدارنه	بكون سنخيه طالع اول خدارنه
چون ايرد ايرد ايرد ايرد ايرد	چون ايرد ايرد ايرد ايرد ايرد
لنر كائناتك كين عد مدر	لنر كائناتك كين عد مدر
ديا غند ايرد ايرد ايرد ايرد	ديا غند ايرد ايرد ايرد ايرد
اولر عافى منولر جصه يله	اولر عافى منولر جصه يله
لنا و لكر طو سن كو طو كرم	لنا و لكر طو سن كو طو كرم
نور سونيش كنه جاها كورلر	نور سونيش كنه جاها كورلر
نيمون اولر غنك نى در اولر	نيمون اولر غنك نى در اولر
جھانر جھنر ايجون دككلاش	جھانر جھنر ايجون دككلاش

بكون سنخيه طالع اول خدارنه	بكون سنخيه طالع اول خدارنه
چون ايرد ايرد ايرد ايرد ايرد	چون ايرد ايرد ايرد ايرد ايرد
لنر كائناتك كين عد مدر	لنر كائناتك كين عد مدر
ديا غند ايرد ايرد ايرد ايرد	ديا غند ايرد ايرد ايرد ايرد
اولر عافى منولر جصه يله	اولر عافى منولر جصه يله
لنا و لكر طو سن كو طو كرم	لنا و لكر طو سن كو طو كرم
نور سونيش كنه جاها كورلر	نور سونيش كنه جاها كورلر
نيمون اولر غنك نى در اولر	نيمون اولر غنك نى در اولر
جھانر جھنر ايجون دككلاش	جھانر جھنر ايجون دككلاش

دعا

SÖZLÜK

-A-

āb (f.i.)	:Su.
‘aba-pūṣ: (a.f.b.i.)	:1.Aba giyen derviş. 2.Rind. 3.Fakir.
‘abd (a.i.)	:Köle, kul.
abher (a.i.)	:1.Nergis çiçeği. 2.Yasemin. 3.Zerrin kadeh çiçeği. 4.Dolu kap.
‘Acem (a.i.)	:1.Arap olmayan, Arap'tan gayri olan kavim. 2.İranlılar.
a‘dā (a.i.)	:Düşmanlar, yağılar.
‘adem (a.i.)	:Yokluk, bulunmama.
‘adet (a.i.)	:Görenek, usûl, tabîat, alışkanlık.
‘adū (a.i.)	:Düşman, yağı.
āfitāb (f.b.i.)	:1.Güneş. 2.Güneşin ışığı. 3.s.Güzel kadın. 4.Güzel yüz. 5.Şarap
ağ-	:1.Çıkmak, yükselmek. 2.Aşağı inmek, ağır gelip aşağı inmek, ağır gelip aşağı meyletmek.
āgāh (f.s.)	:1.Bilgili, haberli, uyanık. 2.Erkek adı.
āgāz (f.i.)	:Başlama.
āgyār (a.i.)	:Başkalar, gayrılar, yabancılar.
aḥbār (a.i.)	:1.Haber, ortada dönen söylentiler. 2.Yahudi bilginleri, hahamlar. 3.Meserretler, iyilikler. 4.Yazı mürekkepleri.
āhīr (a.s.)	:1.En son, en sondaki.
aḥkār (a.s.)	:(daha, pek, en çok) hakir olan.
ahsen (a.s.)	:(dahi, en veya) pek güzel.
āḥur (f.i.)	:Ahır, dam.
aḥvāl (a.i.)	:Oluşlar, bulunuşlar, durumlar.
akfāl (a.i.)	:Kilitler.

'aķıbet (a.i)	:Nihayet, son.
aķval (a.i.)	:Sözler, lâkırdılar.
āl (a.i.)	:Hile, düzen, denk.
āl (a.i.)	:1.Aile. 2.Evlat. 3.Sülâle.
'alâmet (a.i.)	:1.İşâret, iz, nişan, belge. 2.s. Kocaman, iri.
a'mā (a.s.)	:1.Kör. 2.f. a.Cahil.
āmil (a.s.)	:1.Sebeup. 2.İşliyen. 3.i.Vergi tahsiline memur kimse mütesellim; müteveli. 4.i.tar. vâlî.
añ-	:1.Anlamak. 2.Hatırlamak. 3.Sözünü etmek.
'anber (a.i)	:1. Ada balığının bağırsaklarında toplanan yumuşak, yapışkan ve misk gibi kokan, kül renginde bir madde. 2. Güzel koku. 3.Güzellerin saçı.
añız	:1.Ekin biçildikten sonra toprakta kalan köklü sap. 2.Yağız (at).
'ār (a.i.)	:Utanma.
a'râf (a.i.)	:1.Cennet ile cehennem arasındaki yer. 2. Âdetler, usûller, îtiyatlar. 3. Sırt, tepe.
ā rā m-gāh (fbi)	:Dinlenilecek yer, dinlenme yeri.
argac	:Dokumacılıkta bezin enine atılan iplik, atkı.
arḥun	:Aheste, yavaş, ağır, sâkin.
arķırı	:Birbirinin tersine, çaprazlama, eğri, yan üstü, tersine, aykırı, yanlamasına, ters, karşı.
aruk	:1.Arı. 2.Zayıf, cılız. 3.Ark, su kanalı.
arż (a.i)	:1.Dünya. 2.Toprak 3.İklim, memleket
āsān (f.s.)	:Kolay.
āsār (a.i.)	:1.İzler, nisâneler, alâmetler. 2.Âbideler. 3.Hikâyeler; an'aneler, gelenekler.

aşhâb (a.s.)	:1.Sahipler, malik ve mutasarrıf olanlar. 2. Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler.
aşşı	:1.Yarar, çıkar, kazanç, kâr. 2.Fâiz.
âşık (a.s.)	:Birine, bir şeye tutkun, imre, emre.
‘atâ (a.i.)	:Bağışlama, bahşış.
atlas (a.i.)	:1.Üstü ipek, altı pakuk kumaş. 2.s.Düz, havsız, tüysüz. 3.Büyük harita. 4.Atlas Denizi.
‘atâr (a.i.)	:1.Güzel kokular, iğne iplik vesâire satan, aktar. 2. h.i. (büyük A ile) meşhur mutasavvıf).
avâz (f.i.)	:Ses, seda.
‘avn-i Hakk (a.i.)	: Allah yardımı.
‘ayâl (a.i.)	:1.Bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu gimseler. 2.Kadın eş.
‘ayân (a.s.)	:Belli, açık, meydanda.
‘ayâr (a.i.)	:1.Altının,gümüşün va başka kıymetli madenlerin karışma derecesi
‘ayıp (a.i.)	:Utanılacak şey, kusur, leke.
ayîn (f.i.)	:1.Merâsim, tören. 2.Alevî’lerin içki sohbetleri.
aylak	:1.Boş, işsiz, işe yaramaz,kalp. 2.Bedava, parasız , ücretsiz.
‘ayn (a.i.)	:1.Göz. 2.Aslı, kendisi. 3.Bir şeyin eşi tıpkısı. 4.Kaynak, pınar. 5.Osmanlı alfabesinin yirmibirinci harfi.
azık	:Yiyecek, yol yiyeceği, erzak.
‘azîm (a.s.)	:Büyük, ulu, iri.
‘azm (a.i.)	:Kasıt, niyet, karar.

-B-

bād (f.i.) :Yel rüzgar.

bāğ (f.i.)	:Bağ, büyük bahçe, bostan.
bağa	:1. Kaplumbağa. 2. Kaplumbağanın kabuğu.
bahā (a.i.)	:1.Güzellik, zariflik. 2.Parıltı. 3.Alışma, dadanma.
bahā (f.i.)	:Kıymet, bedel, değer.
bahāne (f.i.)	:1.Vesîle, sebep. 2.Kusur, noksan, garaz. 3.Yalandan özür.
bahil (a.s.)	:Hasis, cimri, tamahkâr.
baḥîr (a.i.)	:Deniz.
bāḳî (a.i.)	:1.Tanrı. 2.s.Dâimî. 3.Alt taraf. 4.zf.artık, artan, fazla, geri kalan, bundan başka.
bālîğ (a.s.)	:1.Bülûğa eren. 2.Erişmiş, vâsıl olmuş, varan, yetişen. 3.i.Yekûn, toplam. 4.Son mertebeyi bulan.
bār-gāh (f.b.i.)	:Girmek için izin almak lâzım gelen, izinle girilebilecek yer, çadır, yüksek dîvan.
bārān (f.i.)	:Yağmur.
bārek - Allah (a.n.)	:Mübarek ola, Allah mübarek etsin!, hayırlı ve bereketli olsun!
bārî (f.e.)	:Hiç olmazsa, bir kere; hâsılı, hülâsa.
bāru (f.i.)	:Kale duvarı, hisar burcu, sur, sığınak, siper.
başmakçı	:Ayakkabıcı.
bayı-	:Zengin olmak.
bāz (f.zf)	:1.Geri, gerisin geriye. 2.Tekrar yeniden.
bāzî (a.s.)	:1.Beğenmeyen, istihfâf eden. 2.Ağzıbozuk, küfürbaz.
bebr (f.i.)	:Eski kitaplara göre, Hindistan'da ve Afrika'da bulunur, kediye benzer, gayet büyük, üstü yol yol tüylü, saldırdığı zaman derisindeki tüyleri kabarıp korkunç bir manzara arzeden, arslanın bile korktuğu, azgın bir canavarmış.
bed-'amel (f.a.b.s.)	:İşi ve hareketli fena olan.
bed -hū (f.b.s.)	:1.Kötü huylu, huysuz. 2. İ.Kötü huy.

bedîhi (a.s.)	:1.Akla kendiliğinden gelen. 2.Deliksiz, açık olan, besbelli.
beğayet (a.zf.)	:Pek çok, aşırı, son derece, pek ziyâde.
be-her-ḥāl (f.a.)	:Herhalde, mutlaka.
behişt (f.i)	:Cennet, uçmak.
bekā (a.i.)	:Devam, sebat, evvelki hal, üzre kalma, bakilik.
belī (f.e.)	:Evet.
beliñ	:Korku, ürkübe-nam (f.b.s.) :İnanlı, ünlü, meşhur.
be-nam (f.b.s.)	:İnanlı, ünlü, meşhur.
bende (f.i.)	:1.Kul, köle, bağlı.
benî Âdem (a.i.)	:Ademoğulları, insanlar.
berk	:1.Sağlam, sıkı, muhkem, kuvvetli. 2.Katı, sert, 3.Şiddetli. 4.Süratli, hızlı.
berķ (a.i.)	:Şimşek.
ber-kemāl (f.a.b.s.)	:Mükemmel.
bes (f.i.)	:Yeter, yetiştir, tamam, kâfi, 2.Çok.
beserek (f.i.)	:1.Tesâdüf etmek, rastlamak, rastgelmek. 2.Karşılaşıp geçmek, uzaklaşmak. 3.Üstüne varmak, birden saldırmak.
beşâret (a.i.)	:1.Müjde, muştı. 2.Çirkin kıyâfet, yeni çıkan garip şey.
beyân (a.i.)	:1.Anlatma; açık söyleme, bildirme. 2.ed. Belâgat ilminin, hakikat, mecaz, hikâye, teşbih, istiar gibi bahislerini öğreten kısmı.
bezm (f.i)	: İçkili eğlenceli meclis, dernek.
bezzâz (a.s.)	:1.Bezci, kumaş satan manifaturacı. 2.i Çarşı, bedesten.
bî-gâne (f.b.s.)	:1.Kayıtsız ilgisiz. 2.Yabancı. 3.tas.Dünya ile ilgisini kesmiş olan.
bigi	:Gibi.
bîh (f.i.)	:1.Kök, asıl, temel. 2.Kaynak.
bīmār (f.s.)	:Hasta, sayrı.

biregü	:Bir kimse, başkası.
bîş (f.zf.)	:1.Artık, ziyâde. 2.i.Bıldırcın otu denilen Çin'de yetişir zehirli bir ot.
bî-zer (f.b.s.)	:1.Altınsız. 2.Hasis, cimri, pinti.
bi-zeval (a.f.b.s.)	:Zevalsiz, fâni, geçici olmayan.
börk	:Başa giyilen külâh, kalpak gibi şeyler.
buçuk	:Yarım, yarı.
buhl (a.i.)	:Cimrilik.
buñ	:Sıkıntı.
Burāk (a.h.i.)	:Hz. Muhammed'in Miraç'ta bindiği binek.
burc (a.i.)	:1.Kale, hisar çıkıntısı kule. 2.Yuvarlak bina. 3.Güneşin ayrıldığı on iki kısımdan herbiri. 4.Herhangi bir şekil gösteren ve kendisine özel bir ad verilen hareketsiz yıldızlar kümesi.
burtar-	:1.Yüzünü buruşturmak. 2.Buruşmak.
bühtān (a.i.)	:Yalan, iftira.
bülend (f.i.)	:Yüksek, yüce.
bürāder (f.i.)	:1.Erkek kardeş, kardeş. 2.Mec.dost.
büstān (a.i.)	:Bostan, bağ, bahçe (f.i. büstān'ın Arapçalaştırılmışıdır.).

-C-

cāh (a.i.)	:İtibar, makam, orun, mevkî.
cān (f.i.)	:1.Cân, ruh. 2.Hayat, yaşayış. 3.Gönül.
cehd (a.i.)	:Çalışma, çabalama.
cemî' (a.e.)	:Cümle, hep, bütün.
cem' (a.i.)	:1. Toplama, yığma. 2. Birden fazla insan, hayvan ve eşyâyı gösteren isim. 3. a. gr. Çoğul.

cennāt (a.i.)	:Cennetler, uçmaklar, bahçeler.
cerbeze (a.i.)	:1.Güzel konuşma; beceriklilik. 2.Kurnazlık, hilekârlık.
cevr (a.i.)	:Haksızlık, ezâ, cefâ, eziyet, gadir, zulüm; sitem. 2.tas Tarîkat adamının ruhan ilerlemesine nânî olan şey.
cırlayık	:Ağustosböceği.
ciğer-gāh (f.b.i.)	:Ciğerin bulunduğu yer.
cinān (a.i.)	:Cennetler. uçmaklar, bahçeler.
cinn (a.i.)	:1.Gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibâret bir yaratık.(mahlûk) 2.s.mec.Pek zeki ve anlayışlı kimse. 3.Delilik.
cūş (f.i.)	:Coşma, kaynama.
cüllab (f.i.)	:Gülsuyu.
cürm (a.i.)	:Suç.
cüst (f.i.)	:Arama, araştırma.
cüvān (f.s.)	:Genç, taze delikanlı.

-Ç-

çah (f.i.)	:Kuyu, çukur.
çāk (f.i.)	:1. Yarık, yırtık. 2. Yırtmaç.
çarḥ (f.i.)	:1.Çark, tekerlek. 2.Felek gök. 3.Yaka (elbisede).4.Ok yayı. 5.Çakır doğan. 6.Tef. 7.s.Devreden, dönen.
çar u nāçar (f.b.s.)	:1.İster istemez.
çar-yārī (f.b.i.)	:Çâryâr'a, ilk dört halifeye bağlılık, sünîlik.
çep	:Sol,falso,yanlış.
çepel	:1.Kirli, pis, mundar. 2.Pislik. 3.Bataklık.
çepük	:Çabuk,tez.
çeri	:1.Asker. 2.Savaş.

çeşm (f.i.)	:Göz.
çetük	:Kedi
çevlān (a.i.)	:Dolaşma, dolanma, gezinme.
çığşat-	:Çığış çığış sesi çıkarttırmak.
çin (f.i.)	:1. Kıvrım, büküm, çatıklık buruşukluk. 2. Çin.
çor	:1. Hastalık, dert, sığır vebası. 2. bir ünvan, önder, rehber
çorlı	:Hastalıklı, dertli, illetli, 2. Akılsız, deli, 3. Kurumaya yüz tutmuş ağaç, 4. Kirli, pis, süprüntülü yer.
çölmek	:Çömlek.
çūd (a.i.)	:Cömertlik, elaçıklığı.
çü (f.e.)	:Gibi.
çün (f.e.)	:1. Gibi. 2. Nasıl nice. 3. Çünkü mâdemki.

-D-

da 'i (a.s.)	:1. Duâ eden, duâcı. 2. Dâvet eden, sebep olan.
dağāyık (a.i.)	:1. İnce ve anlaşılması güç ve dikkate muhtâc olan şeyler. 2. Dakikalar, dakkalar.
dāmen (f.i.)	:Etek
dāniş (f.i.)	:1. Biliş, bilgi, ilim. 2. Erkek adı.
dāniş-mend (f.b.s.)	:1. Bilgili. 2. i. Tanzimattan önce, kadıların yanında stajyer olarak çalışan kimse.
def' (a.i.)	:1. Öteye itme, savma, savulma. 2. Verme, ortadan kaldırma. 3. Giderme. 4. huk. Bir dâvâyı müdâfâ için açılan başka bir dâvâ.
degme	:1. Her, herbir, herhangibir, gelişigüzel, rastgele. 2. Beğenilmiş, seçilmiş.
degül it-	:Olmamak

degür-	:Eriştirmek,yetiştirmek,ulaştırmak,duyurmak,bildirmek.
dehān (f.i.)	:Ağız.
dek dur-	:Uslu, sessiz, sakın durmak, susmak.
delāl (a.i.)	:Naz, işve, cilve; insana güzel, sevimli gönünecek hal, durum.
dem (f.i.)	:1.Soluk, nefes. 2.İçki. 3.An, vakit, saat, zaman.
deñlü	:Kadar, denli.
der	:Ter.
der-bend (f.b.i.)	:Boğaz, dar geçit.
der-kemīn (a.i)	:Pusuda.
derūn (f.i.)	:1.İç, içeri, dâhil. 2.Gönül, kalb, yürek.
destūr (f.i.)	:1.İzin, mücade, ruhsat. 2.Zerdüşť dininin rûhâni başkanı. 3.İzin verin geçelim, mücade edin, kimse olmasın, açılın, savulun. 4. Mücade et. 5.Cin ve peri şerinden kurtulmak için söylenen bir söz. 6.Kanun, türe.
depret-	:Kımıldatmak, sarsmak, harekete getirmek.
devvār (a.s.)	:Devreden, çok dönen.
deyr (a.i.)	:1.Manastır kilise. 2.İnsanlık âlemi, bu dünya 3.Mec.meyhane.
dibā (f.i.)	:Renkli dokuma motiflerle süslü, lüks bir çeşit ipek kumaş, canfes kumaş.
dīdār (f.i.)	:Yüz, çehre.
dilāver (f.b.s.)	:1.Yiğit, yürekli. 2.i.Erkek adı.
dil-bend (f.b.s.)	:Gönül bağlayan.
dil-ber (f.b.s.)	:1.Gönül alıp götüren, güzel. 2.i.Kız adı.
dirīg (f.i.)	:1.Esirgeme. 2.e.Eyvah, ah, aman, yazık. 3.Men'etme, önleme.
divşür-	:Derlemek, toplamak, bir araya gelmek.
döyme-	:Dayanamamak, katlanamamak, tahammül edememek.

duhter (f.i.)	:Kız, kerîme.
dūn (a.i.)	:1.Aşağı, aşağılık. 2.Alçak, soysuz kimse. 3.Altta, aşağıda.
dūr (f.s.)	:Uzak.
dūzah (f.i.)	:Cehennem, tamu.
dū-‘ālem (f.a.b.i.)	:İki dünya.(dünya ve âhiret).
dükeli	:Hep, hepsi, bütün, cümle, herkes.
dün	:Gece.
dūrc (a.i.)	:1.Kutu, kutucuk, hokka. 2.Sandık, cevâhir kutusu. 3.Hokka gibi olan ağız.
dūrr (a.i.)	:İnci.
dū-rūy (f.b.s.)	:İki yüzlü.
dūrüş-	:1.Çalışmak, çabalamak sebat etmek. 2.Karşı karşıya gelmek, çarpışmak mücadele etmek.
dūstur (a.i.)	:1.Kanun, kaide, kural. 2.Vezir, müşür. 3.Büyük defter. 4. Esaslı kâide. 5. Devlet kanunlarını içine alan kitap.
dūšnām (f.b.i.)	:Sövme, sövüp sayma.
düz-	:1.Dizmek, ipliğe geçirmek. 2.Yapmak, meydana getirmek, tertip etmek, tanzim etmek. 3.hazırlamak. 4.Telif etmek, nazmetmek. 5.Düzeltmek, tashih etmek. 6.Düzen vermek, akort etmek. 7.Süslemek, donatmak.
dūzah (f.i.)	:Cehennem, tanu

-E-

ebleh (a.s.)	:Pek akılsız, ahmak, bön, alık.
ebnā' (a.i.)	:Oğullar.
ebter (a.s.)	:1.Kuyruğu kesik (hayvan). 2.Zürriyetsiz ve hayırsız (adam). 3.Faydasız şey.

ecel (a.i.)	:Muayyen olan vâde, ömrün sonu, hayâtın son demi.
ef'âl (a.i.)	:İşler, ameller.
efğan : (f.i.)	:İztırap ile haykırma, bağırıp çağırma; inleme, bağırışma.
eflak (a.i.)	:1.Semâlar, gökler, felekler, küreler, zamanlar. 2.Bahtlar, talihler, kaderler.
efsün (f.i.)	:Afsun, büyü, sihir, gözbağıcılık, arpağ.
efzün (f.s)	:Fazla, çok, yukarı, aşkın.
ejder (f.i.)	:1.Büyük yılan. 2.Korkunç ve hayâli bir hayvan.
elvan (a.i.)	:1.Renkler, çeşitler. 2.Rengârenk, alacalı.
enâm (a.i.)	:1.Bütün mahlûklar, yaratılmış olan canlılar. 2.Halk, insanlar.
enbiyâ (a.i.)	:Müstakil şeriat sahibi olmayan peygamberler, yalvaçlar.
encâm (a.i.)	:Nihayet, son.
endâm (f.i.)	:Vücut, beden, insanın âzâsı, biçim, boy, boybos, cisim.
engüş (f.i.)	:Parmak.
enin (a.i.)	:İnilti, inleme.
enva' (a.i.)	:Çeşitler, türlüier.
epsem	:Sessiz, ses çıkarmayan, susan.
ergen	: Bekâr, evli olmayan.
eriş (f.i)	:1.Bilek, 2.Endâze, arşın'.
esen	:1.Sağ, sâlim, rahat, sağlığı yerinde. 2.Rüzgâr.
esrâr (a.i.)	:1.Gizlenilen ve bilinmeyen şeyler, aklın eremeyeceği işler. 2. Hint kerevirinden çıkarılan, uyuşturucu ve sarhoş edici te'sirleri olan bir zehir.
eşcâr (a.i.)	:Ağaçlar.
etmek	:Ekmek.
etrâb (a.s.)	:Akranlar, bir yaşta olanlar.
evc-i heva (a.i.)	:Havanın üstü, en yüksek tabakası.

evkāt (a.i.)	:Zamanlar, çağlar.
evsāf (a.i.)	:Sıfatlar, kaliteler.
eyā (a.f.n.)	:”Ey, hey!” mânâsına gelen ve Arapça kelime ve terkiplere giren nidâ edatıdır.
eyyām (a.i.)	:1. Günler, gündüzler. 2. Geminin hareketine elverişli olan rüzgâr. 3. Zaman. 4. Nüfuz, iktidâr.

-F-

fağfūrī (f.s.)	:Fağfûre mensup, çini.
fahri -âlem (a.i.)	:Hz.Muhammed.
fāl (a.i.)	:Uğur, talih deneme, kahve fincanına, iskambile bakmak gibi bir takım garip usullerle insanın talihine ait şeyler söyleme.
fānī (a.s.)	:1.Ölümlü. 2.Muvakkat, geçici. 3.İhtiyar, yaşlı.
fārīg (a.s.)	:1.Vazgeçmiş, çekilmiş. 2.Rahat, âsude. 3.Boş boş kalmış, işini bitirmiş, işsiz. 4.huk. Bir mülkün tasarruf, sahip olma, kullanma hakkını başkasına terk eden.
farisi (a.s.)	:1.İran dili, Farsça, Acemce. 2.İran'ın dili ve halkı ile ilgili olan.
fāsık (a.s.)	:Allah'ın emirlerini tanımayan, sapkın, günah işleyen, fesatçı,kötülük eden.
faşl (a.i.)	:1.Ayrıntı, ayırma, ayrılma; kesme; kesinti; bölüm. 2.Halletme, neticelendirme. 3. Aleyhte bulunma, adam çekiştirme. 4. Bir kitabın başlıca bölümlerinden her biri. 5. ed. kelimeler terkipler ve cümleler arasında bağlantı edatı bulunmadan yazı yazma usûlü. 6. müz. Bir defada çalınan peşrev, şarkı, ve sâirenin hepsi. 7. Tiyatro oyununun başlıca kısımlarından herbiri. 8. Dört mevsimden herbiri.

fāş (f.i.)	:Meydana çıkma, duyulma, açığa vurma, dile verme.
fazāyih (a.i.)	:Edepsizliği, alçaklığı gerektiren iş, şey.
fenn (a.i.)	:1.Nevi, çeşit, sınıf, tabaka, türlü. 2.Hüner, marifet, sanat, ilim.
ferāmuş (f.i.)	:1.Unutma, hatırdan çıkma. 2.Erkek adı.
ferd (a.s)	:1.Tek, yalnız olan şey, çift olmayan eş bulunmayan. 2.Tek olan sayı.
fertüt (f.s)	:Pek ihtiyar, pir, kocamış, bunak.
ferzend (f.i.)	:Oğul, çocuk.
fesād (a.i.)	:1. Bozukluk. 2. Fenâlık, kötülük; arabozanlık, anlaşmazlık. 3. s. Fitne; alingan. 4. Çürüme, bozulma, çürüklük.
fesān (f.i.)	:1.Bileği taşı. 2.Hikâye, masal.
fevt (a.i.)	:1.Bir daha ele geçmemek üzere kaybetme, elden çıkarma, kaçırma. 2.Ölüm.
fısk (a.i.)	:1.Hak yolundan veya hak yoldan çıkma, Allah'a karşı isyan etme. 2.Sefâhete dalma. 3.Hainlik. 4.Dinsizlik, ahlâksızlık.
fir'avn (a.i.)	:1. Eski zamanlarda Mısır hükümdârına verilen ünvan. 2. Allah'lık iddiâsında bulunduğu için Hz. Mûsâ'nın mücâdele ettiği Mısır hükümdârı. 3. s. Pek kibirli, gururlu ve inat (adam), firaun.
firâset (a.i.)	:1.Anlayışlılık, çabuk seziş. 2.Binicilik at yetiştirme bilgisi. 3. Yiğitlik, mertlik.
firāvān (f.s.)	:Çok, bol, fazla, aşırı.
fûlan (a. i)	:Herhangi bir şahıs, biri, belirsiz bir şey, filân.
für (f.s.)	:1.Dolu. 2.Çok fazla. 3.Sahip, mâlik.
fürkat (a.i)	:Dostlardan ve sâireden ayrılık, ayrılış.
fûru' (a.i.)	:1.Dal, budak. 2.Tomurcuk. 3.Bir aslın neticesi. 4.s.İkinci derecede ehemmiyetli olan (şey). 5.Şûbe.

fütür (a.i.) :1. Zayıflık, gevşeklik, bezginlik, usanma, usanç, bıkmak. 2. Keder, ümitsizlik.

-G-

ğadr (a.i.) :1.Hainlik, vefasızlık. 2.Zulüm, merhametsizlik. 3.Haksızlık. 4.e.Yazık.

gafil (a.s.) :Gaflette bulunan, ihmal eden, ilerisini iyi düşünmeyen, dikkatsiz, ihtiyatsız, dalgın, tembel.

gāh (f.e.) :1.zaman bildiren edat. 2.Yer bildiren edat. 3.zf. Arasıra, kimi, bâzı.

gam-gîn (a.f.b.s.) :Kederli, tasalı, hüznü.

gani (a.s.) :1.Zengin, varlıklı, bol, doymuş, 2.i. Allah'ın adlarından biridir.

garāyib (a.s.) :Tuhaf, şaşılacak şeyler.

garb (a.i.) :1.Güneş'in battığı taraf, günbatısı, batı. 2. Memleketimiz yönüne göre Avrupa.

gayr (a.s.) :1. Ayrı, başka, özge, artık, diğer, ma'da, değil. 2.Yabancı, bildik olmayan. 3.e.Arapça sıfatların başında nefî edatı olan “-sız”, “değil” mânâsına gelir.

gāzab-nāk (a.f.b.s.) :Gazaplı, öfkeli, dargın, kızgın.

gebr (f.s.) :Mecûsî, ateşe tapan.

gedā (f.s.) :Dilenci, yoksul.

gedik :1.Eksik, noksan, ihtiyaç. 2.Çatlak, yarık.

geh (f.zf.) :Bâzı, arasıra.

gehî (f.zf.) :Bâzan, arasıra.

genc (f.i.) :Hazire, define.

genez :Kolay.

gerdān (f.s.)	:1.Dönücü, dönen. 2.Felek, dünya senâ.
germ (f.s.)	:Sıcak.
gey-	:1.Takınmak, takmak. 2.Kuşanmak. 3.Giymek, giyinmek.
gil (f.i.)	:Balçık, su ile ıslanmış toprak, lülecî çamuru, kil.
gîñ	:Geniş.
giran (f.s.)	:1.Ağır, sakil. 2.Fena; kokmuş. 3.Bıktırıcı, usandırıcı. 4.Sert, katı.
girān-māye (f.b.s.)	:Pahası ağır, kıymetli, değerli (şey).
giriftār (f.s.)	:1.Tutulmuş, yakalanmış, esir. 2.Düşkün, uğramış tutkun.
göcen	:Kokarca, sansar cinsinden kediye benzer bir hayvan.
gökçek	:Güzel, sevimli, hoş.
görk	:1.Güzellik, yüz güzelliği. 2.Meziyet, iyi huy. 3.Süs, zînet.
görkli	:Güzel, temiz, iyi, mübarek, çekici, gösterişli.
göyin-	:Yanmak.
gurur (a.i.)	:Boş şeylere güvenerek aldanma, boş şeylere böbürlenme, kibir, kurum, kurulma; kendini yüksek ve değerli tutma hissi.
guşşa (a.i.)	:Keder, kaygı, tasa.
gūş (f.i.)	:1.Kulak. 2.İşitme, dinleme.
gūyā (f.s.)	:1.Söyleyen, söyleyici. 2.Af, sanki diyelim ki
güce	:Zor, güç.
güher (f.i.)	:1.Gevher, elmas. 2.Değerli taş, 3.Bir şeyin aslı, esâsı. 4. ed. "ebced" Hesâbı ile yapılan târihlerden yalnız noktalı harfleri hesaba katılacak olanlar.
güläc (f.i.)	:1.Nişastadan yapılan ince yufka, güllaç. 2.İçerisine toz halindeki acı ilâçları koymak üzere eczâcıların kullandıkları, nişastadan yapılmış küçük ve yuvarlak mahfaza.
güm-rah (f.b.s.)	:1.Yolunu şaşırmış, doğru yoldan ayrılmış. 2.Bol, gür.

gümān (f.i.)	:Zan, sanma, sezme.
gümren-	:Homurdanmak
güşāde (f.s.)	:Açılmış, açık, ferah, şen.
güyegü	:Güvey, damat.
güzāf (f.s.)	:Bîhûde, boş (lakırdı, söz).
güzîn (f.s.)	:1.Seçen, seçilmiş, seçkin beğenilmiş. 2.Kadın adı.

-H-

ha	:1.Evet, işte. 2.Haydi, haydi bakalım. 3.Sürekli durmadan.
hābir (a.s.)	:1.Haberli, bilgili. 2.h.i. Cenâbıhak.
hacālet (a.i.)	:Utanma, utangaçlıklar şaşırma.
hacāt (a.i.)	:İstekler, dilekler.
hacer (a.i.)	:1.Taş. 2.Kadın adı.
hacet (a.i.)	:İhtiyaç, lüzum, gereklik, muhtaçlık.
haclet (a.i.)	:Utanma, şaşırma
hadd (a.i.)	:1.Sınır, iki devlet toprağının birleştiği yer, kenar. 2.Derece, 3.Gerçek değer. 4.Şeriatçe verilen ceza. 5.mant. bir önermede konu ile yüklemden herbiri, terim. 6.mat. cebirde tenâsüp oran veya muadeleyi (denklem) meydâna getiren kısımlardan herbiri. 7.Bir şeyin nihayeti, sonu.
hādīm (a.s.)	:1.Hizmet eden, yarayan.2.i. Harem ağası.
hāil (a.s.)	:İki şey arasında veya birşey önünde perde olan, mâni olan, arayı kapayan, engel.
hāk (f.i.)	:Toprak.
hāl (a.i.)	:1.Şimdiki zaman, geçmiş ve gelecek olmayan zaman. 2.Oluş, bulunuş, sûret, keyfiyet, durum. 3.Mecal, kuvvet, takat. 4.Dervişlerin, sofuların cezbesi, baygınlığı, coşkunluğu.

5.Dert, kader, elem, sıkıntı. 6.İsim çekimi şekillerinden her biri.

h̄alaş (a.i.)	:Kurtulma, kurtuluş
h̄alat (a.i.)	:Haller, sûretler keyfiyetler, nitelikler.
h̄alavet (a.i.)	:1.Tatlılık, şirinlik. 2.Zevk.
h̄ali (a.s.)	:1.Tenha, boş, sahipsiz yer. 2.Açık yer.
H̄alîk (a.i.ve s.)	:Yaratan, yoktan vareden, yaratıcı, Allah.
h̄allac (a.i.)	:Pamuk, yatak, yorgan atan kimse.
h̄amuş (f.s.)	:Susmuş, sessiz.
har (f.i.)	:Eşek.
h̄ār (f.i.)	:Diken.
h̄ār (f.s.)	:1.Hor, hâkir, aşağı, bayağı. 2.Yeyici, yiyen.
h̄arc (a.i.)	:1.Vergi. 2.Sarf, gider, bir iş için kullanılan madde.
h̄arîf (a.i.)	:1.Meslekdaş, san'at arkadaşı. 2.Herif, âdî ve bayağı adam. 3.Teklifsiz dost.
harûn (a.s.)	:Harın, ilerleyecek yerde duran veya geriye giden (hayvan).
h̄aş (a.s.)	:1.Mahsus, özel. 2.Hükümdarın kendine mahsus olan. 3.Saf, hâli, 4.Osmanlı İmparatorluğu'nun eski devirlerinde, devletin büyüklerine ayrılan ve yıllık geliri yüzbin akçadan yukarı olan arâzî.
h̄asis (a.s.)	:1.Nekes, cimri, pinti. 2.Alçak, değersiz kıymetsiz, insanı küçülten.
h̄aste (f.s.)	:Hasta, rahatsız, sayrı.
h̄aṭar (a.i.)	:Tehlike.
h̄ātem (a.i.)	:1.Mühür, üstü mühürlü yüzük. 2.En son.
h̄atne (a.i.)	:Kaynana.
h̄avf (a.i.)	:Korku, korkma.
h̄avlı	:Avlu.

hayf (a. e.)	:1. Haksızlık, cevir, zulüm. 2. Yazık ki, heyhât, vâh!
hazer (a. i.)	:Sakinme, kaçınma, korunma, çekinme.
heft-ıklım (f. a. b. i.)	:Batlamyos'un ayırdığı dünyanın yedi bölgesi.
hemâl (f. i.)	:Ortak, şerik, nazir, eş, benzer.
hem-ân-dem (f. b. z. f.)	:Hemen, çabucak, o anda.
hem - dem (f. b. i.)	:Cancıger arkadaş.
hemîn (f. e, z. fs.)	:Bu bile, tıpkı bu, çok.
hermîşe (f. z. f.)	:Daimâ, her vakit, her zaman.
hem-raz (f. b. s.)	:Sıkı sıkı arkadaş, sır arkadaşı.
hem-ser (f. b. i.)	:1. Arkadaş, kafadar. 2. Erkek ve kadın eşlerden her biri.
her-gâh (f. z. f.)	:Her zaman, her vakit.
hergiz (f. z. f.)	:Aslâ, katiyyen, hiç bir vakit, hiçbir sûretle.
herse (a. i.)	:Keşkek yemeği.
herze (f. s.)	:Boş lâkırdı, saçma
hevâ : (a. i.)	:Heves, istek, arzu, sevgi, hoşlanma.
hevâ-dâr (f. b. s.)	:1. Havadar etrafı açık, rüzgârlı yer. 2. Yar, dost.
hezâran (f. i.)	:1. Bülbüller. 2. s. Binler
hired (f. i.)	:Akıl, us.
hired-mend (f. b. s.)	:Akıllı, anlayışlı.
hısm	:Akraba
hısm (f. i.)	:Kızgınlık, öfke.
hicab (a. i.)	:1. Utanma, sıkılma. 2. Perde.
hicr (a. i.)	:1. Ayrılık. 2. Sayıklama, saçmalama.
hikâyet (a. i.)	:1. Anlatma. 2. Roman. 3. Masal olmuş bir hâdise.
himâr (a. i.)	:Erkek eşek.
hisset (a. i.)	:Cimrilik, tamahkârlık, nekeslik.
hitâb (a. i.)	:1. Bir veya birçok kimselere ağızdan veya yazı ile söyleme. 2. Kur'an.

ḥor (f.s.)	:Ehemmiyetsiz, değersiz, bayağı.
ḥor (f.i.)	:1.Güneş, 2.Işık, 3.Aydınlık.
ḥoş-âvâz (f.b.s.)	:Sesi güzel, güzel sesli
ḥoş-hâl (f.a.b.s.)	:Hali, vakti yerinde, geçimi yolunda olan.
ḥoş-rûy (f.b.s.)	:Sevimli, tatlı yüzlü.
ḥû (f.i.)	:Tabâat, mîzaç, ahlâk, âdet.
ḥûb (f.s.)	:Güzel, iyi, hoş.
ḥûd (f.i.)	:Zırh, başlık, miğfer.
Ḥudâ : (f.h.i.)	:Tanrı.
ḥulviyyât (a.i.)	:Tatlılar, şekerlemeler, tatlı ile ilgili yiyecekler.
hūr (f.i.)	:1.Güneş. 2.Yiyecek, yiyinti.
ḥūr (a.i.)	:1.Ahû gözlüler, gözlerinin akı karasından çok olanlar. 2.Cennet kızları, hüriler.
ḥūrî (f.i.)	:1.Cennet kızı, 2.Sevgili.
ḥurrem (f.s.)	:1.Şen, sevinçli, güler yüzlü, gönül açan; tâze. 2.g.s. Bir yazı sitili.
ḥurûş (f.i.)	:Çoşma, çağiltı, gürültü, şamata, telâş.
hûş (f.i.)	:1.Akıl, fikir, şuur, us. 2.Ölüm. 3.Zehir.
hümāyun (f.s.)	:Mübarek, kutlu, 2. Padişaha ait, 3. müz. Türk müziğinin dokuz numaralı basit makamıdır.
hüveydâ : (f.s.)	:1.Açık, apaçık, belli besbelli. 2.Kadın adı.

-I-

ırak	:Uzak.
ırğalan-	:Sallanmak, kımıldanmak, salınmak.
‘ıyş (a.i.)	:Yaşama.

-İ-

‘ibād (a.i.)	:1.Âbidler, kullar. 2.İbâdet edenler.
ibrām (a.i.)	:Can çıkacak derecede ısrar etme, üstüne düşme; zorlama.
icazet (a.i.)	:1.İzin, ruhsat. 2.Diploma.
igen	:Çok.
ihmāl (a.i.)	:Ehemmiyet vermeme, mühimsememe, boşlama, terk etme; hâliyle bırakma, savsaklama.
ihsan (a.i.)	:1.İyilik etme. 2.Bağış, bağışlama. 3.Verilen bağışlanan şey. 4.Lütûf, iyilik.
ihtisāb (a.i.)	:1.Hesap sorma. 2.mes’ûliyet, sorumluluk. 3.(eskiden) Belediye memurunun işi ve dairesi. 4.ihtisap dairesinin aldığı vergi.
ihtiyār (a.i.)	:1.Seçme, seçilme. 2.Katlanma.
ikrār (a.i.)	:1.Saklamayıp söyleme. 2.Dil ile söyleme, bildirme. 3.Tasdik, kabul. 4.Huk. birinin, başka birinin, kendisinde olan hakkını alacağını haber vermesi.
il	:1.Memleket, ülke yurt, diyar, iklim, vilâyet. 2.Halk, ahâli, kendisine yabancı olanlar, başkası. 3.Hısım, akraba, yabancı olmayan, dost. 4.Oba, aşîret. 5.Yol, rüzgâr.
il-	:İlişmek,düşmekinmek,bağlamak,kurmak,indirmek.
İlāhî (a.n.)	:Allah'ım, ey Allah; bu ne hal, ne tuhaf.
ilāhî (a.s)	:1.Allah'a mensup, tanrı ile ilgili, tanrısal. 2.İlâhi.
in'am(a.i.)	:1.Nimet verme, iyilik etme. 2.tar. Yeniçerilerin aylıklarına yapılan zam.
iñre -	:Çınlamak, ses vermek.
ins (a.i.)	:İnsan.
ir	:Erken, erken zaman.

irâdet (a.i)	:1.Îrâde, dileme. 2.Gönül isteği.
irgür-	:Ulaştırmak, eriştirmek.
isâr (a.i.)	:1.İkram; bahşış. 2 Cömertlikle verme. 3.Dökme, saçma, serpme. 4.Kendi muhtaç olduğu halde bahşış verme.
issi	:Sahip, mâlik.
‘işret (a.i.)	:1.İçki. 2.İçki içme, içki kullanma. (Arapça’da “yaşama, geçinme” mânâsı vardır.)
‘itidāl (a.i.)	:1.Orta oluş, ortalama, aşırı olmama hali, ölçülülük. 2.Yavaşlık, yumuşaklık. 3.Uygunluk. 4.Gece ile gündüzün bir olması, gün-tün eşitliği.
iv-	:Acele etmek.
‘ivaż (a.i.)	:Bedel, karşılık, karşılık olarak verilen şey.
izdiham (a.i.)	:Kalabalık, yığılma, kalabalıktan sıkışma
iẓhār (a.i)	:1.Gösterme, meydana çıkarma. 2.Yalandan gösteriş.
‘izz (a.i.)	:1.Değer, kıymet. 2.Yücelik, ululuk. 3.Güçlülük.

-K-

kaçan	:Ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman, vaktaki, nasıl, ne suretle.
kaçansa	:Ne zaman olsa, ne vakit olsa.
ķadem (a.i.)	:1.Ayak, 2.Adım. 3.Yarım arşın uzunluğunda bir ölçü. 4.Uğur.
ķadı (a.s.)	:1.Yapan, yerine getiren. 2.Şeri‘at hâkimi.
ķadır (a.s.)	:1.Kudret sâhibi; kudretli, kuvvetli güçlü. 2.h.i. Allah. 3. i. Abdülkadir'den bozma erkek adı.
ķahır (a.i.)	:1.Zorlama, zorla bir iş gördürme. 2.Üstün gelerek mahvetme, helâk etme, batırma, ezme. 3 Ç'ok kederlenme, çok üzüntü duyma.

kaḳ-	:1. Kalkmak, kabarmak. 2. Çalmak, vurmak, itmek, tepmek. 3. Çakmak, saplamak.
kaḳınc	:1. Hiddet, öfke, sitem, başa kakma. 2. Kalkma, kalkış, harekete geçiş.
kaḷ : (a.i.)	:Söz, lâf.
kaṃu	:1. Bütün, hep, her. 2. Herkes.
kaṇā'at (a.i.)	:1. Kısmete râzı olma, bir şeyi yeter görüp fazlasını istememe, 2. Kanma, kanış. 3. Görüş, tahmin.
Ḳanber (a. h. i.)	:1. Hz. Ali' nin sâdık, vefâkâr kölesi. 2. mec. Bir evin gediklisi.
kaṇd (a.i.)	:Şeker, şeker kamışının donmuş usâresi.
kaṇi' (a.s.)	:1. Kanaat eden, yeter bulup fazlasını istemeyen. 2. İnanmış, kanmış.
kaṇkı	:Hangi.
kar (f.i.)	:1. İş, güç iş. 2. Kazanç, temetlû.
kaṛaṇu	:Karanlık.
kaṛbān (f.i.)	:Kervan.
karı	:1. İhtiyar, yaşlı. 2. Eski, köhne.
kaṛındaş	:Kardeş.
kaṛs-	:El çırpma.
kaṣıratü't-tarf (a. it.)	:Kocasından başkasına bakmayan, iffetli kadın.
kaṭ' (a.i.)	:1. Kesme, kesilme, biçme. 2. Halletme, karar verme, sonra erdirme, bitirme.
kaṭı	:1. Çok fazla, çok, pek şiddetli, iyice, sıkı, sıkı sıkı, gayet. 2. Ağır, acı. 3. Haşın, şiddetli, sert, kırıncı.
kaṭre (a.i.)	:Damla, damlayan şey.
kaṭi' (a.s.)	:1. Kuvvetli, güçlü. 2. Güvenilir, sağlam.
kaṭırmaz	:Beis yok, zarar vermez, önemi yok.

ķayim (a.s.)	:1. Ayakta duran. 2. Birinin yerini tutan, birinin yerine geēen. 3. Namaz kılan, vaktini namaz kılmakla geēiren. 4.Bir iŖte sebat eden.
ķayur-	:1.Mukayyet olmak, ilgilenmek, önem vermek. 2.Kaygılanmak, tasalanmak. 3.Sakınmak, çekinmek. 4.Hazırlamak.
ķayurma	:EndiŖe, üzüntü.
ķazā (a.i.)	:1.Olacağı ezelden Cenāb-ı Hak tarafından takdir olunan Ŗeylerin vuka gelmesi. 2.Davāları görme, iŖi, hüküm, hüküm verme; kadının hükmü, kadılık vazifesi, bir kadının idaresi altında bulunan yer. 3.İstemedен yapılan ve elden çıkan kötü iŖ, zararlı iŖ. 4.Vaktinde kılınmayan namaz, tutulmayan oruē, borcunu usul ve kaidesine göre sonradan deme. 5.Kaymakamlık, ilēe.
ķebāyir (a.i.)	:Büyük günahlar.
ķelām (a. i)	:1.Söz, lākırdı. 2.gr. Söz ,ibāre, fıkra cümleler, cümlecikler, 3.SyleyiŖ, nutuk. 4.Dil, lehēe. 5.Allah’dan ve Allah’ın birliēinden bahseden ilim. 6.Kur’ān.
ķelb (a.i.)	:Köpek.
ķem (f.s.)	:1.Az, eksik. 2.Fena, kötü, bozuk.
ķenār (f.i.)	:1.Kıyı, ēevre. 2.Deniz kıyısı. 3.uē, kŖe. 4.Nihāyet. 5.Kucaklama, kuēāa alma. 6.Etraf pervazı, ēerēeve. 7.ēenber.
ķepenek	:Keēeden yapılan kolsuz ēoban yaēmurluēu.
ķerāmet (a.i.)	:1.Kerem, baēıŖ. 2.İkram, aēırlama. 3.Velilerin lzmu halinde gösterdikleri fevkalāde hal. 4.ErmiŖēesine yapılan iŖ, hareket veya söylenen söz, fikir.

kerem (a.i.)	:1.Asalet, asillik, soyluluk. 2.El açıklığı, cömertlik, lütûf, bağış bahşiş.
kerî m (a.s.)	:1.Kerem sahibi, cömert, verimcil. 2.Ulu, büyük. 3.i.Erkek adı.
kerre (a.i)	:Defâ, kez.
kes (f.i.)	:Kimse, kişi.
kesb (a.i.)	:1.Çalışıp kazanma. 2.Edinme, peydâhlama, kazanma.
keşür	:1.Havuç.2.Kusur,özür.
kete	:Külde pişmiş çörek, şekerli çörek.
kethüdâ	:Kâhya kelimesinin aslı olup Osmanlı İmparatorluğu'nun eski devirlerinde kullanılmış kimi deyimlerde geçer, kul kahyası.
kığır-	:Çağırarak, davet etmek, seslenmek, haykırmak.
killet (a.i)	:1.Azluk, 2 kıtlık.
kına-	:1. Ayıplamak, suçlandırmak, itham etmek. 2.Cezalandırmak, 3.Hırpalamak, eziyet etmek.
kısı	:1.Sıkıntı, eziyet. 2.Daracık yer.
kibriyâ (a.i.)	:1.Büyüklik, ululuk. 2.Allah
kiçe	:Keçe.
kiçi	:Küçük.
kifâyet (a.i)	:1.Yetişme, elverme, yeterlik. 2.İktidar, yararlık.
kîl : (a.i.)	:Söz.
kîle (a.i.)	:Kile, ölçek
kîl ü kâl (a.i.)	:Dedikodu.
kimesne	:Kimse
kisvet (a.i.)	:1.Elbise. 2. Husûsî kıyafet. 3.Kisbet, yağlı güreş yapan pehlivanların giydikleri dar paçalı meşin pantolon.
kiyâset (a.i.)	:Zeyreklik, uyanıklık, anlayışlılık.
koç-	:Kucaklamak, bağrana basmak, sarılmak.

ķorķu	:Korku.
ķoyuķ	:Hazin, etkili, dokunaklı.
ķoz	:Ceviz.
kōhne (f.s.)	:1.Eski, eskimiş. 2.Zamanı, modası geķmiř.
kōsil-	:1.Uzanmak,ayaķını uzatmak,2.Büzılmek, ,toparlanmak, 3.Yorulmak, gücünü kaybetmek
kōšek	:Deve yavrusı
ķufl (a.i.)	:Kilit, sürgü.
ķulūb (a.i.)	:Kalpler, gönüller.
ķurbet (a.i.)	:1.Yakınlık. 2.Hısımlık, akrabâlık. 3.Allah'a yakınlık.
kus (f.i.)	:Kös, eski savaşlarda, alaylarda, deve veya araba üstünde taşınarak çalınan büyük davul.
ķuřan-	:1. Silâhlanmak. 2. Yeltenmek, meyletmek yapmaya girişmek.
ķut (a.i.)	:1.Yaşamak için yenilen şey. 2.Yiyecek.
ķuy (f.i.)	:1.Köy. 2.Mahalle ve işlek yol; sokak. 3.Sevgilinin bulunduķu yer.
künc (f.i.)	:1.Köşe, bucak. 2.Elbise ve kilim gibi şeylerde meydana gelen buruşukluk. 3.s.Kanbur. 4.Ev altı bodrumu.
küşte (f.s.)	:Oldürölmüş.
küy-	:Beklemek, sabretmek; çevreyi gözetlemek.

-L-

lā-büdd (a.s.zf.)	:Lâzım, gerekli, gerek. (aslınada ayrılık yok demektir.).
lā'übalī (a.s.zf.)	:İlişiksiz, kayıtsız, saygısız, senli benli.
lā-yezal (a.b.s.)	:Zevalsiz, bitimsiz.
lāķ (f.i.)	:1.şaka, lâufe. 2.Oyun.

laṭīfe (a.i.)	:1.Güldürecek tuhaf ve güzel söz ve hikâye, şaka. 2.Kadın adı.
let (f.i.)	:1.Dayak, kötek. 2.Şiddetle çarpma.
levh (a.i.)	:Yassı, düz, üzerine resim yazı gibi şeyler yazılabilen nesne.
levlāk (a.i.)	:Bir kudsi hadisten alınmış olup Hz.Muhammed'e hitaptır.
Leylī (a.h.i.)	:Leyla ile Mecnûn hikâyesinin kadın kahramanı.
leylī (a.s.)	:1.Gece ile ilgili, gece olan; gece gibi karanlık, hüznü. 2.Gece kalınan, yatılı.
libas (a.i.)	:Esvap.
likin (f.e.)	:Lâkin, fakat, amma, ancak.
lūt (f.s.)	:1.Çıplak. 2.Tatlı yemekler.
luṭf (a.i.)	:1.Hoşluk, güzellik. 2.İyi muamele, iyilik.

-M-

ma'ad (a.i.)	:1.Dönülen, dönüp gidilecek yer. 2.Âhiret. 3.Dönüş, geri gidiş. 4.Tas. gaye, amaç, ulaşılabilecek yer. 5.Dünyadan sonraki hayatı kavrama.
ma'anī (a.i.)	:Manâlar.
ma'den (a.i.)	:Maden.
mahal (a.i.)	:Yer.
maḥbūb (a.s.)	:1.Muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevilen, sevgili. 2.Erkek sevgili.
māhir (a.s.)	:1.Mahâretli, hünerli, elinden iş gelir, beccrikli. 2.i.Erkek adı.
mahrūm (a.s.)	:1.Bahtsız, nasipsiz. 2.İstediğini, dilediğini elde edemeyen.
māh-tāb (f.b.i.)	:1.Ay ışığı, mehtap. 2.On dört gecelik ay.3.Maytap, şenlik gecesinde yakılan renkli kibrit, fişek.
maḳāl (a.i.)	:1.Söz, lâkırdı. 2.Söyleme, söyleyiş.
maḳālāt (a.i.)	:1.Sözler. 2.Gazetede veya dergide çıkan yazılar.

mağbul (a.s.)	:1.Kabul olunmuş, alınmış, alınan. 2.Beğenilen, hoş, karşılanan, geçer.
mağdūr (a.i.)	:1.Güç, kuvvet, kudret. 2.Allah'ın takdîrî. 3.s.Elden gelen.
mağsūd (a.s.)	:Kasdolunan, istenilen şey, istek.
ma'kūl (a.s.)	:Akıllıca, akla uygun, akıllıca iş gören, anlayışlı, mantıklı.
mani' (a.s.)	:1.Men eden, geri bırakan, alıkoyan, engel olan. 2.i.Engel, özür.
ma'ni (a.i.)	:1.Mânâ. 2.iç, içyüz. 3.Rüyâ, düş. 4.Akla yakın sebep.
maṭlūb (a.i.)	:1.Talebedilen, istenilen, aranılan şey, istek. 2.Alacak. 3.Müz.Türk müziğinin en az beş asırlık bir mürekkep makamı olup, zamanımıza bir nümûnesi kalmamıştır.
ma'yūb (a.s.)	:1.Ayıplanmış, ayıplanan. 2.Bir eksiği kusuru olan.
ma'zūl (a.s.)	:Azledilmiş, işten çıkarılmış.
maẓlūm (a.s.)	:1.Zulüm görmüş. 2.Halim, selim, sâkin, sessiz. 3.Erkek adı.
mebāda (f.n.)	:Sakın, olmaya ki.
mezcūb (a.i.)	:1.Cezbolunmuş, çekilmiş.2.Allah sevgisinden dolayı cezbe tutularak kendinden geçmiş (olan). 3.Deli, dîvâne, mecnûn.
meded (a.i.)	:1.Yardım, imdat. 2.n Aman, eyvah.
medyūn (a.s.)	:Borçlu.
meftūn (a.s.)	:1.Fitneye düşmüş, sihirlenmiş. 2.Gönül vermiş, tutkun, vurgun. 3.Hayran olmuş, şaşmış.
melālet (a.i.)	:1.Usanç, usanma, bıkma. 2.Sıkılma, sıkıntı.
melik (a.s.)	:1.Allah adlarındandır. 2.Mal sâhibi. 3.Padişah, hakan, hükümdar.
memāt (a.i.)	:Olüm.
memlūk (a.s.)	:1.Birinin malı olan. 2.i. Kul,köle.

merdān (f.s.)	:Mertler, insanlar, erkekler, yiğitler.
merd-āne (f.zf.)	:Ere, erkeğe yakışacak yolda, mertçe, erkekçe.
mergūb (a.s.)	:1.Rağbet edilmiş, beğenilmiş, herkesçe sevilip aranılmış. 2.İstenilen, sevilen. 3.i. Kadın adı.
merhūm (a.s.)	:1.Allah'ın rahmetine kavuşmuş, Allah'ın rahmetiyle müjdelenmiş. 2.Ölmüş, ölü.
mertek (erm.)	:Yapıda kullanılan dört köşe veya yuvarlak, kalınca sıruk.
meşālīḥ (a.i.)	:İşler.
mesavi (a.i.)	:Fenâlıklar, kötülükler.
meş'el (a.i.)	:1.Örnek, benzer, numûne 2 .Dokunaklı ve manâlı söz 3.Terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı olan hikâye.
meskenet (a.i.)	:1.Miskinlik, fakirlik yoksulluk. 2.Beceriksizlik.
mesrūr (a.s.)	:Sürurlu, memnun, sevinmiş, merâmına ermiş.
mest (f.s)	:Sarhoş.
meşhed (a.i.)	:1.Bir adamın şehit olduğu veya bir şehidin gömüldüğü yer. 2.İran'da ziyâretgâh olan meşhur şehir.
mevā'iz (a.i.)	:Nasihatler, öğütler.
meta' (a.i.)	:1.Satılacak mal, eşya. 2.Sermâye, elde bulunan varlık.
me'vā (a.i.)	:Yurt, mesken, yer, makam, sığınacak yer.
mev'ize (a.i.)	:Öğüt
mevsūm (a.s.)	:1.Resimlenmiş, nişanlanmış, damgalanmış, işaretlenmiş, imlenmiş. 2.İsimlendirilmiş, ad verilmiş.
mevt (a.i)	:Ölüm; tas. benliği öldürme.
mey (f.i)	:Şarap.
meyyit (a.i.)	:Ölmüş.
mezāk (a.i.)	:1.Zevk alma, tad duyma. 2.Zevk, lezzet. 3.Tad duyulan yer, damak.
mezār (a.i.)	:1.Ziyâret yeri. 2.Kabir ölünün gömüldüğü yer, sin.

mezellet (a.i.)	:Zellilik, horluk, hakirlik, alçaklık, itibarsızlık.
miḥ (f.i.)	:Mıh, çivi, enser; kazık
mihmān (f.i.)	:Misafır, konuk.
mihmān-ḥāne (f.b.i.)	:Misafırhāne, otel.
miḥnet (a.i.)	:1.Zahmet, eziyet. 2.Gam, keder, sıkıntı, dert. 3.Belâ, musîbet.
mir (f.i.)	:Âmir, baş; kumandan; bey; vâli.
mizac (a.i.)	:1.Birşeyle karıştırılmış olan başka şey. 2.Huy, tabîat. 3.Sıhhat.
mu'abbir (a.s.)	:Rüya tabir eden, görülen rüyalardan mânâ çıkaran (adam).
mu'allā (a.s.)	:1.Yüce, yüksek. 2.Makamı, rütbesi yüksek. 3.Kadın adı. 4.g.s. bir yazı sili
mu'āmele (a.i.)	:1.Davranma, davranış. 2.Yol, iz, 3.Dâirede yapılan kayıt ve sâire. 4.Alışveriş, sarraflık, para işleri.
mu'attar (a.s.)	:1.Itırlı, güzel kokulu. 2.i.Kadın adı. 3.i. Meşhur bir çeşit lâle.
mu'azzam (a.s.)	:1. Kocaman, koca, 2. Ulu, koskoca. 3. Mühim, ağır.
muḥakkaḳ (a.s.)	:1.Tahkik olunmuş, hakîkati, gerçekliği, doğruluğu belli olmuş; doğru. 2. Herhalde, ne olursa olsun.
muḥannes (a.s.)	:Korkak, alçak, kadın tabiatlı, kalles.
muḥayyer (a.s.)	:1.Seçmeli, beğenmeye bağlı, beğenmece. 2.i. müz. Türk müziğinin en eski ve en çok kullanılan makamlarındandır.
muḥkem (a.s.)	:Tahkim edilmiş, sağlam kılınmış, sağlam, berk, sağlamlaştırılmış, kuvvetli.
muḥtesib (a.s.)	:1.(eskiden) Belediye işlerine bakan memur, belediye memuru. 2.(eskiden) Polis ve belediye işlerine bakan memur.
mukābil (a.s.)	:1.Karşı karşıya gelen, bir şeyin karşısında bulunan.

	2. Birşeye karşı, bir şeye karşılık yapılan. 3. i. Karşılık, 4. z.f. Karşılığında
muḳarrer (a.s.)	:1.Kararlaştırmış. 2.Şüphesiz, sağlam. 3.Anlatılmış, bildirilmiş.
muḳīm (a.s.)	:İkâmet eden, oturan.
muray (a.s.)	:Riâyet eden, saygı gösteren.
murdâr (f.s.)	:1.Mundar, kirli, pis. 2.İslâmî şer'at hükümlerine göre kesilmemiş (hayvan).
musibet (a.i.)	:1.Felâket, ansızın gelen bela, sıkıntı. 2.mec.Uğursuz.
musavver (a.s.)	:1. Tasvirli, resimli. 2. Tasarlanmış, düşünülmüş.
muşt (f.i.)	:1.Yumruk, tokat, 2.Avuç.
mu'teber (a.s.)	:1.İtibarlı, hatırı sayılır, saygın. 2.İnanılır, güvenilir, 3.Yürürlükte olan, geçer. 4.Kadın adı.
mübâriz (a.s.)	:1.Döğüşe, güreşe kalkan. 2.Kuvvetli münâkaşaya girişen.
mücessem (a.s.)	:1.Tecessüm etmiş, cümledenmiş, cisimli. 2.Üç boyutlu cisim.
mücrim (a.s.)	:Cürüm işlemiş, suçlu.
mücteba (a.i.)	:1.Seçilmiş, seçkin. 2.i.erkek adı.
müdâm (a.s.)	:1.Devâm eden, süren, sürekli. 2.Devam eden, arası kesilmeyen. 3.Şarap.
müflis (a.s.)	:1.İflas etmişler.parasızlar, züğürtler. 2.Top atanlar (ticarete)
müft (f.s.)	:Bedâva, beleş.
müheyyâ (a.s.)	:Âmâde, hazır, hazırlanmış.
mükeḫḫal (a.s.)	:Kehl sürülmüş, sürmeli.
mükerrem (a.s.)	:1.Muhterem, aziz, sayın, saygıdeğer, sayılan; ululandırılan, hürmet ve ta'zime erişmiş. 2.i.Erkek ve kadın adı.
mülâyim (a.s.)	:1.Uygun. 2.Yumuşak huylu, yavaş (kimse). 3.Pekliği olmayan. 4.i.Erkek adı.
mülebbes (a.s.)	:1.Giyilmiş. 2.İltibaslı, karışık.

münacāt (a.i.)	:1.Allah'a dua etme, yalvarma. 2.Allah'a dua mevzûlu manzûme.
münakkaş (a.s.)	:1.Nakşedilmiş, nakışlı, resimli işlemeli, 2.i. Renkli dokuma motiflerle süslü kumaşların umûmî adı.
münkîr (a.s.)	:1.İnkâr eden, kabul etmeyen. 2.İmansız, inanmayan, dinsiz. 3.h.i. Mezarda sual soracak olan iki melekten biri.
mürde (f.s.)	:Ölü, ölmüş.
müretteb (a.s.)	:1.Tertibolunmuş, dizilmiş, yerli yerine konulmuş. 2.Tayin edilmiş bir şey, bir yer için ayrılmış. 3.Sonradan kurulmuş. 4.Danışıklı, uydurma yalandan tertibolunmuş.
mürüvvet (a.i.)	:1.İnsaniyyet, mertlik, yiğitlik. 2.Cömertlik, iyilikseverlik, 3.Kadın adı.
mürûr (a.i.)	:1.Geçme, bir yandan girip öte yandan çıkma. 2.Geçip gitme, 3.Sona erme.
müsâvî (a.s.)	:Eşit, denk, birinin ötekinden farksız olanı, aynı halde ve derecede bulunan.
müsel sel (a.s.)	:1.Teselsül eden zincirleme, ardı ardına. 2.i.ed. bütün mısraları kafiyeli manzûme. 3.i.g.s. bir yazı sitili.
müş (f.i.)	:1.Yumruk, muşta. 2.Avuç
müşteha (a.s.)	:İştihâyı gerektiren, arzu olunan, istenilen.
müvecceh (a.s.)	:1.Tevcih edilmiş, yüzü bir tarafa döndürülmüş. 2.Herkesin teveccüh ettiği, makbul, münâsip, uygun.
müyesser (a.s.)	:Kolayı bulunup yapılan kolay gelen, kolaylıkla olan.
müzd (f.i.)	:1.Ücret, karşılık. 2.Kira. 3.Mükâfat.
müzehheb (a.s.)	:1.Tezhibolunmuş, altın suyuna batırılmış. 2.Yaldızlanmış.
müzeyyen (a.s.)	:1.Zînetlendirilmiş, süslenmiş, süslü. 2.Kadın adı.

nā-dān (f.b.s.)	:1.Bilmez. 2.Nobran, kaba, terbiyesi kıt.
nā-gāh (f.b.s.)	:1.Vakitsiz. 2.zf.Ansızın, birdenbire.
nā-gehān (f.zf.)	:Ansızın, birdenbire.
nā-ḥaḥḥ (f.a.b.s.)	:1.Haksız. 2.Bîhude, boş.
naḡare (f.i.)	:1.Davul, kös. 2.Dümbelek.
naḡd (a.i.)	:1.Akçe, mâden para. 2.Para olarak bulunan servet. 3.Peşin para.
na'l (a.i.)	:1.Ayakkabı, papuç. 2.Nal. 3.Oturacak yerlerin en aşağısı.
nāle (f.i.)	:İnleme, inilti.
nān (f.i.)	:Ekmek.
nānū (f.i.)	:Ninni.
nār (a.i.)	:1.Ateş, od. 2.Cehennemlik.
nasāyih (a.i.)	:Öğütler.
nāṣih (a.s.)	:1.Nasihât eden, öğüt veren. 2.Erkek adı.
naṣīb (a.i.)	:1.Pay hisse. 2.Birinin elde edebildiği şey. 3.Allah'ın kismet ettiği şey.
naz (f.i.)	:1.Kendini beğendirmek için takınılan yapmacık. 2.Birşeyi beğenmiyormuş gibi gözükme. 3.Şımarıklık. 4.Yalvarma, rica.
naṣır (a.s.)	:1.Nazar eden, nezaret eden bakan, gözeten. 2.i.(eskiden) vekîl, bakan (kabinede). 3.Bir yüzü bir tarafa olan.
necat (a.i.)	:Kurtulma, kurtuluş.
nef' (a.i.)	:Menfaat, fayda, çıkar, kâr.
nekes (o.s.)	:Cimri, elisıkı.
nem (f.i.)	:1.Hafif ıslaklık, az yaşlık
nem-gin : (f.i.)	:Yaşlı, nemli.
nerdūban (f.b.i.)	:Merdiven.
nesāyih (a.i.)	:Öğütler.

neseb (a.i.)	:Nesil, soy.
nessāc (a.i.)	:Çulha, dokumacı.
nev'a (f.zf.)	:Yeni.
nevbet (a.i.)	:1.Sıra, sıra ile görülen iş.
nıṣf (a.s.)	:1.Yarım, yarı. 2. Bir yazı sitili.
nigāh (f.i.)	:1.Bakış, bakma. 2.Göz.
nigār (f.i.)	:1.Resim. 2.(Resim gibi güzel) sevgili. 3.s.Resmedilmiş, resmi yapılmış. 4.Put. 5.Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamıdır. 6.Kadın adı.
niḥān (f.s.)	:1.Gizli, saklı. 2.Bulunmayan, görünmeyen. 3.İ.Sır.
ni'met (a.i.)	:1.iyilik. lûtf, ihsan, bahşış. 2.Azık, yiyeceğe, içeceğe dair şeyler ekmek. 3.Saâdet, mutluluk. 4.Kadın ve nâdiren erkek adı.
nīsān (a.i.)	:Nisan ayı, mec: bolluk, bereket cömertlik.
nîṣ (f.i.)	:1.İğne (arı, akrep gibi böceklerde). 2.Diken, 3.Zehir, ağı.
nite	:Nasıl.
nizām (a.i.)	:1.Dizi, sıra. 2.Düzen, usûl, tertip, yol; kâide. 3.Zamanın icatlarına göre konulan esaslar. 4.Hindistan'da müstakil küçük devletler halindeki ülkelerin hükümdarlığı.
n'olısar	:Ne olmak ihtimali vardır, kim bilir ne olur.
nuḡud (a.i.)	:Nakitler, paralar.
nūṣ (f.i.)	:1.Tatlı, bal. 2.İçki, iştret.

-O-

oḡṣa-	:1.Okşamak, taltif etmek. 2.benzemek.
oñ-	:İyileşmek, şifa, salâh bulmak, uygun olmak, uygun gelmek, feyz ve bereket bulmak, düzelmek.

-Ö-

ögeç	:İki, üç yaşlarında erkek koyun ve keçi.
‘öşr (â.i.)	:Öşür, onda bir, ondalık, onda biri alınan vergi.
öyke	:Öfke, hiddet, hışım.
öykün-	:Taklit etmek,taklide çalışmak,özenmek

-P-

pāye (f.i.)	:1.Rütbe, derece. 2.İlmiyenin, sarıkların bir rütbesi.
pelās (f.i.)	:1.Eski kilim, keçe, 2.Aba, çul.
peleng (f.i.)	:Panter.
penāh (f.i.)	:Sığınma, sığınacak yer.
penbe (f.i.)	:1.Pamuk. 2.s.Açık kırmızı. 3.i.Kadın adı.
pend (f.i.)	:Nasîhat, öğüt.
pertev (f.i.)	:1.Işık, parlaklık, yalım. 2.Erkek adı.
pervāz (f.i.)	:1.Uçma, uçuş. 2.Saçak. 3.Hücre. 4.Ayna. 5.Dolap. 6.Aynalı ince uzun tahta
pervāz (f.s.)	:“uçan, uçucu” manalarıyla birleşik kelimeler yapar.
pes (f.i.)	:1.Ard, arka, geri. 2.Af. öyle ise, imdi.
peşiman (f.s.)	:Pişman.
peydā (f.i.)	:1.Meydanda, açıkta. 2.Hazır mevcut.
-peyvest (f.s.)	:“Ulaştırma, kavuşma” manâlarıyla birleşik kelime yapar.
peyveste (f.s.)	:1. Ulaşmış, bitişik. 2. zf. Daima üstür.
pinhan (f.s.)	:Gizli.
pir (f.s.)	:1.Yaşlı, ihtiyar. 2.I. Bir tarîkatın ilk kurucusu. 3.Her meslek ve sanatın kurucusu, öncüsü.
pişe (f.i.)	:1.San'at, meslek. 2.Iş. 3.Huy, tabîat, âdet, alışkanlık.

pî şe (f.s.)	:Alışmış, huy edinmiş "mânâlarına gelerek birleşik kelimeler meydâna getirir.
poryaz	:Poyraz.
pür (f.s.)	:1.Dolu. 2.Çok fazla. 3.Sâhip, mâlik.
püşt (f.i.)	:Arka, sırt.

-R-

ra'd (a.i.)	:Gök gürlemesi.
râğib (a.s.)	:1.İstekli, isteyen, râğbet eden. 2.Erkek adı.
rām (f.s.)	:İtaat eden, boyun eğen, kendini başkasının emirlerine bırakan.
rāst (f.s.)	:1.Doğru, 2.Çağ. 3.Haklı, doğru gerçek. 4.Uygunluk. 5.İ. Müz. Türk müziğinin en eski makamlarındandır.
rāy (a.i.)	:1.Fikir, rey, oy. 2.Raca, Hint Hükümdarı. 3.Sancak, bayrak.
rāz (f.i.)	:Sır, gizlenilen şey.
rāzık (a.s.)	:Rızık veren.
recā (a.i.)	:1.Ümit, umma. 2.Yalvarma. 3.İstek, dilek.
reḥ-nümā (f.b.s.)	:Yol gösteren, kılavuz.
remz (a.i.)	:1.İşâret, işâretle anlatma. 2.Gizli ve kapalı bir surette söyleme, 3.Müz. Müzikte perdelerin veya aralıkların yerine onları anlatmak üzere kullanılan işaretler.
resen-bāz (f.b.s.)	: "İple oynayan" ip canbazı.
resm (a.i.)	:1.Yazma, çizme, desen, pentür. 2.Eser, iz, nişan, alâmet. 3.Sûret 4. Tertip, plân, taslâk. 5. Resim, fotoğraf resmi. 6.Tarz, üslûp. 7.Âdet, usûl; tavır, davranış . 8.Alay, tören.
revā (f.s.)	:Yakışır, uygun, yerinde.

revān (f.s.)	:1.Yürüten, giden, akan, su gibi akıp giden. 2.İ. Ruh, can, nefs-i nâtıka.
revnāk (a.i.)	:Parlaklık, güzellik, tâzelik, süs.
reyb (a.i.)	:Şüphe.
rızk (a.i.)	:1.Azık, yiyecek, içecek şey. 2. Allah'ın herkese bahşettiği nimet.
ridā (a.i.)	:1.Belden yukarı örtülen örtü. 2.Hırka. 3.Dervişlerin omuzlarına attıkları post.
rimah (a.i.)	:Mızraklar, süngüler, kargılar.
risālet (a.i.)	:1.Elçilik, sefaret. 2.Peygamberlik.
riyāz (a.i.)	:Bahçeler, ağaçlık, çimenlik yerler.
rūbāh (f.i.)	:1.Tilki. 2.Mec. Hilekâr, kurnaz.
rustāyī (f.i.)	:Köylü.
rūsvāy (f.s.)	:Rezil, itibarsız, haysiyetsiz.
ruzigār (f.i.)	:1.Zaman, devir. 2.Dünya. 3.Yol.

-S-

şadi (a.i.)	:1.Mahkeme hademesi; mübâşir. 2.tar. Vaktiyle sultan sarayına odun götüren yeniçeri; odun anbarı memuru. 3.Nağme ile şiir okuyan. 4.İlimden, edebiyattan hissesi olan, 5.tar. Torba oğlanı, Acemi Ocağı neferi.
şaf (a.i.)	:1.Dizi, sıra, câmide cemâatin sırası.
şafa (a.i.)	:1.Saflık, berraklık. 2.Gönül şenliği, kadersizlik, eğlence. 3.Türk müziğinin en az iki asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir numûnesi yoktur.
sāğ	:1.Sağlam, sağlıklı. 2.Temiz, saf, halis. 3.Doğru, gerçek, sahih. 4.Tahılölçeği.

şāğal-	:Hastalıktan kurtulmak, şifâ bulmak, iyileşmek.
şāğir (a.s.)	:1.Küçük, ufak. 2.Bülûğa ermemiş, erginlik çağına gelmemiş çocuk.
şaḥi (a.s.)	:Cömert, eli açık.
şaḥiḥ (a.s.)	:1.Gerçek, doğru. 2.Hâlis, kusursuz, ayıpsız.
şahrâ (a.i.)	:Kır, ova, çöl.
şakar (a.i.)	:Cehennem, tamu.
sâkin (a.s.)	:1.Hareketsiz olan, oynamayan. 2.Uslu, kendi halinde olan, yavaş. 3.a.gr.Hareke ile okunmayan (harf).
sakka (a.i.)	:Su dağıtan, saka.
şalâ (a.i.)	:1.Cuma namazına ve bazı yerlerde cenâzeye çağırmak için minârelerde okunan salâvat. 2.Meydan okuma "kendine güvenen varsa çıksın!" diye bağırma, 3. Bir mahalle çocuklarının, başka bir mahalle çocuklarıyla taş kavgalarına çıkmaları.
şalavât (a.i.)	:Hz. Muhammed 'e edilen duâlar.
şâlih (a.s.)	:1.Yarar, elverişli, iyi, uygun, yakışır. 2.Salâhiyeti ve hakkı olan. 3.Dinin emrettiği şeylere uygun harekette bulunan. 4.Erkek adı.
şanı	:1.Fikir, düşünce, istek, dilek, zan, tasavvur. 2.Sır, giz.
şani (a.s.)	:İkinci.
şarp	:Çetin, güç şiddetli, sert, keskin, güç yetmez.
şatū bazar	:Alış veriş.
sa'y (a.i.)	:1.Çalış, çabalama gayret emek. 2.Geçinmek için iş işleme. 3.Koşma yürüme, (Hac'da Safa ile Merve arasında).
şayd (a.i.)	:1.Av. 2.Avlama, avlanma.
şayru	:Hasta.
şayyād (a.i.)	:Avcı.

sebaḵ (a.i.)	:1.Ders. 2.Öndül.
sebat̄ (a.i.)	:Yerinde durma, kıyılamama, sözünden, karârından vazgeçmeme.
sefih̄ (a.s.)	:Zevk ve eğlenceye düşkün, parasını pulunu israf eden akılsız.
seg : (f.i.)	:Köpek, it.
seğirt-	:1.Koşmak. 2.Yürümek. 3.Koşturmak. 4.Saldırmak, akın etmek, çapul için hücum etmek.
sehab (a.i.)	:1.Bulut. 2.Karanlık. 3.Bulut gibi uçuşan böcekler.
selaṭin (a.i.)	:Sultanlar.
sema' (a.i.)	:Gökyüzü.
sem' (a.i.)	:1. İşitme, işitiş. 2. Dinleme, kulak verme. 3. Kulak.
seṇa (a.i.)	:Övme, övüş.
señek	:Ağaçtan ya da topraktan yapılmış su kabı, testi.
ser (f.i.)	:1.Baş, kafa, kelle. 2.Baş, başkan. 3.Tepe, doruk. 4.Uç, kenar. 5.Nihayet, son.
serd (f.s.)	:1.Soğuk. 2.Sert, haşın, çirkin. 3.Sert, kaba, hoyrat.
serir̄ (a.i.)	:1.Taht. 2.Yatacak yer.
ser-mest (f.b.s)	:Sarhoş.
server (f.i.)	:1.Baş, başkan, reis, ulu. 2.Erkek adı.
se-te-ser (f.zf.)	:Baştan başa, hep bütün.
seyf (a.i.)	:Kılıç.
seza (f.s.)	:Münasip, uygun, yaraşır.
sı-	:1.Kırmak. 2.Bozmak, nakzetmek. 3.Yenmek, mağlup etmek, tepelemek.4.Aşağı görmek. 5.Gereğini yapmamak, bertaraf etmek, reddetmek, hiçe saymak, kabul etmemek. 6.Yıkma, harap etmek.
şına-	:Denemek, tecrübe etmek, yoklamak, imtihan etmek.

4. Korkutmak yıldırma.

şırnağ	:1. Hayvan tırnağı, 2. Keçi tırnağı
sidre (a.i.)	:Arabistan kirazı.
silk (a.i.)	:1.İplik. 2.Sıra, dizi. 3.Yol, meslek, tutulan yol.
sim (f.i.)	:1.Gümüş. 2.Gümüş para. 3.s Gümüşten, sırmadan. 4. s.Gümüş taklidi sırma veya mâden tel.
simin (f.s.)	:Gümüşten, gümüş, gümüşe benzer.
sin	:1.Mezar, kabir 2.Sen. 3.Şekil, biçim, kıyâfet.
sipehsalar (f.b.i.)	:Askerlerin en büyüğü.
siret (a.i.)	:1.Bir kimsenin içi, hâli, tavrı, gidişi, ahlâkı. 3.Hâl tercümesi.
sol	:Aksi, ters, çarpık.
şovuk	:Soğuk.
şoyla -	:1.Tahkik etmek, araştırmak aslını aramak. 2.Soylu göstermek, ululamak, tazim etmek.
sü-be-su (f.zf.)	:Taraf taraf, her tarafa, her yana, her tarafta, her yanda.
sūd (a.s.i.)	:Sevdalar.
sūd (f.i.)	:Fayda, kâr, kazanç.
suhte (f.s.)	:1.Yanmış,tutuşmuş,yanık 2. Softa,medrese talebesi
şun' (a.i.)	:1.Yapış, yapma. 2.Te'sir kudret.
sūr (f.i.)	:1.Düğün. 2.Ziyafet. 3.Şenlik.
sūret (a.i.)	:1.Biçim, görünüş, kılık. 2.Tara, yol gidiş. 3.Çare.
sūrnā (f.b.i.)	:Zurna.
şuşalık	:1.Suya kanmama hastalığı. 2.Susama, susuzluk.
Sübhan (a.h.i.)	:Allah.
sülal (a.i.)	:1.Saf, hafif, soğuk, güzel, tatlı su.
sülūk (a.i.)	:1.Bir yola girme, bir yol tutma. 2.Husûsi bir sınıfa, bir gruba katılma. 3. Bir tarîkata intisâb etme.

süñük	:Kemik.
sürür (a.i.)	:Sevinç.
süst (f.s.)	:Gevşek, sölpük, mec.tembel.
süyüf (a.i.)	:Kılınçlar.

-Ş-

şābb (a.s.i.)	:Genç, delikanlı, yiğit.
şad (f.s.)	:Sevinçli.
şādī (a.i.)	:1.Mahkeme hademesi; mübâşir. 2.tar. Vaktiyle sultan sarayına odun götüren yeniçeri; odun anbarı memuru. 3.Nağme ile şiir okuyan. 4.İlimden, edebiyattan hissesi olan, 5.tar. Torba oğlanı, Acemi Ocağı neferi.
şāfī (a.s.)	:1.Şifa veren, verici, hastayı iyi eden. 2.Kifâyet eden, yeter görünen.
şāḥ (f.i.)	:1.Dal, budak. 2.Geyik ve benzeri hayvanların dallı boynuzu.
Şāh-ı merdān	:Hz.Ali.
şakāyık (a.i.)	:Gelincik.
şark (a.i.)	:1.Doğu. 2.Avrupa kültürünün dışında kalan Müslüman ülkeleri.
şecā'at (a.i.)	:Yiğitlik, yüreklilik.
şeb-rev (f.b.s.)	:Gece giden, gece yolculuğu eden.
şefā'at (a.i.)	:Birin suçuandan geçilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için edilen aracılık.
şefkat (a.i.)	:Acıyarak ve esirgeyerek sevmek.
şek (a.i.)	:Şüphe, zan, tereddüt.
şekker (f.i.)	:Şeker.

şer' (a.i.)	:Allah'ın emri, âyet, hadîs icmâ'i ümmet ve kıyâs-ı fukahâ esasları üzerine kurulmuş din kaideleri.
şerik (a.s.)	:1.Ortak. 2.Ders, mektep medrese arkadaşı.
şerm (f.i.)	:Utanma
şetâret (a.i.)	:1.Neşe, şenlik, sevinç. 2.Bâzı Arap halayıklara verilen bir ad.
şevk (a.i.)	:Şiddetli arzu; keyif, neşe, sevinç (Türkçe'de "ışık" manâsındadır).
şeyda (f.s.)	:Aşktan aklını kaybetmiş dîvâne, düşkün, şaşkın.
şeyh (a.i.)	:1.Yaşlı adam, ihtiyar. 2.Bir tekke ya da zaviyede reislik eden ve müritleri bulunan kimse. 3.Kabile ve aşîret reisi (Arabistan'da).
şikem (f.i.)	:Karın.
şîr (f.i.)	:Arslan.
şitâ (a.i.)	:Kış.
şitâb (f.i.)	:Acele, sür'at, çabukluk.
şitâban (f.i.)	:Acele eden, çabuk olan, koşan, seğirten.
şîven (f.i.)	:Mâtem, yas; inleme, sızlanma.
şuğl (a.i.)	:İş, uğraşacak meşgul olacak şey; dert gaile.
şüru' (a.i.)	:Başlama.
şütürbân (f.b.i.)	:Deveci, deve çobanı.

-T-

ta'accüb (a.i.)	:Şaşakalma.
ta'am (a.i.)	:Yemek.
tabân (a.zf.)	:Tabîî olarak, kendiliğinden, yaradılıştan.
taberzed (f.i.)	:Nebat şekêri.

ta'bir (a.i)	:1.İfâde, anlatma. 2.Bir mânâsı olan söz. 3.Deyim 4.terim. 5.Rüya yorma.
tabl (a.i.)	:1.Davul. 2.anat, kulak zarı.
tağyîr (a.i.)	:Başkalaştırma, değiştirme, bozma.
taḥfîf (a.i.)	:1.Hafifletilme. 2.Yükünü azaltma.
tahiyyât (z.i.)	:“Allah ömürler versin?” demeler; selamları hayır dualar. 2.Namazın ka'delerinde okunan “ettehiyyatü” duâsı.
taḥsîn (a.i.)	:1. Güzel bulup takdîr etme, beğenip alkışlama. 2.Güzelleştirme, güzel kılma.
taḥrîr (a.i.)	:1.Yerleştirme, yerleştirilme. 2.Sağlamlaştırma, sağlamlaştırılma. 3.Anlatma, anlatış. 4.Önerge, resmî olarak yazı ile bildirme. 5.Siyâsî nota, 6.Tapuda mülkünü başkasına sattığını söyleme. 7.(Eskiden) Resmî dairelerden sadece mühürlenmiş olarak Bâbîâliye gönderilen yazı.
taḫṣîr (a.i)	:1.Kısaltma, 2.Bir işi eksik yapma. 3.Birşeyi yapabilir iken çekinip yapmama. 4.Kusur etme. 5.Kabahat, suç, günah.
ṭalabî-	:Çarpmak, çırpınmak, oynayıp sıçramak.
ṭalaş-	:Döğüşmek, çarpışmak.
ṭam-	:Damlamak, damla damla akmak.
ṭama' (a.i.)	:Doymazlık; çok isteme aç gözlülük.
ṭama'kâr (a.f.b.s.)	:1.Aç gözlü. 2.Tamahkâr, cimri.
ṭami' (a.s.)	:Tamahçı,tamah eden.
ṭamu	:Cehennem.
tañ :	:1.Şafak vakti. 2. Hayret, şaşma, şaşıрма. 3.Şaşılacak şey, hayret edilen şey.
ta'n (a.i.)	:Sövme, yerme, ayıplama.
tañ kayın-	:Şafak sökmek.

tap	:1.Yetişir, kâfi, 2.Doğru, yanlışsız. 3.Tamamen, büsbütün, tümüyle, hep. 4.Eşit. 5.Hemen, derhal.
tapu	:1.Huzur, nezd, makam, kat. 2.Zat, zat-ı âli, hazret. 3.Hizmet, görev, ibâdet, yüceltme, saygı. 4. Af dileme töreni.
tar (f.s.)	:1.Karanlık. 2.i.Tel, saç teli.3.i.Iplik. 4.(dokumada) arş.5.i.Tepe.
tarḥūn (a.i.)	:Tuzla otu, hekimlikte kullanılan ıtırılı bir nebat.
tarlıgan-	:1.Mustarip olmak, kederlenmek, bunalmak. 2.Nefret etmek.
taru	:Darı.
tavar	:1.Binek hayvanı. 2.Dört ayaklı çiftlik hayvanı. 3.Mal.
tavşancıl	:Çoğu tavşan avlamakla beslenen kartal, akbaba gibi yırtıcı kuşlara verilen ad.
tay	:Hayvanın yükünün bir dengi, denk, eş, misil.
taylasan	:Başa sarılan sarığın omuzlar üzerine salıverilen ucu.
tāzī (f.i.s.)	:1.Arap, Arapça. 2.Tazı, av köpeği (tavşan yakalamak için kullanılır).
techiz (a.i.)	:Cihazlanma, lüzumlu şeyleri tamamlama. donatma, donatım.
tedbir (a.i.)	:Bir şeyi temîn edecek ya da önleyecek yol, çâre.
te'ennī (a.i.)	:1.Yavaş gitme, yavaş hareket etme, yavaşlık; gecikme. 2.İlerisini düşünerek, acelesiz, dikkatli davranma.
te'essūf (a.i.)	:Eseflenme, kederlenme tasalanma, acıma.
tefavūt (a.i.)	:1.İki şeyin birbirinden farklı olması. 2.İki şey arasındaki fark
tefekkr (a.i.)	:Düşünme, zihin yorma; düşünülme.
tefsīr (a.i.)	:1.Yorum. 2.Kur'ân-ı Kerîm'in manâ bakımından izâhı. 3.Kur'ân'ı izah eden kitap.

teftiş (a.i.)	:1.Gereği gibi sorup araştırma, sorulup araştırılma; bir şeyin doğrusunu bulmak için her tarafı arayıp tarama. 2.Muayene, kontrol. 3.Müfettiş; teftiş ve tahkik memuru.
tehi (f.s.)	:1.Boş. 2.zf.boşuna.
te'hiir (a.i.)	:Sonraya, geriye bırakma, geciktirme, geciktirilme.
tekasül (a.i.)	:Üşenme, tembellik, ilgisizlik.
tekebbür (a.i.)	:Kibir gösterme, büyüklük satma.
tekellüf (a.i.)	:1.Külfetli, zahmetli iş görme. 2.Özenme, bir işi gösterişli hâle koymak için uğraşma. 3.Gösteriş, yapmacık.
tekfîn (a.i.)	:Kefenleme, kefenlenme.
telh (f.s.)	:Acı.
te'lif (a.i.)	:1.Uzlaştırma, barıştırma. 2.Kitap, eser yazma; yazılmış, ortaya konulmuş eser.
temaşa (f.i.)	:1.Bakıp seyretme. 2.Gezme.
te'siir (a.i.)	:1.Alâmet, nişan bırakma. 2.işleme, dokunma; ie işleme. 3.Kederlendirme.
teşviş (a.i.)	:Karıştırma, karmakarışık etme.
tevaffuķ (a.i.)	:Muvaffak olma, başarma.
tevârih (a.i.)	:Tarihler.
tevcih (a.i.)	:1.Çevirme, yöneltme, döndürme. 2.Söz atma, bırakma. 3.Mânâ verme, yorumlama. 4.Rütbe, mevkî verme. 5.ed.İki manânaya gelebilen ve manâca birbirinin zıddı olan kelime kulanma.
timar (f.i.)	:1.Yara bakımı. 2.Ağaç bakımı. 3.Hayvanı temizleme. 4.ta.Beslediği sipahilerle harbe giden beylere -öşrünü almak üzere- ayrılan arazi.
tiz (f.s.)	:1.Tez, abuk. 2.Keskin. 3.Sık.
tolayu	:1.Muhit, etraf, evre. 2.çepeçevre fırdolayı.

ton	:Elbise, kılık kıyafet. 2.Renk.
top	:1.Bütün, büsbütün. 2.Küme, topluluk. 3.Kol bileziği.
torlak	:1.Küçük bir kuş. 2.Genç, acemi, toy. 3.Parlak, güzel, tüysüz oğlan.
toy	:1.Şenlik, şölen, ziyâfet. 2.Kazdan büyük bir yabâni kuş.
toygar	:Toy,düğün (gösterişli.yemekli düğün).
toyun-	:Kendini doyurmak, doymak.
tuhfe (a.i.)	:1.Hediye, armağan. 2.Yeni çıkma, hoşâ giden güzel şey.
tûl (a.i.)	:1.Uzunluk,boy 2.Zaman çokluğu,uzun müddet. 3.astr. boylam.
tuş	:1.Düş. 2.Taraf,cihet,yön, yol. .
tutruk	:1.Ocak,soba,vb. şeyleri tutuşturmak için kullanılan çalı çırpı,2. Çok ekşi.
tuyık	:Şiir, şarkı, türkü.
tük-	:1.Düğümlemek, bağlamak, bükmek, burmak. 2.Yükselmek, fırlayıp yukarı çıkmak, yukarı doğru fırlamak.

-U-

ucından	:Yüzünden
uçmağ	:Cennet.
uçmak	:Cennet.
uçuk	:Sara hastalığı.
ugra-	1.Tesâdüf etmek, rastlamak, rastgelmek,. 2.Karşılaşıp geçmek, uzaklaşmak. 3.Üstüne varmak, birden saldırmak.
uğrağan	:Çok uğrayan, çok karşılaşan.
uğrı	:Hırsız.

uğun-	:Ağlaya ağlaya bayılmak, 2.Hızla dönmek,süzülmek. 3.Ağrıdan acıdan kıvrınmak, 4. Kederlenmek, 5.Yorgun düşmek, 6.Keyiflenmek,haz duymak
uḥrevī (a.s.)	:Âhirete ait, âhiretle ilgili.
‘uḳḳāb (a.i.)	:1.Karakuş, kartal, tavşancıl kuşu. 2.Hz.Muhammed’in alemlerinden biri. 3.Nesir burcu, Kartal takım yıldızı.
ulal-	:1.Büyümek, yetişmek, yaşlanmak. 2.Artmak, çoğalmak.
ulayu	:Muttasıl, arkası kesilmeksizin, sürekli olarak, birbirine bitişik olarak.
um-	:beklemek, temenni etmek.
umca	:1.Kütük,kök, 2.Asma kütüğü.
‘uryān (a.i.)	:Çıplak.
uşşı	:Akıllı.
uş	:1.İşte, şimdi. 2.Çünkü. 3.Ancak.
uşak	:1.Ufak, küçük. 2.Çocuk.
uşan-	:Kırılmak, parçalanmak, ufanmak dağılmak, kopmak, toz haline gelmek.

-Ü-

ümiz	:Umut,umma.
ürü	:Otlak, mera, çayır.
üşen-	:1.Üzülmek, sıkılmak, rahatı kaçmak, tedirgin olmak. 2.Çekinmek, sakınmak, korkmak. 3.Usanmak, bıkmak
üştür	:Deve.
üyük	:1.Üst üste toprak yığılarak meydana gelmiş olan ve kazı ile içerisindeki eski eserler çıkarılan yapma tepecik. 2. Bostan korkuluğu, oyuk.
üz-	:Koparmak,ayırarak.

-V-

vācib (a.s.)	:1.Terki câiz olmayan, yapılması gerekli. 2.Yapılması şer'an lüzumlu olan, farz derecesine yakın bulunan. 3.fels. zorunlu.
va'de (a.i.)	:1.Bir iş için önden belirtilen zaman. 2.Bir işi geciktirmek için kullanılan zaman. 3.Ecel.
vāfir (a.s.)	:1.Çok bol. 2.ed.Aruzda müfâaletün müfâaletün vezni.
vā'iz (a.s.)	:Dinî öğütlerde bulunan.
vağar (a.i.)	:Ağır başlılık, temkinlilik.
vaşşāf (a.s.)	:1.Vasıflarını bildirerek anlatan veya öven. 2.i.Erkek adı.
vāz (f.i.)	:Bırakma, terk.
vech (a.i.)	:1.Yüz, surat, çehre. 2.Üst, satıh, düz, yüz. 3.Ön, alın. 4.Sebepe, vesile, münasebet. 5.Vâsita.
velî (a.i.)	:1.Allah'ın 99 adından biri. 2.sâhip. 3.Bir çocuğun her türlü hareketinden ve halinden sorumlu olan kimse. 4.ermiş, eren. 5.Erkek adı.
velî (f.c.)	:Velâkin, amma, fakat
velîkin (f.e.)	:Lâkin, amma, fakat.
ver: (f. a.)	:Ve, eğer; "ve er" den kısaltma.
verd (a.i.)	:Gül.
vidā' (a.i.)	:Ayrılma, ayrılış, Allah'a ısmarladık, Allah'a emânet olun!
vuhûş (a.s.)	:1.Yabanî hayvanlar. 2.Issız, تنها (yerler).

-Y-

yād (f.i.)	:1.Hatırlama, anma. 2. Hatır gönül.
------------	-------------------------------------

yağı	:Düşman
yaşşı	:İyi, güzel.
yalıncağ	:1.Çıplak, üryan, cascavlak.
yaman	:1.Kötülük, fenâlık, musîbet. 2.Kötü, fenâ hoş olmayan. 3. Şiddetli.
ya'nî (a.e.)	:1.Denk, şu demek, 2.Söziün kısası, doğrusu senin anlayacağın.
yanşa-	:Saçma sapan söz söylemek, gevezelik etmek.
yañşak	:Çok sözlü, boşboğaz geveze.
yār (f.i.)	:1.Dost. 2.Sevgili. 3.Tanıdık, ahabap.
yārā (f.i.)	:Kuvvet, kudret, takat, güç.
yarağ	:1.Hazırlık, levazım, techizat, 2.Silah. 3.(At hakkında) pişkin ve idmanlı.
yaraşuğ	:1.Yakışık, yakışır, muvafık, münâsip, lâyıf, uygun. 2.Yakışıklı. 3.Süs, ziynet, güzellik.
yarıcı	:Yardımcı, şefaâtçi.
yarlıga-	:Suç bağışlamak, mağfiret olunmak.
yasa-	:1.Düzenlemek, kararlaştırmak, kurmak, hazırlamak,
yasdan-	:Yaslanmak, dayanmak, kendine yastık edinmek. 2.Yığmak, tahşit etmek, 3.Yamyassı yatırmak, yere sermek,yaymak.
yaş-	:Örtmek, kapamak, gizlemek.
yaşıl	:Yeşil.
yatlu	:Kötü, uğursuz, adi,fena.
yavı	:Zayı, yitik, kaybolmuş.
yavuzluğ	:1.Kötülük, fenâlık. 2.Huysuzluk, azgınlık. 3.Sertlik, keskinlik, haşinlik
yazı	:1.Ova, sahra, ıssız kıy. 2.Tâlih, nâsip, kader, alın yazısı.

yazımaz	:Kadersiz,talihsiz.
yegin	:Üstün, baskın, galip, kuvvetli, şiddetli.
yendek	:Sürekli, dâima, hep, mutlaka.
yetük	:Kayıp, zayi edilen şey.
yeyni	:1.Hafif, ağır olmayan. 2.Itibarsız, önemsiz. 3.Kolay.
Yezdân (f.h.i.)	:1.(Zerdüştlerde) hayır, ilâhi. 2.Allah.
yıprak	:1.Açık, yayvan. 2.Yıpranmış.
yigrek	:Daha iyi, üstün, baskın, tercih edilir.
yigrenci	:İğrenç, pis, murdar.
yil-	:1.Koşmak, acele yürümek esmek. 2.(Hayvan) tırıs gitmek, eşkin yürümek, hızlıca yürümek.
yilte-	:Teşvik etmek, tahrik etmek, koşturmak, harekete geçirmek, kışkırtmak.
yir-	:1.Yırtmak, azıcık yırtmak. 2.Yermek, zemmetmek, kötülemek, beğenmemek, hor görmek, çekiştirmek.
yoğun	:1.Çapça kalın. 2.Sesçe kalın. 3.İri büyük. 4.Kalınlık. 5.Kaba, sert, şiddetli. 6.İşe yaramaz. 7.Kaba, kalın.
yordam	:Kılık, Kıyâfet
yören-	:1.Dolaşma, yaklaşmak, bir şeyin çevresinde dolaşmak. 2.Hatıra gelmek, gönlü kaplamak.
yu-	:Yıkamak.
yuğı	:Toprağı sıkıştırıp pekiştirmekte kullanılan taş, silindir.
yum	:1.Uğur, kadim. 2.Uğursuz, meşum
yumurda	:Yumurta.
yuyıcı	:Cenaze yıkayıcı.
yuyul-	:Zâil olmak, silinmek, bozulmak.
yüñ	:Tüy, kuş tüyü.
yüz dönder-	:Yüz çevirmek, terk etmek, iltifat etmemek.

-Z-

zabṭ (a.i.)	:1.Sıkı tutma. 2.Idaresi altına alma, kendine mâletme. 3.Silah kuvveti ile bir yeri alma. 4.Anlama, kavrama. 5.Kaydetme, özetini yazma.
zāhid (a.s.)	:1. Çok, aşırı sofı, kaba sofı, 2. Alevîlerce kızılbaş olmayan. 3. i erkek adı.
zāhir (a.s.)	:1.Görünen, görünücü, açık, belli, meydanda. 2.zf.Elbette şüphesiz öyledir ya. 3.zf.Galiba, zannederim, umulur ki. 4.zf.Görünüşe göre, anlaşılan, meğer. 5.i.Dış yüz görünüş.
zāhire (a.i.)	:Gerektiği zaman harcamak üzere anbarda saklanan hubûbat, yiyecek.
zār (f.s.)	:1.Ağlayan, inleyen. 2.Zayıf, dermansız.
zarûret (a.i.)	:1.Çaresizlik. 2.Muhtaçlık, yoksulluk, sıkıntı.
zebān (f.i.)	:1.Dil, lisan. 2.anat. dil. 3.Lûgat, lehçe
zeberced (a.i.)	:Zümrütten daha açık yeşil olan ve zümrüt kadar değeri olmayan bir süs taşı.
zebûn (f.s.)	:Zayıf,güçsüz,aciz.
zecr (a.i.)	:1.Önleme, yasak etme. 2.Zorlama zorla yaptırma. 3.Kovma, 4.Eziyet, sıkma. 5.Angarya çalıştırma.
zem : (a.i.)	:Yerme, kınama; ayıplama.
zemîn (f.i.)	:1.Yer, yeryüzü. 2.Üzerinde süs, resim, nakış gibi şeyler bulunan bir şeyin asıl rengi. 3.mec.Temel dayanak. 4.Tarz, edâ. 5.Mevzû, tema.
zemzem	ibriği, kabı. 3.Çiçek testisi, çiçek kadehi.

zen (f.i.)	:Kadın.
zer (f.i.)	:1.Altın. 2.Akçe, para.
zerd (a.i.)	:Halka halka örülmüş savaşçı zırhı.
zer-kār (f.b.s.)	:Altın işleme, sırma ile işlenmiş, kılaptanlı.
zerrāk (a.s.)	:Çok mūrâî, iki yüzlü.
zerre (a.i.)	:Pek ufak parça, molekül.
zeval (a.i.)	:1.Yerinden ayrılıp gitme. 2.Zâil olma, sona erme. 3.Güneş'in başucunda bulunma zamanı.
zevraḡ (a.i.)	:1.Kayık, sandal. 2.Mekke'de yapılan zemzem şişesi,
zeyn (a.i.)	:Süs, bezek.
zırgām (a.i.)	:Arslan.
zibā (f.i.)	:1.Süslü. 2.Yakışıklı, güzel.
zıkr (a.i.)	:1.Anma, anılma. 2.Bildirme, bildirilme. 3.Kur'ân-ı Kerîm.
zindigānî (f.i.)	:1.Dirilik, hayat. 2.Yaşayış; geçim.
zinhār (f.e.)	:Sakın!, asla, olmaya, aman!
zîrā (f.e.)	:Çünkü, şundan dolayı
zişt (f.s.)	:Çirkin.
ziyān (f.i.)	:Zarar, kayıp.
zübān (f.i.)	:1.Dil, lisan. 2.Dil. 3.Lûgat, lehçe.
zülal (a.i.)	:Saf, hafif, soğuk, güzel, tatlı su.
zü'l celāl (f.i.)	:Celâl, ululuk sahibi olan Allah

BİBLİYOGRAFYA

- Arat, Reşit Rahmeti, Kutadgu Bilig -III İndeks, Türk Kültür Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1979
- Atalay, Besim, Divanü Lûgat-it-Türk Dizini "Endeks", Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1943
- Ayan, Hüseyin, Şeyhoğlu Mustafa, Hürşîd-nâme (Hürşîd ü Ferahşâd) İnceleme-Metin-Sözlük-Konu Dizini, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1979
- Banguoğlu, Tahsin, Altosmanische Sprachstudien zu Süheyl-ü Nevbahar, Breslau 1938
- Caferoğlu, Ahmet, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları İstanbul 1968
- Canpolat, Mustafa, 'Ömer Bin Mezîd, Mecnû'atü'n-Nezâ'ir, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1982
- Cunbur, Müjgân, Gülşehrî ve Mantıku't-Tayr'ı, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü Doktora Tezi 1952 (basılmamış), Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ktp. No. 119
- Çağatay, Saadet, Türk Lehçeleri Örnekleri, 2. bas. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1963
- Derleme Sözlüğü, ci. I-XII, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1963-1982
- Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Kurtuluş Ofset Basımevi, 7. Basım, Ankara 1986
- Divanü Lûgat-it-Türk Dizini, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1972

- Doğrul, Ömer Rıza (Çev.), Beydeba, Kelile ve Dimne, 2. bas. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1945
- Ergin, Muharrem, Dede Korkut Kitabı I, Giriş-Metin-Faksimile, II. c.İndeks-Gramer, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1958-1963
- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Boğaziçi Yayınları, 15.Baskı, İstanbul 1986
- Gabain, A. Von, Eski Türkçenin Grameri, Çev. Prof. Dr. Mehmet Akalın, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1988
- Hengirmen, Mehmet, Güvahi-Pend-Nâme, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1.Basım, Ankara 1983
- Korkmaz, Zeynep, Eski Anadolu Türkçesi Üzerindeki Çalışmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar, Türkoloji Dergisi ci.VII, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1977, syf. 13-22
- Korkmaz, Zeynep, Kâbus-nâme ve Marzubân-nâme Çevirileri Kimindir ? Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1966, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1967, syf. 267-278
- Korkmaz, Zeynep, Şadru'd-dîn Şeyhoğlu, Marzubân-nâme Tercümesi, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1973
- Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları, 2.Baskı, İstanbul 1987
- Tarama Sözlüğü, (Haz. Ömer Asım Aksoy-Dehri Dilçin), ci. I-VIII, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1963-1977

Timurtaş, Faruk K., Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1977

Timurtaş, Faruk K., Şeyhî'nin Husrev ü Şîrin'i, İnceleme-Metin, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1963

Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1983

